5345-5346

059
M-53

2010

1103 Law. 2f

059

ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1903

Printed in Turkey

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ԵՒ

ՆՈՒԷՐ ԿԱՂԱՆԴԻ

H. KELEDJIAN CONS/PLE

معارف نظارت ومطبوعات مدیریت علیه‌لرینك ٦٣ و ٢٩٣ نومرولی
رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

1902

9501
569
39

ԹՈՒԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

1903

ԵՒ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

ՏՅՂԵ — ՏՅՂԶ = **4395 — 4396**

ԵՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

ՌՅԾԲ — ՌՅԾԳ = **1352 — 1353**

Գիր Տարւոյն է	Հ
Եօթներեակն	Գ
Վերադիրն	ԺԳ
Իննեւտասներեակն	2
Տանուտէրն	*Երկաւորն*

Բուն ձայնքն՝ ԱՁ, ԲՁ, ԳՁ, ԴՁ, ձախակողմեան դասուն են՝ սկսեալ ի Բուն Բարեկենդանէ։

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՏՕՆՔ ԵՒ ՄԻՋՈՑՔ ՆՈՑԻՆ

Սուրբ Ծնունդ	Երկուշաբթի	Յունուար	6
Միջոցք ուտից		աւուրք	21
Առաջաւորաց Բարեկենդան		Յունուար	26
Սուրբ Սարգիս	Շաբաթ	Փետր.	1
Տեառնընդառաջ	Ուրբաթ	»	14
Բուն Բարեկենդան		»	16
Զատիկ		Ապրիլ	6
Տօն Աւետման	Երկուշաբթի	»	7
Երեւման խաչ		Մայիս	4
Համբարձումն		»	15
Հոգեգալուստ		»	25
Բարեկենդան Լուսաւորչի		Յունիս	15
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ [Գիւտ նշխարաց]	Շաբաթ	»	22
Բարեկենդան Վարդավառի		Յուլիս	6
Վարդավառ		»	13
Միջոց Վարդավառի		Եօթնեակք	5
Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի		Օգոստ.	10
Վերափոխումն Ս. »		»	17
Միջոց Ս. Աստուածածնի		Եօթնեակք	4
Բարեկենդան Խաչի		Սեպտ.	7
Խաչվերաց		»	14
Բարեկենդան Վարագայ Խաչի		»	21
Վարագայ Խաչ		»	28
Միջոց Խաչի		Եօթնեակք	7
Գիւտ Ս. Խաչի		Հոկտեմբեր	26
Տօն Ս. Հրեշտակապետաց		Նոյեմբեր	8
Յիսնակաց Բարեկենդան		»	16
Ս. Յակոբայ Բարեկենդան		Դեկտեմբեր	7
Ս. Յակոբ	Շաբաթ	»	13
Միջոց Ուտից		Աւուրք	17
Բարեկենդան Ս. Ծննդեան	Երկուշաբթի	»	29

ԸՍՏ ԼԱՏԻՆԱՑԻՈՑ

Շրջանն Լուսնի, որ է ոսկեթիւն	4
Շրջանն արեգակնային	8
Վերադիրն	2
Ինդիկտիոն Հռովմէական	1
Կիրակագիրն	Դ.

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՏՕՆՔ ԼԱՏԻՆԱՑԻՈՑ

Եօթանասներորդ կիւրակէ	Նոր Տոմարի	Փետր	8
Օր Մոխրոց	»	»	25
Զատիկ	»	Ապրիլ	12
Համբարձումն	»	Մայիս	21
Հոգեգալուստ	»	»	31
Ամենասուրբ Երրորդութիւն	»	Յունիս	7
Տօն Ս. Հաղորդութեան	»	»	21
Ա. Կիւրակէ գալստեան	»	Նոյեմբ.	29

Իսկ նոցա Զատիկ միով եօթնեկաւ յառաջ է քան զմերն

ԱՄՍԱՄՈՒՏՔ ՏԱՃԿԱՑ

Զիլգատէ	Օր	Յունուար	17
Զիլհիճճէ	»	Փետրուար	16
Մուհարրէմ	»	Մարտ	17
Սէֆէր	»	Ապրիլ	15
Րէպիւլ էվվէլ	»	Մայիս	15
Րէպիւլ ախըր	»	Յունիս	13
Ճէմազիւլ էվվէլ	»	Յուլիս	12
Ճէմազիւլ ախըր	»	Օգոստ	11
Րէճէպ	»	Սեպտ.	9
Շապան	»	Հոկտեմբ.	9
Րամազան	»	Նոյեմբ.	8
Շէվվալ	»	Դեկտեմ.	7

ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԱՒՈՒՐՔ ՏԱՃԿԱՑ

Գուրպան պայրամը	Զիլհիճճէ	10	Փետրուար	25
Աշիւրէ կիւնիւ	Մուհարրէմ	10	Մարտ	26
Մէվլուտ	Րէպ. էվվէլ	12	Մայիս	26
Գանտիլ կէճէսի	Րէճէպ	1	Սեպտ.	9
Միրաճ կէճէսի	Րէճէպ	27	Հոկտեմբ.	5
Պէրաթ կէճէսի	Շապան	15	»	23
Գատըր կէճէսի	Րամազան	27	Դեկտ.	4
Րամազան պայրամը	Շէվվալ	1	»	7

ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿՔ

Գարուն եւ Հաւասարակած	Մարտ	9
Ամառ եւ արեւադարձ	Յունիս	10
Աշուն եւ Հաւասարակած	Սեպտեմբ.	11
Ձմեռ եւ արեւադարձ	Դեկտեմբ.	10

ՏԱՐԵՄՈՒՏՔ

Փրկչեան Թուականին (հին տոմար)	1903	Յունուար	1
Թուին Հայոց ըստ յեախն սովորութեան	1352	»	1
Տաճկաց ելմտկան Թուականին	1319	Մարտ	1
Փոքր Թուոյն Ազարիայի	288	»	21
Տաճկաց Հիճրէթի Թուականին	1321	»	17
Բուն եւ շարժական Թուականին Հայոց	4396	Օգոստ	8
Սովորական հաստատուն Թուին Հայոց	1353	»	10
Հրէից Թուականին	5664	Սեպտ.	8
Լատինացւոց Թուականին [Նոր Տոմար]	1904	Դեկտ.	19

ԽԱՒԱՐՄՈՒՆՔ ԱՐԵԳԱԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍՆԻ

1903 Տարւոյ մէջ

Մարտի 16ին արեգական խաւարումն՝ անտեսանելի Պոլսոյ մէջ :

Մարտի 30ին՝ մասնական խաւարումն լուսնի, տեսանելի Պոլսոյ մէջ :

Սկիզբն խաւարման ժ. 5. ր. 48

Մէջ խաւարման ժ. 7. ր. 26

Վերջ խաւարման ժ. 9. ր. 6

Սեպտեմբեր 8ին բոլորական խաւարումն արեգական՝ անտեսանելի Պոլսոյ մէջ։

Սեպտ. 23–24ին մասնական խաւարումն լուսնի՝ մասամբ տեսանելի Պոլսոյ մէջ։

Սկիզբ խաւարման սեպտ. 23, ժ. 23. ր. 51

Մէջ խաւարման սեպտ. 24. ժ. 23, ր. 34

Լուսինը խաւարած կը ծագի Պոլսոյ մէջ, սեպտեմբ. 23ին, ժ. 23. ր. 55։

Վերջ խաւարման սեպտ. 24. ժ. 1. ր. 14

Չափ խաւարման՝ 10 մասնաչափ եւ 26 վայրկեան։

Լատինք.	Օր	ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ Օր 31 — ՅՈՒՆՈՒԱՐ — ՇԷՎՎԱԼ Օր 30	Տաճկաց	Գումար
		Սոյն ամսոյ մէջ 1 ժամ եւ 12 վայրկ. ցերեկն երկարի.		
		Առաջին օրը 9 ժմ. 56 վյրկ. իսկ վերջին օրը 11 ժմ. 8 վյրկ.	-	
14	1	Դշ. դձ. Գ. օր պհց. Ծննդեան: ԿԱՂԱՆԴ կամ Տարեմուտ 1903 Թուականին Քրիստոսի, ըստ հին տոմարի: Տ.մ. Քանունի 27: Յայմ. Քանունի 24: Ա. Արամայ 17: Տ. Շեվվալ 15 և Գումար 68: Հ. Թեբեթ 15: Յ*. Տօն Անուանակոչութեան Տեառն եւ յիշատակ Բարսղի Հայրապետին:	15	68
15	2	Եշ. դկ. Դ. օր պահոց Ծննդեան.		
16	3	Ուր. աձ. Ե. օր պահոց Ծննդեան:	16	69
17	4	Շբ. ակ. Զ. օր պահոց Ծննդեան.	17	70
18	5	† Կիր. բձ. Է. Կիւրակէ. Ճրագալոյց Ծննդեան: Նաւակատիք Յայտնութեան, Յ. Ճրագալոյց Յայտնութեան: Տ.մ. Արայ (30 օր):	18	71
19	6	† Բշ. բկ. ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ուտիք է մեղ ամեն օր ջրօրհնէք: Յ*. Մկրտութիւն Տեառն: Լ*. Տօն Անուանակոչ Յեսուսի:	19 20	72 73
20	7	† Գշ. գձ. Բ. օր Ծննդեան. Յեղափոխ մեռելոց: Յ*. Յովհաննու Կարապետին: Յայմ. Արայ (30 օր).	21	74
21	8	Դշ. գկ. Գ. օր Ծննդեան.	22	75
		Տար. ծննդ. Օսկար Բ. թագ. Շուէտ-Նորվեկիոյ (1829):		
		☾ Վջ. քռ. ժ. 15. ր. 28. Մրրկալից օդ:		
		◉ է Զրհոս. ժ. 12. ր. 16: Տ. Պայծառ Տեւէ		
22	9	Եշ. դձ. Դ. օր Ծննդեան.	23	76
23	10	Ուր. դկ. Ե. օր Ծննդեան.	24	77
		Տար. գահակ. Էտուարտ Է. թագաւորին Անգլիոյ (1900)		
24	11	Շբ. աձ. Զ. օր Ծննդեան:		
25	12	† Կիր. ակ. Է. օր Ծննդեան.	25	78
26	13	† Բշ. բձ. Ը. օր Ծննդ. Տօն Անուանակոչութեան Յիսուսի:	26 27	79 80
		Ցերեկն 1 ժամ 4 վայրկեան երկարի:		
27	14	Գշ. բկ. Տօն ծննդեան սրբոյն Յովհաննու Կարապետին: Լ. Յովհաննու Ոսկեբերանին:	28	81
		Տար. ծննդեան Վիլհէլմ Բ. կայսեր Գերմանիոյ (1859):		
28	15	Դշ. գձ. պահք. Ա. Ովբատ (30 օր).	29	82

Լատինք.	Օր	ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ Օր 31 — ՅՈՒՆՈՒԱՐ — ԶԻԼԿԱՏԷ Օր 30	Տաճկաց	Գումար
29	16	Եշ. գկ. Սրբոցն Պետրոսի հայրապետին, Վլասայ եպիսկոպ. եւ Աթինոգինեայ սարկաւագին: Հ. Սեբատ (30 օր).	30	83
		ⓙ Ծն. լուսնէ ժ. 14. ր. 40: Անձրեւային եւ ցուրտ:		
30	17	Ուր. դձ. Պահք: Յ*. Անտոնէ անապատականին: Տ. Զիլքատէ (30 օր): Վերջ քառասուն աւուրց ձմեռնային մեծին չմերան:	1	84
31	18	Շբ. դկ. Սրբոց հարց ճգնաւորացն՝ Անտոնի, Տրիթոնի, Պարսամայ եւ Ոնոփրիոսի: Յ*. Աթանասէ և Կիւրղէ հայրապետացն Աղեքսանդրիոյ: Տ. Էմմէն խամսին: Սկիզբն երրորդ չեղմեռեայ մեծին չմերան:	2	85
1	19	† Կիր. աձ. Ա. զկնի Ծննդեան: Հարսանիք: Լ. Փետրուար:	3	86
2	20	Բշ. ակ. Սրբոյն Թէոդոսի, եւ Մանկանցն Եփեսոսի: Յ*. Եւթիմէոսէ ճգնաւորին: Լ*. Տեառնընդառաջ:	4	87
3	21	Գշ. բձ. Սրբոցն՝ Կիրակոսի, եւ մօրն Յուղիտայի, եւ սրբոց վկայիցն Գորդիոսի, Պօղիքտոսի եւ Գրիգորիսի:	5	88
4	22	Դշ. բկ. Պահք:	6	89
5	23	Եշ. գձ. Սրբոցն՝ Վահանայ Գողթնացւոյն, Եւգինեայ կուսին եւ հօրն Փիլիպպոսի, եւ մօրն Կղօդեայ եւ երկուց եղբարցն Սերգեայ եւ Ապիտոնի:	7	90
		☽ Ա. քռ. ժ. 14 ր. 28: Խոնաւ օդ եւ խռովութիւն		
6	24	Ուր. գկ. Պահք:	8	91
7	25	Շբ. դձ. Սրբոց հայրապետացն՝ Աթանասի եւ Կիւրղի: Յ*. Գրիգորի աստուածաբանին:	9	92
8	26	† Կիր. դկ. Բ. զկնի Ծննդեան: Բարեկենդան պահոց Առաջաւորաց: Լ. Եօթնասներորդ կիրակէ:	10	93
9	27	Բշ. աձ. Ա. օր պահոց Առաջ. Յ*. Փոխադրութիւն նշխարաց Սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանին:	11	94
10	28	Գշ. ակ. Բ. օր պահոց Առաջաւորաց.	12	95
11	29	Դշ. բձ. Գ. օր պահոց Առաջաւորաց.	13	96
12	30	Եշ. բկ. Դ. օր պհց. Առաջ. Յ*. Հայրապետացն Բարսղի, Գրիգորի, և Յովհաննու Ոսկեբերանին: Հ. Տուբիշվաթ տօնը:	14	97
		⊜ Լր. լուսնէ. ժ. 14 ր. 10: Անձրեւ եւ մրրիկ:		
13	31	Ուր. գձ. Ե. օր պահոց Առաջաւորաց: Յիշատակ առաքման Յովնանու մարգարէին:	15	98
		Ցերեկն 1 ժամ 50 վայրկեան երկարի:		

Լատին.	Օր	ՇՈՒՊԱԹ Օր 28 — ՓԵՏՐՈՒԱՐ — ԶԻԼԳԱՏԷ Օր 29	Ցանկից	Գումար

Սոյն ամսոյ մէջ 1 ժամ եւ 4 վայրկ. ցերեկն երկարի

Առաջին օր 11 ժմ. 12 վյրկ. իսկ վերջին օր 12 ժ. 16 վ.

14	1	Շբ. գկ. Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին եւ չորեքտասան զինուորացն.	16	99
15	2	† Կիր. դձ. Գ. զկնի Ծննդեան: Հարանէ+ւ Ց*. Տեառնընդառաջ:	17	100
16	3	Բշ. դկ. Սրբոց Ատովմեանց զօրավարացն. Ց*. Դրեօրեօն, որ է տէրէն մեծ կարգ:	18	101
17	4	Գշ. աձ. Սրբոց Սուքիասանց վկայիցն. Տ. Մեհեկան (30 օր):	19	102
18	5	Դշ. ակ. Պահք.		
19	6	Եշ. բձ. Սրբոց Ոսկեանց քահանայից. Ցայտ. Մեհեկան (30 օր).	20	103
20	7	Ուր. բկ. Պահք: Տ. ծնունդ եւ այլ օր. Օր եղանակ ջերմաբեան տեւոյ յետոյ:	21	104
			22	105

☾ Վշ. քռ. ժ. 11 ր. 55: Անձրեւային տաղուր:

◉ է Զառն. ժ. 13 ր. 52. Տ. Պարզ Հաւր:

21	8	Շբ. գձ. Սրբոյն Իսահակայ Պարթեւի հայրապետին մերոյ.	23	106
22	9	† Կիր. գկ. Դ. զկնի Ծննդեան: Հարանէ+ւ Լ. Բառն Բարեկենդան.	24	107
23	10	Բշ. դձ. Սրբոցն՝ Մարկոսի եպիսկոպոսին, Պիոնի քահանային, Կիւրղի եւ Բենիամինի սարկաւագացն, եւ սրբոց վկայիցն՝ Աբդլմսէհի, Որմզդանայ եւ Սայենի. Ց*. Ղարամանի թագաւորին.	25	108
24	11	Գշ. դկ. Սրբոց Ղեւոնդեաց քահանայից. Ց*. Վարդանայ եղեւ Ղուրան: Լ. Մարտիրոսաց տօնակատարութեան.	26	109
25	12	Դշ. աձ. Պահք: Լ. Օր Մարերոյ:		
26	13	† Եշ. ակ. Սրբոց Վարդանանց զօրավարաց, հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն:	27	110
			28	111

Ցերեկն 2 ժամ 20 վայրկեան երկարի.

27	14	† Ուր. բձ. ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ. Ա. Նեհան (30 օր). Տ. ծնունդ այլ եւ օր. Օր եղանակ ջերմաբան տեւոյ է ցուրտ:	29	112
28	15	Շբ. բկ. Կոստանդնուպոլսոյ Ս. Ժողովոյն հարիւր յիսուն հայրապետացն. Հ. Արտր. (29 օր).	30	113

◑ Ծն. լուսնէ ժ. 4 ր. 00: Հողմային տաղուր եւ ցնցուն.

Լատին.	Օր	ՇՈՒՊԱԹ Օր 28 — ՓԵՏՐՈՒԱՐ — ԶԻԼՀԻՃՃԷ Օր 29	Ցօնից	Գումար
1	16	† Կիր. դկ. Ա. Բառամնորդաց: Բուն Բարեկենդան. Եւ. Ց. Բուն Բարեկենդան: Տ. Զիլհիճճէ (29 օր): Լ. Մարտ:	1	114
2	17	Բշ. աձ. Ա. օր Մեծ պահոց:	2	115
3	18	Գշ. ակ. Բ. օր Մեծ պահոց .	3	116
4	19	Դշ. բձ. Գ. օր Մեծ պահոց :	4	117
5	20	Եշ. բկ. Դ. օր Մեծ պահոց.	5	118
6	21	Ուր. գձ. Ե. օր Մեծ պահոց. Հ. Ծով կամ մահուան Մոլեւեւ: Տ. ծնունդ ամեն քեւ Բեւրոյ. Օր եղանակ ջերմաբեան տեւոյ է հող:	6	119

☽ Առ. քռ. ժ. 20 ր. 45. Ցուրտ սաստիկ եւ սառոյց:

7	22	Շբ. գկ. Զ. օր Մեծ պահոց. Սրբոյն Թէոդորոսի զօրավարին:	7	120

Տար. զանկ. Աղեքսանդր թագաւորին Սերպիոյ (1889):

8	23	† Կիր. դձ. Է. օր Մեծ պահոց. Բ. Բառամնորդաց.	8	121
9	24	Բշ. դկ. Ը. օր Մեծ պահոց :	9	122
10	25	Գշ. աձ. Թ. օր Մեծ պահոց: Տ. Լեհաց դեռ եւ ամեն Սերբէն յորդոյն դատաստանի: Տ. Գարդան դայլակ լոյս օր.	10	123
11	26	Դշ. ակ. Ժ. օր Մեծ պահոց.	11	124
12	27	Եշ. բձ. ԺԱ. օր Մեծ պահոց: Հ. Ծով կամ Եաբերոյ.	12	125
13	28	Ուր. բկ. ԺԲ. օր Մեծ պահոց. Հ. Փարէմ, տօն յեղափոխեն Եաբերոյ. որ է Շեքեր դայլակ :	13	126

Ցերեկն 2 ժամ 54 վայրկեան երկարի.

ՄԱՐՏ — ՕՐ 31 — ՄԱՐՏ — ԶԻԼՀԻՃՃԷ — ՕՐ 30

Լատին.	Օր		Տաճկաց	[illegible]
		Սոյն ամսոյ մէջ 1 ժամ եւ 6 վայրկ. ցերեկն երկարի		
		Առաջին օրը 12 ժամ 20 վրկ. իսկ վերջին օրը 13 ժամ 26 վրկ:		
14	1	Շբ. գձ. ԺԴ. օր Մեծ Պահոց: Սրբոյն Կիւրղի հայրապետին եւ միւս Կիւրղի Հայրապետին, եւ մօրն նորա Աննայի :	14	127
		◐ Լր. Լս. ժ. 3. ր. 40: Հողմային առաւօտ եւ ցուրտ:		
15	2	† Կիր. գկ. ԺԴ. օր Մեծ Պահոց, եւ Գ. Քառասնորդաց: Անառակին .	15	128
16	3	Բշ. դձ. ԺԵ. օր Մեծ Պահոց : Տ. [illegible]	16	129
17	4	Գշ. դկ. ԺԶ. օր Մեծ Պահոց :		
18	5	Դշ. աձ. ԺԷ. օր Մեծ Պահոց : Լ*. [illegible] Աստուածահօրն:	17	130
19	6	Եշ. ակ. ԺԸ. օր Մեծ Պահոց: Տօմ. Արեգ (30 օր):	18	131
20	7	Ուր. բձ. ԺԹ. օր Մեծ Պահոց :	19	132
21	8	Շբ. բկ. Ի. օր Մեծ Պահոց: Սրբոյն Յովհաննու Երուսաղէմայ հայրապետին, եւ հայրապետացն մերոց՝ Յովհաննու իմաստասիրին Օձնեցւոյ, Յովհաննու Որոտնեցւոյն եւ Գրիգորի Տաթեւացւոյն : Յայս. Արեգ (30 օր) :	20	133
		◉ Ի խաչ. ժ. 3. ր. 27: Տ. [illegible] :	21	134
22	9	† Կիր գձ. ԻԱ. օր Մեծ Պահոց , եւ Դ. Քառասնորդաց : Տնտեսին: Յ*. Քառասուն Մանկանց, [illegible]	22	135
		☾ Վերջ. քառ. ժ. 6. ր. 15: Մառախլային եւ ցուրտ:		
23	10	Բշ. գկ. ԻԲ. օր Մեծ Պահոց,	23	136
		Ցերեկն 3 ժամ 20 վայրկ. երկարի		
24	11	Գշ. դձ. ԻԳ. օր Մեծ Պահոց:	24	137
25	12	Դշ. դկ. ԻԴ. օր Մեծ Պահոց : Միջինք:	25	138
26	13	Եշ. աձ. ԻԵ. օր Մեծ Պահոց :	26	139
27	14	Ուր. ակ. ԻԶ. օր Մեծ Պահոց:	27	140

ՄԱՐՏ — ՕՐ 31 — ՄԱՐՏ — ՄՈՒՀԱՐՐԷՄ — ՕՐ 29

Լատին.	Օր		Տաճկաց	[illegible]
28	15	Շբ. բձ. ԻԷ. օր Մեծ Պահոց : Սրբոց Քառասնից Մանկանցն: Ա. Աւելեաց (5 օր): Հ. Նիսան (30 օր) որ է առաջին ամիս ըստ Աստուածաշնչի:	28	141
29	16	† Կիր. բկ. ԻԸ. օր Մեծ Պահոց , եւ Ե. Քառասնորդաց : Դատաւորին :	29	142
		◑ Լի. Զատկական Լուսին, ժ. 13. ր. 51: Փոփոխական օդ		
30	17	Բշ. գձ. ԻԹ. օր Մեծ Պահոց: Տ. Մուհարրէմ (29 օր) եւ տարեմուտ 1321 թուականին Հիճրեթի:	1	143
31	18	Գշ. գկ. Լ. Օր Մեծ Պահոց :	2	144
1	19	Դշ. դձ. ԼԱ. օր Մեծ Պահոց : Լ. [illegible]	3	145
2	20	Եշ. դկ. ԼԲ. օր Մեծ Պահոց :	4	246
3	21	Ուր. աձ. ԼԳ. օր Մեծ Պահոց : Ա. Շ[illegible] (30 օր) եւ տարեմուտ ՄՁԸ=288 [illegible] : Հ. [illegible] (30 օր), որ է [illegible] :	5	147
4	22	† Շբ. ակ. ԼԴ. օր Մեծ Պահոց: Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, յիշատակ չարչարանաց եւ մտից վիրապն : Լ. Ծաղկազարդ :	6	148
5	23	† Կիր. բձ. ԼԵ. օր Մեծ Պահոց, եւ Զ. Քառասնորդաց: Գալստեան :	7	149
		☽ Առ. քառ. ժ. 3. ր. 42: Մառախլոտ եւ անձրեւ:		
6	24	Բշ. բկ. ԼԶ. օր Մեծ Պահոց :	8	150
7	25	Գշ. գձ. ԼԷ. օր Մեծ Պահոց: Յ*. Աւետումն Ս. Աստուածածնի:	9	151
8	26	Դշ. գկ. ԼԸ. օր Մեծ Պահոց : Յ*. Տօն ամենայն երկնային զօրաց : Ս. [illegible] :	10	152
		Տար. ծննդ. Լէոպոլտ Բ. թագաւորին Պելճիգայի (1835):		
9	27	Եշ. դձ. ԼԹ. օր Մեծ պահոց,	11	153
10	28	Ուր. դկ. Խ. օր Մեծ պահոց:	12	154
11	29	Շբ. աձ. ԽԱ. օր Մեծ Պահոց: Յիշատակ յարութեան Ղազարու: Հ. Պասէք, որ է [illegible] օր:	13	155
12	30	† Կիր. ակ. Ծաղկազարդ: Նոյն Յ. Ծաղկազարդ: Լ. Զատիկ:	14	156
		● [illegible] ժ. 19 ր. 46: Հողմային եւ անձրեւոտ:		
13	31	Աւագ Երկուշաբթի. բձ. Պահք: Լ*. Բ. օր Զատկի:	15	157
		Ցերեկն 4 ժամ երկարի		

ՆԻՍԱՆ օր 30 — ԱՊՐԻԼ — ՍԵՖԵՐ օր 30

Սոյն ամսոյ մէջ 58 վայրկեան ցերեկն երկարի

Առաջին օրը 13 ժմ. 28 վ. է, իսկ վերջին օրը 14 ժ. 26 վ.

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
14	1	Աւագ Երկուշաբթի. բկ. Պահք: Յիշատակ տաճարի կուսանաց:		
15	2	Աւագ Երեքշաբթի. գձ. Պահք:	16	158
16	3	† Աւագ Չորեքշաբթի. գկ. Պահք: Տօն Ամենասուրբ Հաղորդութեան եւ յիշատակ Ոտնալուային:	17	159
			18	160
17	4	Աւագ Ուրբաթ. դձ. Պահք: Յիշատակ Չարչարանաց, Խաչելութեան եւ Թաղման Տեառն:	19	161
18	5	Աւագ Շաբաթ. դկ. Ճրագալոյց Զատկի: Ցերեկոյին Նախատօնակ: Տօն. Ապրիլ (30 օր):	20	162
19	6	† Կիր. աձ. ԶԱՏԻԿ. Յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: [illegible]	21	163
20	7	† Բշ. ակ. Բ. օր Զատկի եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի: Յիշատակ մեռելոց: [illegible] (30 օր):	22	164
21	8	† Գշ. բձ. Գ. օր Զատկի:	23	165

Տար. ծննդեան կայսր թագաւորին Ռումանիոյ (1839):

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
22	9	Դշ. բկ. Դ. օր Զատկի: [illegible]		
23	10	Եշ. գձ. Ե. օր Զատկի: [illegible]	24	166
			25	167
24	11	Ուր. գկ. Զ. օր Զատկի: [illegible]		
25	12	Շբ. դձ. Է. օր Զատկի: Յիշատակ գլխատման Սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին: [illegible]	26	168
			27	169
26	13	† Կիր. դկ. Ը. օր Զատկի: Նոր Կիւրակէ: (Կրկնազատիկ):	28	170

Ցերեկն 4 ժամ 26 վայրկեան երկարի:

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
27	14	Բշ. աձ. Թ. օր Յինանց: [illegible] (29 օր): [illegible]	29	171

[illegible] 22 [illegible] 40 [illegible]

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
28	15	Գշ. ակ. Ժ. օր Յինանց: [illegible] (30 օր):		
29	16	Դշ. բձ. ԺԱ. օր Յինանց:	1	172
30	17	Եշ. բկ. ԺԲ. օր Յինանց:	2	173
			3	174

ՆԻՍԱՆ օր 30 — ԱՊՐԻԼ — ՍԷՖԷՐ օր 30

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
1	18	Ուր. գձ. ԺԳ. օր Յինանց: [illegible]	4	175
2	19	Շբ. գկ. ԺԴ. օր Յինանց:	5	176
3	20	† Կիր. դձ. Գ. ԺԵ. օր Յինանց: Տօն Աշխարհամատրան: (Կանաչ Կիւրակէ) [illegible]	6	177
4	21	Բշ. դկ. ԺԶ. օր Յինանց: [illegible] (30 օր):	7	178

[illegible] 12 [illegible] 29: [illegible]

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
5	22	Գշ. աձ. ԺԷ. օր Յինանց:	8	179
6	23	Դշ. ակ. ԺԸ. օր Յինանց: [illegible]	9	1
7	24	Եշ. բձ. ԺԹ. օր Յինանց:	10	2
8	25	Ուր. բկ. Ի. օր Յինանց: [illegible]	11	3
9	26	Շբ. գձ. ԻԱ. օր Յինանց:	12	4
10	27	† Կիր. գկ. ԻԲ. օր Յինանց: (Կարմիր Կիւրակէ): [illegible]	13	5
11	28	Բշ. դձ. ԻԳ. օր Յինանց:	14	6
12	29	Գշ. դկ. ԻԴ. օր Յինանց:	15	7

[illegible] 11 [illegible] 29: [illegible]

Լուսին	Օր		[illegible]	[illegible]
13	30	Դշ. աձ. ԻԵ. օր Յինանց: [illegible]	16	8

Ցերեկն 4 ժամ 58 վայրկեան երկարի

Լատին.	Օր	ՀԱՅԻՐԱՆ Օր 30 — ՅՈՒՆԻՍ — ԲՆԴԻՒԼ ԱԽԸՐ Օր 29	Ցանկագ	Խորհրդ
		Սոյն ամսոյ մինչեւ 16 ցերեկն 6 վ. երկարի յետոյ 8 վ. կարճ.		
		Առաջին օրը 15 ժ. 16 վ. է իսկ վերջին օրը 15 ժ. 15 վ		
14	1	† Կիր. ա՛ծ· Ա. Կիրակէ Յարութեան, եւ յիշատակ Եղիայ Մարգարէին։ Առաջին դաս։ Հարանէ : Լ. Տօ. Ս. Հ-ւըրտ։	18	40
15	2	Բշ. ակ. Սրբոց Հռիփսիմեանց կուսանաց ։	19	41
		Տար. գահակ. Վիլհէլմ Բ. կայսեր Գերմանիոյ (1888)		
16	3	Գշ. բա՛. Սրբոց Գայիանեանց կուսանաց։	20	42
17	4	Դշ. բկ. Պահք։ Տօմ. Մարգարէ (30 օր) ։	21	43
18	5	Եշ. գա՛ · Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Աթանագինեայ եպիսկոպոսին։	22	44
		☾ Վեր. քառ. ժ. 21. ր։ 23։ Մըրէ՛ եւ ...		
19	6	Ուր. գկ. Պահք։ Ցայմ. Մարգարէ (30 օր)։	23	45
20	7	† Շբ. դա՛. Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, յիշատակ ելիցն ի վիրապէն ։	24	46
21	8	† Կիր. դկ. Բ. զկնի Հոգեգալստեան ։ Տօն Կաթուղիկէ Սրբոյ Էջմիածնի ։ Հարանէ։	25	47
22	9	Բշ. ա՛ծ. Սրբոց Մանկանցն Բեթղեհէմի, եւ Ակակիոսի վըկային. եւ Մովկիմայ քահանային, եւ Կոդրատոսի զինուորին ։	26	48
		◉ Ի խեցգետին, ժ. 11. ր. 35։ Տ. Սերեբէն։		
23	10	Գշ. ակ. Սրբոց կուսանացն Նունեայ եւ Մանեայ ։ Տ. Յուլ. ... Սկիզբն ... Նելսոն։ Ամառնային ... եւ Ա. ... խեցգետին, ցերեկն ... եւ ... երկարէ։	27	49
24	11	Դշ. բա՛. Պահք։ Յ. Սրբոյ առաքելոցն Բարթողիմէոսի եւ Բառնաբայ։ Լ*. Ծնունդ Յովհաննու Կարապետին։	28	50
25	12	Եշ. բկ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ եւ Յովսէփայ, եւ սրբոց վկայիցն Սարգսի եւ Բագոսի ։ Հ. Թամուզ (29 օր)	29	51
		◐ Վեր. Լու. ժ. 11. ր. 19։ Սկիզբն ... եւ		
26	13	Ուր. գա՛. Պահք։ Տ. Բեդոյեւլ ... (29 օր)։	1	52
27	14	Շբ. գկ. Սրբոցն Մեծին Ներսեսի հայրապետին մերոյ եւ Խադայ եպիսկոպոսին։	2	53
28	15	† Կիր. դա՛. Գ. զկնի Հոգեգալստեան։ Բարեկենդան պահոց Լուսաւորչի։	3	54
29	16	Բշ. դկ. Պահք ։ Սրբոցն Եպիփանու Կիպրացւոյն, Բարսղայ հայրապետին, եւ երից աշակերտաց նորին։ Լ*. Առաքե- լոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի ։	4	55
		ցերեկն 5 ժ. 53 վ. երկարի		
30	17	Գշ. ա՛ծ. Պահք։ Սրբոյն Կոստանդիանոսի Թագաւորին եւ մօրն նորա Հեղինեայ։	5	56
1	18	Դշ. ակ. Պահք։ Լ. Յուլիս ։ Ա. Նախս (30 օր) ։ Տ. Եօթը	6	57
2	19	Եշ. բա՛. Պահք ։ Սրբոյն Դէոդիտոնի Գաղատացւոյն, եւ Թալիլեայ բժշկին, եւ եօթն կուսանացն որ յԱնկիւրիա կատարեցան ։	7	58
		☽ Առ. քառ. ժ. 13. ր. 15։ Զերմ եւ ... ։		
3	20	Ուր. բկ. Պահք. (Ծառերը տերեւով պատուաստելու ժամանակ է ։)	8	59
4	21	† Շբ. գա՛ Գիւտ նշխարաց սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին։	9	60
		Տօլ. հաստատ. Միացեալ Նահանգաց Ամերիկայի 1776		
5	22	† Կիր. գկ. Դ Կիրակէ զկնի Հոգեգալստեան ։ Հարանէ։	10	61
6	23	Բշ. դա՛. Սրբոյ վկայիցն Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիքտոսի եւ Փոտինոսի ։ Յ. Աբել ... ։	11	62
7	24	Գշ. դկ. Սրբոցն Դանիէլի մարգարէին. եւ երից մանկանցն Սեդրաքայ, Միսաքայ եւ Աբեդնագովի ։ Յ*. Ծնունդ Յովհաննու Կարապետին։	12	63
8	25	Դշ. ա՛ծ. Պահք ։	13	64
9	26	Եշ. ակ. Սրբոց Թարգմանչացն մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ։	14	65
		Տար. թագադր. Էտուարտ Է. թագ. Անգլիոյ (1902)		
10	27	Ուր. բա՛. Պահք։	15	66
		● Լր. Լու. ժ. 16. ր, 14. Անշարժաբեր ... ։		
11	28	Շբ. բկ. Սրոյն Տրդատայ, եւ Աշխէն Տիկնոջ եւ Խոսրովիդխտոյն ։ Հ. Ծամ ... Ներսէս ... ։	16	67
12	29	† Կիր. գա՛. Ե. Կիրակէ զկնի Հոգեգալստեան։ Գիւտ տփոյ Ս. Աստուածածնի։ Հարսանիք ։ Յ*. Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի ։	17	68
13	30	Բշ. գկ. Սրբոցն Կալիստրատոսի եւ քառասուն եւ ինն վըկայիցն, Ղունկիանոսի քահանային ։	18	69
		ցերեկն 8 վայրկեան կարճանայ		

Լուսին	Օր	ԹԷՄՄՈՒԶ Օր 31 — ՅՈՒԼԻՍ — ՃԷՄԱԶԻԼ ԷՎՎԷԼ Օր 30	Տանկոց	Խորհրդէ
		Սոյն ամսոյ մէջ ցերեկն 56 վայրկեան կարճանայ ։		
		Առաջին օր 15 ժ. 12 վ. է, իսկ վերջին օր 14 ժ. 16 վ.		
14	1	Գշ. դձ. Սրբոյն Զաքարիայ մարգարէին ։	19	70
		Հաստատութիւն Հանրապետութեան Ֆրանսայի (1789)․		
15	2	Դշ. դկ. Պահք ։ Յ*. Գիւտ Գօտւոյ Ս. Աստուածածնի ։	20	71
16	3	Եշ. աձ. Սրբոյն Եղիսէի մարգարէին ։	21	72
17	4	Ուր. ակ. Պահք ։ Տմ. Հրոտից (30 օր) ։	22	73
18	5	Շբ. բձ Սրբոց երկոտասան Առաքելոցն եւ Պօղոսի երեքտասաներորդ առաքելոյն։	23	74
		☾ Վջ. քառ. ժ. 5. ր. 28 ։ Տօթագին առաւօտ ։		
19	6	† Կիր. բկ. Զ. զկնի Հոգեգալստեան։ Բարեկենդան պահոց Վարդավառի ։ Յայտ. Հրոտից (30 օր)։	24	75
20	7	Բշ. գձ. Ա. օր պահոց Վարդավառի։ Յ*. Սրբուհւոյն Կիւրակեայ։ Լ. Մարգարիտայ կուսին։	25	76
21	8	Գշ. գկ. Բ. օր պահոց Վարդավառի։	26	77
22	9	Դշ. դձ. Գ. օր պահոց Վարդավառի․ Լ. Մարիամու Մագդաղ	27	78
23	10	Եշ. դկ. Դ. օր պահոց Վարդավառի։	28	79
24	11	Ուր. աձ. Ե. օր պահոց Վարդավառի․ Յ. Եւփիմեայ կուսին։ Հ. Աբ (30 օր) ։	29	80
		◉ յԱռիւծ. ժ. 1. ր. 10. Տ. Պարզ եղանակ։		
		Լն. Լու. ժ. 19. ր. 20։ Անձրեւոտ առաւօտ.		
25	12	Շբ. ակ. Ցիշատակ Տապանակին հնոյ եւ տօն Նորոյս Սուրբ Եկեղեցւոյ։ Տ. Ճէմազիէլ էվվէլ (30 օր)։	1	81
		Ցերեկն 24 վ. կարճանայ		
26	13	† Կիր. բձ. ՎԱՐԴԱՎԱՌ ։ Տօն Այլակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ․ Լ. Աննայի՝ մօր Ս. Աստուածածնի ։	2	82
27	14	† Բշ. բկ. Բ. օր Վարդավառի․ Յիշատակ մեռելոց։	3	83
28	15	Գշ. գձ. Գ. օր Վարդավառի ։	4	84
29	16	Դշ. գկ. Դ. օր Վարդավառի։	5	85
30	17	Եշ. դձ. Սրբոյն Եսայեայ մարգարէին։ Յ. Մարինեայ կուսին ։ Տ. [illegible]։ Սկիզբն տօթոց Շնիկ աստեղ. [illegible]	6	86
		Տար. գահ. Վիքթոր Էմմանուէլ թագ. Իտալիոյ (1900)։		
31	18	Ուր. դկ. Պահք ։ Ա. Ղամար (30 օր) ։	7	87
1	19	† Շբ. աձ. Սրբոցն Թադէոսի առաքելոյն եւ Սանդխտոյ կուսին․ Լ. Օգոստոս։ Հ. [illegible]	8	88

Լուսին	Օր	ԹԷՄՄՈՒԶ Օր 31 — ՅՈՒԼԻՍ — ՃԷՄԱԶԻԼ ԷՎՎԷԼ Օր 30	Տանկոց	Խորհրդէ
		☽ Առ. քառ. ժ. 4. ր. 55 ։ Պարզ եւ զով ։		
2	20	† Կիր. ակ. Բ. զկնի Վարդավառի․ Յ. Եղիա մարգարէին ։	9	89
3	21	Բշ. բձ. Սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին , եւ քառասուն եւ հինգ վկայիցն , եւ սրբոց կուսանացն՝ Յուստիանեայ, Եւփիմեայ եւ Քրիստինեայ ․	10	90
4	22	Գշ. բկ. Սրբոցն՝ Աթանագինեայ եպիսկոպոսին, եւ տասն աշակերտացն եւ հինգ վկայիցն․ Յ. Մարիամու Մագդաղենացւոյ, եւ գիւտ նշխարաց Փոկասու հայրապետին։ Լ. Ս. Դամիանոսի․	11	91
5	23	Դշ. գձ. պահք ։	12	92
6	24	Եշ. գկ. Սրբոց Նախահարցն՝ Ադամայ, Աբելի, Սեթայ, Ենովսայ , Ենովքայ, Նոյի , Մելքիսեդեկի, Աբրահամու , Իսահակայ, Յակոբայ, Յովսեփայ, Մովսէսի, Ահարոնի, Եղիազարու, Յեսուայ , Սամուէլի , Սամփսոնի, Յեփթայեայ , Իսահակայ, Բարակայ, Գեդէոնի, եւ այլոց սրբոց Նախահարց ։ Լ. Տօն Այլակերպութեան Քրիստոսի ։ Տ. [illegible]. Վերջ Շնիկ աստեղ ։	13	93
7	25	Ուր. դձ. Պահք ։ Յ․ Աննայի՝ մօր Ս. Աստուածածնի։	14	94
8	26	Շբ. դկ. Սրբոց Որդւոց եւ Թոռանց Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Արիստակիսի, Վրթանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի եւ Դանիէլի․ Յ. Սրբուհւոյն Պարասկեւեայ ։	15	95
9	27	† Կիր. աձ. Գ. զկնի Վարդավառի ։ Յ*. Պանդալէոնի բժշկին․	16	96
		● Նր. Լու. ժ. 14. ր. 12 ։ Տօթագին առաւօտ ։		
10	28	Բշ. ակ. Սրբոց Մակաբայեցւոցն՝ Եղիազարու քահանային, եւ Շամունեայ եւ եօթն որդւոց նորին ։	17	97
11	29	Գշ. բձ. Սրբոց երկոտասան մարգարէիցն՝ Ովսեայ, Ամովսայ, Միքիայ, Յովելեայ , Աբդիու , Նաւումայ , Ամբակումայ, Յովնանու , Սոփոնեայ, Անգեայ , Զաքարիայ եւ Մաղաքեայ։	18	98
12	30	Դշ. բկ. Պահք Յ. Շիլայի առաքելոյն, եւ բարեկենդան Սուրբ Աստուածածնի ։	19	99
13	31	Եշ. գձ. Սրբոցն՝ Սոփիայ եւ երից դստերացն՝ Պիստոսի, Ելպիսի եւ Ագապի ։	20	100
		Ցերեկն 1 ժամ 4 վայրկեան կարճանայ		

Լուսին.	Օր.	ԱՂՕՍԹՕՍ ՕՐ 31 — ՕԳՈՍՏՈՍ — ՃԷՄԱԶԻԼ ԱԽԸՐ ՕՐ 29	Տօնից	Տարւոյ
		Սոյն ամսոյ մէջ 1 ժամ 34 վրկ. ցերեկն կարճանայ		
		Առաջին օրը 14 ժ. 14 վ. իսկ վերջին օրը 12 ժ. 40 վ. է		
14	1	Ուր. գկ. Պահք ։	21	101
15	2	Շբ. դձ. Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբանին ։ Լ*. Վերա[illegible] Ս. Աստուածածնէ ։	22	102
16	3	† Կիր. դկ. Դ. զկնի Վարդավառի ։ Տ. Ա[illegible] (5 օր) ։	23	103
		☾ Վչ. [illegible] ժ. 9. ր. 25 ։ [illegible]		
17	4	Բշ. աձ. Սրբոցն Եւգինէոսի, Մակարիոսի, Վալերիոսի, Կանդիտոսի եւ Ակիւղասայ ։	24	104
18	5	Գշ. ակ. Սրբոցն Անդրէի զօրավարին, եւ բանակի նորին. Կալինիկոսի եւ Դոմետեայ վկայիցն ։ Յ[illegible]. Ա[illegible] (5 օր)։	25	105
		Տար. ծն. Ֆրանձ Ժօզէֆ կայսեր, Աւստ. Հունգ. (1830)		
19	6	Դշ. բձ. Պահք։ Յ*. [illegible] ։	26	106
20	7	Եշ. բկ. Սրբոցն Անդրիանոսի եւ կնոջն Անատօլայ, եւ Թէոդորոսի եւ Եւեւթիւրոսի վկայիցն ։	27	107
21	8	Ուր. գձ. Պահք ։ Տ. Ն[illegible] (30 օր) [illegible] ՏՅՂՋ 4396 [illegible] Հայոց ։	28	108
22	9	Շբ. գկ. Եփեսոսի Ս. ժողովոյն երկու հարիւր հայրապետացն	29	109
23	10	† Կիր. դձ. Ե. զկնի Վարդավառի Բարեկենդան պահոց Ս. Աստուածածնի ։ Հ. Ի[illegible] (29 օր) ։ Յ[illegible]. Ն[illegible] (30 օր) [illegible] ՌՅԾԴ=1353 [illegible] Հայոց ։	30	11
		◎ Ծն. Լ. ժ. 3. ր. 00. Պ[illegible] ։		
24	11	Բշ. դկ. Ա. պահոց Ս. Աստուածածնի։ Տ. Ճէմազէլ [illegible] (29 օր)։ Լ. Բ[illegible] ։	1	111
		◉ Լ Կ[illegible]. ժ. 8. ր. 00. Տ. Պ[illegible] ։		
25	12	Գշ. աձ. Բ. օր պահոց Ս. Աստուածածնի ։	2	112
26	13	Դշ. ակ. Գ. օր պահոց Ս. Աստուածածնի ։	3	113
		Ցերեկն 1 ժամ 40 վրկ. կարճանայ		
27	14	Եշ. բձ. Դ. օր պահոց Ս. Աստուածածնի ։	4	114
28	15	Ուր. բկ. Ե. օր պահոց Ս. Աստուածածնի ։ Յ*. Վերա[illegible]	5	115

Լուսին.	Օր.	ԱՂՕՍԹՕՍ ՕՐ 31 — ՕԳՈՍՏՈՍ — ՃԷՄԱԶԻԼ ԱԽԸՐ Ր 29	Տօնից	Յիսնակ
		[illegible] Ս. Աստուածածնէ ։		
29	16	Շբ. գձ. Տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի, ըստ տեսլեան սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին ։ Ն[illegible] ։ Լ. Գ[illegible] Յ[illegible] Մ[illegible] ։	6	116
30	17	† Կիր. գկ. Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։	7	117
		☽ Ա. [illegible] ժ. 22. ր 44. Պ[illegible]		
31	18	† Բշ. դձ. Բ. օր Վերափոխման։ Յիշատակ մեռելոց ։ Ա. Ն[illegible] (30 օր)։	8	118
1	19	Գշ. դկ. Բ. օր Վերափոխման ։ Լ. Ս[illegible]։	9	119
		Տարեդարձ Գահակալութեան Օգոստափառ Սուլթան		
		ԱՊՏ-ԻՒԼ-ՀԱՄԻՏ Բ. ԿԱՅՍԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ		
		11 Շ[illegible] 1293, [illegible] 19 Օ[illegible] 1292 (1876)		
2	20	Դշ. աձ. Դ. օր Վերափոխման։ Պահք։	10	120
3	21	Եշ. ակ. Ե. օր Վերափոխման ։ Յ. Թ[illegible]։	11	121
4	22	Ուր. բձ. Զ. օր Վերափոխման։ Պահք ։	12	122
5	23	Շբ. բկ. Է. օր Վերափոխման։	13	123
6	24	† Կիր. գձ. Ը. օր Վերափոխման ։	14	124
7	25	Բշ. գկ. Թ. օր Վերափոխման ։	15	125
		⊛ Լր. Լ. ժ. 18. ր. 24. Գ[illegible] օր։		
8	26	Գշ. դձ. Սրբոցն Յովակիմայ եւ Աննայի՝ ծնողաց Ս. Աստուածածնի եւ Կանանց իւղաբերից։ Լ*. Ծ[illegible] Ս[illegible] Ա[illegible]	16	126
9	27	Դշ. դկ. Պահք ։	17	127
10	28	Եշ. աձ. Սրբոյն Երեմիայի մարգարէին ։	18	128
11	29	Ուր. ակ. Պահք ։ Յ. Գ[illegible] Յ[illegible] Մ[illegible], [illegible]	19	129
12	30	Շբ. բձ. Սրբոց առաքելոցն՝ Թովմայի, Յակոբայ եւ Շմաւոնի։	20	130
13	31	† Կիր. բկ. Գ. Զկնի Վերափոխման ։ Յ*. Գ[illegible] Ս. Աստուածածնէ ։	21	131
		Ցերեկն 2 ժամ 38 վրկ. կարճանայ		

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ՀԼՈՒԼ օր 30 — ՐԷՃԷՊ օր 30

Ցայն ամսոյ մէջ 1 ժամ 39 վրկ. ցերեկը կարճանայ

Առաջին օրը 12 ժ. 36 վ. է իսկ վերջին օրը 10 ժամ 51 վր

Լատին.	Օր			
14	1	Բշ. գձ. Սրբոյն Ստեփաննոսի Ուլնեցւոյն եւ սրբոց վկայիցն Գոհարինեայ, Ծամիդոսի, Տուքիկոսի եւ Ռատիքոսի ։ Յ. [illegible]	22	132
		☾ Վշ. [illegible] ժ. 15. ր. 00. [illegible]		
15	2	Գշ. գկ. Սրբոց մարգարէիցն՝ Եզեկիէլի, Եզրի եւ Զաքարիայ, եւ հօրն Յովհաննու Մկրտչին ։	23	133
16	3	Դշ. դձ. Պահք ։	24	134
17	4	Եշ. դկ. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Յոբայ արդարոյն ։	25	135
18	5	Ուր. աձ. Պահք ։	26	136
		Տար. գ.ե. Օսկար Բ. թ.գ. Շուէտ Նորվեկիոյ (1872)		
19	6	Շբ. ակ. Նիկիոյ Ս. ժողովոյն երեք հարիւր ութն եւ տասն հայրապետաց ։	27	137
20	7	† Կիր. բձ. Դ. զկնի Վերափոխման ։ Բարեկենդան պահոյ Ս. Խաչի։ Տ. [illegible] (30 օր) ։	28	138
21	8	† Բշ. բկ. Ծնունդ Ս. Աստուածածնի յԱննայէ։ Պահք։ Յ. [illegible] Ս. [illegible] Լ. [illegible] ։ Հ. [illegible] (30 օր) [illegible] 5664 [illegible]	29	139
		ⓣ Ծն. [illegible] ժ 16. ր. 35. [illegible]		
22	9	Գշ. գձ. Բ. օր պահոց Խաչի ։ Տ. [illegible] (30 օր)։ [illegible] Յ. [illegible] (30 օր)։	1	140
23	10	Դշ. գկ. Գ. օր պահոց Խաչի։ Հ. [illegible]	2	141
24	11	Եշ. դձ. Դ. օր պահոց Խաչի։ [illegible] Տ. [illegible]	3	142
		◉ [illegible] ժ. 3. ր. 5. Տ. [illegible]		
25	12	Ուր. դկ. Ե. օր պահոց Խաչի ։	4	143
26	13	Շբ. աձ. Տօն Եկեղեցւոյ ի Նաւակատիս սրբոյ Խաչին ։ Նաւակատիք ։	5	144
		Ցերեկն 3 ժամ 18 վրկ. կարճանայ		
27	14	† Կիր. ակ. ԽԱՉՎԵՐԱՑ ։ Յ. [illegible] ։	6	145
28	15	† Բշ. բձ. Տօն Խաչի։ Յիշատակ մեռելոց ։	7	146

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ՀԼՈՒԼ օր 30 — ՐԷՃԷՊ օր 30

Լատին.	Օր			
		Տար. ծննդ. Քարլոս Ա. Թագաւորին Փորթուկալի (1883)		
29	16	Գշ. բկ. Տօն Եկեղեցւոյ։ Լ. [illegible] ։	8	147
		☽ Ա. [illegible] ժ. 18. ր. 3. [illegible]		
30	17	Դշ. գձ. Պահք։ Տօն Եկեղեցւոյ ։ Լ. Տօն [illegible] Ա. [illegible] (30 օր)։ Հ. [illegible]	9	148
1	18	Եշ. գկ. Տօն Եկեղեցւոյ։ Լ. [illegible] ։	10	149
2	19	Ուր. դձ. Պահք։ Տօն Խաչի։	11	150
3	20	Շբ. դկ. Տօն Խաչի։ Յ. [illegible] ։	12	151
4	21	† Կիր. աձ. Բ. զկնի Խաչի ։ Բարեկենդան պահոց Վարագայ Խաչի ։	13	152
5	22	Բշ. ակ. Պահք։ Սրբոյն Մամասայ, Փիլիկտիմոնի եւ Սիմէոնի Սիւնակեցւոյն։ Հ. [illegible] (9 օր)։	14	153
6	23	Գշ. բձ. Պահք։ Սրբոց կուսանացն Փեփրոնեայ եւ Մարիանեայ, եւ Շուշանայ դստեր Մեծին Վարդանայ։ Յ*. [illegible]	15	154
7	24	Դշ. բկ. Պահք։ Յ. [illegible]	16	155
		● Լր. [illegible] ժ. 6. ր. 40։ [illegible]		
8	25	Եշ. գձ. Պահք։ Սրբոց հայրապետացն Բարաղամու, Անթիմոսի եւ Երանոսի։	17	156
9	26	Ուր. գկ. Պահք ։	18	157
10	27	Շբ. դձ. Սրբոցն Գէորգայ զօրավարին, եւ Ազոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին։	19	158
11	28	† Կիր. դկ. Գ. զկնի Խաչի։ Տօն Վարագայ սրբոյ Խաչի։ Ա. կիւրակէ եօթն շաբաթուց։ Հ. [illegible]	20	159
12	29	Բշ. աձ. Սրբոյն Դաւթի Դվնեցւոյն, եւ սրբոց վկայիցն Ղամբէոսի եւ Ղամբէուհւոյն ։	21	160
13	30	Գշ. ակ. Սրբոցն Եւստաթէոսի, եւ կնոջ նորա Թէոփիստեայ եւ երկուց որդւոցն, եւ սրբոց կուսանացն Երմոնեայ եւ Ներսառինեայ ։ Յ. Տօն [illegible] Տ. [illegible]	22	161
		☾ Վշ. [illegible] ժ. 21. ր. 24. [illegible]		
		Ցերեկն 4 ժամ 16 վայրկեան կարճանայ		

[illegible library stamp]

Լատին.	Օր	ԹՇՐԻՆԻ ԷՎՎԷԼ Օր 31 — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ՇԱՊԱՆ Օր 30	Տաճկաց	Իսլամաց
		Սոյն ամսոյ մէջ ցերեկն 1 ժ. 18 վայրկեան կարճանայ ։		
		Առաջին օրը 10 ժ. 56 վ. է, իսկ վերջին օրը 9 ժ. 38վ.		
14	1	Դշ. բճ. Պահք։ Յ. Անանէայ առաքելոյն ։	23	162
15	2	Եշ. բկ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ եւ Համազասպայ։ Լ. Թերեզայ յօրէն ։	24	163
16	3	Ուր. գճ. Պահք ։	25	164
17	4	Շբ. գկ. Սրբոց եօթանասունն եւ երկու աշակերտաց Քս.ի։	26	165
18	5	† Կիր. դճ. Դ. զկնի Խաչի։ Երկրորդ կիւրակէ եօթն շաբաթուց։ Հարսանիք։ Լ. Ղուկաս աւետարանչին։ Տ. Մէրամ չէմէէ։	27	166
19	6	Բշ. դկ. Սրբոցն Փոկասու հայրապետին եւ Երանոսի հետեւողին առաքելոց ։	28	167
		Տար. գահ. Քարլօս Ա. թագ. Փորթուկալի (1839)		
20	7	Գշ. եճ. Սրբոց կուսանացն Թեկղի, Վառվառեայ եւ Պեղիքեայ ։ Տօմ. Սահֆ (30 օր)։ Տ. Պուլէֆ ֆուրքանոսը։	29	168
21	8	Դշ. եկ. Պահք ։ Հ. Խեշվան (30 օր) ։	30	169
		☉ Ծն. Լս. ժ. 7. ր. 56։ Ձիւն եւ ցուրտ խառնակ օդ		
22	9	Եշ. բճ. Սրբոցն Պանդալէոնի բժշկին, Երմողեայ քահանային եւ Եւպրաքսեայ կուսին։ Տ. Շապան (30 օր) ։ Յուլ. Սահֆ (30 օր) ։	1	170
23	10	Ուր. բկ. Պահք ։	2	171
24	11	Շբ. գճ. Սրբոց թարգմանչաց վարդապետացն մերոց, Եղիշէի, Մովսիսի քերթողին, Դաւթի անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն ։ Լ. Ռափայէլ հրեշտակապետին ։	3	172
		◉ Է Կարէճն, ժ. 7. ր. 12։ Տ. Պարէճէ օտէրեօ։		
25	12	† Կիր. գկ. Ե. զկնի Խաչի ։ Երրորդ կիւրակէ եօթն շաբաթուց։ Հարսանիք ։	4	173
26	13	Բշ. դճ. Գիւտ Նշխարաց սրբոյն Գրիգորիսի Աղուանից կաթուղիկոսին, եւ սրբոց հարցն Թաթլոյ, Վարոսի եւ Թումասու, Անտոնի եւ Կրօնիդեայ, եւ եօթն խոտաճարակացն որք յՕննակնեայ վանսն կատարեցան ։	5	174
		Ցերեկն 4 ժամ 52 վրկ. կարճանայ		
27	14	Գշ. դկ. Սրբոց առաքելոցն Անանիայի ։ Մատթէի, Բառնաբայ, Փիլիպպոսի, Յովհաննու, Շիղայի եւ Սեղուանոսի։	6	175
28	15	Դշ. աճ. Պահք ։ Լ. Առաքելոյն Սիմոն եւ Յուդայի։	7	176
29	16	Եշ. ակ. Սրբոյն Դիոնեսիոսի արիսպագացւոյն, եւ սրբոց առաքելոցն Տիմոթէոսի եւ Տիտոսի։ Յ. Ղուկիանոսի հարեար ։	8	177
		☽ Առ. քառ. ժ. 12. ր. 45։ Անձրեւոտ հողմոտ։		
30	17	Ուր. բճ. Պահք։ Ա. Դամա (30 օր)։	9	178
31	18	Շբ. բկ. Սրբոց աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի,	10	179

Լատին.	Օր	ԹՇՐԻՆԻ ԷՎՎԷԼ Օր 31 — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ՇԱՊԱՆ Օր 30	Տաճկաց	Յունաց
		Ղուկասու եւ Յովհաննու։ Յ. Ղուկաս աւետարանչին։ Տ. Դօղ ֆուբրէ ֆուրքանոսը։		
1	19	† Կիր. գճ. Զ. զկնի Խաչի։ Չորրորդ կիւրակէ եօթն շաբաթուց։ Հարսանիք։ Լ. Նոյեմբեր եւ տօն ամենայն սրբոց։	11	180
2	20	Բշ. գկ. Սրբոցն Ղուկիանոսի հարիւրապետին, եւ Յովսեփայ Աստուածահօրն, եւ Յովսեփայ Արեմաթացւոյն, եւ բարեկամին Քրիստոսի Ղազարու, եւ քերցն նորա Մարթայի եւ Մարիամու ։ Յ*. Մարդոնեայ յօրէն։	12	181
3	21	Դշ. դճ. Սրբոցն Թէոդիտոնի քահանային եւ Զենոնի զինաւորին, եւ Մակարայ, Եւդոքսեայ եւ Ռոմելայ ։ Լ*. Ցելոտոս Հռոմէին ննջեցելոց։	13	182
		Տար. գահ. Նիքօլա Բ. կայսեր Ռուսիոյ (1894)		
4	22	Դշ. դկ. Պահք։	14	183
5	23	Եշ. աճ. Սրբոց Խարիթեանցն, եւ սրբոց վկայիցն Արտեմեայ եւ Քրիստափորի, եւ երկուց կանանցն Կալինիկեայ եւ Ակիւլինեայ ։ Տ. Պէրաք չէմէէ։	15	184
		⊕ Լր. Լս. ժ. 12. ր. 31։ Պայծառ օդ։		
6	24	Ուր. ակ. Պահք։	16	185
		Տարեդարձ Ծննդեան Օգոստափառ		
		ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ԻՒԼ-ՀԱՄԻՏ Բ. ԿԱՅՍԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ		
		1258 Շապան 16 , 1842 Սեպտեմբեր 10		
7	25	Շբ. բճ. Սրբոց երկոտասան վարդապետացն՝ Ռեթէոսի, Դիոնէսիոսի, Սեղբեստրոսի, Աթանասի, Կիւրղի Երուսաղիմացւոյն, Եփրեմի Խուրին Ասորւոյ, Բարսղի Կեսարացւոյն, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Գրիգորի Աստուածաբանին, Եպիփանու Կիպրացւոյն, Յովհաննու Ոսկեբերանին եւ Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյն ։	17	186
8	26	† Կիր. բկ. Է. զկնի Խաչի։ Գիւտ Խաչ։ Հինգերորդ կիւրակէ եօթն շաբաթուց։ Հարսանիք։ Յ*. Դեմետրեայ վկային ։ Տ. Գասըմ։ Գասըմ ֆուրքանոսը ։	18	1
9	27	Բշ. գճ. Սրբոցն Անաստասայ քահանային , եւ Վարոսի , Թէոդիտեայ եւ որդւոց նորա, եւ որք ընդ նմա կատարեցան։	19	2
		Տար. ծննդ. Էմմանուէլ Է. թագ. Իտալիոյ (1841)		
10	28	Գշ. գկ. Սրբոց Հիպիրիքեանց , որք ի Սամուսատ կատար։	20	3
11	29	Դշ. դճ. Պահք։	21	4
		Տար. ծն. Վիլհ. Լիմմանուէլ Գ. թագ. Իտալիոյ (1869)		
12	30	Եշ. դկ. Սրբոցն Սեւերիանոսի Սեբաստացւոյն, Բաբելայ ծերունւոյն եւ ութսուն չորից աշակերտաց նորին ։	22	5
		☾ Վջ. քառ. ժ. 7. ր. 56 ։ Հողմոտ եւ անձրեւոտ։		
13	31	Ուր. աճ. Պահք ։	23	6
		Ցերեկն 5 ժամ 34 վրկ. կարճանայ		

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԹՇՐԻՆԻ ՍԱՆԻ օր 30 — ՌԱՄԱԶԱՆ օր 29

Այս ամսոյ մէջ 22 վրկ. ցերեկը կարճանայ

Առաջին օրը 9 ժ. 36 վ. է իսկ վերջին օրը 9 ժամ 14 վր.

Յուլ.	Օր		Ռամազ.	Թշրին
14	1	Շբ. ակ. Սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանին ։ Ց. [illegible]	24	7
15	2	† Կիր. բձ. Ը. գկնի Խաչի. Վեցերորդ կիրակէ Եօթն շաբաթուց. Հարսանիք ։	25	8
16	3	Բշ. բկ. Սրբոյն Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին, եւ քահանայիցն, սարկաւագացն եւ ժողովրդոց։	26	9
17	4	Գշ. գձ. Սրբոցն Ակիփսիմեայ եպիսկոպոսին, Յովսեփայ քահանային, Այիթալայ սարկաւագին եւ Պղատոնի վկային։	27	10
18	5	Դշ. գկ. Պահք։	28	11
19	6	Եշ. դձ. Սրբոց հայրապետացն Մետրոփանոսի, Աղեքսանդրոսի եւ Պօղոսի խոստովանողին, եւ սրբոց նոտարացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի ։ [illegible] (30 օր) ։	29	12
20	7	Ուր. դկ. Պահք ։ [illegible] (30 օր) ։	30	13
		[illegible] 2. ր. 26։ [illegible]		
21	8	Շբ. աձ. Սրբոց հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրաց։ [illegible] (29 օր)։ [illegible] 30 օր։	1	14
22	9	† Կիր. ակ. Թ. գկնի Խաչի ։ Եօթներորդ կիրակէ Եօթն շաբաթուց։ Հարսանիք ։	2	15
23	10	Բշ. բձ. Սրբոցն Մելիտոսի Անտիոքայ հայրապետին, Մինասայ եգիպտացւոյն, եւ միւս Մելիտոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ քահանային եւ Շինու սարկաւագին։	3	16
		Տար. գահ. վիկտորիա թագուհւոյն Հոլանտայի (1810)		
		◉ [illegible] 3. ր. 8։ [illegible]		
24	11	Գշ. բկ. Սրբոցն Դեմետրեայ վկային եւ Բասիլիկոսի քահանային ։	4	17
25	12	Դշ. գձ. Պահք. Ց. [illegible]	5	18
26	13	Եշ. գկ. Սրբոցն Գուրիասայ, Սամոնասայ եւ Աբիբայ սարկաւագին, Ռոմանոսի մենակեցին, Մանկանն խոստովանողին եւ Հիսիքոսի զինւորին։ Ց. [illegible]	6	19
		Ցերեկն 5 ժամ 50 վրկ. կարճանայ		
27	14	Ուր. դձ. Պահք ։ Ց. [illegible]	7	20

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԹՇՐԻՆԻ ՍԱՆԻ օր 30 — ՌԱՄԱԶԱՆ օր 29

Յուլ.	Օր		Ռամազ.	Թշրին
28	15	Շբ. գկ. Սրբոց առաքելոցն Անդրէի եւ Փիլիպպոսի Ց. [illegible] ։	8	21
		☽ Ա. [illegible] 7. ր 5։ [illegible]		
29	16	† Կիր. աձ. Ժ. գկնի Խաչի ։ Բարեկենդան պահոց Յիսնակաց ։ Լ. Ա. [illegible] (30 օր)։	9	22
30	17	Բշ. ակ. Ա. օր պահոց Յիսնակաց։	10	23
1	18	Գշ. բձ. Բ. օր պահոց Յիսնակաց։ Լ. [illegible]	11	24
2	19	Դշ. բկ. Գ. օր պահոց Յիսնակաց։	12	25
		Տար. գահ. Ֆրանց Յօզէֆ կայս. Աւստր. Հունգ. (1848)		
3	20	Եշ. գձ. Դ. օր պահոց Յիսնակաց։	13	26
4	21	† Ուր գկ. Ե. օր պահոց Յիսնակաց։ Ընծայումն Ս. Աստուածածնի երից ամաց ի տաճարն ։ Ց. [illegible]	14	27
5	22	Շբ. դձ. Սրբոցն Գրիգորի Սքանչելագործին, Նիկողայոսի հայրապետին եւ Միւռոնայ եպիսկոպոսին ։	15	28
		◉ Լր. Լ. [illegible] 5. ր. 7։ [illegible]		
6	23	† Կիր. դկ. Ա. Յիսնակաց Հարսանիք ։ Լ. [illegible]	16	29
7	24	Բշ. աձ. Սրբոց կուսանացն Յուլիանեայ եւ Վասիլուհւոյ։ Լ. [illegible]	17	30
8	25	Գշ. ակ. Սրբոցն Ղուկիանոսի քահանային, Տարագրոսի, Պրոբոսի, Անդրոնիկոսի վկայիցն, եւ Ոնեսիմայ եւ այլոց աշակերտացն առաքելոյն Պօղոսի ։ Լ. [illegible]	18	31
			19	32
9	26	Դշ. բձ. Պահք	20	33
10	27	Եշ. բկ. Սրբոցն Կղեմայ հայրապետին եւ Բազարատայ Տոռոմենայ եպիսկոպոսին ։	21	34
11	28	Ուր. գձ. Պահք ։		
		☾ Վչ. [illegible] 21. ր. 17 ։ [illegible]		
12	29	† Շբ գկ. Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի ։	22	35
13	30	† Կիր. դձ. Բ. Յիսնակաց։ Հարսանիք։ Ց. [illegible]	23	36

Ցերեկն 5 ժամ 53 վայրկեան կարճանայ

ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՀՎԿԷԼ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — ՇԷՎՎԱԼ

ՕՐ 31 — ՕՐ 30

Սոյն ամսոյ մինչեւ 13 ցերեկն 8 վ. երկարի

Առաջին օրը 9 ժ. 16 վ է իսկ վերջին օրը 9 ժ. 5 վ

Հայոց.	Օր			
14	1	Բշ. դկ. Սրբոցն Գենարիոսի եպիսկոպոսին, եւ Մերկերիոսի զինուորին, Յակովկայ եւ Իրաւափառայ վկայիցն։ [illegible]	24	37
15	2	Գշ. ած. Սրբոցն Կուռնելիոսի հարիւրապետին եւ Շմաւոնի ազգականին Քրիստոսի, եւ Պօղիկարպոսի հայրապետին Զմիւռնիոյ, եւ վկայիցն ։ [illegible]	25	38
16	3	Դշ. ակ. Պահք։ [illegible]	26	39
17	4	Եշ. բծ. Սրբոց հարցն Եգիպտացւոց՝ Պօղոսի, Պօղայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու Գբնեցւոյն, Յովհաննու Կարճահասակին, Նեղոսի, Արսենի, Սիսիանու, Դանիէլի, Սերապիոնի, Մակարիոսի, Պիմէնի եւ այլոյ սրբոց հարցն ։ [illegible]	27	40
18	5	Ուր. բկ Պահք։ [illegible]	28	41
19	6	Շբ. գծ. Սրբոյն Նիկողայոսի Զմիւռնացւոյ սքանչելագործ հայրապետին ։ [illegible] (30 օր)	29	42
		☽ [illegible] ժ. 22. ր. 53։ [illegible]		
		Տօն անուան Նիքոլա Բ կայսեր Ռուսիոյ		
20	7	† Կիր. գկ. Դ. Յիսնակաց։ Բարեկենդան պահոց Ս. Յակոբայ։ [illegible] (30 օր) [illegible] (29 օր) ։	1	43
21	8	Բշ. դծ. Պահք ։ Սրբոցն Մինասայ, Երմոգինեայ եւ Գրաքոսի, կամաւոր աղքատացն՝ Յովհաննու եւ Աղեքսիանոսի ։ [illegible] (30 օր) ։	2	44
22	9	† Գշ. դկ. Պահք ։ Յղութիւն Ս. Աստուածածնի յԱննայէ։ [illegible]	3	45
		◉ [illegible], ժ. 10. ր. 40 ։ [illegible]		
23	10	Դշ. ած. Պահք ։ [illegible]	4	46
24	11	Եշ. ակ Պահք ։ Սրբոցն Եւստրատիոսի, Օգսենտիոսի, Եւգինէոսի, Ովրեստէսի եւ Մարդարիոսի ։	5	47
25	12	Ուր. բծ. Պահք։ [illegible]	6	48
26	13	Շբ. բկ. Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Միլիտոսի եպիսկոպոսին [illegible]	7	49
		Տար. ծննդ. Եօրկիոս Ա. թագու. Յունաստանի (1845)։		

ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՀՎԿԷԼ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — ՇԷՎՎԱԼ

ՕՐ 31 — ՕՐ 30

ցերեկն 8 վ. երկարի

Հայոց.	Օր			
27	14	† Կիր. գծ. Դ. Յիսնակաց։ Հարսանիք ։ [illegible]	8	50
		☽ [illegible] ժ. 23. ր. 17 ։ [illegible]		
28	15	Բշ. գկ. Սրբոց հայրապետացն Իգնատիոսի եւ Ադդէի, եւ Մարութայի եպիսկոպոսին։ [illegible]	9	51
29	16	Գշ. դծ. Սրբոցն Թէոպոմպայ եպիսկոպոսին, եւ Թէովնայ վկային, եւ չորից զինուորացն՝ Բասոսի, Եւսեբի, Եւտիքի եւ Բասիլիդեայ ։ [illegible] (30 օր)։ [illegible]	10	52
30	17	Դշ. դկ. Պահք։ [illegible]	11	53
31	18	Եշ. ած. Սրբոց կուսանացն Ինդոսի եւ Դոմնայի, եւ Գղեբիկոսի քահանային, եւ եւ երկուց բիւրոցն։ [illegible]	12	54
1	19	Ուր. ակ. Պահք։ [illegible] 1904 [illegible]	13	55
2	20	Շբ բծ Նախավկայ եւ ի Քրիստոս անդրանիկ հաւատացեալ սրբոյն Աբգարու ։	14	56
3	21	† Կիր. բկ. Ե. Յիսնակաց ։	15	57
		● [illegible] ժ. 15. ր. 15։ [illegible]		
4	22	Բշ. գծ. Սրբոցն Աբրահամու եւ Խորենայ, եւ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի, եւ Աստուածատրոյ վկային ։	16	58
5	23	Գշ. գկ. Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ առաքելոյն	17	59
6	24	Դշ. դծ. Պահք [illegible]	18	60
7	25	Եշ. դկ. Սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին ։ [illegible] 4 [illegible]	19	61
8	26	Ուր. ած. Պահք ։ [illegible]	20	62
9	27	Շբ. ակ. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի ։ [illegible]	21	63
10	28	† Կիր. բծ. Զ. Յիսնակաց։	22	64
		☾ [illegible] ժ. 14. ր. 14 ։ [illegible]		
11	29	Բշ. բկ. Սրբոց որդւոց որոտման, Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին։ Բարեկենդան պահոց Ծննդեան։	23	65
12	30	Գշ. գծ. Ա. օր պահոց Ծննդեան ։	24	66
13	31	Դշ. գկ. Բ. օր պահոց Ծննդեան ։	25	67

ցերեկն 38 վայրկեան երկարի

ՏԱՐԵՑՈՅՑԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

 Printed in Turkey

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՄԱՆԿՈՒՆՔ

— « Հասաւ ըսկիզբն Յունուարին
Կաղանդ բերաւ նոր տարին
Ազգակցաց եւ օտարին
Երկրագործին ու Նօտարին
— Վարպե՛տ, գիտէ՞ք, հին տարին
Որո՛նք առին, ո՞ւր տարին....,

« Ծաղկօք, ոստօք զարդարուն
Ի՞նչ գեղեցիկ էր գարուն
Զոր անցուցինք օրն ի բուն
Խաղալով մէջ դաշտերուն
— Վարպետ, գիտէ՞ք հին տարին,
Որո՞նք առին, ո՞ւր տարին.... »

« Հապա ամառն, արդարեւ
Ի՞նչ տաքուկ էր երբ արեւ
Պայծառ երկնից ի վերեւ
Մեզ շողառատ տար բարեւ.
— Վարպե՛տ, գիտէք հին տարին
Որո՞նք առին, ո՞ւր տարին.... »

« Յետոյ աշուն ցրտաշունչ
Յորում տերեւք փունջ առ փունջ
Թափեցան մեղմ ի մրմունջ
Անտառաց մէջ, յուռ ու մունջ....
— Վարպե՛տ, գիտէ՞ք հին տարին,
Որո՞նք առին, ուր տարին.... »։

« Երկար տեւեց դեկտեմբեր
Ցերկնից ալ ձիւն կը թափէր....
Մինչ կաղանդին պտղաբեր
Կ'սպասէինք անհամբե՛ր...
— Վարպե՛տ, գիտէ՞ք, հին տարին,
Որո՞նք առին, ո՞ւր տարին »։

Վ Ա Ր Պ Ե Տ Ն

— « Ամեն մանկունք, ջինջ սրտեր,
Որ այսօր շուրջս էք պատեր,
Ո՞ւր գնաց տարին, չեմ գիտեր,
Զայդ մի միայն գիտէ Տէ՛ր.
— Կ'անցնին աւուրք, տարի դա՛ր,
Դուք խայտացէք անդադար »։

Կեանք, լոյս, ծընողք, Տարի Նոր,
Ամէն պարտիք դուք Անոր
Որ ձեր վրայ ամէն օր
Հեղու իւր գութն ու շնորհ
— Կ'անցնին աւուրք, տարի դար
Զ'Այն օրհնեցէք անդադար։

— Դուք ալ սիրոյ էք ծընունդ
Տէրն է հոգւոյն սուրբ ոընունդ
Ուր որ չիք սէր՝ մեղաց գունդ
Կուգան մեր սիրտն հանել թունդ...։
— Կ'անցնին աւուրք տարի դա՛ր,
Դուք սիրեցէք անդադար։

— Ամէն գործի կատարման
Առաքինութիւն է պայման
Գանձ մ'է որ — գանձ աննըման —
Ոչ չափ ունի, ոչ սահման։

— Կ'անցնին աւուրք տարի դա՛ր,
Բարիք ըրէք անդադար.

Մեր բարեգութ ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ
Ձեռաց՝ որք ձեզ հոգ տանին
Հայցեցէք որ երկնային
Տիրոջ աչերն հաշտ նային։
— Կ'ացնին աւուրք, տարի դար,
Աղօթեցէք անդադար։

ԱՂԵՔՍ. Դ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԱՌՏՆԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Տիկնա՛յք,

Չեմ կարծեր որ ձեր արժանապատուութեան դըպչիմ և զձեզ բարկացնեմ, եթէ համարձակիմ յայտնել թէ շատ կը յարգեմ այն կիներն որք աշխատասէր են եւ կը գործեն օրն ի բուն :

Սողոմոն իմաստուն իր Առակաց մէջ կ'ըսէ. « Կին ժրագլուխ եթէ ոք գտանիցէ, պատուականագոյն է այնպիսին քան զականս պատուականս »։ Կ'երեւի թէ հին դարուց մէջ ալ ժրագլուխ կին գտնելը դժուար էր։ Դարձեալ միեւնոյն իմաստունն ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ. « Կին ժրագլուխ պսակ է առն իւրում »։

Կը լսէ՞ք, ո՛վ տիկնայք, որքան կը բարձրացնէ իմաստունն՝ ժրագլուխ կիները, նախամեծար կ'ընտրէ զանոնք օղերէ, մատանիներէ, գայռերէ, մանեակներէ, ապարանջաններէ և մէկ բառով համայն ոսկի զարդերէ, և մինչեւ իսկ կը յանդգնի ժրագլուխ

կնոջմէ պսակ հիւսել և զայն էրկանը գլուխը անցը-
նել․ կատարելապէս կը ձայնակցիմ իմաստունին, եւ
պիտի առաջարկէի որ զարդասէր կանայք իրենց գըլ-
խարկներուն մէջ մէյմէկ թռչուն դնելու տեղ՝ մէյմէկ
ժրագլուխ կին նստեցնեն։ Եւ եթէ կարելի ըլլար
այս՝ իբրեւ խորհրդանշան աշխատասիրութեան իրենց
պարանոցէն մէկ մէկ աւել կախէին և իրենց գլուխն
ալ մէկ մէկ կաթսայ անցունէին․ Այսքան կը պաշ-
տեմ գործունեայ կիներն՝ զորս ոչ նուազ պատւով մը
կը յարգէր, կը մեծարէր եւ մանաւանդ մեզ կը յանձ-
նարարէր Աստուածաշունչին արդարութեան ատեա-
նին նախագահն, վսեմ․ Սողոմոն էֆէնտին, որ ա-
կանջը խօսի, ամէն Կորդեան հանգոյց զմելիով կը
կտրէր և յետոյ երբ զմելին բթանար՝ մեզի կըլ-
լեցունելու կ'աշխատէր սա բացագանչութիւնը թէ
« Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ըն-
դունայն է »։

Դո՛ւք էք տիկնայք որ տուներ կը կործանէք․

Դո՛ւք էք տիկնայք որ տուներ կը շինէք․

Պիտի խնդրէի Աստուծմէ քանի մը վայրկեանի հա-
մար կնիկ ըլլալ և զձեզ չվիրաւորելու համար ըսել
թէ՝ մենք ենք որ տուներ կը կործանենք, մենք ենք
որ տուներ կը շինենք․ Կը տեսնէ՞ք որքան ծանր զո-
հողութեանց յանձնառու կ'ըլլամ որպէսզի կարենամ
ձեզի հետ անաչառաբար խօսիլ առանց ձեր արժա-
նապատուութեան դպչելու։

Ի բաց յինէն կարծել թէ դուք գործունեայ չէք,
դուք աշխատասէր չէք, այսու ամենայնիւ ներեցէք
ինձ քիչ մը կարծել թէ կը գտնուին նաեւ կանայք
որք կ'աշխատին չաշխատելու։ Այդ կանայք եթէ
քանի մը վայրկեան աւել ածեն « օրն ի բուն պարապ

չանցուցի » կ'ըսեն, ու մինչեւ երեկոյ դաշնակ կը
զարնեն․

Ներկայացնեմ՝ եթէ չէք վշտանար, այդ դասու
վերաբերեալ կին մը։

Կինն անկողնոյ զգեստով բազմոցին վրայ կը քնա-
նայ գլուխը բարձին կռթնցուցած։ Գուլպաներն իսկ
անցուցած չէ ոտքն — ոտքն աւելորդ է կարծեմ, ո-
րովհետեւ գլուխը չանցուիր գուլպան — երեսն լուա-
ցած չէ, մազերը ցիրուցան են․ Առջեւը դրուած սե-
ղանին վրայ կը տեսնուին պեզիկի թուղթեր, թէյի
գաւաթներ․ մէկ միլիոն սպառած սիկառներ, գնդա-
սեղներ, սկաւառակի մը մէջ կարագ․ հացի փշրանք,
Նորմայի կտորներէն քանի մը ձայնագիրներ, կտոր
մ'ապուխտ․ քիչ մը տանթելա, Պորտոյի գինւոյ պար-
պած շիշ մը, քանի մը կոճակներ, քիչ մը պանիր,
էրիկ մարդու բաճկոն մը, Մայտա մը և կարծեմ քիչ
մըն ալ խաւեար․

— Մարգրի՜տ, Մարգրի՜տ․ կը ձայնէ այրն։

— ․ ․ ․ ․ ․

— Մարգրի՛տ, չելլե՞ս, կերակուրի պիտի իջնանք։

Մարգրիտ յօրանջելով հազիւ կրնայ բանալ աչ-
քերն ու — Թո՛ղ չես տար որ քիչ մը քնանամ, կ'ըսէ։

— Քնանալու ժամանա՞կ է։

— Ժամանա՞կն ինչ է, քունդ գալուն պէս կը
քնանաս։

— Տէ՛ր ողորմեա․

— Էրիկ մարդիկ խըլյանէթ են վէսէլամ, ի՞նչ ա-
նուշ անուշ կը քնանայի կոր․

— Ել հագուէ՛, ու սըւոնք ժողվէ․

— Սպասուհին չէ՞ ժողված, շատ ծոյլ կնիկ է սա
Անթառամը։ Անհոգ կնիկ մ'է, հանըմը այսօր յոգ-

նեցաւ, քիչ մը կը քնանայ կոր երթամ վերը ժողվեմ ըսել չկա՞յ մի։

— Ի՞նչ գործ կար այսօր։

— Տունին գործը կը լմնա՞յ մի... էրիկ մարդիկ չիյտեն որ...։

— Ըսէ որ գիտնամ։

— Տունի գործ իշտէ, սա ժողվեմ, նա տեղաւորցնեմ ըսես նէ՝ իրիկուն կ'ըլլայ։ Օրերն ալ կարճ են։ Կը կարծե՞ս որ մինչեւ իրիկուն պարապ կը նըստինք, այսօր հոգիս ելաւ։

— Ի՞նչ ըրիր։

— Ի՞նչ պիտի ընեմ... բաճկոնիդ կոճակները բրդեր էր...։

— Է՛յ...։

— Կոճակ կարեցի,

— Ետքը՞...։

— Դերձան ճարեցի,

— Ուրի՞շ,

— Ասեղ առի.

— Ցետո՛յ։

— Սկսայ կարել մէկիկ մէկիկ,

— Ի՞նչ եղաւ ասկէց։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, բաճկոնդ կարեցի իշտէ։

— Մինչեւ իրիկո՞ւն տեւեց,

— Կը նայիմ որ Թօհաֆ կը խօսիս. կոճակ է, դերձան է, ասեղ է, մէկիկ մէկիկ կարել է, ժամանակ է կ'անցնի. էրիկ մարդ չէ՞ք մի, ասանկ բաներէ խապար չունիք. կը կարծէք որ կոճակները առնելուդ պէս Թուքով կը փակցնես կը լմնայ կ'երթայ. վեց կոճակ կարելը բան մը չէ ամա, գործ է վերջապէս։

— Ուրիշ ի՞նչ գործ կար որ։

— Ի՞նչ գիտնամ. աս տունի գործը կը լմնա՞յ,

— Ջամաշը՞ր կար,

— Ջամաշը՞րն է միայն տունի գործը, տունի գործը կը լմնա՞յ. վախ որ խըյմէթ չիյտէք,

— Աս փշրանքնե՞րն ինչ են հոս,

— Հաց ալ պիտի չուտէինք զահէր։

— Ջայի գաւաթնե՛րը,

— Ջայ ալ չպիտի խմէինք զահէր։

— Էյ աս նօթա՞ն,

— Բիանօ ալ չպիտի զարնէինք զահէր. էլպէթտէ մարդ չէ՞ս մի, քիչ մընալ էյլէնմիշ ըլլալ կ'ուզես։

— Է՛յ աս ապո՞ւխտը, գինի՞ն, խավեա՞րը,

— Սանկ քիչ մը խահվալթը՞ ալ չպիտի ընէիք զահէր։

— Աս Մայտա՞ն,

— Գի՞րք ալ չկարդանք։

— Է՛յ աս Թուղթերը։

— Զըսե՞ս որ Թուղթ ալ չխաղանք,

— Լեփլեցուն սիկառաները։

— Լեռնէն եկանք զահէր. սիկառա՞ ալ չխմենք զահէր, վախոր խըյմէթ չիտես... սէրթ մարդ ես, սէ՛րթ, քուկին խօշըրթ գալու էր որ կնիկս աղւոր էյլէնմիշ եղեր է տէյի.

— Ո՞վ կար,

— Մա՛րդ ալ չիգար տունս... քովի աղջիկները եկան, քիչ մը պէզիկ խաղացինք, րարթին մէկ մէճիտյէի։

— Աֆէրիմ, աֆէրիմ։

— Վռնտելու էի զահէր, ի՞նչ գիտնամ,

— Ելիր կերակուր ուտենք։

— Կերակուր ուտելու իշտա՞հ մնաց որ. Անանկ ալ հավէսով մը կարեցի բաճկոնդ որ իրիկուան գաս

նէ՝ աֆէրի՛մ կնիկս, ըսես տէյի, վախ որ խըյմէթ չիյտէք։

— Երթանք ուտենք։

— Դո՛ւն գնա կեր, ես աս տեղուանքը ժողվեմ, դիմացինները պիտի գան աս գիշեր. հէմ ես քեզի բան մը ըսե՞մ, Անթուանէթը վռնտելու է; հէմէն ուտէ՛, խմէ՛, պառկի՛. քնանայ. տունին բոլոր գործերը իմ վրաս են. պարապ տեղը ամսական կուտասկոր. այսօր հոգիս ելաւ նէ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն նստիլ չունիմ որ. աս տունի գործը կը լմննա՞յ։

Այրն կ'երթայ ընթրելու և բանակռիւը կը վերջանայ։

Արի՛, ու Սողոմոնին իրաւունք մի՛ տար. եթէ գործունեայ կին մը պսակ է երկանը, ես ալ կ'ըսեմ թէ դանդաղ կին մը փուշ է երկանը ոտքին։

Աշխատեցէք, ուրեմն, ո՛ տիկնայք, ձեր ամուսիններուն գլուխը պճնելու եւ ոչ ոտքերը։

Խիկար — Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԸ

Ժորժ տը Բէրվանի ընդ օրիորդ Սիւզան Շամպէռի ամուսնութեան օրը բաւական մարդ զարմացած էր Բարիզի մէջ, բայց ոչ թէ անոնց տարիքնուն մէջ չափազանց տարբերութիւն մը եղած ըլլալուն համար։

Պարոնը հազիւ երեսունը հինգ տարին՝ իսկ օրիորդը իր քսանեւչորրորդ գարունը կը թեւակոխէր։ Իրենց հարստութիւնը գրեթէ համահաւասար էր, բայց նոր փեսան անանկ տկարութեան մը մատնուած էր

որ կ'ապառնար զինքը յաւիտենական ամուրիութեան դատապարտել։

Կոյր էր...։

Քանի մը տարի կայ որ այս դժբաղդութիւնը ունեցեր էր։ Ժորժ տը Բէրվան իր կեանքը ամէնէ բարենչան ըղձութեան մէջ անցուցեր էր. Գրիթանիացի ազնիւ գերդաստանի մը կը պատկանէր։ Դեռ երիտասարդ հասակին մէջ՝ մեծ հարստութեան մը տիրացաւ։ Բարիզ դիմեց, առանց մտածելու խոյացաւ այն ըռնազբօսիկ կեանքին մէջ, որուն գաղափարը իր միտքը վաղուց կը խռովէր։ Եւ տեսնողներն անշուշտ պիտի ըսէին թէ քանի մը ամսուան մէջ պիտի վատնէր բոլոր այն հարստութիւնը, զոր իր նախնիքը դարերէ ի վեր՝ իրենց գաւառներուն խորը հաւաքած էին։

Ինքն ամենուրեք լաւ ընդունելութիւն գտած էր, իր համբաւը, սիրուն ու ախորժելի կերպարանքը. եռանդն ու չնորհալի ձեւերը իրեն բանալ տուած էին բոլոր դռները։

Եւ այս յաջողութենէն արբշիռ, առանց խնայելու կը մսխէր իր դրամը, ու չարաչար կը գործածէր ժամանակն ու երիտասարդութիւնը։

Սակայն գիշեր մը, երեկոյթէ մը վերադարձին, տարօրինակ ցաւի մը խիթերը զգաց, իրեն այնպէս կը թուէր թէ ջիղերը կը թուլնային, մկանները բամբակի նման կը կակղանային, ուղեղը կը պարպուէր և թէ միեւնոյն ատեն, աչքերը տեսակ մը մշուշով կը ծածկուէին։

Նախ անցաւոր անհանգստութիւն մը կարծեց, բայց ստէպ և գրեթէ անմիջոց ընդհատումներով միեւնոյն խոստանքները զգաց։ Աչքերն հետզհետէ կը տկարանային և ճիշդ, հոն, անոնց մէջ էր որ ցաւը բոյն դրած, կեդրոնացած էր։

Ցուսահատութեան ժամեր ունեցաւ այն ատեն․ կ'ուզէր Բարիզը թողուլ, խաղաղ կեանք մ'անցնել, բայց ընկերութեան յորձանքը զինքը նորէն, հոն կը դարձնէր։

Ուստի ստիպուած էր միեւնոյն հաճոյքով, միեւնոյն տենչով սուզուիլ անոր մէջ։ Վերջին հարուած մը ևս՝ աւելի բուռն առաջիններէն, և ահա վերջնականապէս զանի հարկադրեցին հոն մնալու, բայց շա՜տ ուշ էր։ Թանձր ամպ մը իր աչքերը մթագնեց, ու մխիթարուելու ուրիշ բան չմնաց խեղճին բայց եթէ այս ամէնուն յիշատակը, զորս տեսած էր նախապէս։

Անկէ ի վեր, դժբաղդն, իր տան մէջ փակուած մնացեր էր չունենալով ուրիշ նպատակ, բայց եթէ կործանել այն բանտն, որուն մէջ ողջ ողջ թաղուած ու իր հետը կրելու դատապարտուած էր։

Ամէն տեսակ դարմաններ փորձած, ամէնէն վարպետ բժիշկները բերել տուած էր, առանց ո և է արդիւնքի։ Յետոյ տեսնելով որ բոլոր ճիգն ու ջանքն ի դերեւ ելան, ինքն ալ աշխատեցաւ իր կողմէն կարելին ընելու։

Նոր կեանք մը սկսած էր։ Ամէն օր բարեկամներ կ'ընդունէր իր տունը, որոնք դուրսի անցած դարձածը իրեն կը տեղեկացնէին. երբեմն մինչեւ իսկ, զանի մտովին կը փոխադրէին այն աշխարհին մէջ, զոր ատենօք այնքան սիրած և որուն աղմուկն այնքան հաճելի էր իրեն լսել։

Իրերուն այս տխուր վիճակին մէջ, իրիկուն մը, զանի Պարոն Շամպէր անուն սեղանաւորի մը տունը տարին, որն որ իր ապարանքին մէջ փայլուն նուագահանդէս մը կուտար։

Ժօրժ՝ նախ մտացիր ունկնդրեց՝ տարտամ երազանքի մը մէջ խորասուզուած, և սակայն նուագող-

ները ծափահարուելու արժանի արուեստագէտներ էին, օրինակի համար, Օբերայի և Թէատր Ֆրանսէի ամէնէն հռչակաւոր անունները, բայց այնքան յաճախ լսած էր զանոնք որ այլ ևս հազիւ թէ վարանկոտ ուշադրութիւն մը կը շնորհէր անոնց։ Յանկարծ ցրտասարսուռ դող մը զգաց, կարծես դեռ նոր քունէն կ'արթննար. թարմ ու անոյշ ձայն մը զոր կը ճանչնար, ականջը թրթռացուցած էր, թէև միւս ձայներուն ընդարձակութիւնը չունէր ան ու բոլոր սրահը չէր լեցնէր։ Մերթ ընդ մերթ երգողն անապահով բան մ'ունենալ կը ձեւացնէր, իբր թէ ներքին յուզում մը զինքը ակամայ կը դողացնէր։ Այսու հանդերձ, յայտնի էր թէ, ան իր բոլոր հոգին կը դնէր ձայնին մէջ. բնական ու անհատնում քաղցրութիւն մը, որ մարդուն սրտին խորերը կը թափանցէր։ Ու Ժօրժ ականջը կը դնէր, հիացած ու մտախռով։

Կ'երեւակայէր թէ այլ ևս կոյր չէր ինքն և կը կարծէր տեսնել այն աստուածային բերանն ուրկէ դուրս կը թռչէին այս տխրանուագ ձայնին սիրուն ելեւէջներն. իրեն այնպէս կը թուէր թէ իր առջև հրեշտակներու չափ գեղեցիկ կոյս մը կը կենար եւ զանի կը զարզարէր մտովին բոլոր այն կատարելագործութիւններով, որոնցմով պիտի պճնէր հուրի մը։ Երբ ձայնը լռեց, Ժօրժ ուզեց հասկնալ թէ՝ ո՞վ էր երգողն, իրեն պատասխանեցին թէ՝ Օրիորդ Շամպէր, սեղանաւորին աղջիկը։

Այն գիշեր Ժօրժ չկրցաւ երբեք քնանալ, անդուլ մտածեց անոր վրայ, որուն ձայնը լսած էր, ու հետեւեալ օրերն, իր բարեկամներու հետ անոր մասին խօսելով ժամանակն անցուց։

Կ'ուզէր բացարձակապէս մօտենալ այդ էակին, եւ

այնուհետեւ երբ իմանար թէ՝ նուագահանդէսի մը մէջ պիտի երգէ, կերպով մը ինքզինքը հոն հրաւիրել տալու միջոցը կը գտնէր։ Միշտ հոգին նուաղած և սիրտը աւելի սիրահարուած վերադառնալով անկէ։

Եւ որչափ ուրախացաւ երբ բարեկամներէն մէկը առաջարկեց իրեն, Օրիորդ Սիւզանի ներկայացնել զինքը։ Առաջին վայրկեանին որ Ժորժ դեռատի աղջըկան ներկայացաւ, խօսք մը իսկ արտասանելու անկարող զգաց զինքը, բառերը կոկորդին մէջ կը մըխուէին ու գաղափարներն ուղեղին մէջ կը թռչտէին։ Սակայն, կրցաւ վերջապէս սթափիլ ու պարզապէս ըսել թէ այն տեսակցութիւնն ո՛ր աստիճան եղական ըլլալն առաջուց լաւ կռահած էր, և թէ՝ իր անոյշ ձայնին անջնջելի տպաւորութիւնը իրեն բացատրելու պէտքը կ'զգար, պատմեց անոր իր երիտասարդութիւնն, ուրախութիւններն ու դժբաղդութիւններն, այն արկածն՝ որ իր կեանքը կործանած, իր կացութիւնն՝ որ այնուհետեւ խաւարի մէջ անյայտ թաղուած էր։ Ու երբ այս ամէնը միտքը իյնար՝ իրեն փրկութեան պէս կ'երեւէր նէ, ու Ժորժ անկէ թոյլտուութիւն կը խնդրէր երբեմն տեսակցելու ու զինքը լսելու համար։

Մանկամարդ աղջիկը այս խօսակցութենէն վերջը բոլորովին յուզուած, և Ժորժին առնական ու նրբին դէմքէն՝ որուն տարօրինակ երեւոյթ մը կու տային իր մեռած աչքերն, անոր ազնուապետական ձեւերէն, տխուր ու պաղատագին ձայնէն հրապուրուած էր։

Զանի տեսածին պէս անբացատրելի հրապոյր մը զգացած էր, ու տակաւ առ տակաւ խորունկ բարեկամութիւն մը իրենց մէջ հաստատուեցաւ։ Սիւզան հաճոյք կ'զգար զանի մխիթարելով։ Հոն բարեգութ դեր մը կար խաղալիք, որ իրեն հաճելի կը թուէր։

Այսպէս անզգալաբար առանց երկբայելու Սիւզանի զգացումներն կը փոխուէին, և գեղեցիկ օր մը երբ Ժորժ հարիւրերորդ անգամ ըլլալով իր տառապանքներն, անյաջող ու աննպատակ կեանքն անոր կը պատմէր, սա յարեց թէ դեռ պէտք չէր յուսահատիլ և անոր կերպով մը հասկցուց թէ կարելի էր ձեռքը խնդրել հօրմէն։ Ամուսնութիւնը դիւրաւ չկատարուեցաւ, վասն զի սեղանաւորը նախ փորձեց դիմադրել այս գործին, բայց իր աղջիկը չափազանց պաշտելուն համար ստիպուեցաւ տեղի տալ։

Երկու նորատի ամուսիններն իրենց մեղրալուսինը անցնելու համար դէպ ի Հարաւ մեկնեցան։ Հոն, ծովեզրը ամարանոց մը վարձեցին, ու ամէն օր ժամերով հոն կը նստէին լսելու՝ ձայնը ալիքներուն որոնք իրենց ոտքերուն ներքեւ կուգային փշրուիլ։

Երջանիկ կ'զգային զիրենք, իրարու քով այն գաղջ ու նարնջենիներու հոտերով բուրումնաւորուած մըթնոլորտին տակ։ Ամուսնոյն ուսին վրայ հակած Սիւզան կ'երգէր, ու այն ատեն ամէն ինչ կը մոռնային ու զիրենք աշխարհի մէջ միակը կը կարծէին։ Երբ յոգնութիւն զգար, մեղմով մը ձայնը կը նուաղեցնէր, մինչդեռ իրենց սրտերը կը շարունակէին խօսակցիլ։

Միակ նիւթ մը ունէին իբր վիճաբանութեան առարկայ, և այս միշտ համբոյրներու փոխանակութեամբ կը վերջանար։

Սիւզան առաջարկած էր Ժորժի՝ վերջին բաղդ մը փորձել աչքերը բանալու. օտար բժիշկ մը, զոր դիպուածը ներկայացուցած էր, իրենց ըսած էր թէ բոլորովին յուսահատելի չէր Ժորժի կուրութիւնը, որ միայն ընդհանուր տկարութենէ մը յառաջ եկած չէր, պատճառը քանի մը երակներու խառնաշփոթութիւնն էր, որ կրնար կարգադրուիլ, բայց վի-

բարուժական ծանր գործողութեան մը միջոցաւ միայն, և որուն յաջողութիւնը նախապէս չէր կրնար ապահովել։

Հակառակ բժիշկին կարծիքին, որ իրեն այսպէս կը խօսէր, Ժօրժ ամենեւին վստահութիւն չունէր։ Արդէն շատ մը միջոցներու դիմած էր առանց ո և է արդիւնք մը ձեռք բերելու, և ասկէ զատ ա՛լ տառապելու քաջութիւնն ու կեանքը վտանգի ենթարկելու ոյժը կը պակսէր իրեն, մանաւանդ որ հիմայ ա՛լ մինակ չէին։ Սակայն, Սիւզան միշտ կը պնդէր, զանի յուզել կը ջանար, ըսելով թէ՝ իրեն բոլորտիքը տեսածներն աւելի գեղեցիկ պիտի երեւային՝ եթէ զանոնք երկու հոգի դիտէին։ Կը վստահեցնէր զայն թէ պիտի առողջանար, և թէ վիրահատութեան մինչեւ վերջը քովը կենալու քաջութիւնը պիտի ունենար «Քանի որ, կ՚ըսէր, իմ ձայնս բաւական է բոլոր ցաւերդ ամոքելու, հո՛դ, քովդ պիտի կենամ, երբ զքեզ չարչարեն, քեզ պիտի կրկնեմ այն ամէն եղանակները՝ զորս ամէնէն շատ կը սիրես»։

Կոյրն ընդունած էր այլ եւս այն դժուար առաջարկն, և Բարիզ եկած էին այս վերջին ու սոսկալի փորձն ալ փորձելու։

Սիւզան կատարեց ինչ որ խոստացած էր. մէկ քանի անգամ այնպէս պատահեցաւ որ պիտի նուաղէր, բայց իր կամքն աւելի զօրաւոր էր զգայարանքներէն. Բժիշկն իր անագորոյն գործին պարապած ատեն, նէ մինչեւ վերջը ամուսնոյն անկողնոյն քով կեցաւ անոր ականջին անոյշ բառերով համեմուած ու ներդաշնակ մեղեդիներ գեղգեղելով։

Երբ նշդրակին սուր պաղութեան տակ թշուառ Ժօրժի դէմքը կը կարկամէր, Սիւզան կը բարձրացընէր իր ձայնն, իբր թէ անոր իր ցաւերուն մէջ օգնելու համար։

Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, Սիւզան այն ատեն միայն ինկաւ նուաղած։

Ապաքինութիւնը բաւական ժամանակ տեւեց։ Ժօրժ պարտաւորեցաւ երկար ատեն երիզապինդ աչքերով մութ սենեկի մը մէջ փակուած մնալ և մինակ իր կինը կրցաւ զանի խնամել։ Ու հասաւ այն օրն, ուր այլ եւս ապահով եղան թէ վիրաբուժութիւնը լաւ յաջողա՛ծ էր։ Սենեկին վարագոյրները կէս մը բացին ու քակեցին այն վիրակալն որ հիւանդին աչքերը կը ծածկէր։

Սպասումի սոսկալի վայրկեան մ՚ունեցաւ։ Ժօրժ աչքերը խոշոր խոշոր բանալով այլայլած պահ մը կեցաւ։ Յետոյ յանկարծ, անպատում ուրախութիւն մը փայլեցաւ իր դէմքին վրայ. «կը տեսնե՛մ» աղաղակեց ու բազուկները բացաւ, որոյ մէջ նետուեցաւ Սիւզան արտասուալից աչերով։

Այսպէս քանի մը վայրկեան անշարժ մնացին, բայց իսկոյն Սիւզան ոտքի ելաւ և առաջին անգամ ըլլալով ամուսինը զինքը դիտեց, և ակամայ յօնքերը պռստեց, ճակատը խամրեցաւ՝ իբր արդիւնք խոր վշտի մը.

— Ի՞նչ ունիս, ըսաւ կինը, ամուսնոյն դէմքին յանկարծական փոփոխումը նշմարելով։

— Ոչի՛նչ, պատասխանեց, զանի նորէն կուրծքին վրայ սեղմելով, բայց այս անգամ հեկեկանք մը խեղդելով կոկորդին մէջ։

Մինչեւ այն ատեն տեսած երազն անհետացած էր, վասն զի, երկար ատենէ ի վեր երեւակայած իտէալ գեղեցկութեամբ օժտեալ էակը, հիմայ աչացն առջեւ տգեղ, անշնորհ ու վշտակիր մէկու մը նման կը տեսնէր։

Ասանկ տգեղ դէմքի տակ, այնքան գեղեցիկ

ձա՛յն... ի՞նչ խարէութիւն... ու ինքն իր մէջ տարտամ կսկիծ մը զգաց։

Ժօրժ կամաց կամաց ինքզինքը գտաւ. կինը չդադրեցաւ երբեք անոր վրայ հսկելէ, որպէս թէ տղայ մ'ըլլար ան, անոր նախընտրած երգերը կ'երգէր տակաւին, բայց Ժօրժ երբեմնի ուշադրութիւնով չէր ունկնդրէր անոնց, և նոյն իսկ ջղուտ շարժուածքով մը, առանց ո և է պատճառի, զանոնք ընդհատել իսկ կը ջանար ատեն ատեն։

Ու երբ, ալ կարող եղաւ դուրս ելլելու, նախ՝ իր հանգստութիւնը վերստին գտաւ, ուր որ կ'երթար կինը միատեղ էր, երջանկութիւն կ'զգար կարծես զայն տանելով այն շատ մը տեղերն ուր ամուսնութենէն առաջ արգիլուած էր երթալ, տեղեկացընելով անոր այն ամէն բաներն որոնց անտեղեակ իսկ էր Սիւզան։ Տեսնողները պիտի ըսէին՝ առջի օրերուն պէս Ժօրժ կրկին սիրահարուած էր. Թէեւ մերթ ընդ մերթ ուրախութիւնը կեղծ կը հնչէր ու համբոյրներուն մէջ դառն բան մ'ունէր։

Կը նեղուէր երբ կնոջը նայէին, իրեն կը թուէր թէ տգեղութիւնն էր որ ուրիշներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր. այսու հանդերձ քիչ քիչ վարժուեցաւ մինակ դուրս ելլելու։ Վերստին գտած էր իր վաղեմի բարեկամներն, որ շարունակած էին ընդունելութիւն ընելու իրեն. գրեթէ բոլոր իր ժամանակն անոնց հետ կ'անցնէր, ամէն երեկոյ թատրոն կ'երթար, յաճախ բարեկամներուն հետ կը ճաշէր։ Առաջները պատրուակ մը գտած էր սոյն օրինակ աբարքներէ հեռի մնալու, բայց վերջերը կարեւորութիւն իսկ չէր տար, իբր թէ ըրածը աշխարհիս ամէնէն բնական բանն ըլլար։

Սիւզան, ա՛լ լաւ մը նշմարած էր ամուսնոյն բնա-

ւորութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութիւնը և իսկոյն պատճառն ալ հասկցած էր, ինքն իր անձը տըգեղ կը կարծէր։ Բայց ինքզինքը սիրուելու արժանի կը նկատէր, իր ցաւը սրտին ամէնէն խորն ու անթափանց անկիւնը թաղած էր, բոլոր ճիգը թափելով՝ որպէս զի ընտանեկան յարկը ամուսնոյն աչացն ախորժելի ցուցնէ. զանի միշտ ժպիտով մը կ'ընդունէր՝ առանց ո և է յանդիմանական խօսք մը արտասանելու։ Այսու հանդերձ մարտիրոսի մը պէս կը հանդուրժէր. առողջութիւնն իսկ վնասուած էր դիմագիծերն աւրուած էին և յաճախ սրտէն չար գուշակութիւններու խոստումներ կ'զգար։

Իրիկուն մը ճաշէն վերջ, երբ ամուսինը նորէն դուրս պիտի ելլէր, Սիւզան սովորականէն աւելի անհանգիստ ու մտահոգ զգաց զինքն ու մեղմիւ աղաչեց որ ետ կենայ իր այս մտադրութենէն։ Ժօրժ կարեւորութիւն չտուաւ, և կնոջը մտահոգութիւնները առ ոչինչ համարելով խեղկատակ պատասխաններ տուաւ, ըսաւ անոր թէ արդէն կանուխ պիտի վերադառնար, բարեկամներուն խօսք տուած էր թէ անպատճառ իրենց հետ պիտի միանայ ի Վօտըօլ, եւ ասոր համար չէր կրնար խոստմնադրուժ ըլլալ։ Սիւզան սրտաբեկ, ստիպուեցաւ տեղի տալ և թողուց որ երթայ, և ինքը անկողին մտնելով պառկեցաւ մտածկոտ։

Առաւօտուն ժամը չորսուկէսն էր երբ Ժօրժ տուն դարձաւ, թատրոնին մէջ ուրիշ բարեկամներու հանդիպած էր որոնք ի հաշիւ չէր առած, զանի թատրոնին մէջ քաշքշած էին, յետոյ քանի մը խեցգետին ուտելու գացած և ընթրիքը ուշացած էր։

Գինով և դատարկ գլխով մը կնոջը քով ուղղուեցաւ, բայց ահաբեկ ետ ընկրկեցաւ։

Սեղանին վրայ ճրագը դեռ կը պլպլար ու Սիւզանի տժգոյն դէմքը կը լուսաւորէր. բոլոր գիշերը իրեն սպասած էր, հետզհետէ ինքզինքն աւելի տկար զգալով ու յետոյ սոսկալի տագնապէ մը բռնուելով ամէն ինչ վերջացած էր։

Սիւզան հոգին աւանդած էր, զոհուած էր՝ և իր սիրոյն համար մեռած...։

Թարգմ. Օր. Ն. Գ. ԽԱՂՈՒՊԵԱՆ

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ըսուած է թէ ժողովուրդի մը առողջութիւնն ու բարոյականն կախում ունին գլխաւորաբար այն սընունդէն, զոր կ'ուտեն, և բնակարանէն՝ ուր կ'ապրին։

Եթէ ժողովրդեան մը կեանքն այսպէս կախում ունի անհատական տուներէ, տունը և ընտանիքը կը կարօտի կնոջ զգոյշ ու իմաստուն հոգածութեան։ Ամէն օրուան փորձառութիւնը կը ցուցնէ թէ լոկ մտաւոր մշակութիւնը բաւական չէ պատրաստելու մեզի ըստ արժանւոյն կատարել մեր բազմակողմանի կենաց լուրջ պարտականութիւններն, ո՛չ ոք կ'ուզէ ըսել թէ մշակութիւնը դատապարտելի է կամ աւելորդ, բայց թէ միայն բաւական չէ ըստ ինքեան։ Պէտք է ընդարձակ մշակութեան վրայ աւելցնել նաև մասնաւոր կրթութիւնն որուն անմիջական առարկան է առողջութիւն և ապրելու եղանակն։

Ահաւասիկ այս է առտնին գիտութեան նպատակը, տան մը կառավարութիւնն սորվեցնել։ Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքներու մէջ հաստատուած են վարժարաններ, ուր բարձր դաստիարակութեան միացած

են առտնին արուեստից ուսումն, որք ունին բնալուծական և բնագիտական աշխատանոցներ, վերջին կատարելագործութեամբ պատրաստուած խոհանոցներ, և օրինակներ, պատկերներ, գիրքեր՝ ի մասնաւորի ընտանեկան դաստիարակութեանց յատկացած։ Այս վարժարաններու նպատակն է գրագիտութեան, գիտութեան ու գեղարուեստից հետ զուգընթաց ուսուցանել նաեւ ընտանեկան արուեստներն, և ժիր ու կանոնաւոր աշխատութեան վարժեցնել։

Սոյն վարժարանները շատ օգտակար եղած են աղքատ և միջակ ընտանեաց, որոնց աղջիկներն ու մանչերը ստիպուած են կարելի եղածին չափ շուտով իրեց ապրուստը ճարել սկսիլ։ Գիշերային ամէն տեսակ դասախօսութիւններ կան, այնպէս անոնք որ ստիպուած են ցորեկին աշխատիլ, դիւրութիւն ունին իրենց միտքը մշակելու երեկոյին։ Ցիշեմ ձեզ թէ ի՛նչ կը սորվեցնեն ամէն օր այդ վարժարաններուն մէջ իբր Առտնին գիտութիւն, որ էական և գլխաւոր մասը կը կազմէ այժմ աղջիկներու դաստիարակութեան։

Խոհարարութեան դասին նպատակը չէ միայն սորվեցնել թէ՝ ի՛նչպէս պէտք է քանի մը նիւթեր իրար խառնել համեղ կերակուր մը եփելու համար։ Պէտք է ուշադրութիւն ընծայել բնագիտութեան և քիմիաբանութեան, լաւ ևս ըմբռնելու համար մարդկային մարմիններուն բնախօսութիւնն և այլ և այլ կերակուրներուն ազդեցութիւնն անոնց վրայ։ Աշակերտուհիները կը սորվին թէ որո՞նք են մարմիններու առողջութեան անհրաժեշտ նիւթերն և թէ ի՞նչ համեմատութիւնով ու քանակութիւնով կը գտնուին զանազան սնունդներու մէջ, թէ ի՞նչ է մարմիններուն առօրեայ սպառած ոյժերն, և թէ ի՞նչ կարգի սնունդ հարկաւոր է այս սպառումը փոխարինելու համար։

Առտնին գիտութեան նպատակն է նաեւ տան առողջապահութիւնը, տուն մը պատշաճօրէն կահաւորելու եղանակն և ընտանեկան տնտեսութիւնն իր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Այս դասերը, նոյն իսկ այն աղջիկներուն՝ որ բնական ճաշակ չունին տնական գործերու մասին, կու տան այնպիսի գործնական թելադրութիւններ, որ քիչ դրամով կարողանան իրենց տունը հանգստաւէտ ու միանգամայն ճաշակաւոր ու վայելուչ ընծայել։

Առողջապահութեան դասեր կ'աւանդուին ցոյց տալու համար թէ՝ մաքրութիւնն անհրաժեշտ պայմաններէն մին է առողջապահութեան, թէ պէտք չէ թողուլ որ անկիւններու մէջ դիզուի փոշին, որ վնասաբեր տարրեր կրնայ պարունակել իր մէջ, պէտք չէ թողուլ որ զանազան նիւթերու կտորուանքներ մթերուին տան ո՛ր և է մէկ կողմն ու նեխին։

Հիւանդապահութեան դասերուն նպատակն է սորվեցնել թէ ինչ պարտ է ընել երբ հիւանդութեան յանկարծական դէպք մը կամ արկած մը պատահի տան մէջ, կամ հիւանդապահի փոքրիկ դերը կատարել, երբ կարելի չէ երթալ հիւանդապահ մը բերել դուրսէն։ Մասնաւոր ուշադրութեամբ մը կը սորվեցընեն նաև հիւանդներու յատուկ սնունդ պատրաստելու կերպը։

Խոհարարութեան վրայ ժողովրդական կարգ մը ճառեր խօսեցաւ անցեալ ձմեռ տիկին մը Նիւ-Եօրք քաղաքին մէջ, և բարձրագոյն կարգի պատկանող տիկիններ խմբովին կու գային մտիկ ընել այդ ճառերն։ Երբ հիւանդաց սննդեան վրայ սկսաւ ճառել ատենախօս տիկինն, իր ունկնդիրներուն մէջ կը տեսնըւէին բազմաթիւ բժիշկներ, որ եկած էին կնոջ մը խրրատները լսել իրենց հիւանդները լաւագոյն եղանակով սնուցանելու մասին։

Այս են ահա այն դասերն որ ամէն շաբաթ ուրիշ ուսումներու հետ ի միասին կանոնաւորապէս կ'աւանդուին աշակերտուհեաց վարժարաններու մէջ. և այս վարժարաններու ընթացաւարտներն օժտուած են այնպիսի գործնական յատկութիւններով, որոնք քանի մը տարի առաջ անարժան կը համարուէին իրենց ուշադրութեան։

Այս կանոնաւոր դասերու ընթացքէն զատ՝ կան նաև մասնաւոր դասընթացքներ, որոնց կ'ախորժին հետեւիլ ընթացաւարտ բարեկեցիկ և հարուստ օրիորդներ՝ նոյնքան՝ որքան ուրիշներ որոնք ստիպուած են իրենց ապրուստն հայթայթելու միջոցները փնտռել։

Երբ ես անցեալ ձմեռ Պրուքլինի մէջ խոհարարութեան դասերու կը հետեւէի, մեծ հաճոյքով կը տեսնէի զուարթ, բարեկիրթ, ուշիմ, մտացի օրիորդները, որոնք սրահներուն մէջ կը խռնուէին ինծի պէս դասերով զբաղելու։ Շատերը տարբեր Քօլէճներու շրջանաւարտներ էին, դեռատի տանտիկիններ, հարսեր, կամ որոնք հարս պիտի ըլլային ի մօտոյ, բարձրաստիճան օրիորդներ և այլն։ Գէթ շաբաթն օր մը կու գային հոն քանի մը ժամեր անցնել, թէ զբօսնուլ և թէ հրահանգուիլ։

Դաս մը կար մանաւանդ որ շատ ուշադրութիւն գրաւած էր. «Վրանաբնակութեան դասը»։ Ա՛յն տիկիններն ու պարոններն որոնք մտադրեր էին ամրան քանի մը շաբաթները լեռներու մէջ վրաններու տակ անցնել, կու գային սորվելու ի միասին թէ՝ ի՞նչպէս պարտէին պատրաստել իրենց կերակուրներն ու վարել իրենց վրանի կեանքը։

Աղջիկներուն քաջալեր կը կարդացուէր յաճախ խոհարարութեան նոր գիւտեր ընել իրենք իրենցմէ. և երբեմն այսպիսի յոյժ գովելի գիւտեր ի լոյս կը

բերուէին։ Անգամ մ՚ալ սրամիտ օրիորդ մը հետեւեալը ներկայացուց. «Ի՞նչպէս պէտք է եփել ամուսին մը, որ կակուղ ու քաղցր ըլլայ»։

«Շատ մը ամուսիններ, կ՚ըսէ, անախորժ կ՚ըլլան զիրենք գործածել չգիտնալնուս պատճառաւ։ Կիներ կան որոնք կը կարծեն թէ իրենց ամուսինները փամփուշտներ են և կը ջանան փչելով ուռեցնել զանոնք։ Ոմանք միշտ տաք ջուրի մէջ կը պահեն զանոնք...։ Ոմանք ալ կը սառեցնեն զանոնք իրենց զանցառութիւններովն ու անտարբերութիւնով։ Ուրիշներ քացախի մէջ կը պահեն զանոնք բոլոր ժամանակը։ Անտարակոյս ամուսինը կակուղ և քաղցր չըլլար, եթէ այս եղանակներով գործածենք զայն, բայց արդարեւ շատ ախորժելի են, երբոր գիտնանք ըստ արժանւոյն գործածել զիրենք։

«Երբ ամուսին մը պիտի ընտրես, մի՛ նայիր արծաթեայ կերպարանքին, իբր թէ թիւնիկ (իւսկիւմրի) կը գնէիր, ո՛չ ալ ոսկի գոյնին, իբր թէ կարմրախայտ (թէֆիր) մ՚ըլլար ինչ որ կը փնտռէիր։ Դո՛ւն անձամբ ըրէ անպատճառ ընտրութիւնդ, որովհետեւ ճաշակները տարբեր են։ Շուկան ալ մի՛ երթար փնտռել զայն, որովհետեւ լաւագոյն տեսակը երբեմն դուռը կը բերուի։ Աւելի լաւ է բնաւ չունենալ, համբերութեամբ զայն եփել սորվելէ առաջ։

«Ընտրելագոյն յախճապակեայ սանը լաւագոյնն է, զոր կրնաս գործածել։

«Նայէ՛ որ կտաւն, որով պիտի փաթթես զայն, լաւ լուացուած ըլլայ և կարկտուած՝ կոճակ կամ օղակ պակաս չըլլայ։ Սանին մէջ կապէ զինքը զօրաւոր մետաքսեայ լարով մը, որուն հանգստութիւն կ՚ըսեն, որովհետեւ պարտաւորութիւն կոչուած տեսակն այնչափ վստահելի չէ։ Կրնայ ըլլալ որ սանէն

դուրս ցատկեն ու այրին, քանզի ողջ պիտի եփես զիրենք, ինչպէս կ՚եփեն խեցգետինն ու խեչափառն։

«Եփէ միշտ վառ պահէ սիրով, մաքրութեամբ և զուարթութեամբ։ Միայն թէ այնքան մօտեցուր կրակին, որքան զինքը եփելու կը յարմարի. եթէ չէ ու ճարճատի, հոգ մի՛ ըներ։ Ամուսիններէ ոմանք այդպէս են, մինչեւ որ լաւ մը եփուին։ Քիչ մը շաքար դիր շաքարագործներուն քիս (համբոյր) կոչուած տեսակէն։ Բայց երբեք քացախ կամ պղպեղ մի՛ դներ։ Քիչ մը համեմ ալ կրնայ դրուիլ, բայց զգուշութեամբ։

«Ո՛ր եւ է սուր գործիք մի մխեր մէջը տեսնելու համար թէ արդեօք սկսա՞ծ է կակղանալ կամ ոչ։ Մեղմութեամբ թօթուէ՛ զինքը, մի՛ թողուր որ սանն ալ այնպէս երի և սանին փակչի, քանզի անօգուտ կ՚ըլլայ ի վերջոյ։ Իր եփուած ըլլալը շատ դիւրութեամբ կ՚իմանաս։

«Եթէ այս եղանակաւ գործածես զինքը, շատ դիւրամարս կը գտնես զայն, շատ ախորժելի թէ՛ քեզ և թէ տղայոց, և այսպէս ալ որչա՛փ ուզես կը դիմանայ, եթէ անզգուշութեամբ չաա ցուրտ տեղ մը չդնես զայն։

ՃԱՌ. ՕՐԻՈՐԴ ՓՌԱՅՄԻ
Վարժուհի Հօմ Սքուլի

ՍԱՓՐԻՉԸ

Շատ ժամանակ առաջ, երբ երկաթուղի չկար և կառքերով միայն կը ճամբորդէին, գիշեր ատեն ճամբորդ մը մեծ գիւղ մը կը հասնի։ Յաջորդ օրը մեկնելու համար սուրհանդակի կառքերուն վրայ տեղեկութիւն կ՚ուզէ։ Պանդոկին սպասաւորը կը պատաս-

խանէ թէ առտուան ժամը 12ին կուգայ կառքը ։ — ժամը 11ին զիս արթնցուր կ'ըսէ համբորդը և տեղս պատրաստ ըրէ ։

Սպասաւորը մտադրութեամբ զայն ուրիշ համբորդի մը հետ շփոթեց և առտուն 10ին արթնցուց ։ Ամառ էր, արեւը ելած էր ։ Մեր համբորդն ալ ելաւ, բայց ի՞նչ եղաւ իր զարմանքը երբ վար իջնելով տեսաւ որ պանդոկին ժամացոյցը 10 կը զարնէր, բարկութենէն փողոց նետուեցաւ և ինչպէս ժամանակ անցնելը չգիտնալով սկսաւ վեր վար պտտիլ, հայհոյելով պանդոկին սպասաւորին, ժամացոյցին ։ Պըտըտած ժամանակը խանութի մը վրայ սա նշանակը կարդաց ։

Փունջ, սափրիչ, մազ կը կտրէ, կ'ածիլէ,
մազերը կը զանգրէ, ամէն ժամանակ բաց է ։

— Ածիլուիմ նէ գէշ չըլլար, ըսաւ համբորդը. ժամանակ կ'անցնի, և սափրիչին դրան զարկաւ ։ Բաւական ատեն զարկաւ, որովհետեւ սափրիչը կը քնանար. բայց ի վերջոյ խեղճը կարծելով թէ խանութը բռնկեր է, սրտադողով արթնցաւ, պատուհանը բացաւ և գլուխը դուրս հանեց ։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ հարցուց ։

— Մի՛ վախնար, ըսաւ համբորդը, պարզապէս ածիլուիլ կ'ուզեմ ։

— Հէ՛, ա՞յս ժամանակ ։

— Բայց տախտակիդ վրայ չէ՞ս գրած որ ամէն ժամանակ կ'ածիլեմ, օ՛ն ելիր, ծանրէն մի քաշուիր ։

— Այո՛, գոչեց բարկացոտ սափրիչը, և աղուոր տփոց մը պիտի քաշեմ քեզի, ստահա՛կ, անպիտա՛ն, լիրբ, և ուրիշ բաներ ալ ըսաւ ։

Խնդիրն այն է որ, մեր համբորդն ալ սափրիչէն վար չմնաց ։ Պանդոկ վերադարձաւ մտախոհ և քիչ

մ'ալ նեղացած՝ անպիտանի տեղ դրուելուն համար, վրէժխնդրութիւն մը կը մտածէր ։ Սենեակն ելլելու վրայ էր, երբ նրբանցքէն անցած ատեն երկու կօշիկ տեսաւ, մին մարդու և միւսը կնկան ։ Ծռեցաւ, լաւ մը դիտեց ու սա տրամաբանութիւնը ըրաւ. մարդուն կօշիկները շքեղ են, վարպետի ձեռքէ ելած են, ուրեմն իրենց տէրը հարուստ մ'է. կնոջ կօշիկները պզտիկ, ձեւաւոր են, կինը գեղեցիկ ըլլալու է ։ Եւ ահա այս դիտողութիւնները ընելէ ետքը, դրան երեք պզտիկ հարուածներ տուաւ ։ Պատասխան չկայ ։ Նորէն կը զարնէ, և ահա խորունկ քունէն յանկարծակի արթնցողի մը ձայնը կը հարցնէ թէ՝ — Ո՞վ է ։

— Պարո՛ն, սափրիչն է, կը պատասխանէ ։

— Ինչպէ՞ս սափրիչը, կը հարցնէ ձայնը, բայց ես կանչած չեմ զայն ։

— Բիւր ներողութիւն, կը յարէ համբորդը, և սենեակը կը վերադառնայ ։

Քառորդ ժամ մը վերջ նորէն կուգայ զարնել թիւ 16 դրան ։

Այս անգամ կ'երեւի թէ պարոնը արթուն մնացած էր, որովհետեւ աւելի յստակ ձայն մը կը պատասխանէ ։

— Նորէն ի՞նչ կայ, կը պոռայ նեղութեամբ ։

— Բայց պարո՛ն, կը պատասխանէ խոնարհութեամբ մեր համբորդն, սափրիչն է ։

— Նորէ՛ն սափրիչը, կը գոռայ ձայնը, ասի ալ շատ եղաւ. կեցի՛ր թշուառական, կեցիր, հիմա կը բանամ դուռը ։

Սուտ սափրիչն կը հասկնայ որ ալ անօգուտ է պնդելն, վար կ'իջնայ ։ Սուրհանդակի կառքը պատրաստուելու վրայ էր, հեռուէն կը տեսնէ իր թշնամին՝ ճշմարիտ սափրիչն որ խանութին փեղկերը կը

բանար։ Ժամանակն եկաւ կ՚ըսէ, ինքնիրեն, և ստահակի մը մօտենալով՝ ձեռքը հինգ դահեկան կուտայ։

— Գնա՛, շուտ սափրիչ մը գտիր, պանդոկը թիւ 16 սենեակը կին մը մազերը չտկել տալ կ՚ուզէ։

— Ահա՛ հատ մը կայ դիմացը, կ՚ըսէ սրիկան։

— Ըսէ իրեն որ լաւ պիտի վարձատրուի, միայն թէ թող աճապարէ, յետոյ կառքին մէջ ելաւ, և այս դիտարանէն ճաշակեց իր վրէժխնդրութեան պտուղը։

Սափրիչը հասաւ, կազմ ու պատրաստ, մէկտեղ բերելով երկաթէ գանգրիչներ, գանգրաթելիկներ, մէկ խօսքով բոլոր գործիքները։

Հազիւ հինգ վայրկեան անցեր էր, որ խեղճ սափրիչը պանդոկին սանդուղներէն վար կը գլորէր, ետեւէն մարդ մը գաւազանի հարուածներ կ՚իջեցնէր։

Ի՞նչ անցած էր․ կը գուշակէք․ սափրիչը կամացուկ մը 16 դրան զարկած էր։

— Ո՞վ է, հարցուցեր էր դրան ետեւէն ձայն մը։

— Պարո՛ն, սափրիչն է, պատասխանած էր նա։ Անմիջապէս դուռը բացուած և խեղճ սափրիչը նըրբանցքէն սանդուղին վրայ և անկից ալ փողոցը գըտած էր ինքզինքը։

Մեր ճամբորդը չկրցաւ մնացեալը տեսնել, որովհետեւ կառքին մեկնելու ժամանակն հասած էր։

Անկուշտ սիրահարը․— *Ի՛մս եղիր, Ամանդա, քեզ հրեշտակի մը պէս պիտի նայիմ*։

Հարուստ օրիորդը․— *Այո՛, անանկ է, ոչ ուտելիք և ոչ հագնելիք։ Չէ՛, շնորհակալ եմ*։

* * * Քանի մը տիկիններ հակահամբոյրի ընկերութիւն մը կազմած են։ Անոնք որ այդ ընկերութեան անդամուհիները տեսած են, կը հաւաստեն թէ՝ ա-

տանկ նախազգուշութիւն մը ձեռք առնելու հարկ չկար։

* * * Գիւղացի մը որ իր զաւակը քաղաքը գիշերօթիկ վարժարան մը դրած էր, հետեւեալ նամակը գրեց տղուն։

«Սիրելի որդեակ, Միքայէլ, ահա քեզ համար կ՚ուղարկեմ երկու զոյգ գուլպայ։ Ամենքը կը բարեւեն քեզի։ Մեր սրահի դռնակը ներկեցինք կապոյտ գոյնով։ Մեր կատուն ծնեց չորս մոխրագոյն ձագեր որոնցմէ երեքը արու են։ Ինծի համար նոր տրեխներ կարեցի։ Ծխախոտ չծխես, շատ վնաս է։ Մենք այսօր եփեցինք կորկոտի բիլաւ որ դուն շատ կը սիրես, քեզի այդ տեղ բիլաւ կուտա՞ն։ Ուրեմն, որդեակս, յոյս ունիմ որ դուն կ՚աշխատիս, զգոյշ եղիր, եթէ դասերուդ մէջ նազանաս, ես քեզի այդ տեղէն դուրս կը հանեմ, ու դառնաս կը լինիս էշ, իսկ մենք ալ կը լինինք քո ծնողներն։»

* * * Գիւղացին էշը առաջ քշելով՝ գիւղ կ՚երթար։ Ճանապարհին մէկը ըսաւ գիւղացիին․

— Դուն այս ինչ դիւղը կ՚երթաս, բարեկամս Զաքօ էմին տե՛ս, ըսէ՛, շո՛ւտ, մեր տունը գայ, շուտո՛վ։

— Թէ որ այդչափ շուտով լմնցնելիք գործ մ՚է, ըսաւ գիւղացին, ահա իմ էշս ինձմէ առաջ կը վազէ, անոր ըսէ։

* * * Քահանան պատուիրեց նկարչի մը որ եկեղեցւոյն համար դժոխքը ներկայացնող պատկեր մը շինէ։ Պատկերհանը նկարեց, բայց քահանային պատկերն ալ մէջը դրաւ։ Քահանան շատ նեղանալով գնաց դատաւորին գանգատեցաւ։ Դատաւորը քահանային ըսաւ․ «Ինծի միւս աշխարհի դատ չեն յանձներ»։

* * * Աղքատ մը ողորմութիւն խնդրեց անձէ մը։

— Ողորմութիւն տուր ինծ, եթէ ո՛չ, այնպիսի բան մը կ'ընեմ որ կեանքիս մէջ չեմ ըրած։ Հարուստ վախցաւ որ չըլլայ իրեն վնաս մը հասցնէ, բաւական դրամ տուաւ, յետոյ հարցուց աղքատին,

— Ի՞նչ կ'ընէիր, եթէ չտայի։

— Աշխատութիւն կ'ընէի, պատասխանեց։

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Մարդուս սրտին հաճելի է միշտ այն բանը զոր ինքը ցանած ու իր ձեռքով մեծցուցած է։

Արդարութիւնը՝ նոյն իսկ մարդասիրութիւն է։

Աչքին լոյսը որքան նուազի, մտքին լոյսն այնքան կ'աւելնայ։

Սիրուհիէ մը քաշուիլը՝ շատ անգամ զանի ձեռք ձգելէ աւելի դժուար է։

Բաւական չէ միայն բարի ըլլալ, այլ պէտք է բարիք ալ գործել։

Շատ պզտիկ տարիքով մի ամուսնանար, ըստ որում շատ կանուխ է, ո՛չ ալ ծեր, որովհետեւ շատ ուշ է։

Պատիւին և դրամին մէջտեղ, երկրորդն աւելի փայլ ունի։

Բարեւդ մի' կտրեր, եթէ ոչ այն անձէն՝ որ բան մը կը խնդրէ քենէ։

Սէրը հիւանդութիւն մ'է, որուն բժիշկը նոյն իսկ ինքն է։

Գիշերը քնանալու համար է, իսկ ցերեկը՝ յոգնելու։

Աւելի կը սիրեմ երկրի վրայ օր մը աւելի ապրիլ՝ քան թէ հարիւր տարի պատմութեան մէջ։

Կե՛ր որ ապրիս, ապրէ՝ որ ուտես։

Ամէնքը ինչ որ ունին՝ որ ես չունիմ, կա՛մ ժառանգութենէ է և կամ բաղդէ։

Մի փութար պարտք վճարել, ամէն բանին ատենը կայ։

Հարսանիքէ առաջ եղած սէրն՝ անվերջ գրքի մը սկիզբը դրուած համառօտ յառաջաբանի մը կը նմանի։

Կնոջ մը արժանիքը գեղեցկութեան ճառագայթով մը լուսաւորուելու պէտք ունի։

Մօր մը համար իր առաքինութեան ամենամեծ վարձատրութիւնն՝ իր երիտասարդութեան իրրեւ իրրեւ տիպար իր աղջկան ցոյց տալ կարենալն է։

Քաղաքավարութիւններ կան որոնք քեզի հեռի կը կեցնեն. փայլուն ներկ մ'են անոնք, բայց մին այն փայլուն ներկերէն որոց մարդ կը վախնայ մօտենալու։

ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՄՈՒՍԻՆՔ

Ա.

Դատարանի մը ատենին առջեւ
Խեղճ մարդ մը ելաւ, նիհար ու փոքրիկ.
Սաստիկ պոռալով, իբր թէ ըլլար խեւ
Գոչեց «Տեարք իմ օ՛ն, ինծ ըրէք մտիկ.
Դժոխքէն վիժած
Կին մը ունիմ,
Փրկեցէ՛ք զիս,
Թէ չէ, մեռնիմ։
Եթէ գիտնա՜ք ի՞նչ գործով
Սիրեցի զինքը բոլոր սրտով,
Այլ նէ սիրոյս չէր հաւատար
— Ամուսնացիր հետս անպատճառ —
Կ'ըսէր.— Սիրոյդ յայնժամ հաւատամ —։
Ամուսնացայ իբր անզգամ։

Այժմ ալ զղջամ.
Օ՛ն մեզ բաժնեցէք,
Ըստ օրինի,
Անօրինի,
Իմ կողմէն
Վրէժս առէք,
Զի թոյն ունի նման իժի,
Արժանի է բիւր պատիժի.
Փողոց երբ ելլենք,
Երբէք մինակ չենք.
Երիտասարդներ՝
Թեթեւսոլիկներ՝
Քթերնին ակնոց՝
Կօշիկնին ճռոց՝
Երկայն օձիք,
Պզտիկ տոտիկ,
Մեզ ամէն դիէն
Կը շրջապատեն
Ու խօսին ցածէն.
Տէ՜ր Աստուած, որքան ճանչուոր ալ ունի.
Ալ օր մ՚անհամբեր իրեն հարցուցի
Ո՞վ են, ըսի այս պարոններ.
Վեր վերցուց ընքուէն,
Ժպտով ծաղրագին
— Ըսաւ — մօրեղբօրս որդիներն են —
Օ՜հ, տասը հատիկ,
Մօրեղբօր որդի՜ք.
Որ ընտանեբար
Եւ մտերմաբար
Կը դառնան չորս դին
Ու կը կոտրտուին.
Տասը հատը քիչ մը շատ չէ՞,

Ըսի իրեն.— Այնպէս չէ՞.—
Նա գլուխը թօթուեց
Ու պատասխանեց.
— Հինգ մօր կողմանէ,
Հինգ հատ ալ հօրմէ,
Շատ բնական է
Ու կարծեմ շատ չէ՛—.
Այո՛, սակայն իբր ազգական
Ըսի քիչ մը անբնական
Կ՚երեւան ինձ այն կերպերը,
Զըսեր տեսնողն բնաւ այս խումբը
Որդիք՝ Տիկնոջ մօրեղբօրը,
Զի աւելի քան ազգական
Քեզ պատիւ տան ու գուրգուրան.
Պատասխանեց — ալ լռէ՛,
Հանգիստ թող գիս պապանձէ՛,
Դիտողութիւն չեմ ուզեր
Այս ամէնուն անտարբեր
Եթէ ըլլալ բնաւ չուզես,
Լաւ է հիմկուց գիս արձակես.
Այո՛
Լաւագոյն է բաժնուինք,
Միմեանց հեռի, գոհ ապրինք
Զի կասկածոտ ես,
Հետս ո՛վ որ տեսնես,
Սիրահար կարծես,

Բ.

Ո՜հ, սակայն օր, օր աղէտալի,
Երբոր սենեկին իւր դուռը բացի,
Ի՞նչ եղաւ ցաւըս, զարմանքս երբ տեսայ
Մէկը կնոջս մօտ, ու ծնկան վրայ.

Զիս որ տեսան՝
Շատ չուարեցան.
Կնկանս թեւէն բռնեցի
Նախ աղէկ մը ցնցեցի,
Յետոյ ըսի,
Տուր ինձ շուտ պատասխան
Ո՞վ է այս մարդն, որ ոտքիդ տակ բռնեցի։
— Կօշկակար է — ըսաւ — ապո՛ւշ, չե՞ս տեսներ,
Որ գետնին վրայ, հոս, ոտքերուս չափն առնէր
Զայնով մը խեղդուկ
Իբրեւ փափուկ
Պոռացի,
Միտքդ դարձեալ զիս խաբե՞լ է.
Անցեալ օր կ'ըսէիր թէ
Մօրեղբօրս որդին է,
Մինթէ այս ալ նոյնը չէ՞։
— Այո՛ — ըսաւ հանդարտաբար,
Ըստծս բնաւ չեմ ուրանար,
Մօրեղբօրս որդին է այս,
Այլ արուեստով կօշկակար։—
Ո՛հ, այս անգամ ա՛լ կոկորդս նեղնար,
Սուտը՝ կլլելու ծակին խոշոր գար,
Եւ ճիշտ խենդի պէս վազեցի փողոց
Կատղած, շնչասպառ, աչքերս ի բոց։
Առաջին դիմացս հանդիպող խեղճին
Վիզը ցատքեցի պօռալով ուժգին.
Կրա՛կ կայ, կրա՛կ,
Տունս տեղս այրեց
Կինս անառակ։
Մարդն ինձ գթալով հոս առաջնորդեց։
Հիմա դո՛ւք, տեարք իմ,
Արդար ու ուշիմ

Կերպով մը զիս դատեցէք
Ու կնոջմէս բաժնեցէք»։
Նախագահը, եղունգները դիտելով,
Եւ գլուխը քանի մը հեղ շարժելով,
Բացաւ բերանն ու ըսաւ.
«Երբոր այնքան սիրէիր,
Որ քեզի կին ընտրեցիր,
Պէտք է սէրդ նորոգես,
Գուցէ ընթացքն իր ուղղես։
Կինըն՝ գողտրիկ ու անուշ,
Վարդ մ'է որ շատ ունի փուշ,
Ով որ բուրմունքն իր վայելէ,
Խայթուածքին փշոց համբերէ։»
Սակայն թշուառ էրիկն իսկոյն
Պատասխանեց. «Նա օձի թոյն
Ունի, տէր իմ, և հրէշ մըն է,
Հետն ապրիլն ինձ անհնար է։
Եթէ անփուշ վարդ ալ լինի,
Ալ ինձ չէ բնաւ ընդունելի.
Թէ հրեշտակի ունենայ թեւ,
Ներքուստ կը կրէ դժոխք ու դեւ։
Անցեալ գիշեր՝ քնոյս մէջ տեսայ որոշ,
Որ պոչ մ'ունէր ու կրակավառ զոյգ կոտոշ։
Այո՛, տէր իմ, նա պոչ մ'ունի
Եւ նորելուկ ու գեղանի
Հանդերձից տակ ծածկէ գաղտնի։»
Դատաւորն այս որ լսեց
Հազիւ ծիծաղն իր զսպեց.
Ըսաւ իրեն, պոչն զգեստով ծածկեցիր.
Պատասխանէ, եղջիւրներն ո՞ւր պահեցիր։
Պատասխանեց անտարբեր.
Զանոնք ալ ինձ է յանձնէր։

Պ. Հ. Ադամեան

ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ

Հագուստներու տեսակը.— Հագուստ մը որչափ տաքութիւնը դէչ հաղորդէ՝ այնչափ աղէկ է առողջութեան նկատմամբ։ Հաղորդելիութիւնք կարգաւ կարելի է հետեւեալ կերպիւ դասաւորել.— 1 կանեփ (ֆէնթր), գթան (ֆէքէն):— 2. բամպակ.— 3. մետաքս. 4. բուրդ։ Բուրդն ու մետաքսը սա առաւելութիւններն ալ ունին որ խոնաւութենէ զերծ են և դիւրաւ չեն բռնկիր։

Հագուստներու գոյնը.— Ջերմութիւնը ծծելու յատկութեան մէջ գոյնը մեծ ազդեցութիւն ունի։ Սեւը շատ տաքութիւն կը ծծէ քան կապոյտը և կանաչը. ասոնք՝ աւելի քան կարմիրը, կարմիրը՝ դեղինէն աւելի, որ ինքն ալ ճերմակէն շատ ջերմութիւն կը ծծէ։ Սակայն ամէն գոյնի՝ տաքութիւնը դուրս տալու, ցոլացնելու յատկութիւնը ճշդիւ հաւասար է, միեւնոյն պայմաններու տակ, ծծելու կարողութեան, այսինքն ո և է գոյն ծծած ջերմութեան քանակին չափ ալ ջերմութիւն կը ցոլացնէ։ Ուրեմն բարեխառնութեան փոփոխութիւնը աւելի շատ զգալի է որքան որ ճերմակէն սկսելով մինչեւ սեւը երթանք, վերը ցուցած կարգովնիս։ Արդ վերի ըսածնուս հետեւելով կարելի է հագուստները դասաւորել, իրենց առողջապահութեան նայելով և իբր կտաւ միայն նկատելով հետեւեալ կարգաւ։

Բուրդ և մետաքս, բամպակ, գթան, կանեփ։ Գալով իրենց գոյնին, ամէնէն լաւէն սկսելով՝ ճերմակ, դեղին, կարմիր, կանաչ, մանիշակագոյն, կապոյտ և սեւ։

Հագուստներու ձեւը.— Հագուստին ձեւն ալ մեծ ազդեցութիւն ունի առողջութեան վրայ։ Ընդհանրապէս հագուստ մը ամառը լայն ըլլալու է՝ որպէս զի մարմինը չնեղէ։ Իսկ ձմեռը հագուստ մը որքան լայն ըլլայ՝ այնքան ցուրտ կը պահէ, ուստի անանկ մը ձեւել տալու է որ մարմնոյն վրայ ճշդիւ յարմարի։ Աւելցնենք նաև թէ գործին պէտքերուն համեմատ հագուստին ձեւն ալ փոխուելու է։

Գլխարկ.— Նախնի ազգերուն շատերը գլուխնին միայն պատերազմի ատեն կը ծածկէին. ուրիշ ատեն հիւանդ կամ խիստ տարիքոտները գլուխնին կը գոցէին։ Եւրոպայի բնակիչները՝ բնական տկարութեան պատճառաւ, այսօր զանազան տեսակ գլխարկներ կը գործածեն։ Համառօտակի յիշենք անոնց գլխարկներն։

Նորածիններու համար կը գործածեն պարզ կտաւէ գլխարկ մը։ Երբ տղան քալել կ'սկսի, ամէնէն լաւը պարզ կամ զոյգ գտակն է, որուն վրայէ կ'անցընեն պանէլայէ ուռած պահպանակ մը՝ ինկած ժամանակ գլուխը պահպանելու համար։ Դպրոց երթալու տարիքնուն՝ ամառը կը գործածեն յարդեայ գըլխարկ, իսկ ձմեռը կարելի եղածին չափ թեթեւ գըլխանոց մը։ Միւս տարիքնուն մէջ մենք կը գործածենք ֆէսը, իսկ Եւրոպացիք, թաղիքէ, չուխայէ և այլ տեսակ տեսակ կերպասներէ շինուած գլխարկներ։

Ընդհանուր կանոն.— Գլուխը կարելի եղածին չափ քիչ ծածկել։ Սակայն անբաւական գլխանոցի մը հետեւանք եղող հիւանդութիւնները շատ են։ Գլխու ցաւ, միկրէն, ջղացգութիւն եւայլն, շատ յառաջ կուգան գիշերը գլուխը ծածկելէն և կամ ցերեկը պարզ գըլխանոցով մը անցնելէն, և որոնք դադրած են բրդէ գտակի մը գործածութեամբ։ Այս կէտը կարեւոր է։ Շատ անգամ աչքի վարագոյրը յառաջ կուգայ գլխի երկար ատեն պաղ առնելէն։

Վիզը.— Վիզը քիչ ծածկուած և մանաւանդ քիչ

սեղմուած ըլլալու է ։ Շատ ծածկելով վզի ցաւ յառաջ կուգայ, իսկ զայն չափազանց սեղմելը կաթուածի վախ կուտայ ։

Մարմինը ծածկող հագուստներ. — *Մարմինին վրայէն կը հագնին դերձանէ, բուրդէ կամ բամբակէ շապիկ մը ։ Բուրդէ շապիկը* (Ֆանելա) *ամէնէն լաւն է որովհետեւ ջերմութեան վատ հաղորդիչ է ։ Դերձանէ և բամբակէ շապիկները մարմինին աղտը կը քաշեն և քիչ բաղնիք գացող մը զանոնք գործածելով մարմինը մաքուր կը մնայ ։ Բուրդէ շապիկը՝ բրդէ բաճկոնակէն* (Ֆանելա եէլէք) *աւելի նախապատիւ է, որովհետեւ երկայն ըլլալով՝ ո՛չ միայն մարմինը միեւնոյն բարեխառնութեան մէջ կը պահէ, այլ և երբ մարմինը քրտնած է՝ քրտինքը հիւսուածքին թելերէն անցնելով կը շոգիանայ՝ առանց մարմինը զգալի կերպով պաղեցնելու ։ Ըստ մեզ, բուրդը միայն պէտք է ծառայէ մեր հագուստները շինելու (բաց ի պաստառներէն) ։ Տարբեր նիւթերը միայն այն երկիրներուն համար են, ուր հագուստը միայն պատշաճութեան համար կը գործածուի, թէեւ նոյն իսկ տաք երկիրներու մէջ բրդէ հագուստ մը աւելի զով կը պահէ ։ Սպանիացիք բրդէ վերարկու մը կը հագնին դաշտերու մէջ ամառուան սոսկալի տաքէն պատսպարուելու համար ։ Չի մոռնանք թէ գոյնն ալ իր ազդեցութիւնն ունի և թէ բաց գոյն հագուստ մը գոց գոյնէն աւելի լաւ է ։*

Մէջքը. — *Բանթօլոնի համար մէջքի կապ գործածելը խիստ վատ սովորութիւն մ'է ։ Ամէնէն լաւը* ասքը *գործածելն է ։*

Ոտքերը. — *Առողջապահութեան մէջ ոտնամանը ամէնէն մեծ ազդեցութիւնը ունի, պէտք է սեղմուած ըլլայ, նրբանը լայն, կրունկը քիչ մը բարձր դէպի*

առաջ ծռած ։ Նեղ կօշիկները՝ ոտքը կը սեղմեն և ցուրտ կը պահեն ձմեռները ։ Կաշիէ և քաուչուէ ոտնամանները թէեւ հանգիստ են, բայց ոտքը ամէն կողմէ հաւասարապէս չեն ճնշեր, այնպէս որ արեան շրջանը կը նեղուի ։ Նոյնպէս աշխատաւոր մը շատ կը քրտնի, մորթին արտաշնչումը կը դժուարանայ՝ կաշիին կամ քաուչուին խիստ նուրբ ծակտիկներէն չկրնալով անցնիլ ։ Այս տեսակէտներով փայտէ կօշիկները ամէնէն լաւն է մանաւանդ ոտքի վրայ աշխատողներուն ։ Այս կօշիկը միայն կրնայ ձմեռը ոտքերը պաշտպանել ցուրտի և խոնաւութեան դէմ ։ Արդարեւ, չոր փայտը թէև ոտքին արտաշնչած խոնաւութիւնը կը ծծէ, սակայն արտաքին խոնաւութենէն չի թրջիր ։ Միւս կողմէ չոր փայտը ջերմութեան վատ հաղորդիչ ըլլալով՝ արգելք կը դնէ ոտքի ջերմութեան մթնոլորտին մէջ անցնելուն և անոր հետ հաւասար բարեխառնութիւն ունենալուն ։

Մարդուս առողջութիւնը կը պահանջէ որ ամէնէն աւելի ոտքերը տաք ըլլան, ուստի չիքութեան նկատումները մէկդի ընելով պէտք է տաք ու խոնաւութենէ զերծ ոտնամաններ անցնել մարմնոյն այդ անդամներուն վրայ ։

Սեղմիրանը. — *Սեղմիրանի* [քօրսէ] *դէմ շատ պոռացած կանչած են, և այդ դիտողութեանց մէկ մասն իրաւ է ։ Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ՝ սեղմիրան մը որ շատ լաւ կը յարմարի մարմնոյն և չափաւոր սեղմուած է՝ կուրծքը վեր բռնելու և հագուստներուն անոր կապելու ծառայելով ամենեւին անպատեհութիւն մը չունի ։ Սեղմիրանը վնասաբեր է այն ատեն, երբ լաւ շինուած չէ, և խիստ շատ կը սեղմէ կուրծքը ։*

ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅԷՆ ԲԻԾԵՐԸ ՀԱՆԵԼ

Բիծերը կարելի է զանազան խումբերու բաժնել զանոնք հանելու համար հարկ եղած միջոցներուն համեմատ։

Ա. խումբի բիծերը՝ որոնք յառաջ կուգան ջուրի մէջ լուծուելիք մարմիններէ, *ինչպէս զանազան շաքարեղէններ, կլիսէրինէ, ժէլաթինէ ևն., որպէս են խահուէի, շաքարաջուրի, օշարակի, մեղրի, սեղանի ըմպելիներու ձգած բիծերը։*

Բ. խումբի բիծերը, զոր յառաջ կը բերեն պարարտ մարմիններ, *որոնք անլուծելի են ջուրի մէջ բայց կը լուծուին պէնզինի, եթէրի, սիւլֆատ տը քարպոնի մէջ, որպէս են իւղի, կարագի, մեղրամոմի, կնքամոմի, քաուչուքի և մանաւանդ իւղաներկերու, ջնարակներու թողած արատները։*

Գ. խումբի բիծերը, որոնք կազմուած են առաջին երկու խումբերէն, *ինչպէս արգանակ, համեմունք, որոնք թէ՛ ջուրի մէջ լուծելի մարմիններ կը պարունակեն և թէ անլուծելի։ Մարդուն և կենդանիներուն չնչառութենէն յառաջ եկած աղտն ալ այս կարգէն է։*

Դ. խումբի բիծերը՝ որոնք յառաջ կուգան *ո՛ր և է թթուի մը կամ ալքօլի մը հիւսուածքին գոյնը աւրելէն և շատ անգամ զայն այրելէն։*

Ե. եւ վերջին խումբի բիծերը՝ զորս կը ձգեն գունաւոր մարմիններ, *ինչպէս՝ պտուղներուն ձգած արատները ճերմակեղէններու վրայ և կամ մելանի մը հետքը ո՛ր եւ է հիւսուածքի վրայ։*

Ա. կարգի բիծերը՝ *որոնք յառաջ կուգան ջուրի*

մէջ լուծուելիք մարմիններէ՝ դիւրին է հանել՝ եթէ հիւսուածեղէնը կը լուացուի՝ կարելի է զայն ամբողջ կամ պէտք եղած տեղը միայն ջուրի մէջ թաթխել. իսկ այն հիւսուածեղէններու համար որոնք խիստ փափուկ են և կարելի չէ լուալ՝ ինչպէս բուրդէ, մետաքսէ ևայլն հիւսուածները, կը բաւէ սպունգ մը թրջել, կէս մը քամել և բիծ եղած տեղը ատով մէկ քանի անգամ սրբել խիստ թեթևօրէն, չոր լաթով մը վրայէն սրբել, նորէն սպունգով սրբել, և այսպէս շարունակել մինչև որ արատը լաւ մը ելլայ։ Այս կարգին կը պատկանին այն բիծերն՝ որոնք յառաջ կուգան երբ փոշիով ծածկուած հագուստները թրջին։ Այս տեսակ բիծերը ամենէն աւելի յայտնի կ'ըլլան սև կամ մութ գոյն հագուստներու վրայ և շատ մարդիկ, չգիտնալով թէ ատոնք ի՛նչպէս կը ջնջուին, վրանին կը կրեն՝ բանթալոնին վարը, օձիքնուն կամ հագուստին մէկ մասին վրայ ահագին արատներ՝ որոնք հեռուէն խոշոր կ'երևան և զոր կարելի է ամենայն դիւրութեամբ հանել թաց սպունգով սրբելով, լաթով մը չորցնելով, նորէն սրբելով շարունակաբար, մինչև որ հետքը չի մնայ։

Բ. խումբի *բիծերը՝ ջուրի մէջ չհալելով՝ կարելի չէ ջուրով հանել։ Սակայն ատոնք ամէնքն ալ պէնզինի կամ սիւլֆիւր տը քարպոնի մէջ կը լուծուին։ Պէնզինի գործածութիւնը աւելի ընդհանուր է, որովհետև սիւլֆիւր տը քարպոնի պէս գէշ չի հոտիր։ Ատոր համար պէտք է առնուլ ծալլուած անձեռոց մը՝ այն վիճակին մէջ՝ որով պահուած էր դարանին մէջ. զայն սեղանի մը վրայ դնելով արատաւոր հիւսուածը վրան փռել, այնպէս որ բիծը ճիշդ անձեռոցին վրան գայ, յետոյ կէս թերթ թուղթի մեծութեամբ ճերմակ պաստառ մը պէնզինով թրջելով բի-*

ծին վրայ լաւ մը քսել, չոր լաթով մը սրբել, նորէն պէնզինով շփել և այսպէս շարունակաբար մինչև որ խոշոր բիծը ամբողջովին լուծուի։ Եթէ բիծը մեծ կամ կտաւը նուրբ ըլլայ, աղէկ է գործողութեան միջոցին թէ՛ տակի անձեռոցը փոխել և թէ ձեռքին մէջ բռնուած պաստառի կտորը՝ որովհետև գունատու մարմինը պէնզինի մէջ լուծուելով՝ այս երկուքին վրայ ալ կ'անցնի։

Գ. խումբի արատները յառաջ կուգան արգանակէ, համեմունքէ և օծիքի աղտէ։ Երբ սոյն արատները ճերմակեղէններու վրայ են, կը բաւէ աճառով լուալ ու վրձինով մը շփել, որովհետև ջուրը կը հանէ աճառը՝ որ ինքն ալ կը լուծէ իւղոտ մարմինը։ Երբ արգանակը, ապուրը կամ համեմունքը հագուստի վրայ թափի, առաջին գործը պէտք է ըլլայ զայն մաքրել լաթով մը, ամէն զգուշութիւն ընելով որ բիծը չտարածուի, յետոյ հաւասար չափով ամոնեաք ու ջուր իրար խառնելով՝ պէտք սրբել և պարզ ջրէ անցնել։

Ընդհանուր առմամբ բիծերը հանելու համար անհրաժեշտ է ծալլուած անձեռոցը և ճերմակ պաստառը։

Եթէ երրորդ խումբին բիծերը կը գտնուին նուրբ հիւսուածներու և կտաւներու վրայ, ինչպէս մետաքսեղէններ, մէրինոսը և այլն, որոնց գոյնը ամոնեաքի ազդեցութեան տակ կրնայ աւրուիլ, սոյն ալքալէն հեղուկը գործածելէն ետ կենալու է։ Այս պարագային լաւագոյն է նախ պէնզինով սրբել (երկրորդ խումբին մէջ եղածին պէս), որով իւղոտ մարմինները կը լուծուին, յետոյ պարզ ջրով լուալ, որ բոլորն ալ լուծելով արատը կ'անհետացնէ։

Դ. խումբի արատները, երբ թթուէ մը յառաջ եկած են, պէտք է անմիջապէս կամ վրան կաթիլ կա-

թիլ ամոնեաք լեցնել և կամ եթէ արատը ընդարձակ է ամոնեաքով թրջուած լաթով մը սրբել։ Զօրաւոր թթուները՝ ինչպէս ծծմբային, բորակածնային և քլորաջրական թթուները (զաճ եաղը, քէզապ ; թուզ ռուհը), ո՛չ միայն գոյնը կը փոխեն այլև կտաւը կ'այրեն, ասկէ կը հասկցուի թէ՝ ո՛րչափ անհրաժեշտ է շուտով գործելը։ Մութ գոյնի վրայ թափած թթուները նախ կը կարմրցնեն զայն։ Արդ այս գոյնի փոփոխութիւնը տեսնուելուն պէս, հարկ է շուտով հեղուկ ամոնեաք գործածել՝ որ նախկին գոյնը կը վերահաստատէ և թթուն յագեցնելով անոր ազդեցութեան առաջքը կ'առնէ։

Երբ ալքօլին լուծումները բուսային գոյներու վրայ թափին, ի մասնաւորի կապոյտ և մանիշակի գոյնով հիւսուածքին, անոնք կանաչի կը փոխուին, և նոյն իսկ կը ջնջուին։ Ասոնց դէմ կը գործածուի ճերմակ քացախը։

Ե. խումբին մէջ կը գտնենք գունաւորիչ նիւթերու ըրած բիծերը՝ ճերմակեղէններու վրայ, ինչպէս ճակընդեղինը, կեռասինը, բալինը, սև թութին և այլն։ Ամէնէն դիւրին միջոցն է օ տը ժավէլով լուալ, եթէ աս չի բաւէ, պէտք է գործածել նաև ասիտ օքսալիք, անգամ մը օ տը ժավէլով և անգամ մ'ալ այս վերջինով լուալով՝ մինչև որ բիծը ելլէ, ի վերջոյ գաղջ ջուրէ մը անցնելու է։ Սակայն այս տեսակ բիծերը միայն ճերմակեղէններու վրայէ կարելի է հանել, որովհետև եթէ կտաւը գունաւոր ըլլայ՝ գործածուած նիւթերուն ազդեցութեան տակ գոյնը կը նետէ։

ՄԻՒՍ ՄՈԼՈՐԱԿՆԵՐԸ ԲՆԱԿԵԼԻ՞ ԵՆ

Երկրիս քոյր մոլորակները՝ որոնք մեր Արեւուն շուրջը կը դառնան, միլիոնաւոր լուսաւորներ՝ որոնք ուրիշ Արեւներու ձգողութեան շրջանակին մէջ կը թաւալին, արդեօք բոլոր այս հեռաւոր ու գաղտնի աշխարհները Երկրիս պէս բնակելի՞ են ։

Միջոցը բացարձակ է առանց սահմանի, բայց այս անթափանցելի անհունին գաղափարն իսկ կը ջախջախէ մարդուս դատողութիւնը ։ Աւելի հեռու մեր տեսած երկնային գունտերէն՝ որք ցուրտ ու լռին անանցանելի միջոցով մը մենէ բաժնուած են, կա՞յ արդեօք անծանօթ էակներ, որոնք, իրենք ալ Աշխարհիս հանելուկը լուծել կ'աշխատին ։

Եւ ի՞նչ անհուն յառաջդիմութիւններ Կալիլէոսէն ի վեր, որ կը պնդէր թէ Երկիրս կը դառնայ. Նեւտոն եկաւ և ապացուց թէ ամենայն ինչ շարժում է և ընդհանուր համերաշխութիւն մը քաշէր կը տանէր Տիեզերքը մեքենական, անողոք ու միակ ճակատագրի մը մէջ ։

Ասկէ ետքը գիտուններ և բանաստեղծներ ելան և ըսին թէ շարժումը կեանքը կ'ստեղծէ և անոր հետ կը շփոթի, հաստատեցին այս համաշխարհային կեանքի յաւիտենականութիւնն որ մշտնջենական վ ըսկըսում մըն է միայն ։

Կասկածիլ թէ գործարանաւոր կեանքը անհունին մէջ ցրուած չէ, նոյն իսկ կասկածիլ է այդ կեանքին վրայ, ընդունիլ թէ՝ Արեւը, մոլորակները, բոլոր երկնային մարմինք մեր խեղճուկ գնտին հարկատու են, և թէ բոլոր այդ ամէնքը մեր մարդկութեան համար միայն ստեղծուած են ։

Ի՛նչ մեծ յանդգնութիւն է մերը որ մեզ կարծեցնել կուտայ թէ՝ միջոցին մէջ գտնուող անթիւ ու անհամար աշխարհներուն մէջ մինակ մեր երկրագունտը բնակելի է և ընդունակ բնակելիութեան ։

Մեր ժամանակը, լուսաւոր դարը՝ որու դէպի ճշմարտին ընթանալը այնքան պարծանքով կը յիշատակենք, ամբողջ մարդկութեան պատմութիւնը ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ կէտ մը Յաւիտենականութեան մէջ ։ Եւ մենք որչափ չնչին ենք միջոցին մէջ՝ նոյնքան ալ ոչինչ ենք ժամանակին մէջ ։ Այսպէս ամենախեղճուկ դատողութիւն մը ըրած կ'ըլլանք՝ երբ կ'ըսենք թէ այս ինչ կամ այն ինչ Մոլորակը բնակելի չի կրնար ըլլալ մեր զայն դիտած ժամանակը ։ Ինչո՞ւ համար չպիտի կրնայ ըլլալ և ո՞վ կ'ապացուցանէ թէ այդ չպիտի ըլլայ ։

Աշխարհներու դիակներ անհունին մէջ կը գտնըւին, անհագին մեռեալ գունտեր կը թաւալին սառուցեալ գիծերուն մէջ՝ մարած արեգակներու շուրջ, կեանքը պատահար մըն է միայն ցրուեալ աշխարհներու երեսը.... Ինչո՞ւս պէտք եթէ գործարանաւորներուն ո՛ր և է կարգ մը կ'անհետի ամէն օր՝ եթէ յաւիտենական կեանքը չմեռնիր ։

Միջոցը — սալ արագութիւն մըն է — լեցուն է գունտերով որք բնակելի եղած են, և կամ պիտի ըլլան գործարանաւոր մարմիններէ՝ որք կը ծնին, կ'արտադրեն և կը մեռնին ։

Բայց շատ երեւակայական գործ մը ըրած կ'ըլլանք՝ եթէ այս էակներուն բնագիտական կարելիութիւնը մտածենք ։

Մեր մանուկ Երկրին վրայ, գործարանաւոր կեանքին զարգանալ կրցած միջավայրերը անդադար կը փոխուին, և էակները ի հարկի են այդ միջավայրե-

րուն յարմարելու ։

Այս օրէնքը չպիտի փոխուի եթէ մասնաւորէն ընդհանուրին անցնինք. Երկնի բոլոր մոլորակներուն մէջ էակը իր միջավայրին կը յարմարի ։

Անվիճելի է թէ մեր գիտցած մարդը՝ և ո՛չ մէկ ուրիշ մոլորակի վրայ կրնայ ապրիլ. Սակայն այսքանը կը բաւէ՞ ապացուցանել թէ հոն կեանքը անհնարին ըլլայ ։ Հոս ալ մեր բաւականութիւնը չափէն աւելի է. Ուրեմն, մարդը տիպար-էա՞կ մըն է, զգայուն տիեզերքի կեդրոնէ՞ն է. Եւ թէ զարմանալի չպիտի՞ ըլլայ եթէ ապրող էակներ ուրիշ մոլորակի մը վրայ՝ որուն խտութիւնը, մթնոլորտը, ջերմութիւնը, արեւէն ունեցած հեռաւորութիւնը, ծիր խաւարման վրայ շեղումը բոլորովին տարբեր ըլլալով մեր Երկրէն. նմանէին մեզի ։

Մարդու զննութեան դաշտը ծայր աստիճան սահմանափակ է. Հազիւ թէ ծերացած մարդկութիւնը կրցած է քանի մը դիտողութեան կէտեր նշանակել մոլորակաց ներքին կեանքին վրայ, որք իրեն կ'ընկերանան բոցավառ կեդրոնին շուրջը բռնած պարին, որուն բաբախումները՝ մեր փոքրիկ աշխարհին վրայ կեանք կը սփռեն ։

Արեւու՝ միջոցին մէջ ըրած արշաւին ժամանակ իրեն ընկերացող նիւթը Աշխարհներն կարելի է սապէս դասաւորել իրենց Արեւէն ունեցած հեռաւորութեան նայելով, Փայլածու, Արուսեակ, Երկիր, Հրատ, Լուսանթագ, Երեւակ, Ուրանոս և Պխիթոն ։

Ամէնէն հին կազմուածը Պխիթոնն է որ ամէնէն առաջ արձակուեցաւ նախնական միգամածէն (նէպիւլէօզ) ։ Փայլածուն՝ ամէնէն մօտիկը որ միշտ բոցակէզ ճառագայթներու մէջ մնացած է՝ ամէնէն վերջին ծնած երիտասարդն է. Այս ութ մոլորակներուն պէտք

է աւելցնել քսան արբանեակ և 400ի մօտ հեռադիտական Աշխարհները, Աստեղակերպները՝ որք Հրատին և Լուսանթագի ճամբուն մէջ կը շրջագայեն ։ Պալլաս (ամենէն մեծը՝ Երկրիս) $^1/_{16}$ը, Վէսթա, Ժիւնօն, Սէրէս, Իրիս, Ֆլօր, Էժէրի եւայլն ։ Ահա մեր արեգակնային փոքրաթիւ հետեւորդները ։ Այս աշխարհներուն վրայ գիտցած օդերեւութական և բնագիտական պայմանները՝ բաղդատելով Երկրիս հետ՝ նմանութենէն պիտի կարենանք ճանչնալ անոնց բնակելիութիւնը ։

Փայլածու.— Արեւու ամէնէն մօտը՝ Երկրէս եօթն անգամ աւելի ջերմութիւն կ'ստանայ ։ Ամպամած մթնոլորտ, բարձր լեռներ, ծանրութիւն՝ Երկրիս կէսը, հոս 70 քիլօ կշռող մարդը՝ հոն 35 քիլօ պիտի կշռէ ։ Տարին 88 օր, օրը 24 ժամ. 21 վայրկեան. Եղանակները՝ 22 օր. Փայլածուէն դիտելով՝ Արեգակը աւելի մեծ կ'երեւայ քան Երկրէս դիտելով ։ Երկիրս ալ իբր Ա. կարգի լուսաւոր մը պիտի երեւի Փայլածուի երկինքին ։

Արուսեակ.— Սոյն մոլորակին վրայ ցամաք ու ծով նշմարուած են, մթնոլորտը աւելի խիտ, բարձր լեռներ. Եղանակները աւելի զգալի, ցուրտէն տաք՝ անմիջոց փոխանցում. ծանրութիւն և խտութիւն՝ քիչ մը պակաս ։ Տարին 231 օր, օրը 23 ժամ 21 վայրկ. 22 երկվայրկեան ։ Արուսեակէն դիտելով Արեգակը $1^1/_2$ աւելի մեծ կ'երեւայ ։ Արուսեակ և Երկիր՝ փոխադարձաբար միեւնոյն փայլունութեամբ կը տեսնուին իրարմէ ։

Հրատ.— Ծովեր գետեր, կղզիներ, ցամաքներ. Բեւեռներուն վրայ սառ, միեւնոյն մթնոլորտ և եղանակներ (երկու անգամ աւելի երկայն), նոյն օդերեւութաբանութիւն, երկու լուսին (Դէյմօս, Ֆօ-

պօս) ։ Ծանրութիւն երեք անգամ քիչ․ Տարին 668 օր, օրը 24 ժամ, 32 վայրկ. 35 երկվայրկ. ։ Արեւը քիչ մը փոքր ։ Երկիրս լուսաւոր մըն է Հրատի համար ։

Լուսնթագ․ — Հսկայ մոլորակ, Երկրէս 5,300 անգամը հեռադէտով՝ ճերմակ ու սեւ յաջորդական գօտիներ (մոլորակին կեղեւը), ամպամած մթնոլորտ, մշտնջենական գարուն ։ Ծանրութիւն՝ Երկրիս կէսը․ 4 լուսին (Իօ, Եւրոպա, Կանիմէտ, Քալիսթօ) ։ Տարին՝ 11 տարի, 11 ամիս, 17 օր․ մէկ օրը 9 ժամ, 55 վայրկեան ։ Արեգակը 5 անգամ փոքր․ Երկիրը փոքր լուսաւոր մըն է ։

Երեւակ․— Երկրէս 807 անգամ մեծ ։ Շրջապատուած մանեակէ մը, որ ահագին Միրանի Գօտի մըն է գիսաւորներու պոչին հրավառ նիւթերուն նման ։ Հեռադէտով՝ ամպերէ շրջապատուած և մութ գոյն ու փայլուն գօտիներու բաժնուած կը տեսնուի ։ 8 լուսին (Միմաս, Անսըլատ, Թէթիս, Տիօնէ, Ռէա, Թիթան, Իբէրօն եւ Ժաբէ, Թիթան Հրատի չափ է) ։ Ծանրութիւն 1/10 աւելի, տարին 25,217 օր, օրը 10 ժամ, 14 վայրկեան ։ Արեւէ տասն անգամ փոքր ։ Երկիրը գրեթէ աննշմարելի ։

Ուրանոս․ — Երկրէս 75 անգամ մեծ ։ 84 տարիէն Արեւուն շուրջը կը դառնայ ։ Օրը 12 ժամ, մէկ եղանակը 21 երկնային տարի ։ Ծանրութիւնը քիչ․ 360 անգամ քիչ լոյս կ՚առնէ ։ Չորս լուսին (Արիէլ, Ամպրիէլ, Թիթանիա, Օպէրոն) ։ Արեւէ 19 անգամ փոքր ։ Երկիրս ամբողջովին անտեսանելի ։

Նեփթոն․ — Երկրէս 50 անգամ մեծ, 30 անգամ Արեւէն աւելի հեռու ։ Երկրիս երեսէն 900 անգամ քիչ լոյս եւ ջերմութիւն ։ Տարին 165 երկրային տարի․ օրը 11 ժամ ։ Եղանակը մեր տարիներէն՝ 41ին տեւողութիւնը ։ Կազային մթնոլորտ՝ մերինէն բոլո-

րովին տարբեր ։ Մէկ լուսին ։ Երկիրս անտեսանելի ։ Նեփթոն գտնուած է 1846ին, Լը Վէրիէ նշանաւոր աստղագէտը՝ ասոր դիրքը հաշուելով գտաւ երկնից մէջ․ Կալ՝ գերման աստղագէտը՝ հեռադէտը այդ հաշուով գտնուած կէտին վրայ ուղղեց եւ յիրաւի գտաւ Նեփթոնը ։

Աշխարհներու բնակելիութեան խնդրոյ մասին գիտութիւնը շատ շրջահայեաց է ։ Ամէն ենթադրութիւն կը մերժէ ։ Կէս դար չկայ սակայն, Հէրշէլ եւ Արակօ կը պնդէին թէ Արեւը բնակելի կրնայ ըլլալ ։ Այսօր գիտութիւնը մինակ կը քննէ թէ՝ կամ զննութեամբ և կամ տրամաբանութեամբ, կեանքի հարկաւոր պայմանները միթէ կան մոլորակի մը վրայ․ եւ թէ այդ աշխարհը իր բարեշրջման ո՞ր աստիճանին հասած է ։

Այսպէս, մեր մոլորակը ո՛չ ջուր, ո՛չ օդ ունենալով, բոլորովին անապատ մը ըլլալու է ։ Լուսնային մակերեւոյթի վրայ նոր ուսումնասիրութեան մը մէջ երկու գիտուն աստղագէտներ, Մ․ Մօրիս Լէօուի, Բարիզի գիտարանի տնօրէնը եւ Բուիզէօ, քննելով մեր արբանեակին մթնոլորտական պայմանները, կը հետեւցնեն թէ՝ Լուսնի վրայ կենդանական ո՛ր և է ձեւ գոյութիւն չունի ։ « Երկրային խոնաւութեան պայմանները — կ՚ըսեն յիշեալ գիտունները — բնաւ չեն գտնուած միացեալ՝ Լուսնի վրայ ։ Իր պատմութիւնը ունի համաձայն կէտեր Երկրիս նախնական բարեշրջման հետ, բայց բնաւ հիմակուան շրջանին մէջ լուսինը՝ իր զարգացման մէջ կանխահաս դատակնիքէ մը զարնուած՝ մեր գործունէութեան անսասան հանդիսատեսն է ։

Շատ հաւանական է որ Հրատ բնակելի ըլլայ․ իր մթնոլորտը հարուստ է ջրոյ շոգիի կողմէ․ կենդանիք և բոյսք կրնան հոն ծնիլ եւ զարգանալ ։ Հրատի ըլ-

նագիտական պայմանները բոլորովին Երկրինէս տարբեր ըլլալով, ապրող էակները՝ մեր տեսածներէն բոլորովին տարբեր պէտք է ըլլան։

Արուսեակ եւ Փայլածու միշտ Արեւու ճառագայթներու մէջ ընկղմած՝ դժուարաւ կը դիտուին։ Երկրէս տարբեր կազմութիւն մը ունենալով այս դրացի մոլորակները գուցէ Երկրիս նախնական շրջանները կ'անցնեն հիմա. հսկաներու կամ խոշոր էակներու դարը՝ որք հիմա բրածոներու վերածուած են Երկրիս վրայ։

Լուսնթագը, ամպոտ մթնոլորտ մը ունի. մակերեւոյթը մեծ մասամբ դեռ հեղուկ է. Եթէ կեանքը հոն գոյութիւն ունի՝ կարելի է ծովային կենդանիներու ձեւին ներքեւ։

Երեւակը, Ուրանոսը եւ Պիսիդոնը, իրենց հեռաւորութեան, Արեւուն շուրջը դառնալու տեւողութեան, անկէ առած քիչ լոյսէն, եղանակներու դանդաղութեան հետեւանքով մեզի անծանօթ ազդեցութիւն մը կը կրեն կեանքի բաշխման մասին իրենց մակերեւոյթին վրայ։ Գիտութիւնը կը մերժէ ո՛ր եւ է ապահովութիւն տալէ անոնց բնակելիութեան մասին։

Վիճակագիրները ձեռնարկած են մեր արեգակնային դրութեան բնակիչները հաշուելու։ Ութը մոլորակները, իրենց քսան լուսինները եւ 400 հեռադիտական մոլորակները 400 միլիառ մարդկային արարած կը կրեն, առանց հաշուելու կենդանիները, անասունները, թռչունները եւ ձուկերը։ Աւելի ճիշդ հաշուով 363 միլիառ էակներ։

Մեր երկրագունտը այս հաշուին մէջ մէկ ու կէս միլիառ միայն ունի։ Շիտակը, երկրի բնակիչներուն այս նոր գիւտը շատ պատուաբեր չէ իրենց համար։

Նման կարելիութեանց առջեւ, լա՛ւ է աճագին տիեզերքի մէջ մինակ եղած ըլլալու փառասիրական գաղափարէն ետ կենալ։

Աշխարհներու կուտակումին մէջ, անհունին անսահման ծովուն մէջ խեղդուած, կորսուած պէտք էր համարէինք այդ փոքրիկ կղզեակը՝ որու վրայ մենք կ'ապրինք՝ պարծենալով մեր քիչ մը բան ըլլալուն, եթէ չունենայինք իմացականութիւն՝ հասկնալու մեր բաղդին սքանչելի վախճանը, եւ սիրտ՝ սիրելու բոլոր անոնք՝ որք իրր մարդ մեր եղբայրներն են։

Թարգմ. ԶԱՐԵՀ Ն. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԱՌՏՆԻՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԻՄ ՑԱՐԳԵԼԻ ԴՐԱՑՈՒՀԻՍ՝

ՈՐՈՒՆ ԱՄՈՒՍԻՆԸ ՏՈՒՆԷՆ ՋԱԽՈՐԺԻՐ

Ի՞նչ կարծեցիք, ազնուուհի տիկին՝ միթէ ամուսնութիւնը, տանտիկնութիւնը ա՞յնչափ դիւրին բան էր որ առանց կանխաւ պատրաստուելու, տիպար ընտանիք մը կազմելու կարող ըլլայիք։ Կը գանգատիք թէ «ամուսիննիդ՝ հակառակ իր ստացած քիչ շատ կրթութեան և ուրիշ առաւելութիւններուն՝ ամենա-

ւին չյօժարիր տունը նստիլ, ընտանիքը գլուխը ժողուել ու զաւակներովը զբօսնուլ, թէ գիշերուան մինչեւ ժամը երեքները, եւ երբեմն ալ հինգը դուրսը կը դեգերի եւ թէ վերջապէս ձեր աղջիկնութեան ժամանակ երազած ամուսինը չէ»։ Շա՛տ ցաւալի է Տիկին, մանաւանդ անոր համար, որ մեր հարս եղող օրիորդներուն մեծագոյն մասը այս անվերջանալի գանգատը ունին իրենց ամուսնոյն նկատմամբ. սակայն որո՞ւնն է յանձանքը։

Մեր նաւելաճամ եւ քիչ շատ եւրոպական լեզու գիտցող եւ թերթի կրթութիւն առնող օրիորդներէ շատեր, կարծեցին եւ դեռ կը կարծեն թէ տունը հրապուրիչ ընելու համար բաւական է որ մէջը ճոխ կարասիներ ունենայ, սալոնին յատակը պարսկական օթոցներով ծածկուի. մետաքսեայ վարագոյրները շողան պատուհաններուն լուսանցքէն, սպասաւորներու խումբ մը անընդհատ երթեւեկութեան մէջ ըլլայ. ուտեն, խմեն, ծախսեն, հիւր երթան, հիւր ընդունին, այսօր զբօսատեղին, վաղը զբօսավայրը եւ ահա՛ կատարեալ երջանկութիւնն ու նախանձելի տունը։

Խե՜ղճ օրիորդներ, այս խարուսիկ յոյսերով լաւ մը օրօրուելէ վերջ, անոնց իրականանալուն հասնելու համար սկսաք ռոման կարդալ, պատուհաններուն առջեւ սպասել, քիչ մը կոտրտուիլ, մէջքերնիդ չափէն աւելի բարակցնել, դաշնակի վրայ Մօցարթէն եւ Կանօյէն քանի մը կտոր նուագել, «մայրի՛կ, այսօր շատ կը նեղուիմ կոր» ըսել, եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։ Հիմայ տանտիկնութեան վիճակնուդ մէջ քաշիցէք որ հասկնաք թէ՝ Առեալ գծոււն Ուայիով, էրիկնուդ քիթէն չէք կրցեր բռնել եւ ուզած կողմերնիդ դարձնել. անիկայ տունէն համ չառնել սկսելուն պէս, մինակ գիշերները

տուն կուգայ, առաւօտներն ալ կանուխ կը հալածի կ'երթայ, դուք ինքզինքնիդ մեղքցէք որ ինչ ընելիքնիդ չէք գիտեր, պարապ տեղը կը տանջուիք, սրտերնիդ կը հատցնէք, հազար անգամ ամուսնացած ըլլալնուդ կը զղջաք, մինչդեռ եթէ չափահաս եղած ատեննիդ խորհէիք որ «ամէն օր մօրերնուդ քով պիտի չմնաք», դուք ալ օր մը տուն տեղ պիտի ըլլաք, զաւակներ պիտի ունենաք, տուն պիտի դարձնէք, ամուսիններնուդ խօսք պիտի հասկցնէք, եւ այլն եւայլն։ Հիմայ այսպէս չպիտի չուարէիք ու մտմտայիք։

Չէ՛, դուք այնպէս չըրիք, օր մը խոհանոց մտնել չհաճեցաք, եւ եթէ մտաք իսկ տակերնիդ աթոռ մը առիք նստաք, թողլով որ մայրերնիդ ջարդէ միսը, եւ եթէ խեղճ կինը քիչ մը օգնել առաջարկեց ձեզի «ա՛յ մայրիկ, ես կը գանիմ հում միսէն» ըսիք, ու ամենեւին ձեռքերնիդ չդպցուցիք. եթէ իրօք հում միսէն կը գանէիք, գոնէ սոխը սոկէիք, չէ՛, ան ալ չըրիք, եւ իրաւունք ալ ունէիք չընելու, որովհետեւ սոխ սոկած ձեռքովնիդ ի՞նչպէս պիտի մտնայիք պարոնին թեւը ու բիացան պտըտէիք։

* * *

Մայրերնուդ չէր յանցանքը սակայն. խեղճ կինն որքա՛ն արցունք թափեց, գաղտուկ խօսեցաւ՝ վրանիդ չառիք. հիւրերու առջեւ խայտառակեց՝ բանի տեղ չդրիք, վերջապէս ի՛նչ կրնար ընել մայր մը, երբ դուք ամենեւին ձեր օգուտը խորհելու վիճակին մէջ չէիք. կարդացած ռոմաններնուդ մէջի կոմսուհիներուն, դքսուհիներուն կեանքը կ'երազէիք. խոհարանի գործերէն չէիք ախորժեր, ձեռագործի՞ն

յանցանքը ի՞նչ էր, քանի՛ քանի անգամներ քրօշէներու, պրօտէններու, քանըվաներու եայլնի սկըսաք, ու կիսակտուր տանը մէկ ծակը թխեցիք. կը կարծէիք որ յանձանքը առաջուանին օրինակին վրայ էր, ուրիշ տեսակի մը կ'սկսէիք. երկու օր վերջ ան ալ առաջուանին քով՝ ու այսպէս պիտի շարունակէիք, եթէ Եւրոպայի գործարաններուն նուշիփէյինները, բուրդերը կարենայիք հասցնել։

Մարդ մը իր եղբայրը չսի՞րեր, մինի մինի հրեշտակները, Աստուծոյ գառնուկները. դուք անոնցմէ ալ երես դարձուցած էիք, ու կ'ուզէիք որ մայրերնիդ ձեզի կերակուր եփէր, թէ տան ճերմակեղէնները լուար, վրանիդ գլուխնիդ կարկտէր և թէ պէպէքը օրրան դնէր հանէր. Գործերնին գիտցող աղջիկները անանկ չեն ըներ սակայն, իրաւ է թէ, որչափ բնական օրէնք մ'ըլլայ, աղջիկը մօրը չկրնար ըսել թէ «մայրի՛կ, ինծի տղայ մեծցնել սորվեցուր»։ Աղնիւ և ընտանիքը սիրող աղջիկները մասնաւոր սէր մը կը կապեն իրենց փոքրիկ եղբայրներուն — ինչ որ բնական է — մօրերնուն կ'աղաչեն որ Զարեհը իրենք հանեն օրրանէն. կ'երթան կը գգուեն, կը համբուրեն, կը լացնեն, կը խնդացնեն, տան տան կ'ընեն, վերջապէս երեսը խաչակնքելով տղան օրրանէն կը հանեն. ո՜վ ան տղուն լաթ հագցնելը, ի՞նչ դժուար գործ, խեղճ աղջիկը կը վախնայ որ տղուն մէկ տեղը կը հանէ. տղան ըսես՝ հօփուր հօփուր կը ցատքէ, քրօջը մազերը կը քաշէ, ձեռքերը անոր օղերուն կը տանի, եղունգներն ալ ի՞նչ սուր են, հապա յամառութիւնը, վերջապէս մայրը կը հասնի, «քա՛ Աստուծոյ շնորհքին գաս, սա՞նկ կը հագուեցնեն տղան. Բա Հռոփ հանը՛մ, եկու Ֆիլօմէնին տղայ հագուեցնելուն նայէ»։ Հռոփ հանըմն ալ կու-

գայ, ու երկուքը մէկանց քա՛հ, քա՛հ մըն է կը ձըգեն, վերջը իրենց դիտողութիւններովը կը սորվեցընեն Ֆիլօմէնին թէ՝ ի՞նչպէս կը հագուեցնեն երախայ մը։

Դո՛ւք ան չէք գիտեր, ես չէք գիտեր, ի՞նչ ըսեմ ամուսին առնել կը համարձակիք, չեմ գիտեր. ձեզի պէս տանտիկիններուն մուսքաճախ է. եթէ հարուստ էք, մէկ կողմէն խոհարարը թող գողնայ, երէ, մրկէ, ամէնէն լաւ ու իւղոտ կտորը ինք ուտէ անհամները ձեր առջին դնէ, և եթէ ելլես դիտողութիւն մ'ալ ընես, յանցանքը միսը ղրկողին, կանանչեղէնը տանողին և այլնի վրայ կը ձգէ, միւս կողմէն լուացարարը, ճերմակեղէնին աղտը վրան կը թողու, փոխանակ աճառով լուալու, սօտայով կը փըտթեցնէ, չիվիտով կը ներկէ, արդուկին տակ կը դեղնեցնէ, ստակները կ'առնէ ու կ'երթայ. անդին ստնտուն խեղճ մանկիկներնուդ՝ երեք չորս տարուան՝ և երբեմն ալ վարակիչ ախտով հիւանդացած կաթը կը ծծցնէ, սխալայ կ'ընէ. սպասաւորն ու սպասուհին աղտոտ խօսքերով, անբարոյական վարմունքներով կը լեցնեն խեղճ անմեղներուն ականջները և բարքերնին կ'ապականեն, ամուսիննիդ գլուխը կ'առնէ տունէն կը հեռանայ և շարունակ կը տիրէ նեղութիւն, վիշտ, ցաւ.— ի՞նչ է ասոնց պատճառը.— Աղջիկնութեան ատեննիդ քիչ մը նեղուելով տանտիկնութիւն չսորվեցաք, որպէս թէ շատ դժուար գործ մը ըլլար. Ահա՛ այս է բոլոր թշուառութեան պատճառը։

Աւելի կը ցաւիմ այս վիճակին մէջ գտնուող աղջիկներուն. ո՜վ ըլլայ, տունը նստած կերակուրները կ'այրին կրակին վրայ, բան մը կը փնտռէ չգտնար, տղաք զիրար կը բզքտեն, պոռալ, կանչ-

ուրատել, հրարանցում, և այլ աւելի զօրն ասեմ․․․ ։ Եւ մեր համեստափայլ տիկինները կը գանգատին թէ՝ «ամուսիննիս տունը չը նստիր»։ Ասանկ տունը կը նստուի՞, ո՞ր խելացին է որ այսպիսի վիճակ մը տանելի կը գտնէ, մանաւանդ երբ մարդ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն չուկան վազած վազվռտած, հարիւր հոգիի խօսք հասկցուցած, աղաչած ու պաղատած, իրիկունը քիչ մը հանգիստ առնել կ'ուզէ։

Սորվեցէ՛ք, տիկիններ, օրիորդներ, ամօթ չէ. տանտիկնութեան արհեստը սորվեցէք. եթէ ոչ՝ ամուսնանալու գաղափարէն հրաժարեցէք. հապա մի՛ ըլլաք որ երիտասարդներն ալ ամուսնանալով՝ տունէ տեղէ չպաղին։

ՔԱՍԻՄ

ԳԻՇԵՐ ՄԸ ՍԻԱՋԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Սիրելի բարեկամներս, էթիէն տը Ռըբէյ կոմսուհին կը ճանչնաք, այնպէս չէ՞։ երիտասարդը և ոչ թէ ծերը — իմ սեւ աչուի սատանաս։ Երբ «իմ» կ'ըսեմ՝ խօսելու կերպ մ'է, որովհետեւ նէ իմս չէ։ Բնաւ ինծի չպատկանիր։ Դու, նա, ես ամէնքս ալ զնէ կը ճանչնանք։ Դու, նա, ես, ամէնքս ալ անոր համար հառաչած ենք, բայց ձենէ և ոչ մէկը ինծի պէս բաղդ ունեցած է նէրա հետ ըլլալ, իր կառքին մէջ, կէս գիշերին։ Իրաւ է թէ իրեն հետեւորդ կինը կ'ըն-

կերանար բայց այս ալ նուազ բարեբաղդութիւն մը չէր, և սակայն չատ պիտի բաղձայի այդ բաղդէն զրկուիլ։

Քէյլքվարի իր դղեակին մէջ էինք։ Գիշերը յառաջացած էր, երբ նէ, մէկէն ի մէկ յիշեց թէ յաջորդ օրն Արատի գազինօն պարահանդէս կար և թէ ինք խոստացած էր հոն գտնուիլ. հրաման տուաւ որ կառքը լծեն, և ես իր մինակ հիւրն ըլլալով՝ ինծ եկաւ ու խնդրեց որ իրեն ընկերանամ։

— Պառո՛ն, հետս եկէ՛ք, կուգա՞ք սիրելի պառոն։ — Ի՞նչ կրնայի պատասխանել։

— Կոմսուհի, դիցուհի՛ս, գիշերը խիստ մութ է, կառքերնիս պիտի տապալի, անդամներնուս մին կամ երկուքը պիտի կոտրենք, և ետքը, ի՞նչպէս կրնանք պարել։ Երեք Քրէսներէն պիտի անցնինք, որոնց միոյն կամուրջը ամուր չէ, վստահաբար հոն պիտի խեղդուինք։ Տալօնտոյի մօտ աւազակներու բոյն մ'է, ի՞նչպէս պիտի պաշտպանեմ ձեզի ես մինակս։ Եւ յետոյ, ի՞նչ կ'ստիպէ այս գիշեր մեկնիլ, վաղը թէյէն ետքը կառք կը նստինք, ձեր չորս չքեղ գորշախայտները մեզ Արատ կը հասցնեն. ճաշէն վերջ, ձեր արդուզարդին մտածելու ալ ժամանակ կ'ունենաք։

Ահա՛ կէտ առ կէտ, ինչ որ ըսի իրեն, բայց պարապ տեղը։ Որչափ համոզել կը ջանայի այնչափ կը յամառէր։ Նէ չէր ուզեր ձիարձակ արշաւել, նէ կ'ուզէր ճամբորդութենէն ետքը հանգչիլ։ Նէ չէր ուզեր յոգնած դադրած կառքէն պարահանդէսի սրահը մէկ ոստում մը ընել։ Եւ նէ գեղեցիկ կը գտնէր լուսինը, գորտերը, չգիտեմ ինչերը։ Պէտք էր իր քմահաճոյքները կատարել, երկինքները իրար ալ անցնէին։

Ինծ կը մնար միայն՝ կամ անոր ընկերանալ կամ դղեակ մնալ։

* * *

Շիտակը ճամբորդութիւնը սքանչելի եղաւ։ Կոմսուհին զիս իր շնորհներով կը ղեղուր. Նախ ծունկերուս վրայ տուփ մը դրաւ, յետոյ ձեռնամուշտակը աւելցուց՝ յետոյ թեւիս ճամբու պայուսակ մ՚անցուց յետոյ չեմ գիտեր ինչ ծրարներով բեռնաւորեց, և վերջապէս քնացաւ ի զուր կը խօսէի, նէ չէր պատասխաներ։ Սակայն երբ խիստ ցնցում մը կառքը կը ճօճէր, նէ կը բարեհաճէր կարգ մը հարցումներ ուղղել ինծ իր բակեղէթին, պայուսակին, սակառին վրայ, կը տեղեկանար թէ գլխարկին տուփին վրայ չեմ նստած։ Երբ ապահով կ՚ըլլար, վերստին կը քնանար։ Իր հետեւորդ կինը, գերմանուհի մը, գլխու ցաւով կ՚ողբար և «Տէր Աստուած»ներ կ՚արձակէր։ Ես ալ իմ կարգիս քնանալու պէս ըրի։

Յանկարծ, սոսկալի ցունց մը ամէնքս ալ արթընցուց։ Այնպէս կարծեցինք թէ կառքը կէս մը տապալած է։ Դիցուհիս, դեռ քունը գլուխը կը հարցընէ թէ՝ ի՞նչ կայ։ Պայիկը կ՚իջնայ աթոռակէն և դոնակին առջեւ կուգայ։

— Կոմսուհի՛, ճամբանիս կորսնցուցինք.

— Լաւ ուրեմն, միթէ ատի կանգ առնելու պատճա՞ռ մըն է։ Եթէ ո և է ճամբու վրայ ենք, անշուշտ տեղ մը պիտի հասնինք։

— Այո՛, բայց...։

— Ի՞նչ ըսել է այո՛, բայց։ Վստահաբար ճամբան տեղ մը կը տանի։

— Իրաւ է, բայց կը վախնամ որ ատի շատ լաւ տեղ մը չըլլայ։

— Խենթ ես։ Աշխարհիս վրայ գէշ տեղեր կա՞ն։ Ո՞ւր ենք ուրեմն։

— Ձեր հրամանաւ, Ցալօնթայի անտառին մէջ։

— Այդ անտառը հարկաւ ծայր մ՚ունի։ Երկու ժամէն կարելի է անկէ դուրս ելլել լայնքին թէ երկայնքին երթուլի։

— Այո՛, բայց կառավարը կը վախնայ։

— Կառավարն իր պայմանագրին մէջ վախնալու իրաւունքը իրեն վերապահած չէ։

— Կը վախնայ որ Ձեր վսեմութեան դիպուած մը պատահի։

— Ատի իրեն չեն հարցներ։

— Կամ ձիերուն։

— Եւ ոչ ա՛լ այդ իրեն կը վերաբերի։

— Անտառը խեղճ մարդիկներով լեցուն է (Հունգարիոյ մէջ աւազակներուն անունն այս է)։

— Կառավարը յիմար մ՚է, ինքն ալ խեղճ մարդուկ մը չէ՞։

— Նա կը մտածէ այն խեղճ մարդուկներուն՝ որոնք ձիերը կը գողնան, և յետոյ կառքը և զձեզ կը կողոպտեն։

Յարմար դատեցի խօսակցութեան խառնուիլ։

— Կոմսուհի՛, դիցուհի՛ս, ծաղրաբանելու տեղը չէ։ Կը հասկնաս որ բաց անտառին մէջ գիշերելու համար չէ որ ճամբայ ելանք. կարելի է ձիերնիդ գողնան, կեանքերնիդ առնեն։ Գէթ եթէ զէնք ունենայի վրաս։

— Որպէս զի ան ալ գողնան։

Յետոյ, սատանիկը դուռը բացաւ և դեռ զինքը չբռնած՝ գետին ցատքեց։

— Ի՛նչ սքանչելի գիշեր, ի՛նչպէս անտառն անուշ է, ի՛նչ կայծոռիկի փալփլում։ Տեսէ՛ք, պարոն։

Կը նայիմ։ Երեք քայլ հեռուն տեսնելն անկարելի է։

— Այո՛, այո՛, ծառերուն մէջէն լոյս մը չէ՞ք տեսներ։

Սարսռացի։ Աւազակներու որջի մը մօտ էինք։ Իր աթոռակին վրայէն կառավարը վախէն խեղդուկ ձայնով մը կ'ըսէր.

— Վանմափա՛յլ, իր հիւրերը վար դնող պանդոկն է ատի։ (Առակի կարգ անցած բացատրութիւն մը։ Պանդոկ մը, ուրկէ դուրս չեն ելլեր)։

— Եթէ իր հիւրերը վար կը դնէ, մեր ուզածն ալ ան է։ Հո՛ն երթանք։

Յուսահատեր էի։

— Կոմսուհի՛, ըսի իրեն, ի սէր Աստուծոյ, ի՞նչ կ'ուզէք ընել։ Այդ տեղը գողերու ժողովատեղի մ'է, ուր մեզ ամենքս ալ պիտի խողխողեն, որջ մը՝ որուն տէրը երկրիս աւազակներուն հետ միաբանած է և ուր ամէն իրիկուն մարդ կը կողոպտեն։

Չար արարածը զիս ծաղրեց, ըսաւ որ այս տեսակ պատմութիւնները Տարեցոյցներու մէջ կը կարդան, բայց իրականութեան մէջ գոյութիւն չունին, թէ ուրիշ պանդոկի մը մէջ ալ կ'իջնար եթէ գտնէին հատ մը, և որովհետեւ միայն այդ կար՝ ընտրութիւն չէր կրնար ընել։ Հրամայեց կառապանին որ իրեն ետեւէն բերէ կառքը, և ըսաւ թէ՝ մեզի առաջնորդելու համար առջեւէն պիտի քալէ։

Առարկութիւնները, պաղատանքները ի զուր էին. Հարկ եղաւ ծրարներով մէկտեղ դէպ ի անիծեալ պանդոկը յառաջանալ։ Որովհետեւ նէ սպառնաց մինակ երթալ՝ եթէ մենք կը վախնայինք։ Շիտակը բանէ մը չէր վախնար, և ո՛չ մէկ բանէ։

— Աստուած իմ, պանդոկն աւազակներով լեցուն է։

— Ի՞նչ ընենք, ըսաւ ծաղրածու կերպով կոմսու-

հին, պարահանդէսի մը կ'երթայինք և պարահանդէս մ'է որ կը գտնենք։ Ճակատագրէն խուսափիլ անկարելի է։

* * *

Շարունակ խօսելով՝ դէպ ի դուռը սրացաւ։ Վայրկեան մը խորհեցայ ետ դառնալ. զնէ հոն ձգել և փախչիլ, բայց ասի պատշաճութիւն չպիտի ըլլար, մանաւանդ, հետեւորդ կինէն չպիտի ազատէի, որ յուսահատօրէն թեւիս կախուած էր։ Խեղճ կինը կիսամեռ և մարմրելով իր տիրուհւոյն կը հետեւէր։

Դրան ետեւ կ'իմացուէր սենեկին մէջ ցատկոտող մարդոց պարին և մոլեգին հուրրաներու խլացուցիչ աղմուկը, բայց կոմսուհին բնաւ չահարեկելով՝ համարձակ դուռը բացաւ և ներս մտաւ։

Մեծ և լայն սենեակ մ'էր՝ կիրով ճերմկած պատերով։ Յուզմանս առաջին պահուն յիսուն անձէ աւելի կարծեցի, բայց յետոյ համրելով՝ տեսայ որ ինը հոգի էին. սոյն թուոյն մէջ ըլլալով՝ պանդոկապետն և երեք գնչուներն՝ որք նուագախումբը կը կազմէին, բայց մնացած հինգը կը բաւէին։

Ամենքն ալ հուժկու և վայրագ սրիկաներ էին։ Գլխարկնուն ժապաւէնէն անցուցած էին իրենց ծըխամորճներն, որ ձեղունի գերանին կը դպչէր։ Զարհուրելի ուսեր ունէին։ Սրահին մէկ անկիւնը կոթընած կը կենար իրենց գառապինները։

Սիրուն պիծակի մը բոյնն ինկեր էինք։

Երբ սրիկաները մեզ տեսան, պարերնին դադրեցուցին և մեր յանդգնութեան վրայ կարծես կը զարմանային։ Կոմսուհին իր յաղթական ժպիտովը անոնց ըսաւ.

— Ներեցէ՛ք, բարեկամներս, եթէ ձեր զուար-

ճութիւնը կը խանգարենք, ճամբանիս կորսնցուցինք և չկրնալով յառաջանալ մթութեան մէջ, հոս եկանք ապաստանարան մը գտնելու համար։

Կարիճ մը՝ 1ի պէս չիտակ, և բարեձեւ չարժըւածքով՝ խումբէն բաժնուեցաւ, պեխերը ոլորեց, վէս չարժումով մը գլխարկը հանեց, կրունկները մօտեցուց, կոմսուհիին առջեւ խոնարհեցաւ և ըսաւ որ, «Նէրա երեւումը բնաւ զինքը անհանգիստ չէր ըներ, թէ ընդհակառակն չատ երջանիկ էր, թէ այն տեղւի տէրն ինքն էր այդ ժամուն համար, և թէ անունը Ժովի Ցէքէթէ էր (Նչանաւոր Հունգարացի աւազակ մը)։ Ցետոյ Նորին Վսեմութեան հարցուց թէ ո՞վ է։

Դեռ բերանս չրացած՝ որպէս զի ըսեմ իրեն թէ անունը պահէ, պատասխանեց։

— Ես, Ոըբէյի կոմսուհին եմ, հոս մօտը Քէյքվար կը բնակիմ։

— Ո՛հ, ձեզ ճանչնալու պատիւն ունիմ։ Կը ճանչնամ ծեր կոմսն. օր մը երկփող հրացանը վրաս պարպեց, բայց չկրցաւ զարնել զիս։

(Սիրո՜ւն ճանչւորութիւն)։

Կոմսուհին սեղանի մը վրայ նստաւ, աւազակն ալ քովիկը. իսկ ես ոտքի վրայ մնացած էի, ո՛չ ոք նստելու հրաւիրեց զիս։

— Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս գիշերուան մէջ։

Նշան ըրի որ չըսէ։

— Արատի գաղինօյի պարահանդէսն։

Մեր ադամանդները կորսուած էին։

— Ուրեմն չատ աղէկ եղեր է որ կորսուեր էք։ Ձեր Վսեմութիւնը պէտք չունի ճամբան չարունակել։ Մենք ալ ճիչդ պարահանդէս մը կուտայինք, և կը յուսամ թէ՝ հրաւէր մը կ'ընդունիք. գնչուներնիս ըն-

քանչելի են։ Ցալօնթայի խումբերէն մին է, ընտիր ձարտաներ գիտեն։ Հէ՛, Մօրէ՛ (անարգական անուն մը, զոր Հունգարիոյ մէջ գնչուներուն կուտան), «գեղեցիկ կնոջ »եղանակը երգէ և ջութակը աչքէդ մի՛ ձգեր։

Ստահակն արտօնութիւն անգամ չխնդրեց։ Հազիւ թէ երգեցիկները ձարտան սկսան, կոճակաւոր թիկնոցն ուսերուն վրայ նետեց, կոմսուհիին մէջքէն բռնեց և սրահին մէջտեղ տարաւ։

Ուրիշ սրիկայ մը, Օրխորդ Սէզարէնի վրայ յարձակեցաւ, բռնեց զնէ՝ որ վախէն յիմարացած և կէսմը մարած էր. Ա՜հ, նէ պարող փնտռելու պէտք չունէր, որովհետեւ ձեռքէ ձեռք անցաւ այնչափ թեթեւութեամբ որ ոտքերը գետին չդպան իսկ։

Կոմսուհին գիտցածը ցցուց, նէ այնչափ եռանդով, այնչափ խանդով պարեց, որպէս թէ Արատի գազինոյին մոմազօծ տախտակամածին վրայ կը գտնուէր։ Երբէք զնէ այնչափ հրապուրիչ, այնչափ գեղեցիկ տեսած չէի։ Մինչեւ այն օրը՝ հունգարական պարն առաւելն տարօրինակ բան մը երեւցած էր ինծի. բնաւ մէկը ինծի ըսած չէր թէ առաջ ի՞նչ եղած էր այդ վիքեատը (տարբեր բացատրութիւն մը աւազակ նշանակելու համար)։

Սիգապանծ կերպով մը պարուհիին չուրջը դարձաւ, նէրա համար խիստ երեւնալով, և վերէն վար ուսին վրայէն զնէ դիտելով, և իր ձայնը՝ նուագարաններու խումբին խառնելով։ Երբ այս խաղէն յոգնեցաւ, սրահին մէջտեղը կեցաւ. և կարգը պարուհիին եկաւ՝ խաղակցին բոլորտիքը հրջանմ'ընելու։ Նէ՝ անոր դէմը կեցաւ, և զգուչօրէն դարձաւ, ամօթխած խոհականութեամբ մը՝ նման այն թիթեռնիկներուն, որ ամէն ծաղիկներու կը մօտե-

նան՝ առանց ո՛ր և է մէկուն վրայ կանգ առնելու։ Առանց աւելորդաբանելու կ'ըսեմ։ Կարծես թէ ոտքը գետինը չէր դպչէր։ Երիտասարդը, պչրող շարժումով մը դէպ ի նէ ծռեցաւ, իբր թէ զայն գրկել ուզէր, բայց կանգ առաւ և ոտքը գետինը զարկաւ։ Հմայուհին հպարտօրէն գլուխն ետին նետեց և սկսաւ չարաճճիութիւններ ընել։ Նէ անոր վրայ վազեց՝ կարծես գիրկը նետուելու համար։ Յետոյ ոտքին ծայրին վրայ ետ դարձաւ և պտուտկեցաւ մինչեւ սենեկին խորը, բայց իրենց նայուածքները բնաւ զիրար չէին թողուր։ Ի վերջոյ, աւազակը սրտնեղութեամբ ետ դարձաւ ու եկաւ իր բարկութիւնը թափել գնչուներուն առջեւ կատաղի պարով մը, մէկէն ի մէկ նորէն դարձաւ, պարուհին բռնեց և թաթառի մը պէս դարձուց զնէ։— Այո՛, կոմսուհին նըշանաւոր պարուհիի մը պէս պարեց։

* * *

Սոյն պարին արբշռութեան մէջ բան մը զիս կ'ըզբաղեցնէր։ Վայրագ տղան, իր եռանդին մէջ՝ բնաւ անպատշաճ արտայայտութիւն մը չունեցաւ կոմսուհւոյն հանդէպ։ Աղէկ կը հասկնաք, փորձութիւնը զօրաւոր էր, նէ բոլորովին իր իշխանութեան տակ էր. և երկար ատենէ ի վեր մեռնելիք մարդու մը համար ոճիր մը աւելի կամ պակաս բան մը չէր։ Առաջին անպատշաճութեան, որոշած էի անկիւնը դրուած գարապինաներէն մին յափշտակել և ուղեղը դուրս թափել։ Պատուոյս վրայ, կատարելապէս ատի որոշած էի։

Բարեբաղդաբար ատոր հարկ չմնաց։ Պարը հանդարտօրէն լմնցաւ՝ աւանդական երեք շրջաններով և աւազակապետն իր պարուհին քաղաքավարութեամբ տեղն առաջնորդեց, ձեռքը խիստ պատշաճութեամբ համբուրելէ վերջը, յետոյ ինծի դարձաւ և ուսխ զարնելով՝ ըսաւ.

— Եւ դո՛ւք, ծերուկս, դուք չէ՞ք պարեր։ (Ինծի՛ ծերուկ անո՛ւնը տալ)։

— Շնորհակալ եմ, պարել չեմ գիտեր։

— Աղէ՛կ, ըսաւ նա, և կոմսուհիին քով վերադարձաւ։

— Կը ներէ՛ք, վսեմափայլ։ Նշանաւոր հիւրեր ընդունելու պատրաստուած չէինք։ Հաճեցէք ի բոլոր սրտէ ընդունիլ՝ ի՛նչ որ ձեզի կրնանք հրամցնել, թէ և քիչ՝ բայց աղէկ։ Ճաշին կ'ակնարկէր։

Առանց ճոխութեան կոչունք մը եղաւ սա։ Երկար սեղանին վրայ բերին մեծ սան մը՝ տեսակ մը հորթի միսով լեցուն։

Պնակի մը հետքն անգամ չկար։ Մատներով կուտէին, մէկ ձեռքով բռնած հացի կտոր մը, իսկ միւսով՝ սանին մէջէն՝ դանակին ծայրով միսի կտոր մը որսալով։

Կոմսուհին անանկ կերաւ որ կարծես երեք օրէ ի վեր անօթի էր։ Աւազակապետը խիստ զբաղած էր գրպանի դանակին ծայրով նէյրա համար ամէնէն համեղ կտորները բռնելու (բոլորը կը լողար կարմիր պղպեղի հիւթի մէջ) եւ ճերմակ հացին վրայ դնելու։ Նէ կերակուրը սքանչելի գտաւ։

Աւազակը դիտել տուաւ թէ ես չէի ուտեր։

— Կերէ՛ք, ծերուկս, այս պնակը ձեզի պիտի պարարէ. գողցուած ապրանք է։

— Շնորհակալ եմ, կարելի չէ որ ուտեմ. շատ պղպեղ դրուած է։

— Լաւ, ըսաւ ան։

Ու նորէն զիս հանդարտ թողուց։

Գաւաթի վրայ մտածել հարկ չկար ։ Գինին փայտէ կուժով մը հրամցուեցաւ։ Գիւղացիներու սովորութեան համաձայն նախ Ժօզէ Ֆէքէթէ խմեց, եւ բերանը չապիկին թեւին սրբելով, կուժը կոմսուհիին ներկայացուց՝ Նէ խմեց, ո՜ բարեկամներս․ ի՜նչ զարմանալի կին։

Ստահակը նորէն ինծի դարձաւ եւ հրամցուց․

— Խմեցէ՛ք նայինք, ծերուկս, (միշտ այս ածականը), որովհետեւ աղուոր մը կը քնանաս կոր։

— Շնորհակալ եմ, չեմ կրնար խմել, նմանաբուժական կանոններու կը հետեւիմ։

— Ա՜հ, ա՜հ, ըսաւ նա խնդալով, similia similibus (գարշելին լատիներէն ալ գիտէր)՝ Ես ալ այդ կանոններուն կը հետեւիմ, և որովհետեւ գինին ինծի շատ գէշ ըրաւ երէկ, այսօր ալ գինիով է որ ինքզինքս կը բուժեմ։

Վստահ էի որ անգամ մը գինովնալնուն պէս՝ մեզ պիտի սպաննէին։ Հինգ հոգի տակառ մը պարպեցին, բայց երբ սեղանէն ելան եւ ոչ մէկը կը դանդաչէր։

Մինչդեռ նուագածուներուն ուտելիք կուտային, աւազակապետը նորէն քովս եկաւ․

— Ծերուկս, (սատանին երթաս ծերուկովդ), չէք ուտեր, չէք խմեր, չէք պարեր, ինչո՞վ ուրեմն կը զուարճանաք։ Թուղթ խաղալ կը սիրէ՞ք։

Եւ անմիջապէս գրպանէն ձեռք մը թուղթ հանեց։

— Ա՛հ․ ըսի ինքնիրենս, հիմա կ'ուզէ գիտնալ թէ վրաս ո՛րչափ դրամ կայ։

Յետոյ բարձրաձայն աւելցուցի․

— Թուղթի եւ ոչ մէկ խաղ գիտեմ։

— Մէկ վայրկեանի մէջ ձեզի հատ մը կը սորվեցնեմ. խիստ դիւրին է։ Տեսէ՛ք, թուղթ մը հոս կը դնեմ, հատ մըն ալ հոն։ Թուղթ մը կը քաշէք և

մէկուն վրայ կը դնենք, նոյնպէս ես ալ միւսին վըրայ, և ով որ ամէնէն առաջ պատկեր մը բանայ կը շահի։

Սկսաւ կէտ առ կէտ բացատրել տեսակ մը խաղ՝ իբր թէ ես այդ խաղը խաղալով հողերէս երկուքը կորսնցուցած չէի։ Ստիպուած էի իրմէն նորէն սորվիլ զայն։ Ի՞նչ կրնայի ընել, եթէ ոչ նստիլ հետը խաղալ։ Գրպանիս մէջ բաւական պղինձ դրամ ունէի, որոշեցի զայն վտանգել և սեղանին վրայ պարպեցի։

— Ատ ի՞նչ է, կարծեմ հոս մանրուքով խաղալու միտք չունիս։

Եւ գրպանէն ափ մը լեցուն ծվէյցիկըրներ (աւըստրիական դրամ, որ 4 4½ ղրշ. կ'արժէ) և տուքադներ հանեց։ Ես ալ ատոնցմէ քանի մը հատ ունէի գրպանիս մէջ։ Դողալով հատ մը դրի թուղթի մը վրայ։ Պատկեր մ'էր, շահած էի։ Գողը վճարեց։ Աշխարհ իրար գար այս դրամը գրպանս չպիտի կըրնայի դնել, սեղանին վրայ ձգեցի։ Նորէն վաստկեցայ, երկու անգամ, երեք անգամ, և միշտ կը շահէի և շահած դրամս ալ սեղանին վրայ ձգեցի։ Չորրորդին, հինգերորդին, վեցերորդին՝ միշտ խաղը ինձ կը յաջողէր։ Գլուխս տաքնալ սկսաւ, կացութիւնս սոսկալի էր․ աւազակի մը հետ թուղթ խաղալ ու վաստկիլ։ Եօթներորդ ձեռքը նորէն ես առի։ Առջեւս ծվէյծիկըրներու շարք մը դիզուեցաւ։ Քունքերս քրտնիլ սկսան։ Միշտ շահածս սեղանին վրայ կը ձգէի և մտքէս կ'աղօթէի։

— Աստուած իմ, կ'ըսէի, այս դրամը կորսնցնել տուր։

Պարապ բան, ութերորդ ձեռքին նորէն վաստըկեցայ։

— Ալ մահս սոյգ է մտածեցի։

Թշուառականը խնդալով մը ըսաւ։

— Կարծեմ գեղեցիկ կոմսուհիին թշուառ սիրահարին մէկն ես, ծերուկս, որովհետեւ միշտ կը վաստըկիս կոր։

Զիս ծաղրելու կը համարձակէր։ Իններորդ խաղին բոլոր մարմինովս կը դողայի։ Շահած էի։ Գողը բռունցքի ահագին հարուած մը տուաւ սեղանին և միշտ խնդալով ըսաւ.

— Մտիկ ըրէ, ծերուկս, ասանկ երթայ նէ, մէկ ժամուան մէջ ամբողջ գաւառ մը պիտի կորսնցնեմ։

Ունեցածը ժողվեց սեղանին վրայէն և ոտք ելաւ։ Առաջարկեցի շահածս ետ տալ։

Սպանիացի ազնուականի մը բոլոր վեհութեամբ վերէն վար չափեց զիս։

— Ինծի որո՞ւ տեղ դրիր։ Պահէ՛ այդ դրամները, եթէ ո՛չ քեզ ալ ատոնց հետ մէկտեղ դուրս կը նետեմ։

Բոլորն ալ ժողվեցի և գնչուներուն նետեցի։ Ընելէս ետքը հասկցայ որ անխելքութիւն էր այդպէս վարուիլս։ Ես ձեռքովս հարստութիւնս յայտնած էի։

Գնչուները չորս կողմս պատեցին և աղաչեցին որ սիրած մէկ եղանակս երգել տամ իրենց։ Գլխէս ճամբելու համար կոմսուհիին վրայ խրկեցի։ Ցիմարուհին աղաչել չտուաւ. յուշկապարիկի ձայնովը սոյն ժողովրդական եղանակը երգեց։

Ես անապատը կը բնակիմ
Թէ ամառը, թէ ձմեռը։

Այնչափ աղուոր, այնչափ սքանչելի կերպով երգեց որ, ինքզինքս Բէշդայի գազինոյի խցիկիս մէջ կարծեցի եւ ծափ զարնել սկսայ։ Աւազակապետն ալ ծափահարեց, եւ, իր կարգին, ուզեց բան մ'ալ ինք

նուագել։ Սրինգ մը հանեց եւ գիւղական քանի մը կտորներ նուագեց. ասոնց ինչ ըլլալը մի՛ հարցնէք ինծի։

— Ձեր կարգին, ծերո՛ւկս, բան մըն ալ դուք երգեցէք։

Այս խնդիրը սոսկալի կերպով շուարեցուց զիս։ Ես երգէի՛ մահացու մտատանջութեանս մէջտեղ, ես որ կեանքիս մէջ.

« Խաղաղ ապրէ, փոքր մենակեաց »

կտորէն զատ բան մը երգած չունէի։

— Երգել չեմ գիտեր պատասխանեցի։

Սովորաբար կոմսուհին վրաս կը խնդար, կը ծաղրէր զիս, երբ պատահէր որ ագռաւի ձայնովս օրերայի կտոր մը մռլտայի, բայց այս անգամ ֆրանսերէն լեզուաւ խնդրեց որ բան մը երգեմ, եթէ չեմ ուզեր մերժումովս ամենքս ալ վտանգի ենթարկել։

Այս հրաւէրը միայն կը պակսէր ունեցած քիչ մը վարանումս խախտելու համար։ Ի՞նչ ընել. սիրտս կը դողար, կոկորդս կը սեղմուէր, շատ դժուարաւ երգն սկսայ։ Կոմսուհին քիչ մը առեն պաղարեամբ զիս մտիկ ըրաւ, բայց երբ

Քեզմով միայն երջանիկ կրնամ ըլլալ

տողին հասայ, ձայնս բարձրացնել ուզեցի և անանկ խուլտուք մը ձգեցի որ՝ նէ խնդալէ մարեցաւ։ Անոր նայելով բոլոր խումբն ալ խնդալ սկսաւ, այնպէս որ հակառակ փափաքիս, ես ալ ծիծաղիլ սկսայ։

Պարը վերսկսաւ, կոմսուհին յոգնիլ չէր գիտեր, մինչեւ առաւօտ պարեց ու ցատքեց։ Երբ արեւը ծագեցաւ, նէ աւազակին շնորհակալ եղաւ պատճառած հաճոյքին համար և խնդրեց որ կառքը լծել տայ՝ ճամբան շարունակել կարենալու համար։

Այս անգամ մտածեցի թէ մեր վերջին ժամը հասած էր։

Ժօզի Ջէքէթէ դուրս ելաւ, կառավարն ու պաժիկը արթնցուց եւ եկաւ իմաց տալ որ կրնանք կառք նստիլ ։

Այն ատեն հասկցայ որ մեզ ճամբան սպաննել տալ կ'ուզէ ։

Իջած ատենէս աւելի վախով կառք ելայ ։ Ամէն բանէ աւելի վախցածս սա էր թէ դեռ թղթապանակս չէին առած ։

Աւազակապետը ձի հեծաւ և մինչեւ մեծ ճամբան հետերնիս եկաւ, դրան քովէն քալելով ։ Երբ հոն հասանք ճամբանիս ցցուց, գլխարկը հանեց, բարի ճանապարհ և զուարճութիւն մաղթեց և աներեւութացաւ ։

Ինքզինքս այն ատեն ապահով զգացի, երբ Ջէրնիտ հասանք ։ Հոս միայն կոմսուհին յանդիմանեցի և դիտել տուի որ եթէ այդ սրիկաները ներկայութենէս չքաշուէին, գուցէ այս տխուր պատահարը ամէնէն սոսկալի վախճանն ունենար ,

Համբերութեամբ մտիկ ըրաւ դիտողութիւններուս, և իբր պատասխան՝ ինծի հարցուց ։

— Ատ ձգեցէ՛ք հիմա, սիրելի պարոնս, քուներնիդ չեկա՞ւ ։

— Ո՛չ, պատասխանեցի քէն ընելու կերպով ։

— Ուրեմն չլմնցուցած երգդ երգէ հիմա ։

— Եթէ այդպէս է կը քնանամ ։

Բոլոր ճամբան կ'երազէի թէ՝ կոմսուհին արդեօք ինծի ի՞նչ շնորհներ պիտի ընէ, որպէս զի այս զազրալի պատմութեան վրայ լռեմ ։ Բայց երբ Արատ հասանք, դեռ նէ պանդոկին դռնէն սենեակն չէր ելած՝ և ահա երեք հոգիի պատմած էր ։ Երբ պարահանդէս մտանք՝ ամէն մարդ գործին տեղեակ էր ։

Ինչ որ չարգիլեց նէրա պարահանդէսին հոգին ըլ-

լալէ ։ Արդէն նէ մտածած էր այդ ․ եթէ ո՛չ ի՛նչ հարկ ելլել հոն գալ՝ բնաւ անգամ մը չպարելէն ետքը ։ Ամէն հրաւիրեալներուն կը պատասխանէր թէ յոգնած է ։ Ատկէ տարբեր չէր կրնար ըլլալ ։ Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ 18 ձարսա պարեց նէ ։ Ես որ տեղէս չէի շարժած՝ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէի ,

Խաղի սենեակը վազեցի ։

Հիմա որ, ըսի բաղդդ յաջողեցաւ, թողուր օծիքէն ։ Սեղանի մը վրայ լամբնէ կր խաղային ։

— Եա քաշուեցէք, այսօր սատանին յաջողութիւնը ունիմ ։

Այո, ճիշդ հազար ֆիօրին կորսնցուցի ․ բախտը՝ գլխս վախցուցած ատեն կուգար ։

* * *

Վեց ամիս ետքը, թերթ մը ձեռքս ինկաւ ․ Ներքին լուրերուն մէջ (ուրիշ բան չեմ կարդար երբեք) կարդացի որ Նշանաւոր աւազակապետ Ժօզի Ջէքէթէ մահուան դատապարտուեր է ։

Շահագրգիռ լրագիրը Էթիէնէթ ու Ռըբէյ կոմսուհիին տարի և լուրը ցցուցի իրեն ։

— Ո՛հ, ըսաւ նէ, երբ հատուածը կարդաց, ի՛նչ աղուոր կը պարէր . . . ։

ԱՌԱԾՆԵՐ

Վայ[illegible]բերան մը՝ կոշտ գերանէ մը տարբերութիւն չունի ։

Եղբայրասիրութիւնը ա՛յն փայլուն ամպն է, որուն վրայ դրաւ Քրիստոս իր ոտքը՝ երկինք ելլելու համար ։

Գեղանի կինը՝ աչքի, իսկ բարի կինը՝ սրտին հաճելի է. մին գոհար է, միւսը գանձ։

Մեր ցնորքները ծառերու տերեւներուն կը նմանին, զորս ամառուան փոթորիկները կը քշեն կը փրցնեն և որք աշնան եղանակին ինքնիրեննին կը թափին։

Աւելի լաւ է ձեռքին մէջ թռչուն մը ունենալ, քան թէ երկու հատ՝ անտառին մէջ։

Սէրն՝ երկնային երջանկութեան հաւատքն է, կրօնքն է, լուսեղէն եռանկիւն մըն է որ աշխարհ կոչուած տաճարին գմբէթը դրուած է։

Բարձր հանճարներն իրենց մէջ մասնաւոր լեզու մը ունին որ ռամիկ մտքերու անհասկնալի է։

Չար կնոջ մը ամէնէն վնասակար անդամը լեզուն է

Ամուսինը սպեղանի մըն է, որ աղջկանց բոլոր ցաւերը կը բժշկէ։

Սէրը շատ անգամ ամէնէն ճարպիկ ու խելացի մարդը խենդ կ'ընէ, և ամէնէն անխելքը՝ ճարպիկ։

Որչափ ալ կիներուն եւ ամուսնութեան վրայ ուզածնիս ըսենք, դարձեալ երկուքէն ալ չենք կրնար զատուիլ։

Երբէք մի՛ վիճաբանիք, ո՛չ ոք պիտի կրնաք համոզել։ Գաղափարները գամի կը նմանին՝ որչափ գլխուն զարնէք՝ այնքան խորը կը մտնեն։

Ամուսնութեան շղթան այնքան ծանր է որ զայն կրելու համար պէտք է երկու հոգի միանան, երբեմն ալ երեք։

Միայն անոնք կը վայելեն կեանքն, որոնք զայն փոքր բաներու կը գործածեն։

ՃԱՇԱԿՆԵՐ

Զարմանալի է որ զանազան ազգեր միեւնոյն պարագային մէջ խիստ տարբեր կերպով կը վարուին։

Օրինակի համար, գաւաթ մը գարեջուր խմող մէկը, եթէ ճիշդ խմած վայրկենին գաւաթին մէջ ճանճ մը տեսնէ, իր ազգութեան բնութեան համեմատ տարբեր ընթացք մը կ'ունենայ։

Ամերիկացի մը պիտի խնդայ ու նոր գաւաթ մը գարեջուր պիտի ապսպրէ։

Սպանիացի մը գարեջուրին գինը պիտի վճարէ առանց անոր դպչելու եւ անմիջապէս պիտի մեկնի։

Ֆրանսացի մը պիտի վճարէ եւ մեկնի, բայց փոթորիկ մը հանելէն ետքը։

Անգլիացի մը գաւաթը պիտի պարպէ եւ ուրիշ մը բերել պիտի տայ։

Գերմանացի մը ուշադրութեամբ պզտիկ մատին ծայրովը ճանճը պիտի հանէ եւ գարեջուրը խմէ։

Ռուս մը պիտի կլլէ գարեջուր, ճանճ, բոլորը մէկտեղ։

Չինացի մը՝ նախ ճանճը պիտի հանէ, ուտէ եւ յետոյ գարեջուրը պիտի խմէ։

ԱՆԿԱՐԳ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ

Երիտասարդ տիկին մը Նախաճաշի միջոցին տոմս մը ստացաւ, ուր կը յայտնէր թէ իր հօրաքոյրը առջի գիշեր Լոնտոն կը հասնէր եւ ծանօթ պանդոկ մը իջած էր։ Ժամը երեքին ատենները նէ՝ որոշեալ պանդոկը գնաց և սպասաւորին հարցուց թէ՝ արդեօք նոր եկող տիկինը Նախաճաշի իջա՞ծ էր։ Սպասաւորը պատասխանեց թէ՝ չէր իջած, և առաջարկեց քարթ մը ղրկել վեր։

— Հարկ չկայ, ըսաւ տիկինը, մինակ սենեակին թիւը տուր, ես վեր կ'ելլեմ։

— Թիւ 42, պատասխանեց անմիջապէս սպասաւորը եւ կինը վերամբարձ մտաւ։

Թիւ 42 դրան առջեւ հասնելով, զարնելու տեղ կամաց մը ականջը դրան մօտեցուց եւ մտիկ ըրաւ, որպէս զի եթէ հօրաքոյրը քնացած է՝ անհանգիստ չընէ։ Բնաւ աղմուկ չլսեց. իր այցետոմսերէն մին առաւ եւ վրան «Ժամը 10ին նորէն կուգամ, — Ժան» գրելով, պզտիկ ծաղիկի փունջ մըն ալ աւելցուց եւ դռնափակին վրայ դրաւ.

Ժամը 10ին նորէն եկաւ. սպասաւորը դեռ հօրաքոյրը չէր տեսած եւ չէր կարծեր որ սենեակէն ելած ըլլայ։ Հիւրանոցը մարդ չգտնելով, տիկինը գնաց 42 թիւ դրան առջեւ եւ կամաց մը զարկաւ։

— Ո՞վ է, լսաւ հաստ ձայն մը եւ միեւնոյն ժամանակ մարդ մը դուռը բանալով սեմին վրայ երեւցաւ։ — Ո՞հ, դո՛ւք էիք որ ժամը 10ին նորէն պիտի գայիք, շարունակեց ծիծաղելով, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզ ծառայելու համար։

— Ոչինչ, շնորհակալ եմ, պատասխանեց նէ, միայն քիչ մը վար եկէք պանդոկին սպասաւոր ծեծելու օգնելու համար։

—

— Պարոն Մարտիրոս, չէ՞ք ամչնար այսքան երկար ատեն կը քնանաք. երեք ժամ է որ արեգակը ծագեցաւ։

— Լա՛ւ, ի՞նչ կայ, արեգակը առջի երեկոյին քնացաւ մինչդեռ ես՝ մինչեւ կէս գիշեր նստեր էի։

—

Քանի մը տղայք իրենց ծոյլ ընկերոջ կ'ըսէին.

— Չե՞ս ամչնար, երեք տարի է որ առաջին դասարանին մէջ մնացիր եւ կարգ չփոխեցիր։

— Ինչո՞ւ համար ամչնամ, ըսաւ ծոյլը, իմ դասատուս երեսուն տարի է որ առաջին դասարանն է.

— Քիչ մըն ալ դուրս հանէ լեզուդ, կ'ըսէր բժիշկը հիւանդ կնոջ մը, քիչ մըն ալ, քիչ մըն ալ...

— Աս ի՞նչ է, պարոն, պոռաց հիւանդը, միթէ դուք կը կարծէք որ կնկան լեզուին վերջը չի գա՞ր։

—

Հանրակառքի մը մէջ նստած էին երկու կին եւ մէկ էրիկմարդ։ կիները շարունակ կը խօսէին, վերջապէս անոնցմէ մին մարդուն հարցուց.

— Արդեօք ձեզի անհանգիստ կ'ընե՞նք։

— Ոչ, տիկին, պատասխանեց մարդը, արդէն 20 տարիէ է որ ամուսնացած եմ.

—

— Ներեցէ՛ք, պարոն, ըսաւ սպասաւորը, այս երեք ամիս է որ ամսական առած չեմ.

— Ո՛հ, շատ լաւ, պատասխանեց տէրը, կը ներեմ քեզի.

—

Քաղաքի մը մէջ օրէնք դրած էին որ, ամուսինին մեռնելէն ետքը կինը վերստին չկարենայ ամուսնանալ մինչեւ մէկ տարի։

Որբեւայրի կին մը, իր ամուսնոյն մեռնելէն երեք ամիս յետոյ քաղաքապետին կը ներկայանայ և հրաման կ'ուզէ վերստին ամուսնանալու. քաղաքապետը կը յիշեցնէ օրէնքին տրամադրութիւնը.

— Ես գիտեմ որ ամուսինիս մեռնելէն ի վեր երեք ամիս հազիւ անցաւ, բայց չէ՞ մի որ ինը ամիս ալ հիւանդ պառկեցաւ, ըսաւ որբեւայրին.

—

Վերջին ատիճան խեղճ աղքատի մը տուն գիշերանց գող մտաւ։ Աղքատը կնոջն ըսաւ. «Ի՛նչ դժուար բան է եղեր աղքատութիւնը, ես կ'ամչնամ կոր քանի մտածեմ թէ գողը բան մ'ալ չպիտի գտնայ գողնալու», կինը պատասխանեց.

— Հիմա այդ մտածումը մէկ կողմ, դուն բարձր ձայնով մը գողը վախցուր, կարելի է ուրիշ տունէ մը գողցածն ալ հոս կը թողու։

—

Երկու ճամբորդ հաւ մը ունէին ուտելու. մին ըսաւ ընկերոջը. «Ընկե՛ր, այս հաւը երկուքնուս չի բաւեր, մէջերնուս ո՛վ որ աղէկ երազ մը տեսնէ, անիկա թող ուտէ»։

Ասիկա ըսողը քնացաւ, իսկ միւսը նստաւ ամբողջ հաւը կերաւ։ Երբ քնացողը արթնցաւ, ըսաւ.

— Զարմանալի երազ մը տեսայ. հրեշտակները զիս երկինք կը բարձրացնէին.

— Ես ալ տեսայ քեզի, պատասխանեց հաւն ուտողը, որ դէպի երկինք կը բարձրանայիր եւ մտքովս ըսի թէ՝ անիկա այլ եւս երկրի վրայ չպիտի իջնէ, ուստի կերայ հաւը։

—

Խղճահար պառաւին մէկը, ամէն օր ամանով ջուր կը տանէր քահանային եւ կ՚աղաչէր որ օրհնէ, որովհետեւ, կ՚ըսէր, կատուին դունջը դպաւ ջուրին. Վերջապէս քահանան ձանձրանալով՝ օր մը պառաւին ըսաւ. «Օրհնա՛ծ, ինչո՞ւ այսչափ ձանձրութիւն կուտաս ինծի, գնա՛ բեր կատուն որ օրհնեմ անոր դունջը, դուն ալ կ՚ազատիս ես ալ.

—

Տէրը ծառային.

— Ինչո՞ւ համար այս աղբը հոս թողեր ես։

— Սայլ չկայ։

— Պարտէզին մէկ անկիւնը փոս մը փորէ և մէջը լեցուր։

— Ելած հողը ո՞ւր տանիմ։

— Ապուշ, քիչ մը խորունկ փորէ փոսը, եւ հոն լեցուր աղբն ալ հողն ալ.

Երկու քաղաքացի երիտասարդ գիւղացի մը իրենց մէջտեղ կայնեցնելով հարցուցին։

— Դուն յիմա՞ր ես թէ ապուշ։

— Երկուքին մէջտեղը կը գտնուիմ.

—

Վարդապետին մէկը իր քարոզին մէջ կ՚ըսէր թէ երկու ճամբայ կայ, մէկը մեծ և լայն՝ որ ուղղակի դժոխք կը տանի, և միւսը նեղ ու փշոտ՝ ուրկէ գացողը չիտակ արքայութիւն կը հասնի.

— Եթէ այդպէս է, ըսաւ ունկնդիրներէն մէկը, կարելի չէ՞ որ երկուքն ալ մէկ կողմ թողունք եւ անտառին մէջէն երթանք։

—

Յոյն մը պարծենալով կ՚ըսէր թէ՝ բոլոր իմաստուն փիլիսոփաները Յունաստանէն ելած են.

— Անոր համար է որ, ըսաւ ունկնդիրներէն մէկը, հիմա այն տեղ եւ ոչ հատ մ՚ալ կայ.

—

Ճամբորդին մէկը գիշերանց պանդոկի մը դուռը կը զարնէ.

— Ո՞վ է ան, կը հարցնէ պանդոկապետը պատուհանին ետեւէն։

— Ես Մկրտիչն եմ, Գէորգի եղբայրը, Մինասի փեսան, պզտի գեղի աթոռակալին թոռը, վերի թաղի խանին տէրը, Կարապետի եղբօրորդին, Իսրայէլի կնքահայրը, Կոմիտա...

— Ներողութիւն, այդչափ մարդու համար պառկելու տեղ չունիմ, ըսաւ պանդոկապետը և գոցեց պատուհանը.

—

Գիւղացի մը իշուն վրայ հեծած մօտիկ գիւղ մը տօնավաճառի մը կ՚երթար, երբ յանկարծ էշը սատ-

կեցաւ։ Գիւղացին քերծեց անոր կաշին և ուսին վըրայ առած կ'երթար։ Ճամբան դիմացը ելաւ իր դրացիներէն մին՝ որ գիւղէն կուգար։

— Ի՞նչ նոր լուր, հարցուց իշուն տէրը՝ միւսին։

— Բան չկայ։

— Բա՛, գիւղին մէջը չե՞ն խօսիր որ իմ էշը ճամբան սատկեցաւ։

— Չէ՛։

— Աստուած տայ սուտ ըլլայ։

—

— Տէ՛ր հայր, եղբայրս մեռաւ, աղօթէ անոր հոգւոյն համար որ դրախտ երթայ։

— Լա՛ւ, օրհնած, գնա շիշ մը գինի բեր։

Քահանան շիշը բերանը դրաւ և սկսաւ ծծել։

— Գնա՞ց, տէր հայր։

— Ո՛չ, դեռ ճամբան է։

— Հիմա գնա՞ց։

— Դրախտի դրան մօտեցաւ։

— Հիմա՞։

— Տարի պատի մը վրայ կանգնեցուցի։

— Հիմա գնա՞ց, տէր հայր։

— Որդեա՛կ, պատէն վար գլորեցի, բայց չեմ գիտեր թէ դրա՞խտ գնաց թէ արքայութիւն։

—

— Քահանան գող մը կը խոստովանցնէր, այն միջոցին գողը քահանային ժամացոյցը գողցաւ։

— Գողութիւն ըրա՛ծ ես, որդեակ, հարցուց քահանան, ի՞նչ գողցած ես։

— Ժամացոյց մը։

— Տա՛ր, տիրոջը տուր։

— Չէ՛, դուն առ, տէր հայր։

— Չէ՛, տէրոջն պէտք է տաս։

— Տէրոջը տուի, չառաւ, տէր հայր։

— Ուրեմն քեզի ըլլայ։

—

Մարդ մը ուշ ատեն գինով տուն եկաւ, նայեցաւ կնոջը երեսը, կինը երկու հատ երեւցաւ աչքին։

— Տէ՛ր Աստուած, ըսաւ, ես մէկ հատը պահել կարող չէի, հիմա ինծի համար երկո՞ւ հատ տուիր։

—

— Ինչո՞ւ համար գլուխդ օղիով կը լուաս։

— Կ'ըսեն թէ՝ շատ մազ կուգայ։

— Մի՛ հաւատար, եթէ իրաւ ըլլար, կոկորդիս մէջ մազի հիւսք մը յառաջ պիտի գար։

ԳԼԽՈՒ ՄԱԶԵՐՈՒ ԽՆԱՄՔ

Նրբաթել․ եղջերային նիւթ մըն է որ կը ծածկէ մարդուս գլուխը։ Մարդկային ցեղերու համեմատ, մազերը կ'ըլլան ողորկ, գանգուր կամ գռուզ․ գոյներնին ու երկայնութիւննին շատ կը տարբերի։ Գոյնը յառաջ կուգայ մարմնոյն գունատիչ նիւթէն որ կը բաշխուի մազին արմատէն։ Ծերերը այս նիւթէն զուրկ ըլլալով՝ մազերնին կը ճերմկի։ Մարդուս գլուխի մորթը շատ հիւանդութեան ենթակայ է․ այնպէս որ եթէ զգուշութիւն չըլլուի, կամ գլուխը մաքուր չպահուի, մազերը ժամանակէն առաջ կը թափին․ պէտք չէ որ օջիլ գոյանայ․ ամենեւին գործածելու չէ հոտաւէտ օծանելիքներ, ներկեր, որովհետեւ ասոնք են որ մազերու թափելուն արգելք կ'ըլլան։

Մազերն կը պաշտպանեն մարդուս ուղեղն որ չուտ կ'ազդուի տաքէն ու ցուրտէն․ ուրեմն ցուրտէն պահպանուելու համար մազերը շատ կարճ կտրելու չէ։

Եթէ մարդուս մազերը հասակն առնելով թափի, այլ եւս մազ չբուսնիր եւ ճաղատ կը մնայ: Իսկ եթէ երիտասարդութեան ատեն՝ հիւանդութեամբ մը թափի՝ վերստին կը բուսնի:

Ինչպէս ակռաներն՝ նոյնպէս մազերն ալ յարատեւ խնամքի կարօտ են: Ամէնէն աւելի վնասակար են հաստ եւ տաքցնող գլխարկները. անոնք որ մազերնուն թափիլը չեն ուզեր, գիշերները պառկած ատեննին նինջագտակ (սկուֆա) դնելու չեն, իսկ օրուան մէջ տնէն դուրս ելած ժամանակէն զատ՝ գըլխարկ կամ գտակ ամենեւին դնելու չէ: Ամէն օր մազերը սանտրելու է, բայց սանտրին ակռաները շատ նեղ պէտք չէ որ ըլլան, որպէսզի մազերուն արմատները չի գրգռուին: Եթէ մէկը սանտրէն զատ մազերուն համար վրձին ալ գործածէ, պէտք է որ այդ վրձինը փափուկ ալ ըլլայ. Թէ՛ սանտրը եւ թէ վրձինը շատ անգամ աղէտ փէնիքով խառն ջուրով լուալու է: Պաղ ջուրով մազերը լուալու սովորութիւնն մերժելի է: Պէտք է մազերը մաքրել ո՛չ թէ ջուրով, այլ հետագայ հեղուկներէն մէկով:

Գլուխը մաքրելու ջուր. — Բաժակ մը առ, լեցուր մէջը երկու ափ ցորենի թեփ. քսակին բերանը կապէ եւ ուժով շարժէ մէկ լիտր գաղջ ջուրի մէջ. նաեւ ջուրին հետ խառնէ հաւկիթի դեղնուց: Գործածած ժամանակդ՝ քիչ մը զարնելէ վերջ խնամով քսէ մազերուդ, առատ գաղջ ջուրով լուայ եւ տաք լաթով մը չորցուր: Ամիսը մէկ անգամ այս կերպով մաքրէ գլուխդ եւ շատ օգուտ պիտի տեսնես:

Ուրիշ կերպ. — Հարիւր կրամ ալքօօլի մէջ դիր 25 կրամ քանամայի փայտի (պոււա տը քանամա) կեղեւ, ուր օր վերջը այս հեղուկը կաթիլ մը թափէ ուրիշ ամանի մը մէջ եւ քամէ: Գործածելու ատեն այս

պատրաստութենէն քիչ մը առ եւ իր հաւասարութեամբ ջուրի մէջ խառնելով սպունգով մը մազերուդ քսէ: Ամէն շաբաթ գործածէ այս դեղէն, բայց ոչ շատ:

Զոր մազերու համար ամենօրեայ գործածուելու օծանելի թէեւ շատ կան, բայց անոնց պատրաստութիւնը դժուար ըլլալով՝ հետեւեալը կը յանձնարարենք. — Քիչ մը կլրանաւթիտի հետ (վազէլին) խառնեցէք քանի մը կաթիլ վարդի, յասմիկի կամ շահոքրամի իւղութիւն, եւ գոց ամանի մը մէջ դրէք:

Ճարպոտ մազերու դեղ. — 300 կրամ խայծղանի թորեալ ջուրի մէջ լուծէ 10 կրամ ֆլորադ տը բորաս և 4 կրամ հեղուկ աւշակ (ամոնիաք): Այս դեղը պզտիկ սպունգով մը քսէ մազերուդ:

Մազերը չթափելու համար. — Եթէ մազերը հիւանդութեան հետեւանօք թափած են, լաւագոյն է բժիշկին դիմել, իսկ եթէ հերաթափութիւնը՝ հիւանդութեան պատճառով չէ, կրնանք գործածել հետագայ դեղերէն մին:

Ա. կերպ. — Ա՛ռ 100 կրամ եզան ողնածուծ, հետը խառնէ 7 կրամ լեմոնի հիւթ, 15 կրամ էքստրէ տը ֆինին, 7 կրամ կանթարի երփնաջուր (թէնթիւր տը քանթարիտ), 4 կրամ գերոյ իւղ (հուիլ տը ռիս), մէկ կրամ պէրկամոթի ոգի: — Այս օծանելիքը գործածելու ատեն օճառաջրով լուա գլուխդ, և ամէն երեկոյ մատուըներով փափուկ կերպով քսէ զայն մազերուդ արմատներուն:

Բ. կերպ. — Ա՛ռ 15 կրամ եզան ողնածուծ (ֆլիկ) 5 կրամ հնդիկ իւղ (հիւս եառը), 4 կրամ փէրուի բալասան, 5 կրամ ալքօլ, 50 հարիւրորդակրամ լաւ փոշիացած կարմիր սուզակ (պրէսիփիթէ ռուժ), 10 կաթիլ կանթարի երփնաջուր, 5 կաթիլ պէրկամոթի

ոգի (պէրկամօթ ռուհու), այս ամէնը իրարու հետ լաւ մը խառնէ ու ամէն իրիկուն մազերուդ արմատին քսէ ։

Գ. կերպ. — Ա՛ռ 40 կրամ կպրանաւթիտ, մէկ կրամ բորակական թթու (ֆէզապ), 25 հարիւրորդակրամ կաթնական թթուուտ (ասիտ լաքթիք), տասը կաթիլ բեւեկնի իսկութիւն (թիրէմէնթի ռուհու)։ Ասոնք լաւ մը իրարու խառնէ եւ վերոյիշեալներուն պէս քսէ մազերուդ արմատին ։

Դ. կերպ. — Ա՛ռ 60 կրամ եզան ողնածուծ, 30 կրամ հնդիկ իւղ, 10 կրամ երփնաջուր կնդրուկի (թէնթիւռ տը պէնժուան), այս երեք նիւթերը ամէնքըն ալ դիր անօթի մը մէջ, քիչ մը տաքցուր, որպէս զի ողնածուծը հալի, կրակին վրայէն վար առ և թո՛ղ որ պաղի ։

Եթէ ամառուան սաստիկ տաքին այս օծանելիքը շատ կակուղնայ այն ատեն հետը քիչ մը հնդիկ իւղ խառնելու է ։— Եզան ողնածուծը մաքրելու համար, զայն ջրով լաւ մը լուալով՝ պզտիկ կտորներու վերածելու է, և մեղմ կրակի վրայ հալեցնելով՝ խիտ լաթէ մը մզելու է ։— Այս օծանելիքը նաեւ զօրաւոր դեղ է գլխի թեփի ։— Գլխի մազերը չի թափելու համար, ամառները շատ անգամ արմատէն կտրելու է, բնաւ կարծր խոզանակով (Ֆըրչա) չտկելու չէ. շատ անգամ ալ մազերը պաղ ջրցիրով (տուշ) կը թափին. դարմանն է ջուրը բարձրէն չի վազցնել և գլուխը մոմշորէ (մուշամպա) գտակ դնել ։ Օգտակար է նաև ամառ ատեն՝ երբեմն գլուխը սափրել տալ և հաւկթի դեղնուցով գլուխը լուալ ։

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Լուացարարութեան դասերուն ալ հետեւեցայ հետաքրքրութեամբ, տեսնելու համար թէ՝ ի՞նչ գործնական խնդիրներ կրնան լուծուիլ լուացքի տաշտին առջեւ ։ Տասներկու դասով կը սորվեցնեն քեզ լուալ ամէն բան, անկողնոյ սաւաններէն մինչեւ ամենափափուկ ժապաւէններն ու ժանեակներն ու ասեղնըկար գործուածներն ։ Հրապուրիչ մայր մ՚էր լուացարարն իր կարգ կանոնովն ու կատարելագործեալ գործիներով, սպիտակ յախճապակեայ տաշտերով՝ հանդերձ չորցնելու համար շոգիով և կազով տաքցած արդուկներով ։

Ընկերական որքան տարբեր աստիճաններ կը ներկայացնէին այս կարգին անդամներն ։ Հետաքրքրական էր տեսնել հարուստ տիկինն որ մէկ կողմ կը դնէր իր մատանիներն և կը սոթտէր իր քղանցքներն՝ ինչպէս կ՚ընէր իր մօտիկը Շուէտացի աղջիկ մ՚ալ, որ լուացարարութեան արուեստը կը սորվէր իր հացը ճարելու համար ։ Քոլէճի մը ընթացաւարտն որ իր հօր տան կառավարութիւնը պիտի ստանձնէր քիչ ատենէն՝ քամելու մեքենան կը դարձնէր, մինդչեռ տիկնոջ նոր սպասուհին ալ որ դեռ լաւ լուալ չէր գիտէր, լաթերը թաթխելու կ՚զբաղէր ։ Ամէնքն ալ զուարթ էին և քաղցրաբարոյ, և հարուստ տիկինը ո՛չ իր անձնապատուութիւնը կը կորսնցնէր, ո՛չ ալ իր ընկերական բարձր դիրքէն կ՚ստորնանար, երբ

այսպէս կը սորվէր թէ՝ ի՛նչպէս պէտք է ըստ պատշաճի կատարել իր առտնին գործերն, և տարակոյս չունիմ որ իր լուացարար կիները զինքը աւելի կը յարգէին այնուհետև այս պատճառաւ։ Լսեցի՛ որ այս տիկինը կ'ըսէր վարժուհիին թէ՝ այն դասերը կ'առնէր ի մասնաւորի բրդեղէնները լուալ գիտնալու համար։ Ինքն ալ լսած էր, ինչպէս լսած էի և ես, թէ բրդեղէնները պէտք չէ երբէք ոլորել կամ քամել, առանց խորհելու սակայն թէ ի՞նչ մասնաւոր պատճառաւ պէտք չէր ընել այս բանը։

Բայց լուացարանին պատին վրայ երկու պատկերներ կային, մին բուրդի թել մը, միւսն ալ բամպակի թել մը, երկուքն ալ իրենց բնականէն բազմապատիկ երկայնութեամբ։ Բուրդի թելին կանոնաւոր կազմութենէն յայտնի կ'երևէր թէ՝ բրդեղէն կտաւ մը ոլորելով անպատճառ գործուածքը պիտի վնասուի, մինչդեռ բամպակի մանրաթելերն այնքան անկանոն են և ոլորուն, որ կարելի չէ կտրել զանոնք, որքան ալ ամուր ոլորուին։

Հոս ալ հարս ուսանողը զարմանալի այնքան եռանդով ու անձկութեամբ կ'աշխատէր, ինչպէս ուրիշ հարս մը խոհարարութեան մէջ։ Շատ վշտացած էր տեսնելով որ իր սիրական ամուսինը դժգոհ էր, որովհետև շապիկի օձիքներն ու թևնոցներն ուզածին չափ չէր փայլեցներ արդուկով։ Շատ անգամներ խեղճ կինը յանդիմանուած էր իր ամուսնէն, բայց օգուտ չէր ըրած։ Այսպէս որոշած էր գալ դաս առնել այն լուացարանին մէջ, յուսալով այնպէս բարեփոխել իր ամուսնոյն բնութիւնն՝ ինչպէս իր կտաւեղէնները։

Վարժուհին հարցուց իրեն թէ՝ արդեօք իր օսլային հետ բորակ (borax) խառնա՞ծ էր, և թէ իւր սպասուհւոյն համար ողորկիչ արդուկ մը գնա՞ծ էր։ Պատասխանեց թէ՝ ասոնցմէ բնաւ տեղեկութիւն չունէր, և շատ ամչցաւ երբ իրեն ըսուեցաւ թէ ուրեմն իր սպասուհիէն անկարելին պահանջած էր։ Առտնին պարտաւորութեանց մասին գործնական ծանօթութիւններու թերութիւնը միշտ տկար կ'ընէ կին մը իւր ընտանեաց կառավարութեան մէջ և իւր սպասուհիք շուտով կը հասկնան իւր տգիտութիւնը։ Խնդիր մը լուծուած էր լուացման տաշտին վրայ այն ընտանեկան յարկին տակ, որ միլիոնատէրին ու արհեստաւորին աղջիկները, տիրուհի ու աղախին ժողվուած էին երբեւ հաւասար անհատներ աճառն ու ջուրը գործածելու ի միասին, տիրուհին տուն վերադարձաւ կարող աւելի խելահասութեամբ ու համակրութեամբ գնահատելու այն գործը զոր իւր աղախինէն կը պահանջէր, և աղախինն ալ իւր գործը լաւ եւս կատարելու կարողութեամբ որոշեց հաւատարմաբար ու մեծագոյն յաջողութեամբ ծառայել։

Ճշմարիտ կենսավարութիւնն ու գթութիւնը պէտք է տունէն սկսին, և գիտէք որ եթէ իւրաքանչիւր տուն կարենար բարոյական կատարելութեան հասնիլ, հանրութեան համար ի՛նչ մեծ օգուտներ կ'ընծայէր։

Քմահաճ, անզգայ կին մը իւր ընթացքով կրնայ ծաղրելի դառնալ իւր ծառաներուն։ Կին մը չյարգուիր իր տան մէջ, եթէ տգէտ մ'է իւր խոհանոցին մէջ և իւր դիրքէն կ'ստորնանայ, եթէ իւր սպասաւորները գործածէ իբր իւր հրամանները կատարելու համար կազմուած մարդամեքենայներ միայն։

Ի՞նչ մեծ բարիք մ'է Առտնին Գիտութեան ընծայած կրթութիւնն այն կանանց որ անձամբ կը կա-

կատարեն իրենց տնական գործերը կամ բաղդին ձախող դիպուածովը կամ անակնկալ պարագայի մը բերմամբ կ'ստիպուին իրենց կարողութեանց դիմել։ Սոյն ընտանեկան խնդիրներուն գործնական խելահաս ուսումնասիրութիւնը կը ցրուի տակաւ այն արհամարհանքն, որով շատեր կը նկատեն տնական գործեր իբր նուաստացուցիչ և ստորին, և այնպիսի զգացում մը կը մշակեն թէ ամէն պարկեշտ աշխատութիւն ունի իր յատուկ արժանապատուութիւնն, ինչ տեսակ ալ ըլլայ այդ աշխատութիւնը, ծանր կամ թեթեւ, հաճոյ կամ անհաճոյ։

Իմ յաճախած վարժարանիս կնիքին վրայ քանդակուած նշանաբանն է. «Հաւատարիմ եղիր քու գործիդ, և քու գործդ հաւատարիմ պիտի լինի քեզ»։

Առտնին գիտութիւնը դեռ իր մանկութեան մէջ է, բայց այնքան գիտական խուզարկութեանց ու մտածմանց առարկայ եղած է որ կրնանք ակնկալել թէ ապագային մէջ տնտիկնութիւնը կատարելութեան պիտի հասնի, ժամանակի և դրամի աւելի նըւազ սպառումով։ Ելեքտրականութիւնը յաջողութեամբ գործածուած է խոհանոցին մէջ. Եւ երբ ունենանք մեր մառաններուն մէջ ելեքտրական կազմածներ որ կը մատակարարեն շարժիչ զօրութիւն եփելու, լուալու, տաքցնելու և լուսաւորելու համար, այն ժամանակ անպատճառ չպիտի ըլլայ ըսել թէ՝ բարեշրջութեան ազդեցութիւնը կրած են նաև մեր խոհանոցներն ու տուները։

Առտնին Գիտութիւնը, սիրական նիւթ մ'է այժմ կանանց Ակումբներու, Ամերիկայի մէջ։ Այս Ակումբներէն միոյն նախագահը կ'ըսէ. «Շատ ընտանի բաներ են այս խնդիրներն, որ տնական գիտութեան

կը պատկանին. այլ սակայն որքան սակաւաթիւ են այն կիներն, որ ըստ արժանւոյն խորհած են անոնց վրայ։ Մեր ակումբներուն մէջ կը վիճաբանինք Եգիպտոսի ու Հռոմի հնութեանց վրայ, գեղարուեստից պատմութեան վրայ, իսկ այժմ մեր տուներն են որ պիտի ուսումնասիրենք»։

Առտնին Գիտութիւնը կը պարունակէ նաեւ մարմնոյն գեղեցիկ ու պատշաճ հանդերձեղէններն պատրաստելու ուսումն ալ։ Կը սորվեցնէ բնութեան օրէնքներն, որք կրնան լոյս տալ բնական զարգացման ու հանդերձեղէններու խնդրոյ մասին։ Այս ուսման նպատակն է առողջութիւնն ու ճաշակն համերաշխ պահել։

Այն նպատակաւ դասեր կ'աւանդուին կարելու, ձեւելու, նորաձեւութիւններ գծագրելու և Ֆիզիքական մարզանքներու։ Աւելի ճարտար գործածութիւնը չէ որ միայն կը սորվուի, այլ նաեւ կարողացնել աշակերտուհին հանդերձին գոյնն ու նիւթն առեւտրական ճաշակով ու հմտութեամբ որոշել։

Ֆիզիքական մարզանքներու նպատակն է մարմնոյն գործարանները զարգացնել ըստ պահանջմանց առողջապահական օրինաց։ Ֆիզիքական մշակութիւնն էական է նաեւ հանդերձեղէններու արուեստագիտական սկզբունքներն ուսուցանելու համար, և եթէ փափաքելի է մարմինը բարեկազմ պահել, նոյնքան փափաքելի է գիտնալ թէ ինչ հանդերձ պէտք է հայթայթել զարգարելու համար զայն Ֆիզիքական մշակութեան և հանդերձի բարեփոխութեան. այս յարումը նշանակեր լոկ բաց թողուլ սեղմ հագուստներ, կը նշանակէ նաեւ կորովի ու ազատ գործունէութեան միանալ, որ այնքան կը նպաստէ առողջութեան, կը

նշանակէ խնայողութիւն ջղային ուժի, և շնորհ շարժումներու մէջ։ Հագուստ մը կրնայ այնքան վայելջապէս յարմարիլ բնական ոսկորէ ու միսէ զարգացած կազմութեան մը, ինչպէս պողպատով ու կապերով պարուրուած անբնական կազմութեան մը։

ՃԱՌ ՕՐ. ՓՐԱՅՄԻ
Վարժուհի Հօմ Սքուլի Իւսկիւտարի

ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՈՐԴԸ ԵՒ ԳԱՋԱՆԸ

Ժամանակաւ վաճառական մը հարուստ, շատ հարուստ էր, վեց զաւակ ունէր, երեք մանչ և երեք աղջիկ։ Այս վաճառականը խելացի մարդ մը ըլլալով, իր որդւոց կրթութեան համար բան մը չխնայեց, անոնց ամէն տեսակ ուսմունք սորվեցուց։ Աղջիկները շատ գեղեցիկ էին, բայց ամէնէն պզտիկը տեսնողներուն զարմանք կը պատճառէր։ Փոքր եղած ատեն զայն (Գեղանի Օրիորդ) կ'անուանէին, այնպէս որ այս անունը ընդ միշտ անոր անունը մնաց։ Այս բանն իր մեծ քոյրերուն սաստիկ նախանձ պատճառեց, քանզի անոնցմէ աւելի բարի և լաւ սիրտ մը ունէր։ Երկու անդրանիկ քոյրերն իրենց հարստութեանը վրայ վստահացած, իրենք զիրենք մեծ տիկիններու տեղ կը դնէին և միջին դասի աղջկանց այցելութիւնները չէին ուզեր ընդունիլ, այլ ազնուականներու

հետ կենակցիլ կ'ուզէին. ամէն օր թատրոն, պարահանդէս և զբօսավայրեր կ'երթային և միշտ իրենց կրտսեր քոյրը կը ծաղրէին, որ ժամանակին ամենամեծ մասը օգտակար գիրքեր կարդալով կ'անցնէր։ Որովհետև այս աղջիկները հարուստ էին, բազմաթիւ մեծ վաճառականներու տղաքներ զանոնք ամուսնութեան ուզեցին, սակայն երկու մեծերը պատասխանեցին թէ՝ իրենք չպիտի ամուսնանան, մինչև որ դուքս մը կամ գէթ կոմս մը չգտնեն։ Գեղանին խոնարհաբար շնորհակալ եղաւ անոնցմէ որոնք զինքը ամուսնութեան կ'ուզէին, սակայն անոնց պատասխանեց թէ՝ շատ պզտիկ ըլլալուն համար կ'ուզէր քանի մը տարի ևս տունը մնալ։

Թէև վաճառականը շատ հարուստ էր, բայց հետզհետէ քանի մը ձախորդ դիպուածներ պատահելով՝ օր մ'ալ բոլորովին կորսնցուց իր ամբողջ հարստութիւնն և քաղքէն հեռի գիւղային տունէ մը զատ ուրիշ բան մը չմնաց իրեն։ Արտասուելով իր որդւոցը ըսաւ թէ՝ պէտք է որ այն տունը երթան և գիւղացիներու նման աշխատելով ապրէին։ Երկու մեծ աղջիկները պատասխանեցին թէ քաղաքը ձգել չէին ուզեր, երբ բազմաթիւ հետամուտներ ունէին որոնք կ'ուզէին իրենց հետ ամուսնանալ՝ որքան ալ հարուստ չըլլային, խեղճ աղջիկները կը խաբուէին. քանզի աղքատանալէն յետոյ ո՛չ ոք ուզեց իրենց հետ ամուսնանալ, և այն հարուստի տղաքներն որոնք միշտ հետամուտ էին իրենց. այլ ևս չի մօտեցան իրենց և հետզհետէ հեռացան գացին։ Միայն ազնիւ երիտասարդ մը՝ լաւ ճանչնալով Գեղանիին վարքն ու ազնիւ սիրտն, ուզեց ամուսնանալ անոր հետ, բայց նա պատասխանեց թէ չի կրնար իր հայրը թշուա-

ութեան մէջ թողուլ, և թէ միասին գեղը պիտի երթար զայն մխիթարելու և աշխատելով անոր օգնելու ։ Խեղճ Գեղանին ի սկզբան շատ վշտացաւ իրենց հարստութիւնը կորսնցնելնուն, բայց ինքնիրեն ըսաւ, որչափ լաւ, գիտեմ որ իմ արտասուքս հարըստութիւննիս չեն վերադարձներ. երջանիկ ըլլալու համար պէտք է աշխատիլ առանց հարստութեան ։ Երբոր իրենց գեղջկական տունը հասան, վաճառականն և իրեն երեք որդիքը հողը մշակելու զբաղեցան ։ Գեղանին առաւօտուն կանուխ ելլելով՝ տունը մաքրելու և ընտանեաց ճաշը պատրաստելու կ'աշխատէր ։ Նախ շատ նեղութիւն կրեց, սպասուհիի մը նման աշխատելու սովորած չէր, բայց երկու ամիս վերջը շատ ուժովցաւ, որովհետեւ աշխատութիւնն անոր կատարեալ առողջութիւն մը տուաւ ։ Երբոր գործը կ'աւարտէր, կը կարդար, դաշնակ կը զարնէր և կամ կ'երգէր ։ Իր քոյրերն ընդհակառակն շատ կը ձանձրանային, առաւօտուն շատ ուշ կ'ելլէին իրենց անկողնէն, ամէն օր կը պտտկէին և իրենց ժամանակն գեղեցիկ հանդերձներու և ընկերութեանց վրայ խօսելով կ'անցնէին և իրարու կ'ըսէին, նայեցէք մեր կրտսեր քրոջ, այնքան ապուշ սիրտ մ'ունի որ այս վիճակէն գոհ է ։ Բարի վաճառականն այնպէս չէր խորհէր սակայն, ինչպէս իր երկու աղջիկները կը խորհէին, այլ գիտէր թէ Գեղանին իր քոյրերէն աւելի ազնիւ սրտի յատկութիւն մ'ունէր ընկերութեանց մէջ փայլելու ։ Կը զարմանար այս մատաղ աղջկան առաքինութեանը, նա մանաւանդ համբերութեանը վրայ, որովհետեւ իր քոյրերը տան բոլոր գործը անոր ձգած ըլլալով՝ ամէն վայրկեան զայն կը նախատէին ։

Տարի մը կար որ այս ընտանիքը միայնութեան մէջ կ'ապրէր՝ երբոր վաճառականը նամակ մը ընդունեց որով կ'իմացնէին թէ այն նաւն ուր իր վաճառքը կը գտնուէր, բարեբաղդաբար եկած հասած էր ։ Այս լուրին վրայ քիչ մնաց որ մեծ աղջիկները խելքերնին պիտի թռցնէին, խորհեցան թէ՝ վերջապէս գիւղական կեանքը պիտի ձգէին, ուրկէ այնչափ կը ձանձրանային, և երբոր իրենց հայրը մեկնելու պատրաստ տեսան, անոր աղաչեցին որ շըրջազգեստներ, շղարշներ, գլխարկներ ևայլն բերէ ։ Գեղանին իր հօրմէն բան մը չէր խնդրեր, որովհետեւ ինքնովին կը խորհէր թէ՝ բաւական խոշոր գումար մը պէտք էր իր քոյրերուն ապսպրածները բերելու ։ Հայրն անոր ըսաւ, թէ չե՞ս ուզեր որ բան մ'ալ քեզ բերեմ ։ — Բանի որ կը հաճիք ինձ ալ խորհելու, ըսաւ Գեղանին, կ'աղաչեմ որ ինձ համար ալ վարդենի մը բերէք, որովհետեւ հոն չէր գտնուէր, և կ'ուզէր պարտէզին մէկ անկիւնը զայն մշակել ։

Բարի մարդը մեկնեցաւ, բայց երբ հասաւ իր տեղը, իր ապրանքներուն համար դատի մը բռնուեցաւ, և շատ նեղութիւն կրելէն յետոյ, այնպէս աղքատ ետ դարձաւ՝ ինչպէս էր առաջ ։ Գիւղէն բաւական հեռի էր, երբ անտառի մը մէջէն կ'երթար, խեղճը ճամբան կորսնցուց, սարսափելի կերպով ձիւն կուգար և հովն ալ սաստիկ կը փչէր ։ Գիշերը վրայ հասաւ, կը մտածէր թէ ցուրտէն և անօթութենէն պիտի մեռնէր, և կամ գայլերու ճարակ պիտի ըլլար, վասն զի չուրջը ոռնալու ձայներ կը լսէր ։ Յանկարծ երկար ծառուղւոյ մը ծայրը նայելով լոյս մը տեսաւ, բայց շատ հեռի կ'երեւէր, դէպի այն կողմը քշեց իր ձին, և բաւական երթալէ յետոյ տե-

սաւ որ այն լոյսը մեծ ապարանքէ մը կուգար· Վաճառականը նախ Աստուծոյ շնորհակալութիւն մատոյց որ այս օգնութիւնը իրեն ղրկեր էր· յետոյ փութաց այն բնակարանը հասնելու, սակայն շատ զարմացաւ, երբոր տան մէջ մէկը չի գտաւ։ Իր ձին, որ ետեւէն կուգար, բաց ախոռ մը տեսնելով մէջը մտաւ, և հոն խոտ ու վարսակ գտնելով՝ մեծ որկրամոլութեամբ ուտել սկսեց։ Վաճառականը զայն ախոռը կապեց և դէպի տունը յառաջացաւ, ուր ոչ ոք գտաւ։ Նախ մեծ սրահ մը մտաւ, հոն լաւ վառուած կրակ և վրան մսեղէններով պատրաստուած սեղան մը գտաւ, որ միայն մէկ սպաս դրուած էր։ Անձրեւն ու ձիւնը մինչեւ ոսկորները թափանձած էին, վրան չորցնելու համար կրակին մօտեցաւ և ինքնիրեն կ'ըսէր· «Տան տէրը կամ իր ծառաները պիտի ներեն իմ համարձակութեանս»։ Խեղճ մարդը երկար ատեն սպասեց, բայց ոչ ոք եկաւ· գրեթէ կէս գիշերը մօտեցեր էր, անօթութեան չկրցաւ դիմանալ, յետոյ սեղանին վրայէն քիչ մը միս առնելով կերաւ և քիչ մ'ալ գինի խմեց։ Սրահէն դուրս ելլելով շքեղ ու զարդարուն սենեակներու մէջէն անցաւ, վերջապէս սենեակ մը գտաւ ուր լաւ անկողին մը կար, և որովհետեւ ժամանակն անցած և ինքն ալ խիստ յոգնած ըլլալով՝ որոշեց որ դուռը գոցէ ու պառկի։

Առտուան ժամը տասն էր երբոր նա հետեւեալ օրն արթնցաւ, և շատ զարմացաւ իրեն թրջած հագուստներուն տեղ ձեռք մը նոր զգեստ գտնելուն։ Անշուշտ ըսաւ ինքնիրեն, այս բնակարանը կը վերաբերի բարի յաւերժահարսի մը որ իմ այս վիճակիս վրայ կարեկցեցաւ։ Հագուեցաւ և պատուհանէն նայելով այլ եւս ձիւն չտեսաւ, այլ միայն ծաղիկներ,

որք մարդուս աչացը հիացում կը պատճառէին։ Մեծ սրահ մը մտաւ, ուր նախընթաց գիշեր ընթրած էր, փոքրիկ սեղան մը կար որու վրայ նախաճաշ դրուած էր։ Շնորհակալ եմ, տիկին յաւերժահարս, ըսաւ բարձրաձայն, որ բարեհաճեցաք գիս հիւրընկալել։ Նախաճաշէն յետոյ դուրս ելաւ իր ձին բերելու համար, և որովհետեւ պարտէզին գեղեցիկ վարդենիներու խումբի մը մէջէն կ'անցնէր, յիշեց որ Գեղանին անոնցմէ ուզած էր, գեղեցիկ տունկ մը հանեց, որուն վրայ շատ մը վարդեր կային։ Նոյն միջոցին, մեծ աղմուկ մը լսեց, և տեսաւ որ սոսկալի գազան մը դէպի իրեն կուգար։ Վաճառականը քիչ մնաց որ պիտի մարէր։

— Շա՛տ ապերախտ էք, ըսաւ անոր գազանն, ահռելի ձայնով մը· ձեզ իմ տունս ընդունելով՝ ձեր կեանքն ազատեցի և իմ այս բարութեանս փոխարէն գեղեցիկ վարդերս կը գողնաք, զոր աշխարհիս վրայ ամէն բանէ աւելի կը սիրեմ· այս յանցանքը քաւելու համար պէտք է որ մեռնիք։ Ձեզի միայն քառորդ ժամ միջոց կուտամ Աստուծմէ ներում խնդրելու։

Վաճառականը ծունկի վրայ գալով և ձեռքերը իրար կցելով՝ պաղատագին ձայնով ըսաւ· «Տէ՛ր, չէի կարծեր որ ձեզի դէմ կը մեղանչեմ փրցնելով վարդ մը՝ զոր իմ աղջիկներէս մին ուզած էր»։

— Ես տէր չեմ կոչուիր, պատասխանեց ճիւաղը, այլ գազան, երբեք քաղաքավարութիւն չեմ սիրեր, ես կ'ուզեմ որ մարդ մը ինչպէս կը խորհի, պէտք է այնպէս ալ խօսի· մի կարծէք որ ձեր փաղաքշանքներով գիս ի գութ շարժէք, բայց դուք ըսիք թէ աղջիկներ ունիք, կ'ուզեմ ձեզ ներել այն պայմանաւ

որ ձեր աղջիկներէն մին իր կամքովը գայ ձեր տեղը մեռնելու ։ Պատճառներ առաջ մի՛ բերէք, գացէք, և եթէ ձեր աղջիկները ձեր տեղը մեռնելու դժկամակին, երդում ըրէք որ երեք ամիս վերջ պիտի վերադառնաք։

Բարի մարդը չէր ուզեր իր աղջիկներէն և ո՛չ մէկը զոհել այս զազիր ճիւաղին, այլ ինքնիրեն ըսաւ, գէթ անգամ մ'ալ տեսնելու հաճոյքը պիտի ունենամ։ Ուրեմն կրկին վերադառնալու երդումն ըրաւ. Գազանն ըսաւ անոր թէ՝ « ուզած ժամանակդ կրնաք երթալ. բայց չեմ ուզեր որ ձեռնունայն երթաք, դարձիք այն սենեակն ուր դուք պառկեցաք, հոն պիտի գտնէք պարապ սնտուկ մը, անոր մէջ կրնաք դնել այն բաներն զորս դուք կը սիրէք, զայն ձեր տունը փոխադրել պիտի տամ։ Նոյն վայրկենին գազանը հեռացաւ, և բարի մարդն ըսաւ իւրովի· քանի որ պիտի մեռնիմ, գոնէ իմ խեղճ տղոցս ապրուստ մը ձգելու մխիթարութիւնը կ'ունենամ։

Իր պառկած սենեակը դարձաւ և մեծ քանակութեամբ ոսկի և ադամանդ գտնելով լեցուց սնտուկին մէջ և զայն գոցեց ։ Յետոյ ախոռը գնաց և ձին պատրաստեց, հեծաւ և տունէն դուրս ելաւ տխրութեամբ մը, հաւասար այն ուրախութեան զոր ունեցած էր հոն մտած ատենը։ Ձին ինքնիրեն անտառին ճամբան ձեռք առաւ, և քիչ ժամանակ վերջը իր տունը հասաւ։ Տղաքը անոր բոլորտիքը հաւաքուեցան, սակայն վաճառականը փոխանակ զուարթ ըլլալու անոնց գգուանքներուն, սկսաւ արտասուել։ Գեղանիին համար բերած վարդենին ձեռքը բռնած էր, զայն անոր տուաւ և ըսաւ. «Գեղանի՛, ա՛ռ այս վարդենին, սոնք քու թշուառ հօրդ շատ սուղի պի-

տի նստին », և յետոյ իրեն պատահած դէպքը զաւակներուն պատմեց։ Պատմութիւնն աւարտելէն յետոյ՝ մեծ աղջիկները մեծ աղաղակ մը բրցուցին և սկսեցին նախատինքներ տեղալ Գեղանիին գլխուն, որ երբէք չէր արտասուեր։

— Տեսէ՛ք սա փոքրիկ արարածին հպարտութեան արդիւնքը, կ'ըսէին քոյրերն, որ չէր ուզեր մեզի նման զարդարանքներ, բայց ո՛չ, օրիորդը տարբեր ընթացք մը բռնելով մեր հօրը մահուան պատճառ պիտի ըլլայ։

— Պարապ խօսքեր կ'ընէք, յարեց Գեղանին, ինչո՞ւ համար հօրս մահուան պատճառ պիտի ըլլամ, նա չպիտի մեռնի։ Որովհետեւ գազանը իր աղջիկներէն մին կ'ուզէ անոր տեղ, կ'ուզեմ զիս իր բոլոր կատաղութեանը յանձնել, ես զիս շատ երջանիկ կը համարիմ, վասն զի մեռնելով՝ հայրս ազատելու և իմ անոր վրայ ունեցած սէրը յայտնելու հաճոյքը պիտի ունենամ։

— Ո՛չ, քոյր իմ, ըսին անոր երեք եղբայրները, դուն չպիտի մեռնիս, մենք պիտի երթանք այն ճիւաղը գտնելու, և անկէ սպաննուելու, եթէ չկրնանք զայն սպաննել։

— Մի՛ յուսաք, տղաքս, պատասխանեց հայրերնին, այս գազանին զօրութիւնը այնքան մեծ է, որ զայն մեռցնելու յոյս չունիմ։ Գեղանիին բարեսրտութեանը վրայ գոհ ուրախ եմ, չեմ ուզեր զայն վտանգի մէջ դնել. Ծեր եմ և ապրելու համար շատ քիչ ժամանակս մնացած է, հետեւաբար կենացս քանի մը տարիները կորսնցուցած պիտի ըլլամ։

— Ձեզ կ'երդնում, սիրելի հայրս, ըսաւ Գեղանին, որ առանց ինծի այն տեղ չպիտի երթաք, եւ

չէք կրնար արգիլել զիս որ ձեր ետեւէն չի գամ։ Աւելի կը սիրեմ որ ես զոհ երթամ այն ճիւաղին, քան թողում որ դուք մեռնիք։

Պարապ տեղը ջանացին համոզել Գեղանին որ այն ճիւաղին մօտ երթալ կ'ուզէր։ Մեծ քոյրերը կ'ուրախանային, որ իրենց փոքրիկ քոյրը այս պատճառով պիտի սպաննուէր։ Վաճառականն իր զաւկին կորստեան վրայ այնքան վշտացած էր որ երբեք չէր խորհէր այն արկղին վրայ, որ ոսկիով լեցուցած էր գազանին տունը։ Երբ ննջելու համար իր սենեակը մտաւ, շատ զարմացաւ երբոր արկղը իր մահճակալին տակը գտաւ։ Որոշեց որ իրեն հարուստ ըլլալը զաւակացը չի յայտնէ, վասն զի իր աղջիկները որոշեր էին այս գիւղին մէջ մեռնելու. բայց գեղանիին իմացուց որ հօրը բացակայութեան միջոցին՝ քանի մը երիտասարդներ եկած և զանոնք ամուսնութեան կ'ուզէին։

Գեղանին աղաչեց իր հօրը որ զանոնք ամուսնացնէ։ Այս աղջիկը այնքան բարի էր որ քոյրերուն իրեն դէմ ըրածներուն համար ամենեւին ոխ չէր պահէր և բոլոր սրտանց կը սիրէր։

Երբոր Գեղանիին հօրը մեկնելուն ժամանակը հասաւ, երկու մեծ քոյրերն իրենց աչքերը սոխով շփեցին, որպէս զի լան. սակայն իր եղբարքը սրտով կուլային, ինչպէս նաեւ վաճառականն, բայց Գեղանին ընդհակառակն չէր լար, չուզելով անոնց վիշտերը բազմապատկել։ Ձին գազանին տանը ճամբան ձեռք առաւ և գիշերն ալ վրայ հասնելով՝ ապարանքը հասան, որ առաջուան պէս լուսաւոր տեսան։ Երբոր պարտէզէն ներս մտան, ձին ուղղակի ախոռ գնաց, և հայր ու աղջիկ մեծ սրահ մը մտան. ուր երկու

սպասով զարդարուած շքեղ սեղան մը գտան, վաճառականն ընթրելու ախորժակ չունէր, բայց Գեղանին ինքզինքը հանդարտ երեւցնելու ջանալով սեղան նստաւ և սկսաւ ընթրել։

Երբ կերակուրը աւարտեցաւ մեծ աղմուկ մը լսեցին։ Հայրը Մնաս բարով աղջիկս, ըսաւ արտասուելով, ահա՛ գազանը կուգայ։ Գեղանին չի կրցաւ իր սոսկումը զսպել երբ սոսկալի գազանին դէմքը տեսաւ, բայց կրցածին չափ ինքզինքը հանդարտեցուց։ Ճիւաղը անոր հարցուց թէ՝ «Յօժար կամօք եկած էր հոս», Օրիորդն ալ դողալով «Այո» պատասխանեց։

— Շատ բարի էք, պատասխանեց գազանը, եւ շատ երախտապարտ եմ ձեզ, և վաճառականին դառնալով «Ազնիւ մարդ, վաղ առաւօտ գացէք, և երբէք ալ ետ դառնալ չի խորհիք։ Մնա՛ք բարով Գեղանի», ըսաւ և իսկոյն հեռացաւ գազանը։

— Ո՜վ աղջիկս, ըսաւ վաճառականը Գեղանին գրկելով, շատ վախցայ, կը հաւատա՞ս, զիս հոս թող և դու գնա քու եղբայրներուդ և քոյրերուդ քով և հոն ապրէ։

— Ո՛չ, հայր իմ, ըսաւ Գեղանին հաստատամտութեամբ, վաղ առաւօտ պիտի մեկնիք և զիս Աստուծոյ օգնութեանը պիտի յանձնէք. կարելի է որ իմ վրաս գթայ։

Խեղճերը պառկելու գացին։

Գեղանին երազին մէջ տիկին մը տեսաւ որ իրեն կ'ըսէր. «Գեղանի՛, ձեր բարեսրտութենէն շատ գոհ եմ, այն բարի գործը զոր դուք կ'ընէք ձեր հայրն ազատելու ձեր կեանքն տալով, երբեք առանց վարձատրութեան չպիտի մնայ»։ Գեղանին առաւօ-

տուն այս երազը հօրը պատմեց, և թէպէտ քիչ մը մխիթարուեցան, սակայն այսու ամենայնիւ կարելի չեղաւ արգիլել վաճառականն բարձրաձայն արտասուելէ, երբոր նա իր սիրելի աղջիկէն բաժնուելու վրայ էր։

Երբոր հայրը մեկնեցաւ, Գեղանին մեծ սենեակ մը քաշուելով սկսաւ լալ. բայց յետոյ ինքզինքը Աստուծոյ գթութեանը յանձնեց, եւ որովհետեւ հաստատ գիտէր թէ գազանն երեկոյին զինքը պիտի ըսպաններ, որոշեց որ այս գեղեցիկ բնակարանն աչքէ անցնէ. չէնքին գեղեցկութիւնն չէր կրնար իր հետաքրքրութիւնն զսպել, բայց շատ զարմացաւ երբ դուռ մը գտաւ, որուն վրայ գրուած էր Օրեւան Գեղանւոյն։ Շտապով մը բացաւ դուռն. Սենեկին շքեղ զարդարանքէն աչքերը շլացան, բայց ամէնէն աւելի աչքի զարնողն եղաւ մեծ մատենադարան մը, դաշնակ մը եւ ասեղնագործի շատ մը առարկաներ։ «Զեն ուզեր որ ձանձրանամ» ըսաւ Գեղանին կամաց ձայնով. յետոյ խորհեցաւ, «Եթէ հոս օր մը մնալու ըլլայի, այս տեսակ պատրաստութիւններ չպիտի ընէին»։ Այս մանրամասնութիւնը զինքը քաջալերեց։ Մատենադարանը բացաւ եւ տեսաւ գիրք մը՝ որուն ճակատը գրուած էր ոսկեզօծ տառերով՝ խնդրեցէք եւ հրաման ըրէք, դո՛ւք էք այս տան տիրուհին,

— Աւա՜ղ, ըսաւ Գեղանին հառաչելով, ես ուրիշ բան մը չէի ուզեր, հայրս տեսնել եւ գիտնալ թէ ի՞նչ կ՚ընէ հիմա։ Հազիւ թէ այս խօսքերը կ՚ըսէր ինքնիրեն, աչքերը մեծ հայելիի մը վրայ ձգեց, հոն տեսաւ իրենց տունը, ուր իր հայրն վերջին աստիճան տխուր դէմքով նստած էր, իր քոյրերը զայն կը դիմաւորէին, եւ հակառակ այն խոժոռ դէմքեր-

նուն զոր վշտալից երեւնալու համար կ՚ընէին, աչքերնուն մէջ կը փայլէր իրենց փոքրիկ քրոջ կորըստեանը համար զգացած ուրախութիւննին։ Վայրկեան մը յետոյ, այս տեսարանը անյայտացաւ եւ Գեղանիին միտքն ինկաւ թէ՝ Գազանը խիստ քաղաքավար էր, եւ թէ վախնալու բան մը չունէր։

Կէս օրին, սեղանը պատրաստ գտաւ, եւ երբ ճաշել սկսաւ, նուագարանի մը ձայնը լսեց, բայց ոչ ոք տեսաւ։ Երեկոյին երբ սեղան նստելու կ՚երթար, Գազանին հանած այն աղմուկը լսեց ու չկրցաւ իր սոսկումը զսպել։

— Գեղանի՛, ըսաւ, թոյլ կու տա՞ք որ ձեր ճաշած միջոցին ներկայ գտնուիմ։

— Դո՛ւք գիտէք, պատասխանեց Գեղանին։

— Ո՛չ, այս տեղ ձեզմէ զատ հրամայող չկայ. Երբ ձեզի ձանձրութիւն պատճառեմ, ըսելու էք որ երթամ, իսկոյն դուրս կ՚ելլեմ։ Ըսէ՛ք ինձ, միթէ դուք զիս շատ տգեղ չէ՞ք գտներ.

— Ճշմարիտ է, պատասխանեց Գեղանին, քանզի ես ստել չեմ գիտեր. սակայն կարծեմ թէ դուք շատ բարի էք։

— Իրաւունք ունիք. բայց ո՛չ միայն տգեղ եմ, այլ խելացի ալ չեմ. աղէկ գիտեմ որ ես լոկ գազան 'մ'եմ։

— Անոնք որ գիտեն թէ բնաւ խելք չունին, գազան չեն ըլլար, ըսաւ Գեղանին, յիմար մը երբեք չգիտեր այս բանը։

— Ուրեմն ձերն է այս բոլոր բնակարանը իր ունեցածներովը, եւ ջանացէք որ ձեր տան մէջ երբեք չձանձրանաք։

— Շատ բարեսիրտ էք, եւ կը խոստովանիմ որ

չատ գոհ եմ ձեր բարեսրտութենէն. երբ այս բանին վրայ կը խորհիմ՝ ինծի տգեղ չէք երեւար։

— Ո՛հ, օրիորդ, յիրաւի բարի սիրտ ունիմ, բայց վերջապէս գաղան եմ։

— Աւելի կը սիրեմ զձեզ այս կերպարանքով քան անոնք՝ որոնք ապականեալ եւ ապերախտ սիրտ կը կրեն։

— Գեղանին չատ ախորժակով ընթրեց։ Այլ եւս գաղանէն վախ չունէր, բայց սարսափէն նուաղեցաւ՝ երբ նա ըսաւ թէ՝

— Գեղանի՛, իմ կինս ըլլալ կ'ուզէ՞ք։

Ժամանակ մը անպատասխան մնաց այս հարցումը՝ որովհետեւ կը վախնար թէ մերժելով անհեթեթ կենդանւոյն բարկութիւնը կը շարժէր, ուստի դողալով «Ո՛չ» ըսաւ.

Այն վայրկենին,, Գաղանը հառաչեց եւ այնքան ահուելի ձայն մը հանեց որ ամբողջ ապարանքը թընդաց. բայց Գեղանին անմիջապէս սիրտ առաւ, վասն զի գաղանն տխրութեամբ անոր ըսաւ. Մնաք բարով Գեղանի, ու սենեկէն դուրս ելաւ։

Գեղանի ինքզինք մինակ գտնելով՝ մեծ կարեկցութիւն մը զգաց այս խեղճ արարածին համար, «Աւա՜ղ, կ'ըսէր, չատ մեղք եղած է, որ այսքան տգեղ է. սակայն այնչափ ալ բարի է։»

Գեղանի այս բնակարանը բաւական հանգստութեամբ երեք ամիս անցուց։ Ամէն իրիկուն Գաղանն անոր այցելութեան կուգար։ Ամէն օր Գեղանի այս գաղանին վրայ նոր նոր բարի յատկութիւններ կը տեսնէր, եւ զայն տեսնելու սովորութիւնը իր տգեղութեանը վարժեցուցած էր։ Միայն բան մը կար

որ Գեղանին կը վշտացնէր, այն ալ ճիւաղին մեկնելու պահուն ըրած հարցումն էր թէ՝ «Իր կինն ըլլալ կ'ուզէ՞ր»։ Նեղացած կ'երեւէր, երբ նա «Ո՛չ», կը պատասխանէր։ Գեղանին օր մը անոր ըսաւ, գլխ կը վշտացնէք, ձեզի հետ ամուսնանալ կ'ուզէի. սակայն անկեղծօրէն կ'ըսեմ թէ այս բանը երբե՛ք չպիտի ըլլայ. միշտ ձեր բարեկամուհին պիտի ըլլամ, ջանացէ՛ք միայն անով գոհ ըլլալ։

— Իրաւունք ունիք, պատասխանեց Գաղանը, գիտեմ որ չատ սոսկալի եմ, բայց ձեզի չատ կը յարգեմ ու կը սիրեմ, ուստի չափազանց երջանիկ եմ անոր համար, որ դուք հոս կենալ կ'ուզէք, խոստացէք ինձ որ այս տեղէն չպիտի բաժնուիք։

Այս խօսքերուն վրայ Գեղանին կարմրեցաւ, վասն զի հայելիին մէջ տեսած էր որ հայրը զինքը կորսնցնելուն վիշտէն հիւանդացած էր, եւ կրկին կը փափաքէր զայն տեսնել։

— Կրնայի խոստանալ բնաւ ձեզմէ չզատուելու, բայց հայրս անգամ մըն ալ տեսնելու այնչափ կը փափաքիմ որ, եթէ այս շնորհը մերժելու ըլլաք ինծի, գիտցէք որ սրտիս ցաւէն պիտի մեռնիմ.

— Աւելի կ'ուզեմ ես մեռնիլ՝ քան թէ ձեզ վշտացընել։ Ձեր հօրը քով պիտի երթաք եւ հոն պիտի մնաք, իսկ ձեր խեղճ գաղանը՝ ցաւէն պիտի մեռնի հոս։

— Ո՛չ, պատասխանեց Գեղանին լալով. ձեզի չափազանց կը սիրեմ, եւ երբեք ձեր մահը չեմ ուզեր. կը խոստանամ որ ութ օրէն պիտի վերադառնամ։

— Վաղ առաւօտ ձեր հօրը քով պիտի ըլլաք, բայց յիշեցէք ձեր խոստումը. երբ որ գալ ուզէք.

պառկելու ատեննիդ ձեր մատանին սեղանին վրայ դրէք։ Մնաք բարով, Գեղանի, եւ հառաչելով դուրս ելաւ Գաղանը։

Առաւօտուն երբ արթնցաւ Գեղանին, ինքզինքը իր հօրը տունը գտաւ։ Երբ հայրը զինքը տեսաւ, ուրախութենէն նուաղեցաւ եւ երկար ատեն աղջկան գրկացը մէջ մնաց։ Գեղանին այս առաջին յուզումէն յետոյ մտածեց թէ դուրս ելլելու հանդերձ չունէր, բայց տան աղախինը ըսաւ թէ՝ քովի սենեակը սընտուկ մը կար, որուն մէջ գեղեցիկ շրջազգեստներ և ուրիշ զարդարանքներ լեցուն էին։ Գեղանին բարի Գաղանին խնամքէն շնորհակալ եղաւ։ Շրջազգեստներէն մէկն առաւ եւ աղախինին ըսաւ թէ՝ միւսները պահէ, որովհետեւ քոյրերուն ընծայել կ'ուզէր, բայց հազիւ թէ այս խօսքերն արտասանեց, սնտուկն աներեւոյթ եղաւ։

Գեղանին հագուեցաւ։ Անոր գալուստը լսելով քոյրերն՝ իրենց ամուսիններուն հետ վազելէն եկան։ Շատ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուէին։ Անդրանիկը ազնուական ու գեղեցիկ երիտասարդի մը հետ ամուսնացած էր. որ միշտ իր կնոջ տգեղութիւնը երեսին կուտար, եւ ամէն օր կռիւ ու ծեծ կար տան մէջ. իսկ երկրորդը բարկացոտ մարդու մը հետ ամուսնացած էր, որ նոյնպէս իր կնոջ ամէն ըրածին կը բարկանար եւ կը կռուէր։ Գեղանիին քոյրերը շատ վշտացան երբ զայն ազնուականի մը նման հագուած տեսան։ Եւ երբ պատմեց իր անցուցած կեանքը եւ թէ ինքը շատ երջանիկ էր Գաղանին քով, ա՛լ աւելի կրկնապատկեցաւ անոնց սրտին ցաւը։

Երկու քոյրերը խորհեցան որ իրենց քոյրը չթողուն որ Գաղանին տունը երթայ, եւ որոշեցին որ

մեծ սէր ցցունեն անոր վրայ, եւ երբ զանի վար դընեն, կարելի է Գաղանը զանի սպաննէ։ Եւ յիրաւի ալ երբ Գեղանին ութերորդ օրը պատրաստուեցաւ երթալ, քոյրերը իրենց մազերը կը փետտէին եւ իր բաժանումէն այնքան վշտացած կ'երեւէին որ Գեղանին ութ օր եւս կենալու խօսք տուաւ։

Սակայն Գեղանին կը ցաւէր այն վշտին համար որ իր խեղճ Գաղանին պիտի պատճառէր ութ օր եւս մնալով։ Զանի բոլոր սրտովը կը սիրէր ու չտեսնելուն շատ կը ձանձրանար։ Տասներորդ գիշերը երազին մէջ տեսաւ որ ինք Գաղանին տան պարտէզն էր եւ թէ Գաղանը խոտերուն վրայ պառկած մեռնելու վրայ էր, Գեղանին ապերախտութիւնը երեսին տալով։ Գեղանին յանկարծ արթնցաւ եւ սկսաւ արտասուել։ Ի՛նչ անգութ եմ ես, կ'ըսէր իւրովի, վիշտ պատճառելով այն Գաղանին. որ ինծի համար այնչափ բարութիւն ըրաւ. եթէ տգեղ է, յանցանքը ի՞րն է. բայց շատ բարի է, ասիկա ամէն բան կ'արժէ։ Ինչո՞ւ համար անոր հետը ամուսնանալ չուզեցի։ Ես անով աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի. քան թէ իմ քոյրերս իրենց ամուսիններուն հետ։ Գեղեցկութիւնն ու խելքը չէ որ ամուսին մը գոհ կ'ընէ, այլ բարուց ազնուութիւնն, առաքինութիւնն ու քաղցրութիւնը։ Երբէք սէր չունիմ, բայց կը յարգեմ զինքը և երախտապարտ եմ իրեն։ Երթամ, զայն երեսի վրայ ձգել պէտք չէ. բոլոր կեանքիս մէջ ինծի մեծ վիշտ մը պիտի ըլլայ իմ ապերախտութիւնս։ Այս խօսքերուն վրայ գեղանին անկողնէն ելաւ եւ իր մատանին սեղանին վրայ դնելով վերստին պառկեցաւ։

Երբ առաւօտուն արթնցաւ, ուրախութեամբ տեսաւ որ Գաղանին տունն էր, Անոր հաճոյ երեւնալու

համար չքեղօրէն զարդարդուեցաւ։ Մինչեւ երեկոյեան ժամը ինը շատ ձանձրացաւ, սպասելով գազանին գալուն, բայց գազանը բնաւ երեւնալու նշան չի տուաւ։ Այն ատեն Գեղանին վախցաւ թէ՝ անոր մահուանը պատճառ եղած ըլլայ, արտասուելով բոլոր սենեակները պտտեցաւ և ոչ ոք կար։ Վերջապէս պարտէզն իջաւ, և հոն տեսաւ որ խեղճ գազանը խելակորոյս գետինը փռուած էր, կարծեց թէ մեռած էր. վրան նետուեցաւ առանց անոր ահռելի դէմքէն վախնալու, ու զգաց որ դեռ սիրտը կը բաբախէր. առուակին ջուրէն առնելով գազանին երեսը սրսկեց։ Գազանը աչքերը բանալով Գեղանիին ըսաւ.

— Դուք ձեր խոստումը մոռցաք, ձեզի կորսնցընելու վիշտն ինձ որոշել տուաւ թէ՝ անօթութենէս մեռնիմ, բայց հաճութեամբ կը մեռնիմ, որովհետեւ ձեզի կրկին տեսնելու հաճոյքն անգամ մ'ալ ունեցայ։

— Ո՛չ, սիրելիս, դուք երբէք չպիտի մեռնիք, դուք պիտի ապրիք իմ ամուսինս ըլլալու համար, այս վայրկեանիս իմ ձեռքս ձեզի կուտամ, և կ'երդնում որ միայն ձերը պիտի ըլլամ։ Աւա՜ղ, կարծէի թէ միայն ձեր բարեկամը կը մնամ, բայց այն ցաւն զոր կ'զգամ, ինձ ազդարարեց թէ չպիտի կրնամ առանց ձեզի ապրիլ։ Հազիւ իր այս խօսքերն արտասանեց, ապարանքը պայծառ կերպով լուսաւորուեցաւ, նուագարանաց ձայները մեծ հանդէս մը կ'աւետէին, բոլոր այս գեղեցկութիւններն Գեղանիին աչքէն չէին կրնար վրիպիլ։ Աղջիկն իր սիրելի գազանին դարձաւ, որուն մահամերձ վիճակը զինքն աւելի ահարեկ կ'ընէր. բայց ի՞նչ եղաւ իր զարմանքը, գազանն աներեւութացած էր, և իր քով ուրիշ մէկը

չտեսաւ, բայց եթէ յոյժ գեղեցիկ կորիճ երիտասարդ մը, որ իրեն ծունգերն իյնալով՝ շնորհակալութիւն կը յայտնէր իր հմայութեանը վերջ տուած ըլլալուն համար, թէպէտ եւ այս կորիճը իր բոլոր ուշադրութիւնը գրաւելու արժանի էակ մ'էր, սակայն այս բան արգելք մը չեղաւ անոր հարցունելու թէ «ու՞ր է գազանը»։

— Զայն ձեր քով կը տեսնէք, ըսաւ անոր իշխանը, չար յաւերժահարս մը զիս դատապարտած էր այս կերպարանքին տակ մնալու, մինչեւ որ գեղեցիկ աղջիկ մը ինծի հետ ամուսնանալու հաւանի և իմ խելացի ըլլալս ցուցնէ։ Այսպէս, աշխարհի վրայ ձենէ զատ ուրիշ մէկը չի գտնուեցաւ, որ իմ միակ բնութեանս աղէկութեանը նայելով հետս ամուսնանալ ուզէ։ Ձեզի նուիրելով իմ ամբողջ հարստութիւնս ու իշխանութիւնս, չեմ կրնար ձեզի ունեցած երախտագիտութիւնս յայտնել։

Գեղանին հաճութեամբ սրտի ձեռքն այս գեղեցիկ իշխանին տուաւ, միատեղ մեծ սրահը ելան, Գեղանին ուրախութենէն նուաղեցաւ՝ երբ հոն գտաւ իր հայրն ու բոլոր ընտանիքը, և այն դեղեցիկ կինը զոր իր երազին մէջ տեսեր։

— Գեղանի՛, ըսաւ այս կինն, որ մեծ յաւերժահարս մ'էր, եկէք ձեր բարի ընտրութեան վարձատրութիւնն ընդունելու, դուք առաքինութիւնը՝ գեղեցկութենէն և տաղանդէն աւելի նախամեծար համարեցիք, դուք այս ամէն յատկութիւնները մէկ անձի վրայ միացեալ գտնելու արժանի եղաք։ Հիմայ մեծ իշխանուհի մը պիտի ըլլաք, կը յուսամ թէ՝ հարստութիւնը չպիտի եղծանէ ձեր առաքինութիւններն։ Իսկ դուք, օրիորդք, ըսաւ յաւերժահարսը՝

Գեղանիին երկու քրոջն՝ « ձեր սիրտը կը ճանչնամ և անոր մէջ սնուցած չարութիւնները։ Դուք երկու արձաններ պիտի ըլլաք, բայց պահելով ձեր բոլոր խելքն այն քարային վիճակին մէջ։ Դուք ձեր քրոջը բնակարանին դուռը պիտի կենաք և ձեզի տալիք պատիժս անոր երջանկութեան փոխարէնը պիտի ըլլայ, և դուք միշտ ականատես։ Դուք ձեր առջի վիճակին չհասնիք, մինչեւ որ ձեր յանցանքները չի քաւէք, բայց շատ կը վախնամ թէ միշտ արձաններ պիտի մնաք։ Մարդ կրնայ ինքզինք ուղղել բարկութենէն, որկրամոլութենէն և ծուլութենէն, բայց չար և նախանձոտ սրտի մը դարձը տեսակ մը հրաշք է »։

Նոյն վայրկեանին, յաւերժահարսը գաւազանի մը հարուած տուաւ և ամէն անոնք որ այս սրահին մէջ ներկայ էին՝ իշխանին տունը փոխադրուեցան։ Հոն կատարեցին Գեղանիին հարսնիքը՝ որ երկար ատեն ապրեցաւ կատարեալ երջանկութեան մէջ, քանզի առաքինութեան վրայ հաստատուած էր անոնց ամուսնութիւնը։

ՅԱՆԳԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՊՈՒՔԱԹԸ

Առ Հ. Ա.

Այգեպան մը, լուրջ ու փորձառու ծեր,
Որ շատ մարդոց հետ գործ ունեցեր էր,
Եւ տարիներով, անվերջ անընդհա՜տ,
Մի քանի անձանց դէմ վարած էր դատ.
—Դա՛տք՝ ոյց պատճառաւ ինքն՝ երբեմն հարուստ,

Այժմ հազիւ ունէր մի համեստ ապրուստ...—
Օր մ՚յուլիսի տաք օր մը լուսահեր.
Մօտակայ ստուրց վրայ կը խորհէր
Ցորս պիտի հնձէր խաղողն անուշակ
—Յանկարծ, հեռուէն տեսաւ մի մշակ
Իր մարդոցմէն մին, պատանի կայտառ,
Որ այսահարի պէս լեզապատառ,
Սըրընթաց իբրեւ պարսատիկի քար
Արտերուն ճամբէն դէպի տուն կուգար...։
—Այգեպանն յուզմամբ հարցուց —« Հէ՛ Գասպա՛ր,
« Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, խե՞ր է, ի՞նչ խապար »։
Շնչասպառ մըշակն յարեց.— « Է՜հ աղա՛,
Սա չօպան մը կայ, Պուլղարի տըղայ,
Որ իր մօտն ոչխար, կով, այծ կ՚արածէր...
Մեր պաղն են մըտեր իր բոլոր այծեր...
Թէ դուրս չի հանենք, խաղող, տալ, Ֆիտան
Տի խարապ անին, եաղմայի տի տան...
Հա՛, մոռցայ, պաղը, եղածին վըկայ,
Սա — ընտո՞ր կ՚ըսեն — ապուքաթ մ՚ել կայ... »
— « Պաղն ապուքաթ կա՞յ », գոչեց ծերունին
Անոր քով այծերը հիչ զարար չունին,
Անոնք պաղն ուրող, խաղողն ուտող են
Ամմա, քէօքերը չեն հաներ տեղէն...։
Ֆախաթ, ապուքաթն — Աստուած ողորմի —
Մէկ մարդուն պաղը, պաղչան մըտա՞ւ մի...
Պատիժ պատուհա՜ս, ճշմարիտ ունի.
Պտուղն ալ կորէ, ծառն ալ կը տանի...։
Մեր տըղոցն ըսէն, չուտ, չանցնի ատեն
Ապուքաթն առա՜ջ բռնեն, դուրս նետեն...։

ԱՂԵՔՍ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Կանաչ լուբիա պահելու համար ամէնէն յարմար տեսակներն են չալը եւ անճէ գասրն տեսակներն, ընտրեցէք թարմ, կակուղ և բարակները, ստկեցէք և պաղ ջուրի մէջ նետեցէք։ Փայլուն կրակի վրայ ամանով ջուր եռացնելով մէջը ափ մը աղ և քիչ վերջը լուբիաները քամելով մէջը դրէք. Թողէք որ աղէկ մը խաշին. յետոյ պաղ ջուրի մէջէ անցընելով աղէկ մը քամեցէք։ Առէք առանց հոտի սափորներ կամ հողէ խավանոզներ, որոնց մէջ առաջուց բնաւ որ և է տեսակ իւղ դրած չըլլաք, լուբիաները մէջը դրէք, թանձր աղ ջուր լեցուցէք և կէս մատի թանձրութեամբ ձիթաիւղով ծածկեցէք երեսը։ Երկու օր ետքը բերանները խիցով գոցեցէք և թուղթով կապեցէք։ Աւելորդ է ըսել թէ զով ու չոր տեղ մը պահելու է։ Երբ գործածել ուզէք պաղ ջուրի մէջ լուացէք, աղը երթալու համար, չկլայեկուած (խալայսըզ) ամանի մը մէջ եփեցէք, որպէս զի ճերմըկնան, անկէ ետքը կրնաք իբր թարմ լուբիայի պէս գործածել ձմեռը։

Ուրիշ կերպ.— Կակուղ լուբիաները ստկեցէք առանց կտրտելու և եռացած ջուրի մէջ նետեցէք, վայրկեան մը խաշելէ ետքը ետ առէք և լաւ մը քամեցէք։ Եթէ օդը խոնաւ է զանոնք փուռը նետեցէք, հացը հանելէ մէկ ժամ ետքը, և կամ չոր ու օդաւէտ տեղ մը փռեցէք փախաթներու վրայ։ Երբ լաւ մը չորնայ՝ թղթէ քսակներու մէջ դնելով խոնաւութենէ զերծ տեղ մը պահեցէք։ Գործածել ուզած ժամանակնիդ պէտք է գաղջ ջուրի մէջ 12 ժամ ձգել, ուր լուբիաները կ'առնեն իրենց առջի գոյնը։

Այս կերպով թարմ լուբիայէ տարբերութիւն չեն ունենար։

Սոյն երկրորդ միջոցը կը յարմարի՝ կանկառի, ոլոռնի, պամեայի և ամէն տեսակ կանանչեղէններու։ Կաղամբի, ընդակաղամբի և այլ այս վերջին տեսակ բանջարեղէնները՝ աւելորդ է ըսել՝ մանրուելէ ետքը պէտք է չորցնել։

Սխտոր.— Սխտորը ծանօթ բոյս մըն է, որ թէ թարմը և թէ չորցուածը կը գործածուի զանազան կերակուրներու մէջ, և թէ եփելով և թէ չեփուած կուտուի, նոյնպէս հանրածանօթ է իր գորշ հոտը որ կը բուրէ զանի ուտողներուն բերնէն, այս անտեղութիւնէ զատ եթէ մէկը շատ սխտոր ուտէ, մարսողական գործարանները ծանր կերպով կը վնասուին։ Բայց որքան ալ շատերէն արհամարհելի բոյս մը սեպուած է չափաւոր ուտուելով օգտակար է իբր լաւ համեմ կերակուրներու, դեղ է ընդհատ տենդի և փոխադրական հիւանդութիւններու։ Բժիշկները կուտան իբր դեղ քրտնաբեր, մեզկացուցիչ, ճճասպան։ Բաց աստի սխտոր ունի ուրիշ յատկութիւններ ալ, այսինքն կը բուժէ ջրգողութիւնը, շնչարգելութիւնը, փորհարութիւնը։ Տղոց որովայնի ճճիները թափելու համար երկու սխտորի պճեղ կը խառնեն ապուրի մէջ և կը կերցնեն հիւանդին։ Փալաքները ծեծած սխտորը քացախի հետ խառնելով կը պատրաստեն ընտիր դեղ մը զոր կը գործածեն երբ ժանտախտի առաջին նշան մը տեսնեն։

Զ Ո Ւ Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Վարժապետ մը իր աշակերտներուն վարժեցուցած էր որ երբ ինքը փռնգտար, անոնք ծափահարէին և ըսէին. «խեր ըլլայ»։ Անգամ մը, դոյլը ջրհորն ինկաւ։ Վարժապետը ըսաւ աշակերտներուն որ ինքը չուանը մէջքը կը կապէ, աշակերտները ջրհորի բերնին մօտ կենալով՝ զինքը կամաց կամաց վար իջեցնեն։ Անոնք ալ ըրին։

Բայց հազիւ թէ վարժապետը ջրհորին մէջ իջնալ սկսեր էր, յանկարծ փռնգտաց։ Աշակերտները չուանը թողուցին և պոռալ սկսան ծափահարելով. «Խեր ըլլայ վարժապետ»։

—

Հիւանդ մը որ վերջին ժամուն հասած էր, կանչեց իր կինը և ըսաւ.

— Ես կը մեռնիմ, բայց լսէ՛ իմ վերջին խնդիրքս «Եթէ կ'ուզես որ ես հանգիստ մեռնիմ, Կարապետին հետ չի պսակուիս, ես զանի շատ կ'ատեմ։

— Ո՛չ, հանգիստ մեռի՛ր, ըսաւ կինը, ես Սարգիսին խօսք տուած եմ։

—

Պարոն Մորիս Պըթլըր Ինտիանուպոլիսի (Միացեալ Նահանգք) առաջնակարգ իրաւագէտներէն մին, առաւօտեան ժամը երեքին միջոցները տուն կը վերադառնար պարահանդէսէն, իր տան առջեւ ճենթըլմէն մը գտաւ որ ըսաւ անոր.

— Դո՞ւք էք Պարոն Պըթլըր։

— Այո՛, պարոն։

— Պէտք է որ ըսէք այժմ իսկ ինձ թէ՝ Միացեալ

Նահանգաց ո՞ր մասին մէջ մօրեղբօր դստեր ամուսնութիւնները ներելի են։

Ժամացոյցը հանեց անհամբերութեամբ իր չուրջն անձկալից ակնարկներ ձգելով։

Պարոն Պըթլըր կը վարանէր պատասխան տալու։

— Ո՛հ, պարոն հինգ վայրկեան կայ երկաթուղիոյն մեկնելուն կ'ըսէր անծանօթն։

Ուրեմն վայրկեան մը սպասեցէք, երթամ հօրս հետ խորհրդակցիմ։

Հռչակաւոր իրաւագէտին որդին իր հօր սենեակը վազեց, արթնցուց զանի, և հեւ ի հեւ կցկտուր ձայնիւ հարցում մը կ'ուղղէ։

— Է՛հ, խանծած, դուն ալ, հը գոչէ փաստաբանն ընթոստ արթննալով։

— Ի Քանսա՛ս, կը պօռայ որդին, սանդուղին գլխէն,

-- Շնորհակալ եմ, կ'ըսէ անծանօթն ու նետի նըման սուրալով կը հեռանայ։

Ամիս մը վերջը, Պարոն Պըթլըր հայր, 200 տոլարնոց չէք կ'ընդունէր իբր վարձ իր փաստաբանական «քօնսիւլթասիոն»ի։

—

Քանի մը երիտասարդներ խնդրեցին հովիւէն, որ իր սրինգը չալէ, ինչպէս կը չալէ ոչխարները ժողվելու ատեն։ Հովիւը սկսաւ մեղմօրէն չալել։ բայց երիտասարդները ըսին թէ աւելի բարձր չալէ որ լաւ իմանան։

— Ձէ, ըսաւ հովիւը, երբ անասունները մօտիկ են, այսպէս կամաց կամաց կը չալենք։

—

Հիւանդ մը մեռնելու պահուն իր կտակին մէջ գրել տուաւ. «Մէկ մէճիտ ալ պէտք է տրուի տիրացու Ամբակումին, որ յուղարկաւորութեանս ատեն ո՛չ թէ երգէ՝ այլ լռէ։

—

— Ինչո՛ւ համար ամուսնանալիք աղջիկները ընդհանրապէս տիտղոս ունեցող մարդիկը կ'ընտրեն։

— Վասն զի, տիտղոսը կրնայ բաժնուիլ, դուքսին կինը դքսուհի կ'ըլլայ, իսկ խելացի մարդ մը իր խելքը յիմար կնոջ մը հետ չկրնար բաժնել։

—

— Ինչո՞ւ համար բժիշկները մասնաւորապէս հիւանդներուն կը հարցնեն թէ՝ ի՞նչ կուտեն։

— Ի՛նչ դասակարգի վերաբերելնին գիտնալով ըստ այնմ դեղագիր գրելու և այցելագին պահանջելու համար։

—

Սիրահարեալ օրիորդը. — *Քանի որ չէք ուզեր փոխադարձաբար սիրել զիս, ուրեմն հաճեցէք ետ դարձնել նամակս, որպէս զի ուրիշ առթիւ գործածեմ զայն։*

—

Սիրահարը. — *Սիրտս միայն քեզի համար կը բաբախէ։*

Սիրուհին. — *Պարա՛պ խօսք, ժամացոյցիդ թիքթաքն է ան։*

—

Մայրը *վրայ հասնելով երբ աղջիկը սիրային նա-*

մակ մը կը վերջացնէր սա բառերով. «Առաջին անգամ քեզ տուի սիրտս, կը սիրեմ զքեզ, և պիտի սիրեմ որքան որ ապրիմ»։

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա՛...։

— Ոչինչ... մայրիկ, գրիչս կը փորձէի։

—

— Տիկի՛ն, տիկին, կը գոչէ սպասաւորը շնչասպառ, պարոնը կառքէն ինկաւ, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, ա՛խ տիկին, օգնութիւն, օգնութիւն,

Տիկինը որ այս միջոցին քանի մը բարեկամներու հետ կը խօսակցէր, դառնալով կ'ըսէ.

— Էշու գլո՛ւխ, հիմա ժամանա՞կն է, կը տեսնես որ զբաղած եմ։

—

Կին մը, ծերունի, փորձառու և իմաստութեամբ հռչակաւոր փաստաբանի մը գնաց խորհուրդ հարցընելու համար թէ ի՞նչ ընելու էր, որովհետեւ իր ամուսինը իրմէ բաժնուիլ կ'ուզէր, վասն զի ինքն անոր չափազանց ատելի էր։

— Հըմ, հըմ, հըմ, ըրաւ փաստաբանը՝ դժուարին հարցում, ու սկսաւ իր գիրքերուն մէջ փնտռել։

Սեղանին վրայ դրուած գիրքերուն թերթերը հետըզհետէ կը դառնային— բայց ի զո՛ւր։ Այն ժամանակ հրամայեց ծառային որ դարակներէն վար իջեցընէ շատ մը այնպիսի գրքեր, զորս փաստաբանական արուեստին մէջ դուն ուրեք կը գործածէր — նոյնպէս ապարդի՛ւն, ոչինչ գտաւ անոնց մէջ։

Հուսկ ուրեմն մտածեց քիչ մը, ապա գլխով նըշան ըրաւ ծառային ամէնէն վերի դարակին ամէնէն վրայի խաչոր ու ծանր գիրքեր տալու։ Հազիւ թէ

ծառան գիրքերը փաստաբանին առջեւ սեղանին վը-րայ դրած էր և նա ալ բացած, յանկարծ սորա փոթ փոթ դիմագծերը պայծառացան․ կինն որ անձկանօք կ'սպասէր, սկսաւ աւելի դիւրաւ շունչ առնուլ։ Փաստաբանն արդարեւ գտած էր ինչ որ այնչափ խանդով կը փնտռէր․— իր ակնոցը՝

Ցայնժամ ակնոցը քիթը դրաւ և երկար ու խու-զարկու ակնարկ մը նետեց կնկանը վրայ և խոր լը-ռութեան մէջ ըսաւ․ «Արդարեւ ամուսինդ իրաւունք ունի եղեր»։

—

Երկու բարեկամաց միջեւ․

— Սիրելի բարեկամս, ինչո՞ւ կնոջդ կ'ըսես միշտ «Խաբէ գիս, խաբէ գիս»։

— Որովհետեւ գիտեմ անոր ինչ ըլլալն... հա-ւատարիմ պիտի մնայ ինծի, մի միայն ըսածիս հա-կառակն ընելու համար։

—

— Ձեր և ձեր կնոջ միջեւ եղած անհամաձայնու-թեան պատճառն ինչէ՞ն յառաջ կուգայ։

— Պատճառն այն է որ երկուքս ալ միեւնոյն քնաւորութիւնը ունինք։

— Այսինքն թէ՝

— Ան ալ խօսքը քալեցնել կ'ուզէ ես ալ։

—

— Երբեք խելացի կնկան մը հետ չպիտի ամուս-նանամ։

— Այո՛, կը հաւատամ, քեզ առնող կինը ապուշ մը պիտի ըլլայ։

ԸՍՏԸՐԻՏԻԱՅ ԲԱՆԱՅԻՐԻՆ

ԵՒ

ՀԱՃԻ ՄԻՆԱՍ ԱՂԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեր կամքէն անկախ պատճառներով՝ առիթ չու-նեցանք անցեալ տարի դարձեալ շարունակելու, մեր վաղաժանօթ Մանկսար և Հաճի Մինաս աղաներուն կենցաղը․ միեւնոյն պայմաններուն մէջ կը գտնուէինք նաև այս տարի։ Բայց ամբողջ տարւոյն մէջ բազ-մաթիւ նամակներ ու քարտ-փոստալներ ստացանք ԺՈ-ՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԻ ջերմապէս սիրահար ազնիւ ընթերցողներէն, որոնք պէս պէս զուարճալի ու լուրջ գրութիւններով զմեզ շնորհաւորելով հանդերձ, կը քաջալերէին ու կը խնդրէին որ գոնէ այս տարի չզրկենք զիրենք՝ իրենց սիրելի անձերուն ներկա-յութենէն։ Հետեւապէս, ամէն պատճառ և նկատում զանց ընելով՝ կը փութանք գոհացում տալ անոնց փափաքին։

Սակայն չմոռնանք ըսելու թէ այն բազմաթիւ խնդրարկու նամակագիրներուն մէջ՝ հատ մ'ալ կար որ բոլորովին հակառակը գրուած էր, զոր նոյնու-թեամբ կ'ընդ'օրինակենք։

24 Սէպտեմբեր 1900 Ակն․

«Մեծարոյ ՄԵՆ, ԳԻՄ, աղա

«Հերիւ չէ էօջի տարին էվ օնցած տարի․ Տափ-
«սալիւկի Մէհէլլէյին սաքիններէն մատը բերանը
«համնօզ քանի մի աղբրտանք՝ ֆէրֆէնէյօվ վեցական
«խուրուշ թօփ արանք եւ տեղդ էսկի Զապթիյէ

« ճատտէսին սաքին Պէրպէրենց Արգոյապատիւ Նշան
« աղային նէշր արած Մուֆասսալ Տարեցուցէն բերել
« տուանք իւր, հէմ Սրբէօց օրեր ն'իւ վախիթները
« գիննանք, հէմ իրիյվընները անէօր մըջի թանզիմ
« էդած պիյվական (պիտանեգոյն) լուրատները կար-
« դանք եւ էյլիկ լնինք։

« Ասե'նկ իրիյվանը մէկը՝ մեր աղըրտացը հէպ-
« պարներէն մէկը կու կարդայ, մենք ալ ակօժնիս
« տըվէրէյանք անէօր։ Անէս տէսէր իւր սըրան ե-
« կաւ մեր Այնայ միւթէպէրներէն բարձրապատիւ
« Մանկսար աղային էվ Խօշնէտէնենց Հաճի Մինաս
« աղային խէյպէթը գըվագը ։Ան հէտըլն իշ լընել-
« նիս չի գիտցանք՝ զէօրէմ բըդերնիս տնկըվեցաւ,
« էճէլէ իմգան նայեյանք իւր ՄԵՆ ԳԻՄ է, ատէօր
« վրայ չատ մարդու մեղք առանք թը վէ՞օվ ա'իլմ
« աս իմգան, էթնէթ.քը Քէնէվիւրենց Ճանիկը գտաւ։
« Մենք ալ ըսանք թը՝ օր չօնցած խէլէմը ձէռմնիս
« առինք՝ գլօխ գլխիւ տանք էվ բարէօվ մի քեզ
« վըլանք։

« Հէյ կիտիսի՛, ի՞չ կ'ուզես աս քէսիւմը մարդէօս-
« վէն իւր, խամչին առեր վ'էտիններէս ինկեր։ Ասկի
« խաթինագար, չի գիննաս թը փառըլն չինք թը
« ի՞նչ ըսել կ'ուզես, մէրամ տ'ան է թը, Ակնցէօց
« խօրրմվասքը մեզաքայի տ'առնես, էվ աշխարհք
« արիւնատ (ամբողջ) ալ կարդան իւ վրանիս լաղլան-
« միշ լնին, միննակը մեծիւնաքը պակաս տեղ չին
« ձգեր՝ իւր ըսեր ին թը՝ «լօրտիւ խապուզինէ պէ-
« կէնմէշ» էվ «չիւն ան իւր տէրը խաղնէ», է-
« վայրս կարգին։

« Գիտցաղ լնիս իւր էկէր մէյ մ'ալ ասենկ բան
« իւր անէս նը՝ կավառտ վար տ'անինք (Ջուրին ա-

ռուն դէպի վար դարձնել, այսինքն գալիմերան աւ-
րել)։ «Ջէ՛, էկէր կ'ըսես թը «էս խէլէմիս իմ կիւ-
« վէնմիշ էղեր» նը, մենք ալ հէտտերնիս չիլլէլէօվ՝
« խէլէմ կու փարտինք (չարժենք), էվ Աստղիւ ա-
« տիւկ օղորմութեամբը հախէտ կուգանք։ տէհէ
« կրա՞ս, մենք մեռաղնի՛նք։ Աս տըպայ (անգամ) աս-
« խըտարէօվ կու գօցինք, զօրէմ սատընին դէմ խպը-
« լիկ չէս կրար խաղար. բարէօվ մարդ էս նը՝ դիւն
« ալ մեզի պէս իմգատ դիր իւր պօյըդ տեսնինք, մեր
« դիմացը սիր նիւ ըիրը խաղցօղին ճակատը կու
«չափինք»։

Նուաստ Քսի․ ծռ․	Նուաստ Քսի․ ծռ․	Նուաստ Քսի․ ծռ․
ՓԻԼԻԿ ՔԱՖՏԱՐԵՆՑ	ԿՕԼՕ ՇՊՒՇՄԱՅԵՆՑ	ՏԵՓԱՆ ՁԱՐՁՈՒԱՆ ՁԼԻՐԵՆՑ
Նուաստ Քսի․ ծռ․	Նուաստ Քսի․ ծռ․	Նուաստ Քսի․ ծռ․
ԳԻՐԳԻԿ ՃԸԹԻԿՈՆՑ	ՄԵԼՕ ԺՈՒԻԿՈՆՑ	ՃԱՆԻԿ ՔԷՆԷՎԻՐԵՆՑ

Է՛հ, ի՛նչ կրնանք ըսել, հարիւրաւոր համակիր-
ներուն մէջ անշուշտ քանի մը հատ ալ հակակիր կը
գտնուին, որոնք կը կարծեն թէ իբրեւ երգիծանք
կը գրենք այս ամէնը, և չեն հասկնար թէ վարքե-
րու, բարքերու, խօրհելու կերպերուն և բառերուն
հնչման ու կազմութեան մասին իբրեւ բանասիրա-
կան կը ներկայացնենք։

Ուրեմն շարունակենք մեր պատմութիւնը՝ որ թո-
ղած էինք Բարեկենդանի Շաբաթ գիշերուան ճաշի
սեղանին վրայ։

Դ.

— Ասուաց կու սիրես նը սա' եաղլիւ պատառէն
հրամմէ, կ'ըսէ Մանկսար աղան, խոշոր մի կտոր
մը Հաճի Մինաս աղային առջեւը քշելով, — Մեր Ա-
բիկին էփած պիրլյանը բարէօվ կ'ուտվի։

— Շնորհակալիմ, Մանկսար աղա, խըյամ մ'անէք, էս տանս պէս իմ փէօս։

Արիկն որ սեղանին սպասարկութեան կը հսկէր, տիրոջը մէկ ակնարկին համեմատ՝ շիշ մը սեւ գինի և և երկու գաւաթ զետեղեց փոքրիկ սեղանին վրայ։

— Մաշի՛ւկ Արիկ, նայիմ թը բարքօվ գինի առեր էս, ըսելով՝ Մանկսար աղան երկու գաւաթները լեցուց և, — Հրամմէ՛, Հաճի Մինաս աղա, Աստւած երնային առքայիւթան արժանի անէ, Աստւած կէճինտէն տայ, Աստւած ոտքէ ձեռքէ չի ձգէ։

Ամե՛ն, Մանկսար աղա, Աստւած օրհնէքըթ վրայնիւս պակաս չանէ. ըսելով՝ գաւաթները պարպեցին։

— Շա՛տ չիպիտիւ (ոչինչ) գինի է էղեր. Տէ՛յ կիտի մեր Այնա Հէրէղնէօցիւ սեւ խավէօղին գինին.

— Իշալլահ օր մ'ալ անկի կու խմինք Մանկսար աղա, լաքին աս ալ ճիփ նետելիք գինի չէ.

— Աստւած լսէ ձանդ, անենկ է նը մէյ մէկ ալ տնկինք, — Արի՛կ, տերեւէ տոլմաճ բեր նայինք։

Այսպէս քանի մը գաւաթ ալ տոլմաին հետ կոնծեցին, և անուշեղէնով ու աւանդական ճերմակ պանիրովը ստամոքսնին գոհացուցին, «Հայր մեր»ով փակելով՝ ձեռքերնին լուացին ու նստան։

Բազմաքանակ ալքօօլով պատրաստուած օղիին ու գինիին ազդեցութիւնն ալ զգալի կերպով գլուխնին տաքցուցած, հակիւ կրցան Արիկին մատուցած սուրճերն առնելու։

Մանկսար աղան սուրճին գաւաթը մեծաշուինթ Ցռքերով պարպեց, և ինքզինքն ուրախութեան զենիթը սաւառնած զգալով, խռպոտ ձայնովը՝ բնագաւառին հետեւեալ շատ հին ժողովրդական չորեքտողեանն երգել սկսաւ.

« Շատ բամպակ ցանեցանք Խարբերդիւ˝˝ օվա՜ն,
« Մարիս մի քրքրեր պիւլպիւլի˝˝ս եուվա՜ն.
« Մարանը մեծցեր է պապա կու˝˝ կանչէ՛,
« Մարիկ ելիր դիւն ալ Աստղիւ˝˝ կանչէ՛։

— Ջան տ'անսպառ Մանկսար աղա։

Մանկսար աղան այս փաղաքշումէն քաջալերուելով, ուրիշ առասպել չորեքտողեան մ'ալ սկսաւ։

« Կօյներ է կօլիգերը˝
« Մօյեէ հուսեր մազերը˝
« Ջին Թողուր իւր սիլայ գա˝յ
« Ըստմպօլիւ բ...երը˝։

— Ա՛տ ըսէ, Մանկսար աղա, ա՛տ ըսէ. ըսելով հետզհետէ կը քաջալերէր։

— Բեզի բան մ'ըսի՞մ, Հաճի Մինաս աղա, գիտես թը աշխըիւս տէր ն'կաւ, ելլինք էրէսի ջրէօվ «Եկէացէ»նիս անինք իւ պառկինք, առտոնց կ'երթանք Կէտիւկ-Փաշայի ժամը. կուգանք ցօրէ յվան հայերնիս կ'ուտինք, քիչ մ'ալ սէյ նէնկ կ'անինք, օր ն'իրկիւ կ'ուլլի կ'երթայ.

— Ատ էմմէնը բարով, Մանկսար աղա, լաքին ժամիւն դունէն ինծի իզին տի տաք իւր Փախիր խանէս երթամ։

— Ջէ՛, ատ չեղա՛ւ, դըսի դէօռ նէս մնացէ՞ր, հէչ էտէթ է իւր բարկեննի օրօվ եախատ ձգիմ։ Հէմ զաթը խօսք չիտի՞ր թը երկուշաբթի առտոնց էս Ըստրիտեայ բանձայիրին տի տանիս.

— Ջէնս իզին կուտաս իւր մէյ մի երթամ խանիւթը աչքէ օնցնիմ իւ գամ, զօրէմ ճաշելին վրայ ձգեցի վ'էկայ։

— Լէօսը գայ վ'իր բարին հետը, առտիւն իճապը կու նայինք։

Ե.

Հետեւեալ առաւօտուն ժամը չորսին եկեղեցիէն վերադարձան Վէզիր խանի սենեակը. և Մանկսար աղան իրեն սեփական գոռոզ չեշտովը, — Մաշի'ւկ Աբէկ, մեզի Թիւթիւն այթի բեր, ըսաւ, և հազիւ Նախաճաշն աւարտած՝ էին, սենեակէն ներս մտաւ 55ի մօտ, խառն մազերով, գէր ըսուելու չափ մարդ մը. որ ո'չ կարճահասակ կը համարուէր՝ ո'չ երկայն, սա չափը ճիշտ էր որ՝ բազուկները հասակին համար կարճ էին և իրանին երկու քովերէն վար կախուած գիրքին մէջ, անհամեմատ երեւոյթ մը կուտային անոր։ Այս անձն իւրաքանչիւր բառը ծանր ծանր արտասանելով և հագագային հնչումով մը.

— Մեծապատիւ Մանկսար էֆէնտիին դրասենեակն ա՞յս է, հարցուց։

Մանկսար աղան այս օտար անձին ներկայութենէն քիչ մը շփոթեցաւ, սակայն անոր հարցնելու քաղաքավարական ձեւերէն սիրտ առած, — Հրամմեցէ'ք, ծառայական տ'իմ, ըսաւ։

— Քաւ լիցի, կը փափաքէի քանի մը վայրկեան ձեր յարգապատուութեան հետ տեսակցիլ։

— Հրամմեցէ'ք, ընցիք վեր, ըսելով՝ սենեկին պատույ կողմը հրամցնելով նստեցուց։

— Ներեցէ'ք որ այցելութեանս պատճառն երկու բառով բացատրեմ։ Ես ազգային մամուլին տրուպ աշխատակիցներէն Պատրաստավաճառեան Սանիմ կը կոչուիմ. և Ձեր յարգապատուութեան բարեգործական համբաւն ի վաղուց անտի լսած ըլլալով՝ կ'ուզէի խմբագրական յօդուած մը գրել և ազգին մէջ ի վեր հանել Ձեր սոյն տոհմային առատաձեռնութիւնը,

բայց պատշաճ համարեցի անձամբ անձին ալ ճանչնալու պատիւն ունենալ, և ըստ այնմ խմբագրել, ուստի պատեհ առիթն այսօր ձեռք բերի ու փութացի իրագործել։

Մանկսար աղան կարծեց թէ այցելուն՝ Նարեկէն հատուած մը գոց կ'ըսէ, որովհետեւ այս հակիրճ յառաջաբանէն հազիւ երկու երեք բառ հասկցած էր։ Ուստի ինքզինքը ժողվելով՝ փութաց ըսել թէ՝ — ծառայականդ գրաբար չիմ հասկնար խէ տէ, պայրաստ իմ ձեռքէս եկածը անելիւ, միտմիգ իզահ արէ'ք, հազըր Հաճի Մինաս աղան փէօս է, բարէօվ մի իրար կու հասկնանք, զօրէմ ան մօյեր գիր է։

— Հէտտէրնիս չէ', Մանկսար աղա, ըսաւ Հաճի Մինաս աղան։

Պատրաստավաճառեանն այս վերջինին ալ մտաւորական կարողութիւնը կշռած եղաւ, և մտովի, Օ'ն, Սանիմ, քեզ տեսնե'մ, փառեակը գիրուկ է, ուզածիդ չափ կրնաս փետտել, ըսելով.

— Էֆէնտի՞ն ալ Ձեր մեծապատուութեան երկրէն է։

— Անենկ է, հէմ ալ օխնիմասնասէրր զօս գիտէ, վարժապետութենէ եկած է։

— Ծիփ կու խօշխօվայնէք, Մանկսար աղա։

— Եօ բանին պէօրը կու խօրըթիմ, այի՛ւն՝ այիւ, եւ վէօչն վէ'օչ։

— Պատիւ կը համարիմ ծանօթանալուս, Տէրը բազմացնէ այսպիսիներուն թիւը ազգին մէջ։

— Հրամմեցէք ճկառայ չինեցէք, ըսելով, Մանկըսար աղան ծխախոտին արծաթեայ տուփը Սանիմ էֆէնտիին ներկայացուց։ Այս վերջինն որ երկու օրէ ի վեր ո'չ ծխախոտ ունէր և ոչ ալ զայն գնելու

դրամ, այժմ ծոմն ալբելու համար՝ կը ջանար 4-5 սիկառէթի բաւարար ծխախոտը պարտկել մէկ թըղթի մէջ։ Բայց գիտնալով որ այս պարագան Մանկըսար աղային ուշադրութենէն չէր վրիպած, չքմեղելու համար չուտով յարեց.

— Կենացս մէջ ո՛ և է մոլութիւն ունեցած չեմ բացի ծխելու սովորութենէն, եկ և տես որ Եւրոպացիք ալ սկսեցին ամէն նիւթին կեղծը շինել, ո՞ւր է այն նախկին մայըս քեաղըտը անուանեալ թխորակ և լայնածաւալ թերթերով գլանիկի ընտիր թուղթերը, որ ինձ նման մոլիներուն գոհացում կուտար։

— Հրամմերէք Սանիմ էֆէնտի, ծառայական տ'ալ չըպուխը թէրկ անէլէս պէրի է վէօր ա'ս ֆըրէնկ մաթահի թղթին հետ չիմ պարուչիր։

— Այժմ ձեր հանրօգուտ ու թանկագին ժամանակն ի զուր չսպառելու և չձանձրացնելու համար, փութամ ըսել թէ ստուգիւ Ձեր անձին նկատմամբ բարեգործութեան վրայ խօսուածներուն շատ աւելին գտայ, այս պահուս պատիւ կը համարիմ անձնապէս ճանչնալուս համար։

— Շատ բարէօլ հասկցեր էք, էֆէնտիմ, չինքիմ Մանկըսար աղան ասօրվան օրս չիհօնցող չիկայ, ի՛չխոտըր քեօմիւրճի, խասապ, եէմեճի և այս կարգի էսնաֆները Մանկըսար աղային սայայէն կէչինմիշ կ'ուլլին, ձեռքը բաց է, սիրտը թէմիզ, սեղանը դըման, չլլին ծռօղին «չէ» չի կրար ըսել, որ հիլլիր իր քանի մի հազար խուրուշ մարդիւ փոխ փարայ չիտայ, լիւր օր մի ֆէօս գալիւ էք իր աչօքնիդ տեսնէք թը իչ սէֆիլ մարդիք լէշջէնին կախ կուգան էվ խնտիւմ էրէս կ'երթան, հէմ չգիննաք թը ըրէհին կ'առնէ, վէ եախիւտ փայիզ, փա՛յիզ, հաչա՛

«էտէթ սաքին օլմասիւն» տէյի, սէնկ լիրային հէյ վեց խուրուշ անճախ կ'առնէ։ Աստուած մէկ օր ն'հազար անէ.

— Շատ ուրախ եմ ձեր այդ բացատրութենէն, եւ ստուգիւ հետաքրքրութիւնս կը չարժէք. եթէ գիտնամ որ գործի օրեր ձանձրութիւն չեմ պատճառեր, ատէպ կը նեղացնեմ։

— Ատ ի՛նչ ըսել է իւր, Սանիմ էֆ. օտան ձեր ն'է, էփ իւր ուզէք նը հրամմեցէք, սիրտս շատ սիրեց ձեզ, կ'ըսէ Մանկըսար աղան։

— Շնորհակալ եմ ձեր բարձր համարման արժանանալուս, տղայ հասակէս սեղանաւորական գործառնութիւնները շատ կը սիրէի, բայց բախտին բերմամբ այս ապերախտ խմբագրական ասպարէզը մըտանք։ Սակայն ինձմով չզբաղինք։ Հաճի Մինաս էֆէնտի տոկոսի վրայ խօսք մ'ըրիք, կ'ուզեմ ատոր վրայ իմ տկար կարծիքս յայտնել. ինչպէս որ ժամանակին երկար խմբագրականներ նուիրած եմ, թեթեւ տոկոսները բնաւ փոխարինութիւն չեն կրնար նկատուիլ, հանդէպ այն մեծ բարիքին որ Մանկըսար էֆէնտիի պէս գթասիրտ անձինք — և որ աւա՜ղ իւր նմանները հազուագիւտ են մեր մէջ — իրենց դեղնորակ ոսկիները կը վստահին ամենապարզ մահկանացուներու, առ առաւելն չոր ստորագրութեան մը փոխարէն, Մինչդեռ անդին առանց իրենց ճակտին քրտինքէն կաթիլ մը գտնուելու, հազարաւոր ոսկիներու աւանդ կտակը ձեռքերնուն հանել չեն ուզեր։ Վաղուընէ սկսեալ, վերստին ձեռք պիտի առնեմ այս խնդիրն և ի վեր պիտի հանեմ Մանկըսար էֆէնտիին բարեգործութիւնները.

— Ըսել է իւր ձեր խէզէթային մէջ տէրճը տի

անէք Մանկսար աղային անունը·

— Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ, մանաւանդ կը ցաւիմ որ շատ ուշ մնացած ենք այս մասին, մեր լրաբերները շատ պակասութեան մէջ կը գտնուին, Մեծ Կղզիին էջերը մէկ օրը քանի՛ իրօ ընելնին կը տեղեկացնեն և մեր դրացիներուն վրայ լուր չունին։

— Անենկ է նը, ատ խէզէթայէն հատ մի մեզի հիմմէթ տ՛անէք իւր կարդանք·

— Տարակոյս չկայ· այդ իմ նուէրս պիտի ըլլայ, բայց սա գիտնալ կ'ուզէի թէ քանի՞ տող գրեմ, որովհետև ինչպէս գիտէք այս կարգի նիւթերն Պատրիարքարանի լուրեր բաժնին մէջ կը մանէ, և 5-6 տողէն աւելի չըլլար, իսկ եթէ մասնաւոր խմբագրական մ'ըլլայ, կրնամ հարիւրաւոր տողերով դրուատել·

— Հէր իշխատր զէհմէթէ իսէ, թավսիլաթլիւ գրէք նը՝ զաննս տաձա բարէօվ կ'ուլի, էվ էվէլէօք Մանկըսար աղան մէմնիւն կ'ուլի·

— Ջանձրութեան բան մը չի կայ, բայց կը ներէք որ դիտել տամ թէ խմբագրական յօդուածները տող գլուխ տուրք մը ունին, քանզի ընթացիկ լուրերուն բաժինը կը նուազի·

— Էֆէնտիմ, Մանկսար աղային վրայ չի մնար· մատէմ քի տող գլօխ է նը՝ հրամանքնիդ 5.6 հարիւր տող գրեցէք, էվ մաթլուպաթնիդ Մանկսար աղային թէպլիղ արէք։

— Արդարեւ մեծ բան մը չէ, առ հասարակ տող գլուխ 5 դահեկան կ'առնուի, սակայն ես Մանկսար աղային սիրուն համար 3 դահեկանի կը ձգեմ, և քանի տողի արտօնութիւն որ տաք՝ այնքան կը գըրեմ։

Այս հաշիւը Մանկսար աղային շատ մեծ թուե-

ցաւ, բայց միւս կողմէ ալ լրագրի մը մէջ անունին փառաւորուիլը շատ կը բաղձար, ուստի ծածկարար Հաճի Մինաս աղային արտօնութիւն տուաւ սակարկութիւնը փակելու։

— Ծառայականդ Մանկսար աղային 800 խուրուշ տալ կուտամ, հրամանքնիդ ալ 300 տող գրելիւ հիմմէթ կ'անէք, իշալլահ այլըմ ժամանակի մ'ալ պայվական եասիկէր մի կ'անէ։

Մաղ մնաց որ բարեծաղիկ խմբագրին ոտքերը գետնէն կտրէր, որ կրցած էր այս երկու միամիտներուն քթէն բռնել։ Ուստի սակարկութիւնը մերժեցնելու պատրուակով՝ փութաց ըսել թէ՝

— Մենք մէեւ սակարկութիւն չունինք, բայց Մանկսար էֆէնտիին պատուական սիրուն համար ութսունով 300 տող խմբագրական մը կը հրատարակենք, և այնպէս մը կը դրուատենք որ, յաջորդ օրէն սկսեալ՝ բոլոր մեծամեծներն ու վաճառական դասը՝ Մանկսար էֆէնտիին այցելութեան կուգան ու բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ կ'ստանայ·

— Էկէր ատ ալ իւր ըլնի նը, ան վախթը, Մանկըսար աղան սամուռ փաչասիով թանզիմ եղած, լիբիսխա չուխասի խասլով ճէտիտ քուրք մ'ալ եատիկէր կ'անէ հրամանիւցդ·

Մանկսար աղան ալ իրեն կարգին հիւրը ճամբու դնելու համար ութը ոսկի Սանիմ էֆէնտիին ձեռքը համբեց։

— Այժմ պարտիմ ընկալագիր մը տալ·

— Թէքլիֆ չիւնինք, Սանիմ էֆէնտի, ասենկ չի պիտիւ փարային համար ընկալագիր նի՞շ տիլլի իւր։

— Ուրեմն ինձ ներողութիւն որ մեկնիմ, տակաւին շատ տեղեր կան երթալու և վազուան համար

լուրեր քաղելու. ըսելով հեռացաւ։ Եւ երբ հասաւ Վէզիր խանին դռնամուտի կամարին տակ, սկսաւ խորհրրդակցութիւնները, որ կեանքին մէջ այսքան դըրամը քովէ քով տեսած չէր, և կը զարմանար թէ փառասիրութեան համար նոյնքան դիւրախաբ մարդիկ կը գտնուին եղեր։ Միւս կողմէ ալ կը հաշուէր թէ վաշխառուի մը վրայ ներբողներ գրել կարելի չէր. որովհետեւ իրեն աշխատակցած թերթին իսկական խմբագրութիւնն անշահասէր և անկաշառելի բիփ մ'էր։ Սակայն Մանկասար աղային փառասիրական ոգին ալ շահագրգռելու միջոցը կը փնտռէր։ Այսպէս՝ խոր մտածումներով Չեմպերլի թաղին անկիւնէն դէպի Սէտէֆճիլէր դառնալու պահուն, «գտա՛յ» մրմնջեց. «վաղը տպարան մը կ'երթամ 10-20 դահեկանով քանի մը երես ձեռագիր՝ դրուատական վերնագրով խմբագրական մը շարել կուտամ, անոր վերջին փորձը մաքուր թղթի մը վրայ հանել տալով՝ առաջիկայ շաբթուան հանդէսներէն մէկուն մէջ կը տեղաւորեմ ու կը տանիմ մեծ աղային կը կարդամ։ Ասի՝ նմանը չտեսնուած գիւտ մ'է, Կիւթթէնպէրկ անգամ պիտի զարմանար իր հնարած շարժական տառերուն շնորհիւ, այսքան սքանչելիքներ ձեռք բերուիլը տեսնելով։ Այս գիւտիս գաղտնիքը միայն զաւկիս կտակեմ, որով ընտանիքս մշտահոս հասոյթի մը աղբիւր ժառանգած կ'ըլլայ, բայց հիմա ասոնք մէկ կողմ թող մնայ։ Այսօր բարեկենդան է և պէտք է լաւ մը պտտիլ այս օրս, հետեւաբար նախ անոր վրայ խորհինք» ըսելով կամաց կամաց քալել սկսաւ։ Դիմացէն պարապ կառք մը կուգար, ձեռքով նշան ըրաւ որ կանգ առնէ։ Երկու խօսք ըսաւ կառապանին և կառքը դէպ ի Օքճուլար Պաշի սրարշաւ

մեկնեցաւ՝ ներփակ տանելով մեր Սանիմ էֆէնտին հանդերձ ութը դեղնորակ ոսկիներովը։

Երբ կառքը Սուլթան Պայազիտի հրապարակին ծայրը հասաւ, շուտով կեցուց և կառապանին քանի մը հրամաններ տուաւ։ Կառապանը դիմացի կրպակներէն մին մտաւ և քանի մը վայրկեան յետոյ դուրս ելաւ մարդու մը հետ, որուն մէկ ձեռքը երկու հընդկահաւ և միւս ձեռքը 7-8 գիրուկ հաւեր կային։ Սակարկութիւնը երկար չտեւեց, և Սանիմ էֆէնտի ոսկի մը տալով մնացորդն առաւ ու կառքը վերստին ճամբայ ելաւ։ Հազիւ հինգ վայրկեան յառաջացած էր, կառքը նորէն կայնեցաւ. Կառապանը մրգավաճառի մը խանութը մտաւ, և վարպետը կանչեց։ Սանիմ էֆէնտի 8-10 տեսակ մրգեղէններ ապսպրեց ու սակառի մը մէջ լեցնել տալով՝ մտերը սլըգտացող բեռնակրի մը տուաւ, առատօրէն և առանց սակարկութեան վճարեց և դարձեալ ճամբայ ելաւ։ Երրորդ անգամ կառքը կեցաւ։ Այս անգամ, Սանիմ էֆէնտի ինքը կառքէն վար իջնելու բարեհաճութիւնն ունեցաւ և ուղղուեցաւ անուշեղէն ծախողի մը կրպակը։ Բաւական երկար զննութիւններէ ու քննութիւններէ վերջ, մեծկակ ափսէ մը բախլավա ընտրեց, կշռել տալով՝ զայն ալ յանձնուեցաւ ուրիշ տղու մը, զոր գլխին վրայ առած կառքին հետեւեցաւ։

Երբ կառքը Լանկա հասաւ, Սանիմ էֆէնտի նպարավաճառի մը խանութէն՝ շատ մը նպարեղէն, ինչպէս՝ պանիր, ապուխտ, իւղ և այլն գնելով. վերստին ճամբայ ելաւ, գրեթէ ամսուան մը ուտելու չափ նպարեղէններու կարաւանով մը։ Տեսնողները՝ կէս մը զուարճութեամբ, կէս մը կատակով՝ կ'ըսէին իրարու թէ Սանիմ էֆէնտին անպատճառ այսօր թև մը

կոտրած է, կամ խուղոտ տեղ մը ինկած է։

Ջերկարենք, կառք և կարաւան տանը դրան առջեւ հասնելով, զինքը դիմաւորեցին տանը մէջ եղողները. և ինքը, ո և է անպատեհութեան տեղի չտալու համար նախ իր ձեռքովը բախլավան վեր տարաւ ու յետոյ եկաւ ամէնուն վարձքը վճարեց։

Տասնևհինգ օր վերջ հազիւ կրրողացաւ Սանիմ էֆէնտի տունէն մեկնիլ և Մանկսար աղային վրայ գրուելիք եզական խմբագրականը պատրաստել։ Շատ բարեկամներ, հիւանդ կարծեր էին, բայց երբ վերջին անգամ զինքը տեսան, ալ աւելի գիրցած էր ու պարարած, եւ եղան լրրախօս կատակասէրներ ալ, որ ըսին թէ առանց հագուստին ու կապուստին՝ մարդ ըլլալը տարակուսելի է։

Թողունք մեր Սանիմէֆէնտին, իր գրչին պտուղը վայելելու երջանկութեանը մէջ քանի մ'օր եւս, և մենք գանք Մանկսար և Հաճի Մինաս աղաներուն։

Գ.

—Հէրիֆը ութը (8) կածակը (կարմրուկ) առավըմայ ի՛նչ անիմ չիւրիւյ լաֆը՝ բարէօվ գրաբար կու խօրը-թէ, տրիւստ ն'իւր ըսիմ նը՝ տասը խօրըթին մէկը չէյի հասկնար խաէ տէ, չատ հազ արի աս մարդէն, ըսաւ Մանկսար աղան Պատրաստավաճառեանին մեկնելէն յետոյ։

—Էֆէնտիմ, զէնհէթին մէջ աներ է (վարժ), տէյ-մէհալը խազէթանեըը չի լավիր (լեցուիր), մինչէվ իւր դդիւմը կիւտ չիլլի նը իւէլէմին ճօթը չէրըրար։

—Հաճի Մինաս աղա՛, հիսապճայ աս հէրիֆը բարէօվ ալ էֆրէնճի լեզիւ տի գիննայ։

— Ատէօր հէ՛չ ըսելիք չիկայ, զաթը ղազէթաճի ըսազնիդ էթմիչ իքի պուշուխ միլլէթին լեզիւն տի գիննայ իւր, մէկէն մէկալը տէվրիւտայիմ անէ։

Այս դատարկաբանութիւններէն ետք, ցերեկի ճաշն ըրին, և սուրճերը խմելու միջոցին, Մանկսար աղան դարձեալ խօսքին թելը ձեռք առնելով։

— Հաճի՛ Մինաս աղա, իրա՞ւ է իւր կ'ըսին թը թելղրաֆին թելին մէջը ծակ է, էփիւրիւր թէլ մի զարնել ուզին նը, անէօր մէյ յալը բարակ քաշիւք թղթերիւ վրայ կու գրին, էվ թէլղրաֆխանէն պէտթելիւ ճօնճեր կան, անէօնց ճէօթը կու փակցնին էվ թելին ծակէն թէօղ կուտան։ Ճօնճը թելին օնթիւ ծակէն գիւրս կ'ելլէ՝ փէօն գըննըվէօղ մարդիքը կ'առնին էվ տիրիւն թէսլիմ կ'անին։ Համթթայ ասէօր ասէյ ընելիւն իսպաթ ն'ալ ան է կ'ըսին թը, թէլին տակը կօյնաղ վախտըդ՝ ճօնճին խանատին փըղըղըղըղ անելիւ ձանը կ'առնէս։

— Խայիր էֆէնտիմ, վախիթ մի ծառայական տ'ալ ատէնկ էր զան ն'արեր խաէ տէ, աս տըպայ Սալթի Մէրմէրի խանիւթիս դրացիներէն ճօշվօր մ'ունիմ իւր, Նէտի Խուլէի չիմէնտիֆէրին վստասխվօնը թէլէղրաֆի մամիւր է։ Ավիւրը մէկը իս փէօն տէվէթ արաւ, էվ էւէջ թէլղրաֆին մաքինային վրայ մալիւմաթ տըվաւ։

— Խապիւը կայ նը՝ հմայէկս քչտայ մի ին ծ'ալ մէյնէիր նայիւմ թը ինտէօր կ'ուլլի ատ բանը։

— Ազկի խօլայ ի՛չ կայ իւր, էֆէնտիմ, թէլին քէօվ քէրէմէթ մի չըկայ, անէօր ասըլ փէօզին վըսատասխվօնին մաքինային մէջ է։ Սէնկ ըսիմ իւր հասկընաք. էվէլ էօմիւր տէ փէօղէ երկու չանիկ (հողէ անօթ) ին դրեր էվ մէջը քչտայ մի ջիւր ին լեցիւ-

ցեր, ատ չանիյներուն մէջ՝ տէֆատան մէյ մէկ մօյը չանիկ ին դրեր, աս էտքիններուն մէջ ալ լեցուցեր ին թախում մի էսպէչար մախլուխի էզաներ, էվ տէֆատան՝ ան էզաներուն մէջ կախեր ին մէյ մէկ տափկըցած քէմուր, էվ պախըր թելերով իրար ին հանկուրստեր, եանիեայ աս երկու չանիյները իրարու հետ միւխապէրէյի դրեր ին։ Լաքին թօփաֆ նա՛ նէ իւր ատէօնք փարթ (բաղիրբ=իւբիմպէ) թապիր կ՚անին եղեր, ըսել կ՚ուզիմ թը անիւնը մեր Ա.յնայ փարթ քէլիմէն մինասիպ տեսեր ին։ Խօրըթաս չիւրիւթմիշ չանիմ էֆէնտիմ, ան փարթերուն պախըր թելերը բերեր փակուցեր ին մասային վրայ դրվաղ սահաթ մաքենասիի մի, էվ անկից ալ ճամբու թելին։ Ասենկ ալ թելին օթթի ճօթը կու գնուի էղեր։ Հմայէկս գանքի կարգ սահաթ մաքինասի թապիր արածիս. ատէօր վրայ հինգ փարանէօց կլէօր սիմիթի պէօյ չարխ մի կայ, ան չարխին վրայ թէքէրլէխի պէս պլլված ճըթնիւկի լանք քաշիւք թուխթին օնցուցեր էվ թխթին ճէօթը երկու ժուիկի մէջէ ին օնցուցեր, իւր սահաթ մաքենասիյին դառնալէօվը քաշիւքը դիւրս կ՚ելլէ, էվ օթթիի մարդը ձեռքին տակը դռի ջախջախ միսալի բան մին՚ինի, քանի իւր թըք թըք անէ նը՝ անէօր ճէօթը փարթին մէջ կու մըննէ իւ կ՚ելլէ, ասինկօվ՝ քաշիւքին վրայ մօյ ու մեծ խազեր հասըլ կ՚ուլլին էվ օթտիյի մարդը ան խազերը ճֆռալիւ գրի պէս կու կարդայ էվ մէյալը թխտի վրայ կու գրէ իւ տիրիւն կու խրկէ։

— Ըսել է թը թէլղրաֆին ասըլ ֆէօգին փարթին մէջ է։

— Հրամմեր էք, չիւնքի էլէքթիւրիկ իւր կ՚ըսին իսէ նը, փարթին հիմմէթէօվ ն՚է, լաքին ծառայականից

ամմէն չիմ կրար ըսեր թը սայթ փարթէօվ կուլլի, միւհիմ բանը վեզհաղարիեայէօվ կապած տ՚իլլին իւր քէրէմէթ մի հասըլ լնի։

— Ատ խուսուսին քէվչըր չատ տրիստ է, հաճի Մինաս աղա, լաքին բան մ՚ալ տի հարցնիմ։

— Էօմ ր՚արէ, Մանկսար աղա։

— Հաչա՛, օնցած օր է, բարէօվ միքքըս չիգար թը վէօվ էր իւր ըսաղ թը նէօրելիք մաքինամին է եղեր, այնի մարդիւ պէս կու խօրըթէ իւ հէրէն կու կանչէ։ Աս բանը զէյինս չառաւ, տէմիւր էլէթին հէ՞չ կրայ խօրըթեր՝ ըսի. լաքին միքքս դրի իւր մեր Ն՚եկաղ օրդ հարցնիմ։

— Մեղավէօրս...։

— Էմմէն ս՚Աստղիւ մեղայ։

— Հէրիւ չէ էօջի տարին, Պէկօղլիի ճիվարը գընացեր էի. չաթէն (մեծ ճամբայ) օնցաղ վախթըս, ակնճիս հերէն կանչելիւ ձան մի ն՚եկաւ, սէյ դառնամ իւր, ճէսիւմ խանիւթի մի ճամէքէնին մէջ ալէթ մի կայ՝ մարդիւ պէս հէրէն կու կանչէ։ Ինքիրէնս ըսի թը «Մինա՛ս, կօյնէ հայէ թը սա ինչիւկի՞ն ն՚է։ Ան հէտղին (նոյն միջոցին), մարդ մ՚ալ էկաւ քօվ՚սի վեր կօյնեցաւ իւ պաշլայեց վրայի գրերը կարդալ։ Հարցուցի թէ «նէ՞ եազմիշլէր»։ Ըսաղ թը.

— «Ղրաֆօֆօն տիյէրլէր քի եէնի իճատ պիր չէյ տիւր, հէր տիլտէն սէօյլէյէր, պիւլպիւլ կիպի էօթիէր, գօնուշիէր։

— «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, ըսի, նասըլ օլիյի տէ կօնուշիյի» — «Իչթէ» ըսաց, անախթար իլէ քուրուեէրլէր, վէ պաշլարի քօնուշմայա»։

— Ծառայակա տ՚ատ խօրըթին էմմէն չըսի, էվ նայեցայ իւր, վախիտէ սահաթ մաքինասի մին՚ինի

էվ բալլիէօվ խուռմիչ կ'անին իսէ տէ՝ աս խուսուսը թէյղրաֆ մաքինասիյին մչի թէրթիպ ն'է իւ վրան մասլահաթ մի կայ՝ժօրիկի պէս կու դառնայ։ Հալ պուքի, վրան ինկզի ըրէնկ պզտիկ լօղ (գլան) մի կայ, էվ աս լէօղին վրայ ճիւկ իւ մուկ, խժիչ րժիչ մօյեր խազեր լին չիներ, անէօր վրայ ալ ծոցիւ սահաթի պէս բան մինին հեցցիւցեր. էվ սահաթին ճամին օրթայէն պիլլէօր ըսիմ թը էլմաս՝ սըլըլիւկ մինին գիւրս տնկըցիւցէր իւր լէօղին վրայ խնճիչ բնճիչ (խրթին) խազերիւն մըջէն նէօր հարսի պէս ժէօռ կուգայ իւ կու պաշլայէ խօրըթել. ասկի խաթի նազար, սահաթին էտրվէն պօռազան մինին օնցիւցեր իւր ձանը անէօր մչէն տավուտի ելլէ։

— Աս էմմէնը րարէօ'վ, լաքին լէօղ մինին չիներ իւ վրան ճիւկ իւ միւկ խազեր ին քաշեր, կ'ըսես նը, ան լէօղ ն'ինաէ՞օր ին չիներ։

— Մեղավէօր ս'ալ լէօղին մատտէին պէյինս չի կրցի պառկըցնել, ան իրիկիւնը գնացի վատասիվօնի թէլղրաֆճին զօոյ իւ տեսածս հէքեյաթի պէս խօրըթեցի, ան ալ ալէյ մի զէյինս խօթեց։ Անենկ իւր, ան լէօղը խիւսիւսի մատտէներէն կու չինին էղեր իւր, Զինիմաչինէն կ'ելլէ էղեր, Հինտիստանի ճամբէօվ Ամէլիքա կու տանին իւ ֆէօն թէրպիյա կանին էղեր, անկի կօնցնին Լօնտուռայ՝ ֆէօն ալ վրան ճյա մի կու քսին իւ կու խրկին Ֆռէնկիստան, աս էթքիններ ն'ալ թախիւմ մի մօյը գիր էվ ճինիվիզ հէրիֆներ՝ վրան կու կարդան իւ խութիներով աշխըրքիս հըժվի (ինչեւ) էտի խէլվէթը կու խրկին էղեր։

— Էս քեզի րան մ'ըսիմ, հաճի Մինաս աղայ, աս կիտիչէօվ ն'օր մ'ալ մէռելը տ'օղջըցնին։

— Ատ ըսաղնիտ ճիպ եապանը մի՝ նէտէք։

— Ասուազ էրկան էօմիւր տայ, էփէյի նէֆես տ'հատիւցի. լաքին, նայինք թ'օր ն'իչ վախտ'է. լաֆ ն'ինկանք իւ խռտիւյնիս (կոկորդ) մոռցանք, ըսելով՝ Մանկսար աղան ժամացոյցը նայեցաւ եւ բացագանչեց. — Օ՛, արեւը մանելիւ վրայ է, տասվերկիւքին էռսիւնվիրեք կայ էղեր։ — Մաշի'ւկ, Բունենց Ափիկ, ըրախիյին փօլատը բեր։

— Հըմայ տեսա՞ր թ'ը'օր ն'ինտէօր իրիկիւն կուլլի, հաճի Մինաս աղա՛։ Հիյ վեց խէտէհ ճերմակ ջիւը կընճինք, զօրէմ, « Շատը զարար է » կ'ըսին։ Հացերնիս կուտինք, քիչ մ'ալ սէյ նէնկ էյլիկ կուլլինք կու պառկինք. օղջ մնացօղին՝ առտօնց կելլինք թիւթիւնալթինիս կ'անինք էվ կ'իյնինք ճամբայ, «Թութպէնի Պէկ օղլի»։

— « Ի կամս ձեր ն'է ապաստան » կ'ըսէ Պղնձէ քաղքի Բէհլիւլը, Մանկսար աղա՛։

Ի.

Ըստ կանխորոշ կարգադրութեան, մեր աղաներն Երկուշաբթի առաւօտ ժամը երեքին, Վէզիր խանէն մեկնեցան եւ մեծափառ քայլերով՝ Մահմուտ փաշայի զառիվարէն իջան կամուրջին գլուխը։ Մանկսար աղան դրամին ճերմակ կտաւէ քսակը գրպանէն հանելով, կոկորդին հանգոյցը քակեց եւ եղջիւրաձեւ անկիւնէն 20 փարա կամուրջի հաւաքչին ձեռքը դըրաւ, ու քսակին յատակը օդին մէջ բոլորչի շրջան մ'ընելով՝ հանգոյցը վերստին հաստատեց եւ դրաւ գրպանին խորը։

Դանդաղաքայլ աջ ու ձախ դիտելով՝ կամուրջէն

անցան Ղալաթիա, եւ երբ հասան Խավեար խանին անկիւնը, — Ա՛լ ասկի անդին ըրէտէթը քիւ ձեռք տ՚է, Հաճի Մինաս աղա, իւե՛ւր (ուր որ) տ՚օլըրինք նը տ՚ըսէս իւր էրթանք․

— Սօլախդինիս տի ղառնանք իւր թնէլին չաթին խանաթլիւին էռէչ ն՚ելլինք ։

— Մինասիկ, ըսաւ Մանկասար աղան, եւ հասան տոմսակավաճառին տաղաւարին առջեւ ․

— Ցըթիյները ասկի տ՚առնվի, ըսաւ Հաճի Մինաս աղան ։

Հետեւապէս Մանկասար աղան ծանօթ քսակը դարձեալ հանելով, մի եւ նոյն արարողութեամբ մէջէն երերկուքնոց մը հանեց ու դրաւ սեղանիկին վրայ, եւ « Պիգէ իքի ուճուզ Փըթիյ վէր, ըսաւ․

— Եօ՛ք պուռտա սաթառ Փիթիլ, Փլամպօ Փիթիլ վառ չէ բռօՓէթէ ։

— Հաճի Մինա՛ս աղա, ղաս էկիւ նայէ թը աս մարդը ն՚ի՞չ կիւ լղճէօրկէ․

Ծիշդ այս վայրկեանին տիկինի մը ընկերացող բեղրրաւոր պարոն մը մեր աղաներն ընդմիջելով ձեռքը տոմսավաճառին երկարեց, եւ, sko պիյյե , սիլ վու բլե , ըսածատենը Հաճի Մինաս աղան անդրադառնալով՝ — Պլէթ տ՚ըսես իւր հասկնայ, ըսաւ, ուստի Մանկասար աղան խօսքը դարձեալ տոմսակավաճառին ուղղելով,

— Ա՛Փ էտէրսիւզ, չէլէպի, եօղլիւ տէմիւըմ, պիզէ իքի ուճուզ պլէթ վէր ։

— Եօք ուճուզ պուռտայ, նէ զաման խտէռ ուճուզ, կիթմէզ պու տան, վար կիտէճէք իւքսէք եօքուշ ։

— Հաճի Մինաս աղա՛, աս ի՞նչ էճէիփ մարդ է,

հէ՛չ լաՓ չի հասկնար, գիտես թը քառսիւն կիւտը տ՚օլըրցնէ ․

— Ցռէյները ասէնկ ին, լաՓը չիւրիւթմիշ կ՚անին, ինչ իւր խօրըթին նը մըջէն Փօստըլի (տոնանմ) թէք կ՚ելլէ․ Բէրէմ արէքիւր, ծառայական տ՚անէօր հասկցնիմ թը մենք վէ՞օվ ինք, ըսելով, անցաւ յառաջ, եւ « պախ քի տէյէմ, պիզ սարաՓըք, պիզէ լօլօ օ,մազ, պիզ աատմայ պէչ Փարա եէտիւրպիզէ իքի պլէթ՝ պիր տէ խուրուշ վէր քի մէզրք, պիզէ իքի պլէթ՝ պիր տէ խուրուշ վէր քի իշըմզայ կիտէք, ըսելով, վերջապէս տոմսակներն ու իշըմզայ կիտէք, ըսելով, վերջապէս տոմսակներն ու դրամին մնացորդն առին, եւ յառաջացան բացխփիկին (Թուռնիքէ) առջեւը ․

— Հաճի Մինա՛ս աղա․ իւսկի՞ տ՚օսնինք ներս ։

— Շաբաթ իրիկվան իղահ արազ նօխթաս իշտէ Փէօս էր, սա տէմիւր ճաղիկը կըտաէ իւ օնցի օթթին․

Մանկասար աղան սոյն հրահանգը կէտ առ կէտ գործադրելով՝ անցաւ սպասման վայրը, իրեն օրինակին հետեւեցաւ Հաճի Մինաս աղան, եւ հազիւ գակին նստած էին․ սուլիչը շչեց․ եցած մէջտեղի կառքը նստած էին․ սուլիչը շչեց․ եւ ելեքտրական զանգակը հնչուեցաւ եւ կառախմբիկը սկսաւ թաւալիլ․ Այն ինչ ճամբուն մէկ քառորդը հասած էին, փապուղիին մթութիւնն ու կառքերուն թաւալման շառաչիւնը՝ Մանկասար աղային սարսափ եւ արհաւիրք պատճառելով․ Ընկերոջը դարձաւ ու,

— Հաճի Մինա՛ս աղա, վրաս տէհշէթ կուգայ, էվ զաՓրաս խապարմիշ կուլլի, չիւե՞ր իւր Փէօս կօնկըցընել տանք իւ մենք մըջէն դիւրս ելլինք․

— Ատ բանին խապիլը չիկայ, զաթը մօտկըցանք, հըմայէկս իւր իւր է նը տ՚ելլինք․ կուզէս նը օտաս վրայ ելլինք, վերի ծակը սէյիր կ՚անես, կ՚ըսէ, եւ

Մանկսար աղային ձեռքէն բռնելով՝ ոտքի կ'ելլեն։ Եւ արդէն հասած էին վերի կայարանը։

Կառքերուն կեցած ատեն յառաջ եկած յակադարձ ցնցումէն, Մանկսար աղան հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, ոտքը սայթաքեցաւ, եւ ետին կեցող միջին տարիքով Ցոյն կնոջ մը ոտքին վրայ կոխեց. այս վերջինը զգացած ցաւէն սաստիկ զայրացած՝

— Նա՛ քա քօ՛ խրօնաքիս, պօռաց։

— Աղզինի Թօրլա, արխամտա նէյէ՞ տուրմիշըն, սէօյլէյէճէկսէն վար իսէ արապաճիյէ սէօյլէ քի էյի տուրուխտուրայիտի, պէն նէ՞ եափամ, ըսելով՝ ելան Թիւնէլին հրապարակը։

— Քէզի բան մ'ըսի՞մ. հաճի Մինաս աղա, գիտես Թը ասէօր գէօրծերնիս ըրասթ չերթար։

— Էֆէնտիմ, ճամբորդութեան մէջ ամէնկ մօյ իւ մուլ խէզէներ վուխու կ'ուլլին էս հըմա հրամանիցդտի հարցնիմ Թը. Թնէլին վրայ ի՞նչ քէսպ արիք։

— Ջգէ՛, հէյկիտիսի՛, էս ամէնկ սատընայական կիրտի չըխտիւլիւ բաներէն կու վախիմ. էտի տըպուկին (վերջին անգամ) Իւսկէք խալտըրի մէն չէհէտիւյ մի քալելէօվ վար կ'իջնինք։

— Ինտէօր իւր մինասիպ կու տեսնէք նը՝ անենկ կ'անինք, ձեր ըռէհէթիւթիւնը նայեցէք։

Առաւօտուն Թէեւ երկինք ամպամած էր. բայց կէսօրին մօտ արեգակին գաղջ ջերմութիւնը գարնան մերձեցումը կ'աւետէր, եւ առիթ կու տար հին տոմարին հետեւող քրիստոնէից՝ որոնք կարենան զուարճալի Փակեալ խորան մը տօնելու։

— Օխ ն'իւթ տարի մի կայ իւր Պէկօղլի չիմ ելեր, պինաները խժիշ բժիշ կերըվայ աչքիս։ Հըմայէկս ուսկի՞ տ'երթանք, հաճի Մինաս աղա։

— Քիչ մի դար վեր տ'ելլինք, իւ սօլախ դինիս ճօյ մի տ'իտանք իւր չաԹը էլլինք։

Երբ Տէօրթ եօլ աղզըն հասան, դիմակաւորներու խումբի մը հանդիպեցան, որոնք նաւաստիներու տարազով՝ ձողաբարձ ժապաւէնի պարը կը դառնային և անցուդարձը պահ մը խռնած՝ նոյն տեսարանը կը դիտէին։ Մեր աղաներն ալ արմանք զարմանքով դիտելէ վերջ՝

— Է՛ս աս պօյ ս'էի էկեր, տահա ամենկ օյին չէյի տեսեր։ Գիտես Թը օտվընիւն տակը Թէքէրլէմին դըրեր. հէչ ալ չաշիւրմիշ չին աներ, ըսելով յառաջացան, ճամբուն վրայ միշտ դիտելով՝ կերպ կերպ տարազներ ու զանազան արհեստաւորներու նմանութիւն ձեւացնող դիմակաւորներ, որոնցմէ ոմանք մեր աղաներուն ալ մէյմէկ ակնարկութիւն կ'ընէին։

— Հաճի Մինաս աղա՞, գիտե՛ս Թը ճօշվէօր կումանին աս ըճերը։

— Ճօշվէօր չիլլին նը՝ ի՞նչ հէտ տ'իւնին իւր միզի իւրքիւնթիւ տի տան։

— Հա՛, օթԹիլի սատընան նայէ, փոշէքլիւն (ըստեպղին) աղջիր (եղջիւր) է չիներ իւ խամչիէն պօչ, ըպա՛յ սըԹԹիլի խափտանը նայէ. ձիւն ծամը մէօրիւք է չիներ. Պզտիկութեանս էմմէն տարի աս առտօնց Ս. Կօղմօղ կ'երթայանքնը միԹտէ՞. քու ըքըը շըջօք կու հաքնէյին, էրեսնին ալ պիւր կու քսէյին էվ կու ցատկռտէյին, անէօնք հըմայ փէօս Թող գան իւ բարեկենդի քիֆէթ տեսնին։

Խառնիճաղանճէն հրմշտկուելով՝ վերջապէս հասան Սիրք ցը Բերայի առջեւը, ուր հանդիպեցան ձիաւորներու խմբակի մը, որոնք ա՛յնքան արբեալ էին որ հազիւ կրնային չորքոտանիներուն վրայ կենալ ու սան-

ձեռը բռնել։ Ասոնք Մեծ պահքի Նրկուշաբթի օրուան վաղանձուկ երկսեռ սապետներ էին։ Մանկասար աղան երբ տեսաւ գեղեցիկ սեռին այսքան լպիրշ ստորնացումը, բոլորովին սրտնեղելով ու գայթակղելով՝

—Ասէօնք հիսապճա էրիյ կնիյ ա'ըլլին իւր ձիէօվ հիրաց ժէօռ կուգան։

— Խայիր էֆէնտիմ, կթտիքը մենէ աղէյներ ին, էվ քիրայէօվ էրիյ մարդէօց հետ ժէօռ կուգան իւ էյլիկ կ'ուլլին։

— Էս քեզի բան մ'ըսիմ, հաճի Մինաս աղա', աս տաճա փէօս ինք իւ ասենկ է, ըպայ կըսես իւր Թաթավլա երթանք նը՝ Սօթօմ Գօմորը տի մնինք։ Ասէօր քէսիւկ ճամրան՝ էրէսիւս ջրօվը՝ չիհէտիւյ մի էտ դառնանք, զօրէմ փոր ս'ալ անիւթեցաւ։ Հիմայ Ափիկը լօվլաոը խաշած է իւ սօխին փիյազը չարդաղ։

— Ատ էմմէնէն բարէօմն' է։

Գրեց

ՄԵԾ. Դիմ. Այբ. ԼիւԾ. Է. Նու. ՏիւԾ. Է. ԲԷ.

ՄԷԹՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մէթրական դրութիւնը իր պարզութեան, հաշիւներու համար ընծայած դիւրութեան եւ անփոփոխ հիման վրայ հաստատուած ըլլալուն համար բոլոր քաղաքակիրթ ազգերէ ընդունուած է պաշտօնապէս կամ երկրին մէջ ազատ գործածութեան արտօնութիւն տրուած է։

Այս դրութեան հաստատման պատիւը կ'իյնայ Ֆրանսայի։ Արդէն Լուի ԺԱ. եւ Ֆրանսուա Ա. Հանրի Բ. Լուի ԺԴ. և Լուի ԺԶ. թագաւորները գաղափարն ունեցած են օժտելու իրենց երկիրը նոր դրութեամբ մը՝ որ հիներուն պակասութիւնը չունենար։ Բայց միայն 1790 Մայիս 8ին Լուի ԺԶ.ի օրով Օրէնսդրական Ժողովն՝ Թալէյրանի առաջարկութեան վրայ հրովարտակ մը հանեց չափերու միօրինակ դրութեան մը հաստատման համար։ Գիտութեանց Ակադեմին ասոր համար յանձնախումբ մը կազմեց որ կը բաղկանար Պօրտա, Լակրանժ, Լաբլաս, Մօնժ եւ Քօնտօրսէ նշանաւոր գիտուններէ։ Այս յանձնաժողովը որոշեց որ նոր դրութիւնը տասնորդական օրէնքներու վրայ հիմնուի եւ երկայնութեանց չափին միութիւնն ըլլայ միջօրէականի երկայնութեան մէկ կոտորակը, եւ թէ, մնացեալ բոլոր չափերը այս միութեան վրայ յենուն։ (Տեղւոյ մը միջօրէականը գունտի մեծ շրջանակ մըն է, որ կ'անցնի երկու բեւեռներէն եւ այդ տեղէն եւ երկրիս մակերեւոյթը երկու հաւասար մասերու կը բաժնէ)։ Աքանչելի գաղափար մըն էր սա, որով չափերու միութիւնը անայլայլ կը մնար ժամանակի եւ ժողովրդոց ազդեցութիւններէն։ Այս արդիւնքին հասնելու համար Մէքէն եւ Տըլամպրը չափագէտները պաշտօն ստացան չափել Բարիզի միջօրէականը՝ Տիւնքէրքի աշտարակին եւ Պարսելոնայի միջնաբերդին միջեւ։ Արդէն 1736ին Պուգէր եւ Լա Քանտամին՝ Բերուի մէջ, իսկ Մօբէրթուի և Քլէռօ՝ Լաբոնիոյ մէջ չափած էին միջօրէականի 1 աստիճանի երկայնութիւնը։

Գտնուած չափերն են մէկ աստիճան երկայնութեան = ի Բերու 56734 ձողաչափ, ի Ֆրանսա՝ 57025 եւ ի Լաբոնիա՝ 57196։

Այս թիւերը իրար խառնելով՝ քառորդ միջօրէականին չափը գտնուեցաւ, որ է 5,130,740 գրկաչափ. մէթրին երկայնութիւնը որոշուեցաւ այս թուոյն 10 միլիոններորդ մասն առնելով, այսինքն՝

1 մէթր = 0 ձողաչափ 5,130,740 կամ 0 ձող, 3 ոտք, 11 գիծ եւ 296 հազարերորդ գիծ։

Գերմանացի չափագէտ Պէսէլ նորէն կատարելով մի եւ նոյն չափերը, 1841ին, գտաւ հետագայ արժէքները, որոնք աւելի ճիշդ կրնան նկատուիլ։ Երկրիս քառորդ միջօրէականն է 5,¯90,180 ձողաչափ՝ 256 ձողաչափի անստուգութիւն։ Սոյն թիւը 1790ի յանձնախումբին գտած թիւէն 440 ձողաչափ աւելի է։ Նոյնպէս Ֆայ աստղաբաշխին նայելով՝ որոշուած մէթրը 10,002,008 անգամ կը պարունակուի քառորդ միջօրէականին մէջ։ Ասկէ կը հետեւի որ գործածութեան մէջ եղող մէթրը՝ 1/5 միլիմէթր աւելի կարճ է։

1799ի Յունիս 2ին հրովարտակ մը արտօնեց մէթրը առնել իբր միութեան խարիսխ՝ նոր չափական դրութեան։

Բլաթինէ մէթր մը շինուեցաւ ամենամեծ խնամոք՝ իբր չափ ծառայելու համար եւ 1799 Յունիս 22ին Պետութեան դիւանատան մէջ պահուեցաւ։ Ասի ճիշդ մէթրին չափը կուտայ՝ երբ հալող սառոյցի մէջ դրուի, այսինքն 0 աստիճանին մէջ։

Մի եւ նոյն ժամանակ ուրիշ յանձնախումբի մը յանձնուեցաւ կշռի միութիւնը գտնել։ Սա առաւ 1 տասնորդամէթր խորանարդ թորեալ ջուր՝ հարիւրամասնեայ 4 աստիճան բարեխառնութեան մէջ (ուր ջուրը ամենէն փոքր ծաւալը կը բռնէ) եւ այդ ջուրին ծանրութեան անունը տուաւ հազարակրամ։ Նոյնպէս այս չափէն ալ՝ բլաթինէ նմոյշ մը շինուեցաւ եւ բլաթինէ մէթրին հետ պահուեցաւ։

1839 Յուլիս 4ին օրէնք մը բոլոր Ֆրանսայի համար մէթրական դրութիւնը պարտաւորիչ համարեց 1840 Յունուար 1էն սկսեալ։ Յետոյ սոյն դրութիւն ընդունուեցաւ Պելճիքայէ, Իտալիայէ, Սպանիայէ, Յունաստանէ, Բորթուկալէ եւ Չիլիի կառավարութիւններէն։ Մինակ կշիռներու չափերն ընդունուեցան Հոլանտայէ, Զուիցերիայէ, Բրուսիայէ, Տանըմարքայէ, Պատի եւ Հէսի դքսութիւններէն։ 1875 Ապրիլ 15ին Միջազգային համաժողով մը՝ կազմուած Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ամենէն նշանաւոր գիտուններէ, մէթրական դրութիւնը ընդունելու համար համաձայնութեան մը պայմանները որոշեց եւ 1875 Մայիս 20ին մի եւ նոյն ժողովը որ Մեթրի Խաղաղագիտական Համաժողով անունը առած էր, Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարարութեան ապարանքին մէջ, Տըքազ դուքսին նախագահութեան տակ գումարուելով՝ 15 Ապրիլին տուած որոշումներուն վաւերացումն ու ստորագրութիւնը կատարեց։ Այն Պետութիւնք որոնց լիազօրները սոյն միջազգային համաձայնութիւնը ստորագրեցին են՝ Թուրքիա, *Աւստրո-Հունգարիա, *Գերմանիա, *Արժանթինի Հանրապետութիւն. *Պելճիքա, *Պրէզիլ, *Տանըմարքա, *Սպանիա, Միացեալ Նահանգք, *Ֆրանսա, *Իտալիա, *Բերու, *Բորթուկալ, Ռուսիա, *Շուէտ եւ *Նորվեկիա, *Վենեցուէլա, *Զուիցերիա։ Նոյնպէս միւս տէրութիւնք իրաւունք ունին ապագային ընդունելու նոյն պայմանները։ (* Աստղանիշ դրուած Տէրութեանց մէջ հիմա պաշտօնապէս ընդունուած եւ պարտաւորիչ է մէթրական դրութիւնը, նոյնպէս ի Մեքսիկա, Հոլանտա, Ռումանիա եւ բոլոր Միացեալ Հարաւային

Ամերիկայի Պետութիւնք, իսկ Անգլիոյ, Գանատայի եւ Միացեալ Նահանգաց մէջ գործածութիւնը արգիլուած չէ։

Երկայնութեան չափեր. — Երկայնութեան չափերու միութիւնն է մեթր, որ երկրիս միջօրէականին երկայնութեան 40,000,000րդ մասն է ։ 1 մէթրը = 1 արշըն 471 = 1 էնտազէ 538 = 1 եարտա 3 ինչէզ 371, որով 1 արշըն = 0մ 68, 1 էնտազէ = 0մ. 65, 1 եարտա = 0մ.914։

Մեթրին բազմապատիկները եւ ստորապատիկները իրարմէ 10 անգամ մեծ կամ փոքր են ։ Բազմապատիկներն են Տեքամեթր Տմ. = 10 մ., Հեքթոմեթր Հմ. = 10 Տմ. = 100 մ., Քիլոմեթր Քմ. = 10 Հմ = 1000 մ.։ Սովորաբար 10 քիլոմէթրէ աւելի երկայնութեան համար (ճամբաներու հեռաւորութեան եւայլն) իբր միութիւն կը գործածուի Քիլոմէթր. այսպէս կ'ըսուի 56 քիլոմէթր, 172 քիլոմէթր, 10,000 քիլոմ. եւայլն ։ Իսկ 1000 մէթրէ վար եղող երկայնութիւններու համար իբր միութիւն կը գործածուի մէթրը, ինչպէս՝ 735 մ. (և ո՛չ 7 հէքմ. 3 տէքմ. 3 մ. կարդացուած ժամանակ)։ Ստորապատիկներն են՝ Տեսիմեթր տմ. = $^{1}/_{10}$ մ. Սանթիմեթր սմ. = $^{1}/_{10}$ տմ. = $^{1}/_{100}$ մ ։ Միլիմեթր մմ. = $^{1}/_{1000}$ մ. = $^{1}/_{10}$ սնթիմ.։ Իսկ սանթիմէթրէ աւելի պզտիկ չափերու համար իբր միութիւն, կը գործածուի սնթմ.ը։ Այսպէս կ'ըսեն $^{1}/_{400}$ սնթմ. $^{1}/_{1000}$ սնթմ. եւայլն։

Մէթրը իր բազմապատիկներով եւ ստորապատիկներով գրելու է հետեւեալ կերպով (իւրաքանչիւր 0ի տեղ ըսուած թուանշանը դնել. իսկ եթէ թիւ մը չըսուի՝ 0 ձգել)։

0 Քմ. 0 Հմ. 0 Տմ. 0 Մ., 0 տմ. 0 սմ. 0 մմ.

Ո՛ր պատիկը որ իբր միութիւն առնուի՝ ստորակէտը (,) անոր առջեւ կը դրուի. հոս մէթրը իբր միութիւն առնուած է։ Այսպէս՝ 8Քմ. 3Տմ. 6մ. 7սմ. 9մմ, կը գրուի 8036մ.079 եւ կը կարդացուի 8 հազար 36 մէթր 79 միլիմէթր։

* * *

Հասարակ կամ մերական փարսախ = 4 Քմ.

Ցամաքային կամ երկրային փարսախը մէկ միջօրէականի 1°ի մէջ 25 անգամ կը պարունակուի։ Միջօրէականի 1°ի չափն է 40000 : 360 = 111 Քլմ. 111, որով 1 երկրային փարսախ = 111 Քմ. 111: 25 = 4 Քմ. 4444։

Ծովային կամ աշխարհագրական փարսախը միջօրէականին 1°ին մէջ 20 անգամ կը պարունակուի, որով հաւասար է 111 Քմ. 111:20 = 5 Քմ 5556.

Ծովային մղոնը՝ որ ծովային փարսախի $^{1}/_{3}$ը կ'արժէ՝ այսինքն միջօրէականի մէկ վայրկեանի երկայնութեանը, հաւասար է 111 Քմ. 111: 60 = 1852 Քմ։

Ծովային հանգոյցը որ կէս երկվայրկեանի կամ մղոնին 120րդ մասն է, կ'արժէ 1852:120 = 15 մ. 43։

Գրկաչափը կ'արժէ 1 մ. 624. իսկ մեր գուլաճը 1 մ. 705։

* * *

Մէթրը արշընի վերածելու համար մէթրին թիւը 1,47ով բազմապատկելու և կամ ծայրը 2 զէրօ աւելցնելով՝ 68ով բաժնելու, տասնորդականը՝ որ արշընի կոտորակն է՝ րուպի վերածելու համար 8ով բազմապատկելու է։— Օրինակ՝ 45 մէթրը արշընի վերածել։ 45×1,47=66,15 արշըն. կամ 0,15×8=1,20. պատ. 66 արշըն 1 րուպ 2։

Արշընը մեթրի վերածելու համար 1,47ով բաժնելու, կամ 68ով բազմապատկելով արտադրեալին աջ ծայրէն 2 թիւ զատելու է։ Եթէ արշընին հետ ռուպ ալ կայ, 8ով բաժնելու և արշընին քով գրելու է իբր տասնորդական։ — Օրինակ․ 45 արշըն 5 ռուպը մեթրի վերածել։

5:8=0,625 45+0,625=45,625 45,625×68=3102,5՝ աջէն 2 թիւ զատելով՝ 31 մ. 025։

Ուրեմն 1 մեթրին գինը գիտնալով՝ 1 արշընինը գտնելու համար մեթրին գինը 1,47ով բաժնելու կամ 68ով բազմապատկելով ծայրէն երկու թուանշան զատելու է։ Իսկ քանի մը արշընի եւ ռուպի գինը գտնալու համար դիւրին միջոցն է զանոնք մեթրի վերածել եւ 1 մեթրին գինով բազմապատկել։ — Օրինակ. 1 մեթրը 16 ղրշ․ եթէ արժէ՝ 13 արշըն 5 ռուպը ի՞նչ կ'արժէ։ 13 արշըն 5 ռուպ = 13 արշըն 625 = 8 մ. 464, որով խնդրուած գինը կ'ըլլայ՝ 8 մ. 464×16=135 ղրշ․ 424։

1 արշընին գինը գիտնալով՝ 1 մեթրինը գտնելու համար պէտք է արշընին գինը 1,47ով բազմապատկել, կամ ծայրը 2 զէրօ աւելցնելով՝ 68ով բաժնել։

(Մի եւ նոյն է էնտազէն, միայն 1,47ի տեղ 1,54 և 68ի տեղ 65 առնելու է։)

* * *

Եարտան արշընի վերածելու համար, եարտային թիւը 4ով բազմապատկելու եւ 3ով բաժնելու է։

Արշընը եարտայի վերածելու համար, արշընին թիւը 3ով բազմապատկելու եւ 4ով բաժնելու է։

Ուրեմն 1 եարտային գինը գիտնալով 1 արշընինը գիտնալու համար, եարտային գինը 3ով բազմապատկելու եւ 4ով բաժնելու է = 1 արշընին գինը գիտ-

նալով՝ 1 եարտային գինը գտնելու համար արշընին գինը 4ով բազմապատկելու եւ 3ով բաժնելու է։

* * *

Մէթրոն եարտաի վերածելու համար, մեթրոյին թիւը 10վ բազմապատկելու և 9ով բաժնելու է։ Եարտան մեթրոյի վերածելու համար 9ով բազմապատկելու եւ 10ով բաժնելու է։

1 մեթրոյին գինը գիտնալով՝ 1 եարտայինը գտնելու համար մեթրին գինը 9ով բազմապատկելու եւ 10ով բաժնելու է։ = 1 եարտային գինը գիտնալով՝ 1 մեթրինը գտնելու համար եարտային գինը 10ով բազմապատկելու եւ 9ով բաժնելու է․ (Թիւ մը 10ով բազմապատկելու համար, աջ կողմը 0 մը կ'աւելցնեն, կամ եթէ տասնորդական ունի՝ ստորակէտը թիւ մը աջ կը բերեն. 10ով բաժնելու համար թիւ մը կը զատեն աջէն կամ եթէ տասնորդական ունի, թիւ մը ձախ կը տանին. — Օրինակ. 87×10=870, 87,56×10=875,6, 87:10=8,7, 87,56:10=8,756։

ՄԱԿԵՐԵՒՈՅԹԻ ՉԱՓԵՐ. — Միութիւնն է քառակուսի մեթրը (մէկ մեթր կողմ ունեցող քառակուսի մը)։

Քառակուսի մեթրին բազմապատիկներն և ստորա-
պատիկները խիստ 100 անգամ մեծ կամ փոքր են։
Բազմապատիկներն են՝ Քառակուսի Տեքամեթր = 100
Քռ.մ.։ Քառակուսի Հեքթոմեթր Քռ.Հմ.=100 Քռ. Տմ.
=10000 Քռ. Մ.։ Քառակուսի Քիլոմեթր = 100 Քռ.
Հմ.= 1000000 Քռ. Մ.։ Ստորապատիկներն են,
Քառ. Տեսիմեթր=$^{1}/_{100}$ Քռ.մ.։ Քառ. Սանթիմեթր=$^{1}/_{100}$
Քռ. տմ.=$^{1}/_{10000}$ Քռ.մ.։ Քառակուսի Միլիմեթր $^{1}/_{100}$
Քռ. սմ. =$^{1}/_{1000000}$ Քռ. մ.։

Երկրի մը տարածութիւնը նշանակելու համար կը

գործածուի իբր միութիւն Քռ. Քլմ.ը։ Պզտիկ մակերեւոյթներու համար կը գործածուի Քռ. Մէթրը։ Արտերու, դաշտերու համար կը գործածուի Կալը (ար) որ համարժէք է Քռ. Տմ.ին։ Հէքթառը որ հաւասար է 100 կալի և Սանթիարը որ կալին 100րդն է։ Այսպէս.

Հէքթառ = Քռ. Հմ.
Ար (կալ) = Քռ. Տմ.
Սանթիար = Քռ. Մ.

1 ար = 0 արտավար 108 (արտավար=տէօնիւմ), որով 1 արտավար = 9 ար 193։

Քառակուսի մէթրը իր պատիկներով այսպէս կը գրուի.

Քռ. Քմ.	Քռ. Հմ.	Քռ. Տմ.	Քռ. մ.,
00	00	00	00,

Քռ. տմ.	Քռ. սմ.	Քռ. մմ.
00	00	00

Որով՝ 73 քռ. քիլմ. 60 քռ. Տմ. 7 քռ. մ. 56 քռ. տմ. 7 քռ. սմ. և 65 քռ. մմ. այսպէս կը գրուի. 73'00'60'07 քռ. մ. 56'07'65. և կը կարդացուի 73 քռ. քլմ. 6008 քռմ. 560 հազար 765 քռ. մմ.։

Որ եւ իցէ քառակուսիի մը մակերեւոյթը գտնելու համար կը չափեն երկայնութիւնը և լայնութիւնը, յետոյ գտնուած թիւերը իրարմով կը բազմապատկեն, (զանազան մակերեւոյթներու, ինչպէս եռանկիւնի, շրջանակի վրայ յաջորդ տարի պիտի խօսինք։

ԾԱՒԱԼԻ ՉԱՓԵՐԸ.— Միութիւնն է խորանարդ մէթրը (խորանարդ մը, որու ամէն մէկ կողմը 1 մէթր է)։ Խոր. մէթրին բազմապատիկներն ու ստորապատիկներն իրարմէ 1000 անգամ աւելի մեծ կամ պզ-

տիկ են. Բազմապատիկներն են՝ Խորանարդ Տէքամէթր = 1000 խոր. մ.։ Խորանարդ Հէքթոմէթր = 1000 Խոր. Հքմ. = 1000000 խոր. մ. Խորանարդ Քիլոմէթր = 1000 Խր. Տքմ. = 1000000000 Խր. մ.։ Ստորապատիկներն են՝ Խորանարդ Տէսիմէթր = $^1/_{1000}$ Խր. մ Խոր. Սանթիմէթր = $^1/_{1000}$ Խոր տմ. = $^1/_{1000000}$ Խրմ.։ Խոր. Միլիմէթր = $^1/_{1000}$ Խոր. սթմ. = $^1/_{1000000000}$ Խր. մ.։

Խորանարդ մէթրն իր պատիկներով այսպէս կը գրուի.

Խր. Քլմ.	Խր. Հքմ.	Խր. Տքմ.	Խր. Մ.
000	000	000	000,

Խր. Սնթմ.	Խր. Տսմ.	Խր. Մմ.
000	000	000

Այսպէս 36 Խր. Հքմ. 560 Խր. Տքմ. 412 Խրմ. 52 Խր. տսմ. 437 Խր. սթմ. 56 Խր. Մմ. կը գրուի,

36'560'412 Խոր. Մ. 052'437'056.

Որ և է խորանարդի մը ծաւալը գտնելու համար կը չափեն երկայնութիւնը, լայնութիւնը և խորութիւնը, յետոյ այս երեք թիւերը իրարմով կը բազմապատկեն (տարբեր ձեւ ունեցող մարմիններու, գլանի, գունտի, և այլն ծաւալներուն վրայ գալ տարի կը խօսինք։)

Ֆրանսացիք փայտը ծաւալով կը չափեն և ո՛չ կշռով. Չափն է Ստէր = 1 Խոր. Մ., Տէքաստէր = 10 Սթէր։

ԸՆԴՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓԵՐ.— Արմտիքի և հեղանիւթերու համար, միութիւնն է Լիտր, որ կը համապատասխանէ 1 Խոր. տսմ. ծաւալի, 1 լիտր = 0 քութու 216։ 1 քութու = լիտր 625։ Լիտրին բազմապատիկներն ու ստորապատիկներն են՝ Տէքալիտր =

10 լիտր ։ Հէքթօլիտր = 10 տքլտր = 100 լիտր ։ Քիլօլիտր = 1000 լիտր = 10 հքթլիտր ։ Ստորապատիկներն են՝ Տէսիլիտր $1/_{10}$ լիտր ․ Սանթիլիտր = $1/_{10}$ տսլտր ․ = $1/_{100}$ լիտր ։ Միլիլիտր = $1/_{10}$ սնթլիտր ․ = $1/_{1000}$ լիտր ։ Այս չափերը կը գրուին ու կը կարդացուին մէթրին պէս ։

ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓԵՐ .— Միութիւնն է Կրամը, որ հաւասար է 4^0 հարիւրմասնեայ բարեխառնութեան մէջ 1 խր. սնթմ. զտեալ ջուրի ծանրութեան ։

1 կրամ = $1/_3$ տրամ = 0 լիպրա 0022
1 տրամ = 3 կրամ   1 օնս — 28

Կրամին բազմապատիկներն ու ստորապատիկներն իրարմէ 10 անգամ մեծ կամ փոքր են ։ Բազմապատիկներն են Տէքակրամ = 10 կրամ, Հէքթօկրամ = 100 կրամ ․ Քիլօկրամ = 1000 կրամ = 10 հէքթկրմ. ։ Ստորապատիկներն են՝ տէսիկրամ = $1/_{10}$ կրամ. սանթիկրամ = $1/_{10}$ տսկրմ. = $1/_{100}$ կրամ. միլիկրամ = $1/_{1000}$ կրամ = $1/_{10}$ սնթկրմ. ։

Մէթրին պէս կը գրուին և կը կարդացուին ։

Քիլօկրամէն վեր իբր միութիւն կ'առնուի Քէնդալը = 100 քիլօկրամ և տակառաչափը (թօն) 1000 քիլօկրամ ։

* * *

Քիլօկրամը օխայի վերածելու համար քիլօկրամին թիւը 0.78ով բազմապատկելու է և կամ 312ով բազմապատկելով՝ 400ով բաժնելու է ։ — Օխան քիլօկրամի վերածելու համար, օխային թիւին ծայրը 2 զէրօ աւելցնելու և 78ով բաժնելու է․ և կամ 400ով բազմապատկելով՝ 312ով բաժնելու է ։

Ուրեմն 1 քիլօկրամին գինը գիտնալով՝ 1 օխային գտնելու համար պէտք է քիլօկրամին թիւին քով

2 զէրօ աւելցնել և 78ով բաժնել և կամ 400ով բազմապատկել և 312ով բաժնել ։

1 օխային գինը գիտնալով 1 քիլօկրամը գտնելու համար օխային գինը 78ով բազմապատկելու և արտադրեալին աջէն 2 թիւ զատելու է, և կամ 312ով բազմապատկելով 400ով բաժնելու է ։ (Եթէ օխային հետ տրամ ալ գտնուի, պէտք է զանոնք տասնորդականի վերածել և օխային վրայ աւելցնել․ ասոր համար կը բաւէ տրամներուն թիւը 400ով բաժնել ։ 16 օխա 273 տրամ = $16+\frac{273}{400}$ = 16 օխ․ 6825 = իսկ օխային տասնորդականը տրամի վերածելու համար կը բաւէ կոտորակը 400ով բազմապատկել ։ 53,465 = 53 օխա $0,465 \times 400$ = (53 օխա 186 տրամ) ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՉԱՓԵՐՈՒ միութիւնն է Ֆրանքը, որ 5 կրամ (0,900 յարգ այար) կը կշռէ և % 90 արծաթ և % 10 պղինձէ կազմուած է ։ Բազմապատիկ չունի, այլ կ'ըսեն՝ 1000 ֆրանք, 1 միլիոն ֆրանք ։

1 ֆրանք = 4 ղշ. 40 = 9 բէնս 60
1 ղշ. = 0 ֆր. 227 = 2 բէնս 18
1 շիլին = 5 ղշ. 50 = 1 ֆրանք 25

Ստորապատիկն է սանթիմը, որ $1/_{100}$ ֆր. կ'արժէ ։ Շրջաբերութեան հանուած ոսկի դրամներն ունին 0,900 յարգ (% 90 ոսկի կը պարունակեն)․ այդ դրամներն են՝ 100, 50, 20, 10 և 5 ֆրանքնոցներ ։ Արծաթ երկու տեսակ դրամ կայ, 5 ֆրանքնոցները, որ % 90 արծաթ կը պարունակեն և 2, 1 ֆրանքնոցները, 20 և 10 սանթիմնոցները որոնք 100ին 835 արծաթ կը պարունակեն ։— Արոյրէ դրամներն են 10, 5, 2 և 1 սանթիմնոց ։

Ֆրանքի դրութիւնը ընդունող տէրութեանց մէջ որոշուած է որ 2 ֆրանքնոցներէն վար դրամներէն բնակիչ գլուխ 6 ֆրանքէ աւելի չկտրուի և թէ այդ

դրամներով 50 ֆրանքէ վեր գումար մը ընդունելի չըլլայ։

Իտալիոյ մէջ ֆրանքին անունն է լիրա և կ'արժէ 100 սանթեզիմի. Ռումանիոյ մէջ՝ լեյ = 100 պանի։ Յունաստանի մէջ տրախմի=100 լեփթա։ Ֆինլանտայի մէջ մարքա=100 բենի.

ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄԸ ՈՂՋԻ ՎԵՐԱԾԵԼ ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ

Իբր հիմ կը բռնուի՝

100 ղրշ. ողջ դրամ=103,25 ընթացիկ դրամ.

Ուրեմն ընթացիկ դրամը ողջի վերածելու համար պէտք է ծայրը երկու զէրօ աւելցնել և 103,25ով բաժնել.— օրինակ 2763 ղրշ ընթացիկ դրամը ողջ դրամի վերածել.

$$\frac{2763\times100}{103{,}25}=\frac{276300}{103{,}25}=2676$$ ղշ. ողջ

Ողջ դրամը ընթացիկ դրամի վերածելու համար պէտք է 103,25ով բազմապատկել և քանորդին ծայրէն 2 թուանշան զատել։ Օրինակ. 3765 ղշ. ողջ դրամը ո՞րքան ընթացիկ դրամի կը համապատասխանէ։

$$\frac{3765\times103{,}25}{100}=3887$$ ղշ. ընթացիկ դրամ

Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՋԱՔՄԱՔՃԸԼԱՐ ԵՕՔՈՒՇ, 20

Սոյն գրատուն իր գրական, գիտական, վիպական, դպրոցական և այլ գրքերով եւ հրատարակութիւններով արդէն ծանօթացած է ընդհանուրին եւ իբր այն կը վայելէ համբաւ եւ վստահութիւն. Աստ ապացոյցն է Գրատանս գործառնութեանց ընդարձակումը եւ ամենէն հեռաւոր տեղեր իբր Պոլսոյ Կեդրոնական Գրավաճառանոց ճանչցուիլը։

Եթէ կ'ուզուի ստանալ մանկավարժական նորագոյն երկասիրութիւններ, կողքով եւ տպագրութեամբ գեղեցիկ, պէտք է դիմել սոյն Կեդրոնական Գրատուն։

Յանձնարարութեանց մասին ամէն դիւրութիւններ կ'ընծայուին։

Գրատանս ընդարձակ գրացուցակը ձրի կը ղրկուի փափաքողաց։

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Դ.

Կին մը, անգամ մը ցաւ կը յայտնէր որ տկարութիւնը ունէր ցանկալու գեղեցկութեան և ըստ բաւականի դրամ ունենալու, միշտ լաւ հագուելու և ըստ կարելւոյն վայելուչ երեւնալու։ Յոյժ բարեկիրթ կին մը պատասխանեց. «Ամէն կին պարտի ունենալ այդ ցանկութիւնը, քանզի ամէն խելահաս կին գիտէ գեղեցկութեան ազդեցութիւնը։ Չը փափաքիլ ֆիզիքապէս ըստ կարելւոյն վայելուչ երեւնալ, կարեւոր թերութիւն մըն է, և այն կինն որ լրջութեամբ չնկատէր այն կէտն, և այն կարծիքն ունի թէ երեւոյթն ո՛ր եւ է կարեւորութիւն չունի, ցոյց կուտայ դատողութեան այնպիսի թերութիւն մը, որ բարոյական անչարժութեան կը մօտենայ»։

Այս դիտողութիւնը կրնայ ծայրայեղ ու անտեղի թուիլ մեզ, բայց եթէ ժողովրդեան մը բարոյականն ու առողջութիւնը կախում ունի այն տուներէն՝ ուր կը բնակին, կարեւոր է որ աղջիկները յիշեն թէ սը-

խալ խնայողութիւն մ՚է կարծել թէ որ և է հագուստ անյարմար չէ տան համար։ Կրնայ կին մը գեղանի ըլլալ, բայց գրեթէ ամէն կին կրնայ իր հագուստին ու կապուստին հոգ տանելով իր յանկուցիչ հանգամանքներն ի յայտ բերել, և կ՚արժէ լինիլ ամէնէն յանկուցիչ կինը, զոր ընտանեաց անդամները տեսած ըլլան երբեք։

Ամերիկայի մէջ կը ճանչնամ կին մը, որ զօրաւոր կամքի տէր է, և հիանալի գործնական կարողութիւններ ունի ընկերութիւններ կազմակերպելու ու վարելու, և գեղեցիկ երեւոյթ մը ունի հասարակութեան առջեւ։ Բայց իր տան մէջ առաւօտուն անխնամ են իր մազերն ու իր հանդերձներն ալ համապատասխան են մազերուն։ Զարմանալի չէ որ շատ քիչ ազդեցութիւն ունի իր ընտանեաց վրայ, քանի որ իր երեւոյթը չներշնչեր անոնց յարգանք, և ո՛չ ալ հաճոյք կը պատճառէ։ Բարոյական կարեւորութիւն մ՚ունի մեզի, ինչպէս ուրիշներուն համար վայելուչ հագուստ. ո՛չ ճոխ հագուստն՝ այլ վայելուչ հագուստն, որքան ալ պարզ լինի կտաւն, կոկիկութիւնն ու մաքրութիւնն է որ կարեւոր է աւելի՛ քան ճոխութիւնն։

Կին մը կրնայ չունենալ վերոյիշեալ բարեկամիս պէս զօրաւոր կամք բայց կրնայ առ ինքը գրաւել իր տան մէջ եղողներուն աչքերն իր շնորհալի ներկայութեամբ եւ հաճելի երեւոյթովը։

Արեւադարձի երկիրներու մէջ թռչունը լաւ օրինակ մ՚է հին գաղափարին կենաց շրջանակի մասին։ Երբ այս թռչուններն իրենց բոյները կը շինեն, մայր թռչունը պատ մը կը քաշէ իր շուրջը, միայն ծակ մը թողլով գագաթն, ուրկէ կրնայ բանտարկեալ թռչունն դուրս հանել իր կտուցն եւ սնունդ ընդունելու իր ամուսին տիրոջմէն, որ ապետարար կը թառի մօտակայ ճիւղի մը վրայ։

Կար ժամանակ մը երբ կը կարծուէր թէ այնքան անպատշաճ է կնոջ համար իր տնական շրջանակէն դուրս որ եւ է խորհուրդ կամ հետաքրքրութիւն ունենալ, որքան այս արեւադարձի մայր թռչունին վարել խաղաղասէր կարմրալանջի մը խաղաղիկ կեանքը որ արտաքին աշխարհէն սնունդ եւ տեղեկութիւն կ՚սպասէ իր բոյնը։ Մէկ քանի երկիրներու մէջ շատ կը վիճաբանին կնոջ շրջանակին եւ իրաւանց վրայ։ Արեւադարձի թռչունին վարդապետութիւնն է որ կը պաշտպանեն. կինը պէտք է որ բացարձակապէս փակուի իր տնական պարտաւորութեանց մէջ. եւ որովհետեւ այր մարդէն մտաւորապէս ստորին է, պարտաւոր է գոհունակութեամբ ընդունիլ ինչ որ կը մատուցուի իրեն պատին ծակէն։

Բայց անցած է այն ժամանակն՝ երբ որ եւ է մէկը կը նկատուէր յարմար դաստիարակ մը մանուկներուն։ Նոյն իսկ մեր մանկապարտէզները կը պահանջեն ամենէն աւելի զգուշութեամբ պատրաստուած վարժուհիներ. որովհետեւ սկսած ենք ըմբռնել թէ մեր անոնցմէ պահանջածը մի միայն դաս աւանդել չէ, այլ նկարագիրը կազմել։ Երբ տիկին Քէթի Ուիկին սկըսած է մանուկներն ուսումնասիրել, իրեն հարցուցին թէ՝ որո՞նք են ըստ իր կարծեաց մանկապարտէզի լաւագոյն վարժուհին լինելու համար պահանջուած յատկութիւններն։

Իր պատասխանն էր «Ս. Սեսիլայի երաժշտութիւնը, Ռափայէլի արուեստը, Քրոմուէլի վարչական կարողութիւնը, Սողոմոնի իմաստութիւնը, Մովսէսի խոնարհութիւնն և Յոբայ համբերութիւնն։» Եւ իր նոր մէկ գործին մէջ այս հռչակաւոր գրագիտուհին

կ՚ըսէ. « Տասներկու տարուան փորձառութիւնս մանուկներու մէջ՝ բնաւ չեն պակսեցուցած իմ գաղափար, ո՛չ ալ առաջնորդած են զիս աւելորդ համարել այս յատկութիւններէն ո՛ր եւ է մին ։ Ընդհակառակն այդ ցանկն աւելի ընդարձակել պիտի ուզէի եթէ հիմա գրէի զայն. եւ պիտի յաւելուի Ֆրանքլինի խոհեմութիւնը, Էտիսընի հնարիչ հանճարն և վաղեմի Թրուպատուրներուն պատրաստաբան պատասխանը ։

Եթէ այսպիսի յատկութիւններ անհրաժեշտ են այն կնոջ, որ կ՚ստանձնէ մանկան կրթութիւնը քանի մը ժամ միայն օրուան մէջ, ի՜նչ պարտին ըլլալ մօր մը յատկութիւններն, որու կեանքովն, սիրովն ու ամենօրեայ օրինակովը պիտի աճի մանուկը ։

Կը կարօտի նա իր վարժարանական դաստիարակութեան, բայց միանգամայն կը կարօտի գործնական ծանօթութիւններու. ի՞նչպէս իր տունը ընծայել ազնուացուցիչ եւ բացայայտիչ վայր մը թէ բոլոր իւրայնոց եւ թէ այցելուաց համար ։ Կը հպարտանանք խորհելով թէ այնպիսի դարու մը մէջ կ՚ապրինք, յորում կանայք այնքան նշանաւոր դիրք մը կը գրաւեն գեղարուեստից ու գիտութեանց աշխարհին մէջ. եւ ինքզինքնին ցոյց տուած են այր մարդուն հաւասարը մասնաւորապէս, եւ թէ այժմ գիտութեան բոլոր ասպարէզները բաց են անոնց առջեւ ։

Բայց ճշմարիտ կինը եթէ նոյն իսկ խօսի երկոտասնեակ լեզուներ եւ բազմաթիւ տիտղոսներով պճնուած գիտուն մը ըլլայ, երբ սէրը գայ, պիտի մոռնայ թէ՝ լեզուագէտ մը կամ գիտնական մ՚է ինքն եւ միայն պիտի յիշէ թէ՝ ի՛նչպէս կրնայ կին մ՚ըլլալ ։

Տիկին Ալիս Փալմըր որ կրնայ հպարտութեամբ

ցոյց տալ իր ասպարէզն իբր տեսչուհի Ուէլսի հըռչակաւոր վարժարանին եւ իր ասպարէզն այլ նմանօրինակ բազմապատիկ գործունէութեան, այս վկայութիւնը կուտայ իր բնութեան յաւերժական կանացիութեան « Աւելի պարծանք կզգայի այն քանի մը գաւաթ անուշեղենէն զոր յաջողեցայ պատրաստել անցեալ ամառ, քան այն տիտղոսներէն ու պատիւներէն զորս շահած եմ մտաւոր աշխարհին մէջ ։ Խոհարարութեան թերթի մը մէջ կարդացի թէ՝ աւելի ուղեղ պէտք է լաւ ընթրիք մը պատրաստելու՝ քան թէ ֆրանսերէն կամ գերմաներէն խօսելու կամ ճառ մը գրելու համար » ։

Թերեւս ծայրայեղ կարծիք մ՚է այս, բայց գիտեմ որ կան շատ զօրաւոր ուղեղով կիներ, որք սովամահութեան պիտի մատնէին, եթէ ճաշ մը պատրաստելու համար միայն իրենց կարողութեան ստիպուէին ապաւինիլ ։ Եւ քանի մը գիտնական մարդիկ կը ճանչնամ որ օր մը բոլորովին անօթի մնացին, որովհետեւ տանտիկինը որ Վարդապետ փիլիսոփայութեան էր եւ իր միտքը Աֆրիկէի բազմոտանի ճճիներու խորին ուսումնասիրութեամբը լեցուած, մոռցած էր ճաշը պատրաստել տալ ։ Եւ երբ իր հիւրերէն մին վեհանձնաբար դիտել տուաւ թէ՝ հոգ չէր ճաշը չունենալը, քանի որ ամէնքն ալ հացէ ու կաթէ կ՚ախորժէին. Տանտիկինը խոստովանեցաւ թէ՝ բոլոր ունեցած հացերնին սեղանին վրայ գտնուածն էր միայն ։ Խօսակցութիւնը դարձաւ բազմոտանիներու, մարդակերպերու, սարդերու եւայլնի վրայ, որք միտքը կը սնուցանէին թերեւս, բայց մարմնոյն պէտքերուն համար ունէին միայն խիստ չափաւոր քանակութիւն մը հացի ու հաւկիթի » ։

Էմըրսըն կ՚ըսէ « Դաստիարակութիւնը պարտի

այնքան ընդարձակ ըլլալ, որքան ընդարձակ է մարդը»։ Էմըրսըն կրնար յաւելուլ ինչ որ ծեր քարոզիչ մը ըսաւ անգամ մը իր քարոզին մէջ. «Ես մարդ ըսելով՝ կինն ալ ըսել կ'ուզեմ»։ Կնոջ շրջանակը յոյժ ընդարձակ է, նոյն իսկ իր տնական կենաց նեղ կեդրոնին մէջ։

Այսօր դասախարակեալ կինը կը խոստովանի թէ, թէեւ այս դարուս մէջ ազդեցութեան չքեղ պատեհութիւններ բացուած են իրեն առջեւ, տակաւին իրեն համար չկայ որ եւ է գրաղում մը, որ այնքան վսեմ ըլլայ՝ ինչպէս տան մը տնտեսութիւնը։ Տան մէջ կը տեսնէ այնքան փառաւոր կարելիութիւններ, այնպիսի պատեհութիւններ վսեմ գործունէութեան, անձնազոհութեան եւ ընդարձակ ազդեցութեան, նկարագրի ու իմացակութեան զարգացման, որ կրնայ իրաւամբ զարհուրիլ իր գործին ընդարձակութենէն եւ ո՛չ անձկութենէն։

Չկան դիւրիմացութիւններ որ այնքան զանազան ըլլան, տաղանդներ՝ որ այնքան մեծ ըլլան, կրթութիւն՝ որ այնքան կատարեալ ըլլայ, որ տան մէջ չը գտնէ իր պատշաճ տեղն ու զարգացումը. կենաց եւ ո՛չ մէկ դիրքին կամ պաշտօնին մէջ պէտք կայ այնքան իմաստութեան եւ մշակութեան, որքան տանտիկնոջ մը բարձր կոչման մէջ։

Տիպար տուն մը կազմելը առարկայ մ'է բարձրագոյն կատարելութեան ածանի։

ՃԱՌ ՕՐ. ՓՌԱՑՄԻ

Վարժուհի Հօմ Սրուլի Իւսկիւտարի

ՎԵՐՋ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Տասն եւ ութ տարեկան աղջիկներն աւելի կը փափաքին ամուսին մ'ունենալ՝ քան թէ սիրահար մը. բայց հիմա այնպէս կը հագուին որ իրենց չափազանց զարդարանքը սիրահարներ կը հրաւիրէ եւ ամուսինները կը հեռացնէ.

— Սէրը լուսնի կը նմանի, երբոր չաճիր՝ կը նուազի.

— Անտարբեր ապրող մարդը՝ դեռ իր սիրելիք կինը տեսած չէ։

— Նախանձը միշտ սիրոյ հետ կ'սկսի, բայց անոր հետ չվերջանար։

— Շատ մարդիկ իրապէս միայն իրենց ըրած բարի գործերուն համար կը զղջան։

— Երբեմն կնոջ մը կը յարինք աւելի մեր առ ինքն ըրած անհաւատարմութիւններնուս համար, քան թէ իր առ մեզ պահած հաւատարմութեան համար։

— Ամէնէն լեզուանի ու ճարտասան մարդիկ՝ սիրոյ առջեւ համար կ'ըլլան։

— Մեզ նմանող կնոջ չենք համակրիր, եւ մեր միւս սեռին մէջ փնտռածը մեր եղածին հակառակն է։

— Մարմնոյ առողջութեան նման՝ մտքի առողջութիւնն ալ կրնանք բժշկել մնասակարները ջնջելով։

— Աշխարհիս մէջ բան մը չկորսուիր որքա՛ն ալ փոքր ու տկար ըլլայ։ Տանիքէն կաթկթող ջրի կաթիլը ուրիշ կաթիլներու կ'երթայ միանալ, որոյ հետ մէկտեղ գետ կը թափի, եւ անոր ջուրը շատցնելով՝ ծկնորսի նաւակին կամ վաճառականին նաւերուն երթեւեկութիւնը կը դիւրացնէ։

— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ փոքր տղաք այնքան խելացի ըլլալով հանդերձ, մարդոց մեծագոյն մասն այնքան տխմար է։ — Պատճառը կրթութիւնը ըլլալու է։

— Խելօքը նախ կատուն կը հեռացնէ, եւ ապա կաթը։

— Ուրիշներուն այն թերութիւնները միայն կ՚այպանենք, որոնցմէ չենք կրնար օգտուիլ։

— Լռութիւնը կնոջ տրուած է իր միտքը լաւ հասկցնելու համար։

— Չկայ կին մը՝ որուն յարգը գեղեցկութենէն աւելի տեւէ։

— Սիրածէն հեռանալը իր անձին կէսը միայն ունենալ ըսել է։

— Առանց խտէալի կամ թերութեան մը ծերութիւնն անտանելի է։

— Տասն հազար մարդոց մէջ՝ եօթ ութ հազարը կան որոնք կիները կը սիրեն. հինգ կամ վեցհարիւր՝ որոնք կինը կը սիրեն. մէկ՝ որ կին մը կը սիրէ։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԽՐԱՏՆԵՐ

Ամառուան եղանակին հետ կուգայ նաեւ անհաճոյ հիւր մը՝ որ իր զմայլելի երաժշտութեամբը ու սուր խայթոցովը մարդիկը կը նեղէ ու կը խայթէ. խօսքս մժեղին համար է։

Այդ անկոչ հիւրին խայթուածքէն ազատելու համար Քուասիա ամառա ըսուած փայտը խաշել ու ջուրը երեսին ու ձեռքերուն վրայ քսել։

Սոյն հեղուկը եթէ բերան երթայ, չի վնասելէ զատ ախորժակն ալ կը բանայ։

Պարտէզներու մէջ մրջիւններու բոյները ջնջելու համար, ընկուզենիի տերեւները խաշէ ու ջուրը բոյներուն վրայ լեցուր։

Որպէս զի մրջիւնները արգիլուին ծառերու վրայ ելլելէ, ծառին ստորին մասին վրայ կաւիճով շրջանակներ քաշէ։

Պտղատու ծառերու եւ ծաղիկներու վրայի միջատները ու մրջիւնները ջնջելու համար 100 կրամ օճառ խառնէ 1 լիթրա ջուրի մէջ և վրձինով մը սոյն ջուրէն միջատարնակ թուփերուն ու բոյսերուն վրայ քսէ։ Եթէ մէկ քանին ողջ մնան՝ գործողութիւնը կրկնէ,

Տուներու մէջ ալ մրջիւններէն զերծ մնալու համար, բոյներուն մօտ ածուխի բարակ փոշի ցանէ և կամ պնակով քիչ մը փենակսն թթու դիր։

Անշուշտ շատ ուրախ պիտի ըլլաք եթէ կարող ըլլաք պարտէզնուդ մէջ գտնուած ծաղիկներու փունջ մը, անարատ ու չի թոռմած վիճակի մէջ, ձեր հեռաւոր մէկ բարեկամին ղրկել։ Ասոր համար հետեւեալ միջոցը գործածեցէք։

Փայտէ տուփ մը ջուրը ձգեցէք մէկ ժամի չափ, յետոյ մէջը դրէք ձեր ծաղկեփունջը, ու այսպէսով շաբաթ մը շարունակ ծաղիկները թարմ կը մնան։

Կրաջուրի մէջ պահուած հաւկիթները գէշ համ մը կ՚ունենան, այդ անախորժ համը կորսնցնելու համար՝ հաւկիթները պահելու համար գործածած կըրաջուրին մէջ 6% համեմատութեամբ հասարակ աղ խառնեցէք։ Երբ երկար ժամանակէ յետոյ գործածէք հաւկիթը, զայն միշտ պիտի գտնէք իր բնական համովը։

Գրադարանները, հագուստի պահարանները, սնտուկները, և մանաւանդ բուրդէ հագուստներն ու մուշտակները ցեցերէ ազատ պահելու ամենադիւրին միջոցն է՝ Ա. քափուրը (Քեաֆիրի) ալքոլի մէջ լաւ մը լուծէ, յետոյ ջուխայի կտորներ թաթխելով այս բաղադրութեան մէջ պէտք եղած դեղերը դիր։ — Բ. փենական թթուի փիւրեղները բարակ լաթի մէջ պզտիկ ծրարիկներ ընելով՝ դիր այն տեղերը, ուր ցեց կը գտնուի։ — Գ. իսկ եթէ փայտի մէջ մըտած են՝ ինչպէս, (պռօփ, ֆօնսօլներու) եւայլն պէտք է ապակեայ պզտիկ գրեխով մը բեւեկնիի ոգի ներարկել ծակերուն մէջ։ — Դ. մուշտակներու համար բաւական է անոնց մէջ դնել նոճիի, խնկենիի (ռօմարեն, պիպեռինա) և կամ ծխախոտի տերեւներ։

—

Խաղողի չէչէն ֆացախ շինել. — Հնձանին մէջ խաղողի քաղցուն (շիրա) չէչին հետ եփելէն յետոյ, հանէ չէչը, դիր բաց տակառի մը մէջ, և թող երկու երեք օր տաք տեղ մը՝ կը սկսի սաստիկ քացախի հոտ արձակել, դիր վրան քաղջ (ըլըք) ջուր 3 կամ չորս լիտր, նոյնչափ ալ երկրորդ օրը, նմանապէս յաջորդ օրերուն մէջ, մինչեւ որ տակառին երկու երրորդ մասը լեցուի։ Թո՛ղ երկու երեք օր ալ նոյնպէս տաք տեղ, և յետոյ սկսէ տակէն վազցնել ամէն օր 4 կամ 5 լիտր, և թափել վրան կամաց կամաց, ու այսպէս շարունակէ 20-30 օր։ Ընտիր ու զօրաւոր քացախ մը կ'ունենաք, զոր պէտք է փոխադրել մաքուր տակառի մը մէջ, ու մնացած չէչը ճզմել ու վազածը աւելցնել քացախին վրայ։ Պէտք է պահել գաղջ տեղ և ո՛չ գինիի տակառի մօտ, որովհետեւ քացախին մանր որդերը գինին կ'ապականեն.

—

Ծառերու նոր պատուաստները (աշ) պահպանելու համար լաւ ձիւթ. — Զափաւոր տաքութեամբ մը հալեցուր 820 կրամ սովորական խէժ, երբ բաւական թանձրանայ աւելցուր 300 կրամ գինւոյ ոգի, լաւ մը խառնէ և շուտ մը շիշերու մէջ լից ու բերանները լաւ մը գոցէ։

Այս ձիւթը ամէն եղանակի մէջ կրնայ գործածուիլ. մէկ խաւ մը միայն բաւ է և երբեք նոր բողբոջներուն ու ճիւղերուն թարմ կեղեւներուն չի վնասեր, այնպէս որ՝ ամառուան մէջ կարելի է դիւրութեամբ ծառերն ու թուփերը պատուաստել։

—

Թրջած կօշիկները չորցնելու կերպ. — Տուն դառնալէն ու կօշիկը հանելէն ետքը պէտք է լեցնել մէջը ամբողջ չոր վարսակ (եուլաֆ), որ կը ծծէ շուտով կօշիկին թացութիւնը, և ուռելով չի թողուր կաշիին որ քաշուի, որով կօշիկն ալ չի նեղնար։

—

Հորթանսիա (օրթանսիա) ծաղիկին բնական գոյնը կարմիր է, որուն կապոյտ գոյն տալու համար բաւական է հողը երկաթային ընել. ու ասոր համար հարկ է տունկը ծաղկելէն առաջ ջրել այնպիսի ջրով, որուն հետ խառնուած ըլլայ ծծմբատ երկաթի (զաճը գըպըրըզ) 10 առ 1000։ Բաւական է հինգ վեց անգամ ջրելը։ Կրնանք նաև ջուրին մէջ հին երկաթի ժանգոտած կտորներ դնել և անով ջրել 5-6 անգամ։

Եթէ կ'ուզէք Հորթանսիան կապոյտ գոյն ստանալէն յետոյ իր բնական կարմիր գոյնը չ'առնէ, պէտք է երբեմն երբեմն երկաթային ջրով ջրել։ Եթէ կ'ուզէք ճերմակ գոյնով Հորթանսիա ունենալ, պէտք է ջրին հետ խառնել կաւ։

Այս ծաղիկին գոյներու փոփոխութիւնը կը յաջողի աւելի գարնան ժամանակ, երբ տունկին հիւթը շարժման մէջ է։

ԿԱԹԸ

Կաթը՝ ճերմակ, անթափանց հեղուկ մըն է, ջուրէն քիչ մը ծանր. անուշ համով, և որ կենդանեաց ստինքներուն մէջ կը գոյանայ։ Կաթը երեք մասերէ կը բաղկանայ։ Կարագը, պարարտ մարմին. պանրիտը՝ պանիր, չիճուկը որ շաքարաւոր մարմիններն և աղերը կը պարունակէ։ Եթէ ինքնիրեն ձգուի, կաթը երեք մասերու կը բաժնուի, կարագը՝ որ իր երեսը կը լողայ, պանրիտը՝ տակը կ՚երթայ։

Բոլոր թթուները կաթը կը թոնթոշցնեն՝ պանիրը յատակը սուզելով, նոյն արդիւնքն ունի նաև ալքոլը։ Ալքալիները հակառակ կերպով կ՚ազդեն։ Եռալով՝ պարարտ մարմինին մէկ մասը երեսը կ՚ելլայ՝ և կը շինէ սերը։ Կաթին մէջէն կարագը հանելու համար կը գործածեն արդէն խզոտած թափանցիկ մարմին մը, որով կաթը կը խառնեն։ Պանրիտը կամ (պանիրը), յատակը սուզելու համար կը գործածուի թթու մը, կամ որոճացող կենդանիներու, ինչպէս, այծի, ոչխարի ստամոքսը։ Ընտանի անասնոց կաթերը խիստ մեծ նմանութիւններ ունին, թէև իւրաքանչիւրին տեսակը զանազանող նշան մը ունին։ Գարնան և տաք եղանակին կաթը քիչ թանձր և աւելի դիւրամարս է։

Էշու կաթ. — Իր քիմիական բաղադրութեամբը, աւելի կնոջ կաթին կը մօտենայ. գրեթէ միւենոյն բաղադրութիւնը ունի. որով՝ երբ մօր կաթը պակսի, էշու կաթը և քիչ մ՚ալ ձիու կաթը անոր տեղ կը բռնեն։

Կովու կաթ. — Էշու կաթէն աւելի սննդաոու՝

քիչ կը յարմարի տղայոց սննդեան, թէև ի հարկին կարելի է գործածել զայն քիչ մը շաքար դնելով մէջը։

Այծի կաթ. — տեսակ մը հոտ ու համ ունի, որ թէև առջի բերան զարմանալի կ՚երեւան, բայց դիւրաւ կը վարժուի մարդ անոր։ Տղաքները սնուցանելու համար կովի կաթէն աւելի անյարմար է։ Այծի կաթէն ելած կարագը երկար ատեն կը պահուի առանց դեղնելու։ Նաև հարուստ է պանիրի կողմանէ։

Ոչխարի կաթ. — Ամէնէն պարարտը և ախորժահամը։ Կարագը ամենափոքր ջերմութեամբ կը հալի։

Կաթին վրայ եղած ազդեցութիւնք. — Ընտանի կենդանեաց սննդեան ծառայող բոյսերը՝ իրենց համն ու հոտը կուտան կաթին։ Ասոր համար է որ պրասը՝ սոխի համ կուտայ, կանկառը լեղիութիւն մը, ևայլն։

Կովու կաթին բնական գոյնը ճերմակ է, սակայն՝ արածած բոյսերուն տեսակին համեմատ կրնայ դեղին կամ վարդագոյն ըլլալ՝ առանց աղէկ ըլլալէ դադրելու։ Զաֆրանը դեղին գոյն մը կուտայ, եղականին՝ վարդագոյն։ Լեռան առուոյտով սնանող կենդանեաց կաթը ամենէն համեղն է։ prèleը կաթին անտանելի դառն համ մը կուտայ։ Երբեմն կաթը կապոյտ գոյն մը կ՚առնէ, ուրկէ զգուշանալու է, որովհետեւ նշան է թէ՝ զայն տուող կենդանին ախտաւոր է։ Սակայն եթէ կապոյտ գոյնը վճիտ է, կարելի է զայն վերագրել յակինթի (սիւմպիւլ) կամ ծաղկած կնիւնի (սազ)։ Ցարդը և թեփը միւենոյն արգասիքը կուտան։ Այս պարագային կաթին համը քիչ մը զզուելի է, բայց հոտը ախորժելի է։ Պէտք չէ բնաւ գործածել այն կաթերը՝ որոնք կըթելուն պէս կ՚աղօտին, քիչ կամ շատ կապոյտ բի-

ծերով կը ծածկուին՝ որոնք մգլոտածի (քիւֆլիւ) երեւոյթ մը կուտան։ Եթէ կաթը յիրաւի վտանգաւոր է, այդ բիծերը 24 ժամուան մէջ ամբողջ երեսը կը ծածկեն. կարագն ալ նոյն կապոյտ գոյնը կ'առնէ, գարշելի համ մը ունի և անմիջապէս կը ծթռի։ Սերը շուտով ջուր կը կտրի։ Այս տեսակ կաթն անմիջապէս թափելու է, կենդանին մէկդի առնելով մեղմացուցիչ ըմպելիներ տալու է. ա՛լ կթելու չէ։ Այս վիճակը քանի մը օրէն՝ մինչեւ ամիսներ կը տեւէ։

Կաթին կարմիր գոյնը սովորաբար յառաջ կուգայ կենդանիին ծիծի պտուկներուն հերաձև խողովակներուն տեսակ մը հիւանդութենէն։ Սակայն եթէ պտուկները սովորականէն աւելի ուռած չեն՝ կաթը թափելէ առաջ պէտք է քննել ատոր պատճառը որ սնունդէն չըլլայ։ Որովհետեւ տորոնը (քըզըլ պօեա) և ուրիշ քանի մը բոյսեր այդ գոյնը կուտան։

Կնոջ կաթին տեղը բռնող. — Նշանաւոր տարրագէտ Լիպիկ հետեւեալ բաղադրութիւնը կը յանձնարարէ կնոջ կաթի պակասին տեղ բռնելու։

Ցորենի ալիւր 15 կրամ
Մալդի ալիւր (գարեջուրի համար պատրաստուած գարի) 15 կրամ
Պի քարպօնաթ տը բօթաս 6 կրամ

Ասոնք մէկէն 30 կրամ ջուր և 1,50 քիլօ կովու կաթի մէջ հարել։ Պէտք է տաքցնել՝ միշտ խառնելով մինչեւ որ թանձրանայ, վար կ'առնեն՝ առանց խառնելէ դադրելու. 5 վայրկեան ետքը նորէն կրակին վրայ կը դնեն, կ'եռացնեն, ի վերջոյ լաթէ կ'անցնեն։

Այս կերպով կ'ստացուի հեղուկ մը՝ որ 24 ժամ կը դիմանայ։

Մալդի ալիւր ունենալու համար՝ գարեջուրի գործարանէ մը մալդ կ'առնեն և խահուէի փոքր աղացքէ մ'անցնելէ յետոյ կը մաղեն։

Կաթը պահելու միջոցներ. — Կաթը շիշերու մէջ դրէք, բերանները լաւ մը գոցեցէք և կապեցէք։ Ամանի մը մէջ յարդ դրէք, շիշերը մէջ զետեղեցէք՝ իրարմէ յարդով զատելով՝ որ չկոտրին, վրան ջուր լեցուցէք և եռացուցէք։ Երբ պղպջակներ կը տեսնուին, վար առէք և շիշերը զով տեղ մը պահեցէք։ Այս կերպով կաթը կրնայ ամիսներով դիմանալ։ Աւելի լաւ է մէկ լիտր կաթի համար մէկ հաւկիթ խառնել՝ առանց հաւկիթը զարնելու։

Եթէ միայն կ'ուզէք որ ամառը կաթը կրակին վրայ չի կտրի, մէկ լիտրին համար 1 կրամ պի քարպօնաթ տը սուտ դրէք մէջը։ Աւելի լաւ է նաև պօռաքս (պօրաթ տը սուտ) գործածել։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(Աշխարհագրական, Պատմական, Ընկերական
եւ Քաղաքական

Երբ Ասիոյ քարտէսին վրայ ակնարկ մը նետենք, կը տեսնենք եռանկիւն մը որու խարիսխն է Ճապոնի ծովէն Թոնքինի ծոցին մէջ երկարող ծովեզերքը։ Գագաթը կը գտնուի բուն իսկ Ասիոյ կեդրոնն ի Բամիր, իսկ կողմերը կը կազմեն, հիւսիսէն՝ Թիան Շայ, Ալթայ եւ Անդրպայքալեան լեռնաշղթայք. հարաւէն՝ Հիմալայա զօտին եւ Եան-Նունէ մինչեւ Թոնքինի ծայրը գտնուող լեռնաշղթայք։ Այս եռանկիւնը որ

$11^{1}/_{2}$ միլիոն քառ. տարածութիւն ունի, կը կոչուի Չինաստան, եւ կամ աւելի պարզը, մենք զայն այնպէս կը կոչենք, չփոթելով երկրին եւ տիրող ցեղի մը հին անունները։ Բնակիչք՝ զանազան անուններով օժտած են զայն Երկնային կայսրութիւն (Թիէն-Սիա), որ իրապէս կը նշանակէ կայսրութիւն երկնից տակ), Ծաղկանց և Միջին թագաւորութիւն և Մաքուր կայսրութիւն, Զօրս նովեր եւայլն։ Չինաստան ծովու վրայ կը բացուի (Խաղաղական ովկիանոս) խիստ մեծ գծի մը վրայ (3500 քիլմ.) որ հիւսիսային կողմը՝ Դեղին ծովուն մէջ շատ կտրտուած է եւ կամաց կամաց կը յառաջանայ դէպ ի ծով, իսկ հարաւային կողմը բաւական ուղիղ է։ Եթէ Պրահմաբուտրայի ծնունդ առած տեղէն մինչեւ Գօրէայի սահմանագլուխը գիծ մը քաշենք, երկիրը կը բաժնուի երկու որոշ մասերու։ Հարաւ-արեւել. կողմը Բուն Չինաստան, իսկ Հիւս-արեւմտ. կողմը իրմէ կախում ունեցող երկիրները։ Այս վերջին մասն՝ որ Երկնային կայսրութեան $^{3}/_{5}$ը կը ներկայացնէ (7 ու կէս միլիոն քռ. քիլմ.) կը կազմէ ահագին լեռնադաշտ մը՝ շրջապատուած ամէն կողմէ լեռներով։ Մեծ դարատափներ (սէք) կ'իջնեն Հիմալայի հիւսիսային աւազանէն՝ 4000 մէթր բարձրութեան վրայ մինչեւ Կօպի անապատն և Մօնկօլիոյ անմիջակ ընդարձակ դաշտերն՝ որոնց ամէնէն ցած կէտը 200էն 1000 մէթր վեր է ծովու մակերեւոյթէն։ Արեւելեան եւ հարաւ արեւելեան կողմն այս ներքին ընդարձակ աւազանը շրջապատող լեռնագօտիք զուգահեռական ծալքեր կը կազմեն, որոնց մէջէն ծագում կ'առնեն հարաւ եւ արեւելք հոսող ջուրերը։ Բուն Չինաստանի նկարագիրը սերտ կապուած է գլխաւորաբար այդ գետերէն երկուքին հետ։ Ա-

սոնք են Հօանկ-Հօ (դեղին գետ) եւ Եանկ-Չէ (կապոյտ գետ)։ Ի բաց առեալ սահմաններուն վրայ գտնուած մի քանի երկրորդական գետեր՝ այն երկու մեծ հոսանքներու աւազաններն են որ կը կազմեն բուն Չինաստանը։ Հօանկ Հօ ծնունդ կ'առնէ կեդրոնական Ասիայէ, Չինաստան մտնելով դէպի հիւսիս մեծ շրջան մը կ'ընէ, եւ ետ դառնալով կ'ուղղուի դէպի արեւելք՝ միանալով Ուէյի։ Միացման տեղէն անդին կ'անցնի պարարտ դաշտերէ, ուր ո՛չ անտառ եւ ո՛չ թաւուտ կայ։ Այս մասին վրայ բնակող Չինացւոց խեղճութիւնը աննկարագրելի է։ Ծաղկանց կայսրութիւն կոչած տեղերնին՝ միլիոնաւոր մարդիկ քուրջեր հագած՝ աղբերու վրայ կ'ապրին. կերածնին նեխած միս է։ Քաղաքներն՝ աղբանոցներ են, ուր խոզերն անգամ չպիտի բնակէին։ Բնակիչք կոյր, խոյլոտ, բորոտ. հալած մաշած արարածներ, կը տըւայտին, կը հիւծին, եւ սակայն անդադար կ'աճին։

Հօանկ-Հօ կը կրծէ. կը քշէ դեղին հողերն՝ որոնք ինքնին աղբի տեղ կրնան ծառայել, եւ կը լեցնէ զանոնք իր ճամբուն մէջ Բէչիլիի, Շան-Սիի եւայլն գաւառներու վրայ, այնպէս որ Չինաստանի այս հիւսիսային մասը բացի Շէն-Սի և Շան Սէի լեռնոտ մասերէն՝ բաղկացած է Դեղին գետի բերած տիղմերէն։ Ցորենը իր կատարելութեան մէջ կը հասուննայ այս հողերուն վրայ։

Եանկ-Չէ-Քեանկ ծագում կ'առնէ դեռ անծանօթ լեռնադաշտերէ, Չինաստան մտնելով արեւելք-հիւսարեւելք ուղղութիւն մը կ'առնէ։ Անցած տեղւոյն հողերը սքանչելի կերպով պարարտ են, մեծ առատութեամբ կը բուսցնեն բրինձ, ծխախոտ, թէյ, շաքարեղէգ, թթենիի, իրական անտառներ։ Քաղաք-

ներն իրարու կը յաջորդեն առանց բաց միջոցի բնակիչք կ'ապրին նաւերու վրայ ձկնորսութեամբ կամ մշակելով նաւուն մէջ ածուներն։ Երկիրը լեռնոտ է եւ խորտուբորտ, ամէն կողմէ լիճերով, գետակներով շրջապատուած։

Սոյն գետերը եւ բոլոր վազող ջուրերն անթիւ ու անհամար ջրանցներով իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ են։ Յիշենք Արքունի ջրանցքը՝ հիւսիսէն ի հարաւ 500 փարսախ երկայնութեան վրայ շինուած, 1270ին։

Չինաստանի կլիման խառն է․ արեւմտեան կողմը ցրտաշունչ՝ բարձր լեռներուն պատճառաւ, ծովեզերքը բարեխառն։ Գանդոնի կողմերը մրրիկն անպակաս է, ամառը սաստիկ տաք կ'ընէ, իսկ ձմեռը խիստ ցուրտ։ Հիւսիսային կողմն ամառնային եղանակը քաղցր է եւ չոր հով մը կը փչէ։

Չինաստանի գլխաւոր քաղաքներն են․

Բէքին կամ Բէքինկ, մայրաքաղաք համօրէն ինքնակալութեան, վտակի մը եզրը շինուած է։ Իր ձեւը երկայն քառանկիւնի է․ բուն քաղաքը 4 փարսախ շրջապատ ունի եւ բաժնուած է երկուքի, Չինացւոց թաղ, Թաթարաց թաղ։ Բացի պարիսպէն՝ որ 30 ոտք բարձր է, եւ անոր վրայի աշտարակներէն, քաղաքին մէջ չկայ նոյն իսկ ծխնելոյզ մը որ միայարկ տուներուն տանիքներէն բարձր ըլլայ․ Բնակչաց թիւը երկու միլիոն կը հաշուուի։

Նանքին. — Քիանկ-Սու գաւառին մօտ, եռապատիկ պարիսպով կը պահպանուի, որու բարձրութիւնն է 40 ոտնաչափ, եւ ունի 10 հոյակապ դռներ։ Նշանաւոր է յախճապակեայ աշտարակն՝ ութանկիւն եւ ինն յարկ, 200 ոտնաչափ բարձր եւ 40 ոտնաչափ

շրջապատ խարխսով․ գագաթը կայ գունտ մը, որու ծայրը դրուած է ոսկեզօծ գունտ մը։ Բնակիչք մօտ վեց հարիւր հազար։

Քանթօն. — Բէ-Քեանկ գետին վրայ։ Եւրոպացիք հոս ունին գործարաններ։ Բնակիչք 100,000։

Սիան. — Բէյ-Հօ գետին քով․ Նշանաւոր է հնութեանց թանգարանը։ 1626ին քաղաքին սահմաններուն մէջ գտնուեցան կճեայ տախտակներ՝ չինական տառերով եւ ասորի լեզուաւ գրուած․ վրան կար խաչի նշաններ։ Կը կարծուի թէ եօթներորդ դարու մնացորդներ են ասոնք։

Ֆու-Չեու. — Չանկ գետին վրայ, 100 կամարով կամուրջ մը ունի։

Հոնկ-Քոնկ. — 1841էն ի վեր Անգլիացւոց ստացուածքն եղած է։

Միջին կայսրութեան բոլոր բնակիչք այնպիսի յատկութիւններ ունին, որոնք յատուկ են արեւելեան գրեթէ բոլոր ժողովրդոց։ Սոյն ազգը իր գոյութեան ամէնէն յետնեալ ժամանակներն կը բնակէր Ասիոյ հարաւ-արեւմտեան մասն՝ ուրկէ տարածուեցաւ։ Չինական ցեղին յատկանիշերն են, ընդհանուր առմամբ դեղնորակ մորթ մը՝ երբեմն իսկ քիչ մը թուխ, գրեթէ 1,63 մէթր հասակ (միջակէն վար), գիրութեան հակամէտ՝ այլ բարեձեւ, փայլուն սեւ մազեր, վերին շրթունքէն վար ո՛չ ուրեք մօրուք, մարմնոյն մնացած մասը գրեթէ լերկ, գլուխը փոքր, առջեւէն ետի երկնցած, ճակտին ստորին մասը նեղ, աչքերուն խոռոչները կլոր, բայց արտեւանունքներուն ճեղքը շատ նեղ եւ վերի արտեւանունքը շատ կարճ, աչքերը սեւ և փոքր, քիթը տափարակ, ծընօտնին ընդհանրապէս ցցուած։

Չինաց գլխաւոր սնունդն է բրինձ եւ խոզի միս, շան, կատուի, կապիկի, մուկի եւայլն միսերն ալ շատ յարգի են իբր սնունդ։ Չինացին կաթնեղէնէ կը սոսկայ, իբր ըմպելի կը գործածէ թէյ եւ բրինձէ հանուած տեսակ մը օղի։ Բրդէ, մետաքսէ եւ քըթանէ հագուստներ կը հագնի եւ մինչեւ որ կատարելապէս չմաշին՝ վրայէն չհաներ։ Գլուխը կերպասեայ կամ բուսական նիւթերէ գլխարկ մը կը դնէ, ոտքը սանդալ կը հագնի։ Տասն եւ եօթներորդ դարու Մանչու Թաթարներու յաղթանակէն ի վեր Չինացիք գլուխնին կ'ածիլեն եւ միայն կապիկի պոչին նման մազի երկայն հիւսք մը կը թողուն վերի դին։

Ընտանեկան կազմակերպութիւննին բոլորովին նահապետական է. ընտանեաց հայրը իր տան մէջ գերագոյն տէրն է։ Չինացին մասնաւոր հաւատք մը ունի ամբողջ անցելոյն համար եւ իր մեծագոյն հոգն է հայրենի աւանդութիւններն իր տղոցը կտակել։ Կնոջ վիճակը խիստ նուաստ է. « Եթէ աղջիկ է՝ իր ծնողացը կը հնազանդի, եթէ կին՝ իր ամուսնոյն, եթէ այրի է՝ իր որդւոյն »։ Չինացի կինն երբեք մաս չունի իր ամուսնոյն ընտրութեան մէջ։ Ամուսնական կարգադրութիւնք շատ անգամ տղոց մանկութեան ատեն, երբեմն իսկ անոնց ծննդենէն առաջ կը սահմանուին իրենց ծնողաց կամ մերձաւոր ազգականաց միջոցաւ։ Չինաստանի մէջ աղջիկը ծախու կ'առնեն և գումարին մէկ մասը կը վճարեն դաշնագիրն ստորագրուած օրն։ Երբ նշանածներուն մին մեռնի՝ համարակաց կարծիքն ամուրիութեան կը դատապարտէ ողջ մնացողն՝ եթէ աղջիկ է։ Հարուստ կանայք՝ երբ ամուսնանան, մենաւոր կ'ապրին իրենց բնակարաններուն մէջ։ Չինացի կինը պէտք է պաշտէ իր տէրն,

եւ այրի մնացած ատեն՝ եթէ անձնասպանութեան դիմէ, ասի շատ գովելի գործ մը կը նկատուի, եւ կ'արձանագրուի մասնաւոր տախտակներու վրայ։ Սոյն անձնասպանութիւն երբեմն մեծ հանդէսիւ կը կատարուի հազարաւոր հանդիսականաց ներկայութեան։ Չինաստանի մէջ երկուստեք հաւանութեամբ ապահարզանը ներելի է. բաց աստի ամուսինն իրաւունք ունի իր կինը ձգելու, եթէ ամուլ կամ անբարոյական է, եթէ իր հայրն, մայրն ու ամուսինը չի յարգեր, եթէ բամբասանքի եւ գողութեան հակամէտ է, վերջապէս եթէ նախանձոտ բնաւորութեամբ եւ գէշ հիւանդութեամբ մը վարակուած է։

Հարաւային մասերուն մէջ բազմակնութիւնը գոյութիւն ունի։ Չինացի կնոջ մը ամէնէն հետաքրքրական կողմն է ոտքերը. դեռ պզտիկուց կաղապարներու մէջ կ'առնուին այդ խեղճ անդամներն եւ ճըզմըլելով, խորտակուելով կարելի եղածին չափ փոքր կը պահուին։

Տէրութեան կազմակերպութիւնն ալ ընտանեկան կազմակերպութեան կը համապատասխանէ։ Կայսրն ամենամեծ ազդեցութիւն ունի, եւ ինքն չինական մեծ ընտանեաց բացարձակ գլուխն ու նախախնամութեան ներկայացուցիչն է։ Կառավարութիւնն է միահեծան ինքնակալութիւն։ Կայսրն՝ վեհազն երկնից որդի կը կոչուի. կը հագնի դեղին հանդերձներ. բնաւ ժողովրդեան չերեւիր, պաշտօնեայք եւ օտարականք երկրպագութեամբ կը մօտենան իրեն։ Իբր եկամուտ ունի 300 միլիոն ֆրանք։ Իր յաջորդն ինք կ'ընտրէ իր ազգականներէն։

Չինական բուն ազնուապետականութիւնը կազմըւած է գրագէտներու դասէն. այս ազնուականու-

թիւնն անձնական է եւ ոչ ժառանգական, և զանի ձեռք ձգելու համար պէտք է աստիճանաբար քննութիւններ տալ։ Վարչութեան անդամներն այս դասէն կրնան միայն ընտրուիլ։ Երկրորդ դասն է հողագործներու դասը. երրորդն արհեստաւորաց դասը. իսկ չորրորդը կը բռնեն վաճառականք։ Գալով չինական զինուորական արուեստին՝ մինչեւ ցարդ կ'անարգըուէր, այս է չինական քաղաքակրթութեան անժըխտելի գերազանցութեանց մին։ Ընդհանրապէս Չինացիք կորսնցուցած են այն կենդանական յատկութիւն որ կը մղէ զմարդ յարձակիլ թշնամւոյն դէմ։ Չինացի սպայք եւ զօրականք նոյն իսկ թշնամւոյն դէմ գըտնըւած միջոցին ափիոն ծխելով կը թուլնան եւ իրենց պարտականութիւնները անհանգիստ չըներ զիրենք։

Չինաստան երեք պաշտօնական կրօնք ունի, երկուքը ծագումով բնիկ՝ Կոնֆիւկիոսի աղանդը և Թաօյականութիւն. միւսը վերջէն մուտ գտած՝ Պուտտայականութիւն է։ Սոյն երեք կրօնքները գոյութիւն ունին առանց մին միւսին վրայ ազդեցութիւն ունենալու։ Կայսրը այս երեք աղանդներուն ալ կը պատկանի եւ իւրաքանչիւրին ծեսերը կը կատարէ։ Ա. — Կոմֆիւկիոսի աղանդը (Նու-Քիան) գուցէ Չինական հին կրօնքն է՝ զոր Կոմֆիւկիոս յետոյ բարեփոխած ըլլայ։ Ո՛չ կրօնաւոր ունի եւ ո՛չ ալ արարողութիւն՝ բաց ի մեծ զոհերէ, զոր Չինու կայսրը կը կատարէ. իր հիման մէջ խիստ բարձր բարոյական մ'ունի եւ ուսեալ դասակարգին մէջ տարածուած է։ Աստուածներն, երկինքը (Շանկ-Թի), երկիրը, հոգեղէն ոգիները վերացական էութիւններ են եւ ոչ իրական առարկաներ, ո՛չ կ'ընդունի հոգւոյն անմահութիւնն և ո՛չ ալ կը մերժէ զայն։

Բ. Թաօյականութիւնը (Թաօ-Քիաօ) հիմնած է Լաօ-Զէն, Քրիստոսէ 6 դար առաջ. անկէ ի վեր շատ փոխուած է։ Ի սկզբանէ բնազանցական կրօնք մ'էր ան, ներշնչուած հնդկական փիլիսոփայութենէն, իբր հիմ ունենալով «Գերագոյն պատճառ» եղող աստուած մը (Թաօ) և հոգւոյ անմահութիւնն, բայց այսօր անհեթեթ նախապաշարումներու կոյտ մը եղած է։ Սոյն աղանդին կրօնական պաշտօնեայք՝ կռոց մեհեաններուն մէջ շահավաճառութեան սկսած են, մոգութիւն, բաղդահմայութիւն եայլն ընելով։

Գ. Պուտտայականութիւն. Ֆօի կամ Պուտտայի կրօնքն է։ Քրիստոսէ գրեթէ 61 տարի վերջ պաշտօնապէս ճանչցուած է ի Չինաստան, և անկէ ի վեր մեծ փոփոխութիւններ կրած է։ Բոլորովին ազգային գաղափարներով և սովորութիւններով տոգորուելով այսօր Չինական Ֆօականութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Հին Սաքիա-Մունիի բնազանցութեան և Չինական ծէսերու խառնուրդ մը։ Չինաստանի մէջ տարածուած ամենէն աւելի կրօնքն է Մահմէտականութիւնը որ ԺԳ դարուն մուտ գտած է, և այսօր 50 միլիոն հաւատացեալ կը հաշուէ։ Քրիստոսէ առաջ Հրէայք Չինաստան տարածուեցան, իսկ այսօր քանի հազար կը համրուին։ Քրիստոնէութիւնն վեցերորդ դարուն ներս մտաւ և 7րդ ու 13րդ դարուն մէջտեղ տարածուեցաւ։ Այսօր 10 միլիոնի չափ Քրիստոնեայ կայ։

Չինական լեզուին բոլոր բառերը միավանկ են, որք՝ նախադասութեան մէջ ունեցած տեղերնուն համեմատ կ'ըլլան գոյական, ածական կամ բայ. խօսքերը հասկնալու համար ամենամեծ ուշադրութիւն ընելու է հնչման և բառերու կարգին։ Չինական տա-

ւերը գտնողը եղած է Ֆու-Հի կայսրը։ Իւրաքանչիւր տառ կը բաղկանայ արմատականէ կամ բանալիէ մը եւ ձայնական նշանէ մը։ Չինական բառարանի գրերը կ'ածանցուին 214 բանալիներէ։

Չինարէն լեզուն կը պարունակէ 1. Քու ուէն կամ հին լեզու։ Գիտական լեզուն է աս, որով գրած են երկրին ամենամեծ յիշատակարանները և ի մասնաւորի Քինկա՝ Չինաց օրինագիրքը։ Այս լեզուն ամէնէն աւելի բաղաձայն պարունակողն է, թէեւ հին ժամանակները կայսրութեան մէկ մասին մէջ այս լեզուն կը խօսուէր, բայց այժմ գիտունները կը հասկընան զայն. իսկ ժողովրդեան կը մնայ անծանօթ։ 2. Քուա-Հօա, մանտարիններու լեզուն, զոր կը խօսին երկնային կայսրութեան համայն բնակիչք։ 3. Ուէն Զանկ, գրական լեզու, որ Քու ուէնի և Քուա Հօաի մէջտեղ կը բռնէ։ 4. Մինչեւ ժէ դարը շատ մը տեղային բարբառներ կային, բայց այդ դարուն, Քանկ Հի կայսրն հրամանագրով լեզուի միութիւնը ստիպողական ըրաւ և այսօր Քանդոնի և Ֆօ-Քիանի գաւառաբարբառները գոյութիւն ունին։

Ասիոյ ժողովրդոց ամէնէն հարուստ գրականութիւնը Չինական է։ Երկրին գրական արտադրութիւնները կարելի է չորս կարգի բաժնել։ 1. Օրինական Գրեանք, (ամէնէն նախընտիրն հինգ հատ են՝ Քինկա անուան տակ)։ 2. Պատմական Գրեանք, զոր թուել անկարելի է, ամէն գիւղ իր պատմութիւնն ունի։ Պաշտօնական պատմութիւնն է Սը-Մա-Ցիէնի գործն եղող Սի-Քի, որ Չինաստանի սկիզբէն սկսեալ կը հասնի Քրիստոսէ մէկ դար առաջ։ Այս գիրքը իր զանազան յաւելուածներով կը պարունակէ 3705 հատորներ։ 3. Փիլիսոփայական գըրեանք, և 4. Գրական գործեր։

Ակնարկ մը նետենք այս դարաւոր երկրին պատմութեան վրայ, և եթէ կարելի է՝ քանի մը համառօտ տեղեկութիւններ տալով պատմենք անոր անցեալը։ Մեր Չինաստան կոչած երկիրնիս Յոյները և Հռովմայեցիները կ'անուանէին Սեսիք (շերամի երկիր) և Հնդիկները Չինա, ուրկէ եկած է մեր տուած անունը։ Չինաստանի անցեալ պատմութիւնը աւանդական է։ Կարելի է ըսել թէ՝ իրենց առաջին օրէնսդէտը Ֆու-Հի՝ Քրիստոսէ 30 դար առաջ ապրած է, աւելի ճիշդը՝ 8-9 դար ետքն է որ Հիուսերնդին Եիւ առաջին կայսրէն Չինու պատմական շրջանը կ'սկսի։ Հիա սերունդին յաջորդեցին 22 ուրիշ սերունդներ (2204—1700) որոց ամէնէն նշանաւորներն են՝ Չէու (1122 նխ. ք. գ.) աւատական շըրջան՝ որու տեւողութեան միջոցին ծնած են Լաօ-Ցիէն և Կոնֆուկիոս, Չին (211) որ աւատականութիւնը ջնջեց եայլն։ Բոլոր այս սերունդներու գործն եղաւ Մօնկօլներուն դէմ պայքարն, անոնց դէմ է որ Շի Հօանկթի (216—210 նխ. ք. գ.) մեծ պարիսպը կառուցանել տուաւ։ Բայց Մօնկօլք Բուպլա խանի առաջնորդութեամբ Չինաստանի տիրեցին և Եուէն սերունդը հաստատեցին (1280 յետ ք. գ.) որ Աբեւմտեան ազգերը Չինաստան հրաւիրեց։ 1368էն 1644 Մօնկոլք արտաքսուելով՝ Մինկ սերունդը տիրապետեց՝ որ մայրաքաղաքը Հանքինէ Բէքին փոխադրեց. այս ժամանակ է որ Բորթուկէզք Մաքաօ եկան առաջին անգամ (1514)։ Մօնկոլաց Չինկ սերունդը հիմնած է Պուէն-Չի (1644) որու յաջորդը Քանկ-Հի Ռուսիոյ հետ առաջին դաշնագրութիւնը կնքեց (Ներչինսքի դաշնագրութիւն) 1689ին։ ԺԹ դարուն Չինաստան Եւրոպիոյ հետ յախուռն յարաբերութեան մէջ մտաւ։

1839ին Չինաստան Անգլիական ափիոնի սնտուկները գրաւելով՝ Մեծն Բրիտանիա «Ափիոնի պատերազմին» ձեռնարկեց։ Նանքինի դաշնագրութիւնը առաջինն է որ Չինու և Եւրոպիոյ միջեւ քաղաքական կանոնաւոր յարաբերութիւններ հաստատեց։ Անգլիոյ կը թողուր Հօանկ-Հօ կղզին և անոր վաճառականութեան առջեւ կը բանար հինգ նաւահանգիստներ։ Անգլիացիք և Ֆրանսացիք՝ 1857ին գրաւեցին Քանդոնը և Թիէն-Չինը։ Թիէն-Չինի դաշնագրութեամբ (26 յունիս 1858), Անգլիական և Ֆրանսական դեսպանները ընդունուեցան ի Բէքին և նաւահանգիստներ բացուեցան եւրոպական վաճառականութեան առջեւ։ Դաշնագիրը բռնադատուեցաւ, Բէքին գրաւուեցաւ և Թիէն-Չինի երկրորդ դաշնագրութիւնը կնքուեցաւ։ Ռուսաստան Չինու հիւսիսային մասերէն բաւական տեղ գրաւեց։ 1852ին Թօնքին թողուեցաւ Ֆրանսացւոց։ Քեանկ Սու կայսեր իշխանութեան ամէնէն մեծ պատահարն է Ճաբոնի հետ պատերազմը (1894 օգոստոս 1ին) որով Քորէա անկախ հռչակուեցաւ և Ֆորմօզա կղզին և այլ հողեր Ճաբոնի թողուեցան։ Այս պատերազմը Եւրոպիոյ բերանը նետեց Չինական կարկանդակը։ Ռուսիա առաւ Բօրթ-Արթիւր և Թալիէն-Ուան, Գերմանիա՝ Քիաօ-Չէու, Անգլիա՝ Ուէյ-Հայ-Ուէյ, Ֆրանսա՝ Քուանկ Չուան։ Իսկ վերջերս Ռուսիա նոր դաշնագրութեամբ՝ իր թեւարկութիւնը հաստատեց ամբողջ Մանչուրիոյ վրայ։

Քիչ մ՚ալ խօսինք երկրին տնտեսական կացութեան վրայ։

Չինաստան ամբողջովին երկրագործական երկիր մըն է։ Հողագործութիւնը խիստ մեծ պատուով բռ-

նուած է։ Ամէն տարի «Երկնից Որդին» կայսրը՝ իր ձեռքով երեք ակօսներ կը հերկէ, կարելի է ըսել թէ՝ ասկէ զատ եւ ուրիշ եւ ոչ մէկ երկրի հողը՝ և կլիման կարող են՝ միայն դաշտային աշխատութեամբ հարստացնել ժողովուրդը։

Չինաստանի մշակուած հողին ութերորդը կը գրաւէ բրինձը։ Ամէն չինացիի սնունդը բրինձն է։ Հիւսիսային մասերուն մէջ կը մշակուին հաճար, վարսակ, գարի՝ կենդանեաց սննդեան համար։ Բանջարեղէններ կը բուսնին առատօրէն գետնախնձոր երկրին միջին մասին մէջ։ Այգիները քիչ են, պտղատու ծառերը, պամպու եղէգը և թէյը երկրին հարստութիւնը կը կազմեն։ Չինու հիւսիսային մասերը չոր և տաք ըլլալով, պտուղները շատ լաւ յառաջ կուգան։ Պամպուն կը գործածուի ամէն բանի, հագուստի, բնակարանի, նաւարկութեան և նոյն իսկ սննդեան։ Թէյը արտադրող ծառատունկերը սքանչելի կերպով կը մշակուին Չինու ամէն կողմերը զառիվարերու վրայ, ուր հողը շատ շուտ կը չորնայ։ Ամէնէն յարգի թէյերը կուգան հարաւային մասերէն Թօնքինի սահմաններէն։ Ճարտարարուեստի գործածուող բոյսերն են շաքարեղէգը, խաշխաշը, ծխախոտը, բամպակը, լեղակենին, Չինական բամպակը չորնալով Ամերիկեանին և Հնդկականին հետ կրնայ մըրցիլ սակայն մշակումը քիչցած է։ Չինաստան ո՚չ անտառ ունի և ոչ ալ կենդանի կրնայ սնուցանել։ Սակայն ձկնորսութիւնը ճշմարիտ արուեստ մը դարձած է, և շերամարուծութիւնը՝ անյիշատակ դարերէ ի վեր երկրին մասնագիտութիւնն է։

Չինաստան ամէն երկիրներէ աւելի հանքածուխ ունի, սակայն շահագործումը զերօ է։ Տարին 50 մի-

լիոն ֆրանքի չափ ոսկի և արծաթ կը հանէ ։ Երկաթ, պղինձ, կապար, զինկ, անագ կը գտնուին Եունեան, Սէ-Ջուան, Շանթունկ և Շանսի գաւառներուն մէջ ։ Աղը կը հանեն թէ հանքերէ և թէ ծովու ջուրերէն ։ Քօանկ լճին մօտերը կը գտնուին քաօլին հողը, իսկ Զանկ-Քինկի մօտերը բէթրօլի հորեր ։ Սակայն այս հանքային բոլոր հարստութեանց շահագործումը նախնական վիճակի մէջ է դեռ ։

Չինաստան փոքր ճարտարարուեստի երկիրն է ։ Գլխաւորներն են շաքարի, բրինձի, օղիի և թէյի պատրաստութիւնք ։ Ամէնէն շատ գործնական մետաղն է պղինձը ։ Չինական յախճապակիներն իրենց համբաւը կորսնցուցած են, այժմ ամէն տեղ կը պատրաստեն զանոնք ։ Մետաքսն ու բամպակեղէնները մեծ տեղ մը կը բռնեն Չինական ճարտարութեան մէջ, ինչպէս նաեւ թղթէ և յարդեայ առարկաները ։ Երկրին պակասը գործիքներն ու հաղորդակցութեան ճամբաներն են՝ աշխատող բազուկներ պատրաստ են ։

Չինաստանի հաղորդակցութեան ճամբաները գըլխաւորաբար գետերն են՝ որոնք դժբաղդաբար քիչ նաւարկելի են ։ Երկաթուղիները դեռ իրր ծրագիր կը մնան թղթի վրայ ։ Այսօր քանի մը երկաթուղւոյ գիծեր կան, Թիէն-Ջինէ Բէքին եւ Թաքու, Թաքուէ Շան-Հայ Քուան ։

Չինու արտաքին վաճառականութիւնը կ'ըլլայ ծովու եւ ցամաքի ճամբով, ցամաքէն կարաւաններու միջոցաւ որք մինչեւ Չինու սահմանագլուխները կ'երթան ։ Ծովու միջոցաւ հաղորդակցութիւններն աւելի արագ են ։ Կը ներածուին բամպակէ հիւսուած կերպասներ, ափիոն, բամպակէ մանածոյ, բրինձ, շաքար, բէթրօլ, երկաթ և անագ, հանքածուխ, բուրդէ հիւսուածներ, մեքենաներ ։

Արտածուած նիւթերն են, անգործ մետաքս, թէյ, մետաքսեղէն գործուածքներ, բամպակ, մորթ ։ Վաճառականութիւնը կը կատարուի « Ազատ Նաւահանգիստներու » միջոցաւ ։ Չինու արտաքին վաճառականութիւնը ամէնէն աւելի Անգլիոյ ձեռքն է, յետոյ կուգան Ճարոն, Միացեալ-Նահանգք, Ռուսիա, Ֆրանսա ։

Անկարելի է Չինաստանի վրայ խօսիլ առանց մեծ պարիսպը յիշելու ։ Հնութեան յիշատակարան մը եւ մարդկային արտադրութեան հրաշակերտն է սա՝ որ Չինաստանի հիւսիսային ամբողջ սահմանագլուխը կը պատէ և Թաթարիստանէ կը զատէ այս աշխարհը ։ Պարսպին գլուխը կ'սկսի Սու-Լու քաղաքէն եւ կը հասնի Դեղին ծովուն եզերքը, 1500 մղոնէն աւելի է երկայնութիւնը, բարձրութիւնն ամէն տեղ 25 ոտնաչափ է ։ խարիսխին թանձրութիւնն է 24 ոտնաչափ և վերի կողմն $15^1/_2$ ոտնաչափ ։ 5 ոտնաչափ բարձր վանդակով պատած ։ Պարսպին մէկ ծայրէն միւսը՝ 300 ոտնաչափ հեռի իրարմէ, 48 ոտնաչափ բարձր կոնաձեւ աշտարակներ շինուած են ։ Այս պարիսպը՝ ապառաժ ու վայրի երկրի մը վրայէ կ'անցնի, և տեղ տեղ ծովու երեսէն 4-5000 ոտք բարձրութիւն ունեցող լեռներու զառիվար կողին վրայ շինուած է, և դարձեալ կ'իջնայ ձորերու մէջ ։ Ո՛ւր որ գետերու վրայէ անցած է, այն տեղ ահագին կամուրջներ շինած են ։ Հինգ տարուան մէջ շինուած է այս ահագին պարիսպը, եւ այսչափ ժամանակի մէջ ի գլուխ հանելու համար, Չինաց կայսեր հրամանաւ՝ տէրութեան բնակչաց երեքին մէկը պարտաւորուած է աշխատիլ ։ Քանի մը տեղեր՝ ուր երկրին բնական դիրքը շատ տկար

էր, երբեմն երկու, եւ մինչեւ իսկ երեք կարգ շիներ են այս պարիսպը։ Գործը թէեւ հսկայ էր, բայց իր նպատակին չծառայեց․ 1212ին Մօղոլ Թաթարք բռնութեամբ տիրեցին այս պարիսպին եւ մինչեւ Բէքին մօտ 300,000 չինացի սպաննելով․

Չինաստանի նաւերը շատ զարմանալի են, թէեւ ամէնքն ալ խախուտ շինուած են, բայց Հնդկաց Արշիպեղագոսին մէջ Փիլիպեան եւ Մոլուքեան կղզիներուն հետ ունեցած առեւտրական հաղորդակցութեանց պատճառաւ երկար ճամբորդութիւններ կ՚ընեն. Նաեւ Ճավա, Մալէա կղզին, Սիամի եւ Գոչինչինի ծովեզերքներն ալ կ՚երթան․ Չինաստանի ծովերը անցնելու համար կանոնաւոր հովերու կ՚սպասեն․ որովհետեւ իրենց անճռնի մեծութեան և միշտ ջուր առնելուն համար հովին դէմ ճամբորդութիւն ընելու չեն համարձակիր․ Թէպէտ չեն կարծուիր որ ալեկոծութեան դիմանան, սակայն ձկնորսներն որք բազմաթիւ են, եւ որոնց նաւերը իրենց ընտանեացն ալ բնակարանն է, շատ գէշ եղանակներու մէջ ալ կը համարձակին բացերն ելլել, իրենց արուեստն ի գործ դնելու համար, եւ հաւանականաբար նաւերուն թեթեւութեան պատճառաւ դուն ուրեք կ՚ընկղմին։

Չինաց նաւերուն կազմածքը շատ պարզ է․ երկու կամ երեք կայմեր ունին մէկ կտոր գերանէ շինուած․ կայմերուն ծայրերէն՝ նաւուն մեծութեան համեմատութեամբ առագաստներ կը կախեն, որոնք երբեք աւելի չեն ըլլար։ Այս առագաստները շինուած են պամպուի եղէգներէ՝ երկու ծայրերն չուանով իրարու կապուած․ Խարիսխները փայտէ շինուած են՝ ահագին քարերով ծանրաբեռնեալ։ Չինացիք սովորութիւն ունին նաւին երկու կողմերը մէկ մէկ աչք նը-

կարել, ասոր համար կ՚ըսեն թէ՝ «Նաւը եթէ աչք չունենայ՝ ի՞նչպէս կրնայ տեսնել»։ Նաւին յատակը զանազան մասերու բաժնուած է հաստ տախտակներով․ Կողմնացոյցը փոքրիկ թասի մը մէջ գոցուած է, թասին տակը քիչ մը աւազ կայ՝ որուն մէջ կը դնեն անուշահոտ լուցկիներ, երբ ծովու չաստուածին նըուէր մը ընել ուզեն։ Այս չաստուածին համար ներքնասենեակին մէջ սեղան մըն ալ շինուած է, որ չնչին զարդերով ու ներկուած մոմերով լեցուած է։ Ներքին սենեակը շատ փոքր է և բոլորտիքը նաւաստիներու անկողինները ձգուած են․ Ամէն տեսակ հեղանիւթերը՝ ինչպէս ջուրը, օղին եւայլն կարասներու մէջ լեցուած են․ իսկ թարմ եւ պահծու բաները գոյլ ձեւով տակառներու մէջ։ Չինացիք տակառներուն երկու կողմը բնաւ չեն գոցեր․ չգիտցուիր թէ ի՛նչ է ասոր պատճառն․ միայն ստոյգ է որ Չինացիք բնաւ չեն գիտեր երկու կողմը գոց տակառ շինել․

Չինացիք շատ զարմանալի սովորութիւններ ունին որոնք գլխովին կը հակառակին մեր շատ մը սովորութիւններուն հետ, ինչպէս․

Չինացիք ձախ կողմը պատուաւոր կը սեպեն, իսկ մենք աջ կողմը․

Անոնց սուգի նշանն է ճերմակը, իսկ մերը՝ սեւը։

Անոնց մէջ որբեւայրի կինը իր մեծ որդւոյն կը հնազանդի, մեր տղան՝ մօրը պէտք է հնազանդի․

Անոնք տղաքնին կը շալկեն՝ իսկ մենք կը գրկենք։

Երբ բարեկամի մը դէմն ելլեն, բուն իրենց ձեռքերը կը կապեն եւ կը թօթուեն, իսկ մենք մէկզմէկու ձեռք կը թօթուենք․

Խնջոյքի մէջ, կերակուրէ առաջ գինի կը խմեն, իսկ մենք՝ կամ կերակուրի հետ եւ կամ վերջը։

Չինացիք գինին տաք եւ թէյը պաղ կը խմեն, իսկ մենք գինին պաղ եւ թէյը տաք կը խմենք։

Անոնց մէջ բան մը ծախու առնել ուզողը կշիռը իր հետը պէտք է ունենայ, մեր մէջ ծախողը կ'ունենայ։

Անոնք վերէն վար կը գրեն, իսկ մենք հորիզոնաբար։

Անոնք բնաբանը երեսին վերջը ու ծանօթութիւնը ճակատը կը դնեն, իսկ մենք ընդհակառակը։

Անոնք գլուխնուն գագաթը քիչ մազ կը ձգեն եւ կը հիւսեն՝ կապիկի պոչի նման ետեւնին ձգելով, իսկ մենք կը կտրենք։

Անոնք կը պաշտեն օձը, իսկ մենք կ'սպաննենք։

Անոնք կը կարծեն թէ մտքի գործարանը փորն է, իսկ մենք կը կարծենք թէ գլուխն է։

Չինացւոց դատաստաններուն կերպն ալ շատ զարմանալի է. Փոխարքան առաւօտուն կանուխ ատեանը կ'ելլէ որ բարձր տեղ մըն է, ու մինչեւ իրիկուն հոն կը նստի, միայն թէ որ կէս օրին քիչ մը ժամանակ գտնէ՝ կը հանգչի։ Իր 'երկու կողմը դատաւորներ կը նստին, ծառաներն պատրաստ կեցած են, որ ի՛նչ հրաման ընէ փոխարքան, անմիջապէս կատարեն ։ Դատաստանի եկողները ներս մտած ատեննին երկրպագութիւն կ'ընեն. վերջը հեռուէն կա՛մ իրենք կ'ըսեն բարձր ձայնով իրենց խնդիրքը եւ կամ ատենադպիրներուն ձեռքը կուտան իրենց աղերսագիրները, որ բարձրաձայն կը կարդայ։ Նախագահը խնդիրքը լսելէն վերջը խորհրդականներուն կը խորհրդակցի եւ պատասխան կուտայ՝ զոր ատենապետը կը գրէ եւ ինք ալ կարմիր մելանով կ'ստորագրէ։ Ամէն դատ յայտնի եւ ամէնուն դիմացը պիտի ըսուի.

արգիլուած է բոլորովին որ երկու հոգի դատարանի մէջ ծածկաբար խօսին կամ փափսան։ Գլխապարտութեան դատաստանները երկար կը քշեն, եւ ինչուան որ դատաւորներն երկար չի քննեն ու չի խորհին մէկէն ի մէկ չեն դատապարտեր. այնպէս որ այդ բազմամարդ տէրութեան մէջ քիչ մարդ կը գտնուի որ գլխատութեան վճիռ ընդունի։ Յանցաւորք բանտ կը դրուին ու մեծ զգուշութեամբ կը պահուին ընդարձակ տեղ մը որու չորս կողմը բարձր պատերով պատած է. այդ բանտին մէջ աշխատելու տեղեր շինուած են, այնպէս որ իրենց բոլոր պէտքերը կըրնան հոգալ առանց դուրսէն բան մը առնելու։ Բանտապետը մեծ իշխան մըն է եւ ունի շատ մը ստորակարգեալներ. ամէն օր անձամբ եւ կամ իր պաշտօնէից ձեռօք բանտարկեալներուն վիճակը կը քննէ եւ միշտ արթուն կը կենայ որ չըլլայ թէ բանտարկեալներէն մին փախչի։

Շատ տեսակ պատիժներ կը տրուին յանցաւորներուն. ի մասնաւորի յիշատակելի է անուրի պատիժն. Չինաստան երկար ատեն բնակող ճամբորդ մը հետեւեալ կերպիւ կը պատմէ սոյն պատիժի գործադրութիւնը.

Ընթերցողը թող երեւակայէ ծանր տակառ մը որու տակ կը նստեցնեն մարդկային էակ մը. անոր գլուխը եւ ձեռքերը այնպիսի նեղ ծակերու մէջէ կ'անցնեն որ ոչ կրնայ երերցնել եւ ոչ ալ ետ քաշել։ Փայտէ տակառն անոր ուսերուն վրայ կը ծանրանայ, եւ ինչ շարժում որ ընէ, պէտք է որ զայն իրեն հետ քաշէ։ Երբ ուզէ քիչ մը հանգչիլ, պէտք է որ ծունգերուն վրայ կծկտի ամէնէն յոգնեցուցիչ դիրքի մը մէջ։ Երբ ուզէ ոտք ելլել, հազիւ կրնայ այս ծանր

տակառը վերցնել· Ուրիշ սրտագրաւ տեսարան մըն ալ տեսայ։ Անուրի պատժին դատապարտեալ գող մը չի կրնալով ոչ ուտել եւ ոչ խմել, իր կինը կը հոգար այդ պէտքերը, եւ վանդակին քով կայնած, կողովէ մը քանի մը բրինձի հատիկներ եւ խոզի միսի մանր կտորներ կը հանէր եւ փոքրիկ փայտերով անոր կը կերցնէր։ Կինը մերթ ընդ մերթ կերպասի հին կտորով մը իր ամուսնոյն ճակատը կը սրբէր ուրկէ առատապէս քրտինք կը հոսէր, մինչդեռ իր զաւակը փոկով մը իր կռնակէն կապած էր·

Յիշենք նաեւ Չինացիներու յուղարկաւորութիւնը։ Հանգուցեալը կը լուան, սպիտակ հագուստներ կը հագցնեն եւ դագաղի մէջ կը դնեն. երեք շաբաթ վերջը կը թաղեն։ Ազգականք ճերմակներ հագնելով սուգ կը պահեն եւ տարին երկու անգամ զոհեր կ'ընեն հանգուցելոյն գերեզմանին վրայ· Չինաստանի մէջ թաղման յատկացեալ դամբանական արարողութիւնք մեծ կարեւորութիւն ունին, և Չինացւոց անծանօթ են այն սնոտի վախերը զորս կ'ազդէ մեզ մահը· Չինաստանի մէջ բարի զաւկի մը համար շատ անուշ եւ հաճելի բան է որ կարենայ գեղեցիկ դագաղ մը ընծայել իր ծեր ծնողաց միոյն։ Ծնողքն ալ այսպիսի պարգեւ մը ընդունած ատեն շատ կ'ուրախանան, վասն զի Չինացիք, որ ընդհանրապէս ապագայ կենաց վրայ մեր ունեցած տխուր գաղափարներէն զերծ են, կատարեալ պաղարիւնութեամբ կը նային մահուան, Իրենց համար դամբանական արարողութիւնք որչափ ծանր ըլլան՝ քիչ են եւ շատ ընտանիքներ կը սնանկանան մեռել մը թաղելու համար։

Չինացի ժողովուրդն ալ, որ աշխարհի ամէնէն

քիչ կրօնասէր ժողովուրդն է, ուրիշ ամէն ժողովրդոց պէս ունեցած է իր սնապաշտութիւնները մահուան նկատմամբ· Չինացիներու կրօնական հաւատքին հիմն է բնականութիւնը, բնութեան անթիւ ոգիներուն յարգանքն եւ նախնեաց ու մեծ մարդոց պաշտամունքը։ Ասիկա մողոլական հին հիմ մըն է որուն վրայ դրօշմուած է Պուտտայականութիւնը, բայց Հնդկաստանի Պուտտայականութենէն շատ աւելի բնապաշտ Պուտտայականութիւն մը· Ճշմարտապէս խօսելով՝ Չինացին էապէս անկրօն է. իր բնական կռապաշտութիւնն ոչ մէկ աստուծոյ պաշտաման տեղ չի ձգեր. պաշտօնական կարգերն բոլորովին աշխարհական են։ Չինաստանի մէջ ամպարշտութիւն ըսուածը միայն առ ծնողս յարգանք չունենալն է։

Վերջապէս Չինացին իր ընտանեկան եւ ընկերական նահապետական կազմակերպութեամբ, անցելոյն ու նախնեաց համար ունեցած անժխտելի յարգանքովն՝ առանց անհատականութեան, առանց մտահաճութեան, առանց բանաստեղծութեան եւ առանց իտէալի պահպանողական մըն է։ Իր բոլոր գործերուն միակ առաջնորդն է անաչառ դատողութիւն։ Հետեւաբար Չինացին ժուժկալ, աշխատասէր, խաղաղ, երբեմն խաբեբայ եւ կեղծաւոր, պաղարիւն եւ միշտ շահադէտ է։

Զ. Ն. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՃԱՇԻ ԺԱՄԸ

Ճիշդ կէսօրին կ'ընթրեն Պրն. Տիւֆլօյի տունը։

Պ. Տիւֆլօ, որ առտուն գործի գացեր էր, տուն կը վերադառնայ սեղան նստելու։ Սակայն կէս օրը 7 վայրկեան անցեր է։

Տիկինը (*առանց ժամանակ ձգելու որ ամուսինը ներում խնդրէ*). — Երբ զանգակը հնչեցուցիք, կարծեցի թէ բժիշկն է եկողը։

Պարոնը (*մոտածկոտ*). — Ուրեմն անո՞ր կ'սպասէիք. միթէ հիւա՞նդ էք.

Տիկինը. — Կը կարծէ՞ք թէ նոյն իսկ երկաթեայ առողջութիւն մը կրնայ դիմանալ փափուկ ստամոքսի դէմ որ քայքայուած է կանոնաւոր ժամուն չի ճաշելէն։ Կրնաք երեւակայել թէ՝ հիւանդ ըլլալ չէ՞ զգալ որ հետզհետէ կը հիւծիս սպասման անձկութիւններուն մէջ՝ խորհելով ինքնին. « գուցէ հանրակառք մը անցած է ամուսնոյս փորին վրայէն »։

Պարոնը որ կ'զգայ փոթորիկին մօտենալը՝ կը լռէ.

— Գոնէ պիտի հաճի՞ք ընելիք մէկ հարցմանս պատասխանել.

— Ի՞նչ հարցում։

— Կարո՞ղ էք ինծ ըսելու որ ամէն օր այս ատեն տուն դառնալու մոտադիր էք։

— Ինծի նայէ, սիրունի'կս, պիտի յանդիմանե՞ս զիս մէկ անգամ միայն եօթը վայրկեան ուշ մնալուս համար։ Գործի մը համար զիս տեղ մը վար դրին և գաղտնի պահել խնդրեցին։

— Ատի չի նշանակեր թէ ամիսուկէս վերջը շաբաթ մը ուշ չպիտի մնաք. առաջին օրը եօթը վայրկեանով կ'սկսուի, եւ վերջը ատրիներ կ'ըլլայ.

— Այդպիսի բան մը երբեք տեսնուա՞ծ է,

— Ի՞նչպէս չէ, երբեք տեսնուած չէ՞. բայց դուք չէի՞ք որ երեկ իրիկուն իսկ, յիշեցիք թէ Լա Բէրուզ Նաւապետը հիւսիսային բեւեռ երթալու համար ճամբայ ելաւ եւ դառնալու խոստումով եւ այն օրէն ի վեր չդարձաւ ամուսնական յարկը.

— Բայց անկէ ի վեր իննսուն տարի անցաւ։

— Ատի աւելի մեծ յանցանք է իրեն։

— Բայց յետոյ ըսի թէ նաւարեկութեան մէջ կորսուեցաւ, չէ՞ք յիշեր։

— Շատ դիւրին է նաւարեկութեան մէջ մեռաւ ըսելը, քանի որ ըսածնիդ հերքող մը չի կայ։ Ո՛հ, շատ կը սխալիք երբ կը կարծէք թէ այն օրն որ երբ բարեհաճիք տուն չի դառնալ, պիտի կրնաք հքմեղանալ լրագիրներուն մէջ հրատարակել տալով թէ՝ օդապարիկով մը մեկնած էք, որ այլ եւս երկրի վրայ չէ իջած։ Կանխաւ կ'ըսեմ ձեզ որ այսպիսի սուտեր ինծի չէք կրնար հաւատացնել... եւ ո՛չ ալ այսօրուանը։

— Ձեր գիտեր թէ ինչ բանի մէջ սուտ կը տեսնէք.

— Պարոնը կը ձեւացնէ թէ գաղտնիքով բեռնաւորուած է, ու երբ կը հարցափորձեն... երբ կը հաճին հարցափորձել, չըթունքները կը խածնէ ըսելու համար թէ գաղտնիք մը կայ... Ես այդքան հետաքրքիր չեմ ուզեր ըլլալ գիտնալու ձեր այդ համբաւաւոր գաղտնիքը. վասնզի, ձգէ որ չեմ ալ փափաքիր գիտնալ, այնպիսի բաներ կան զորս կին մը ամէն վայրկեան կը վախնայ իմանալու...

— Կ'աղաչեմ, այդչափ յամառ մի՛ ըլլաք, հաւատացէք որ ուրիշի մը մէկ կարեւոր գործով զբաղեցայ։

— Շատ սիրուն գործ ըլլալու է որ ամուսին մը չի կրնար խոստովանիլ... իր կնոջ... Դուրսը, գիտեմ, կրնաք խօսիլ, բայց տանը մէջ բերնէդ խօսք մը առնել անկարելի է։

— Վերստին կը կրկնեմ թէ՝ կարեւոր գաղտնիք մըն է, որ ինծի չվերաբերիր.

— Այդ արդարացումը շատ դիւրին է։

— Ո՜չ, տիկին, պիտի խենթեցնես զիս։

— Բաւական սիրտ չունիք որ խենթենաք։

— Ինծի նայէ՛, խաղաղելու համար աւելի լաւ կը սեպեմ անմիջապէս ըսել զայն ձեզ,

— Ո՛չ, ո՛չ, աւելորդ ձանձրութիւն մի՛ առնէք։

— Զէ՞ք ուզեր որ խօսիմ։

— Ի՞նչ բանի կը ծառայէ․ հարկաւ սուտ մը պիտի չինէք, վասն զի շատ ճարպիկ էք այդ մասին։

— Ինծի նայեցէ՛ք, զիս մտիկ պիտի ընէ՞ք։

— Ձեզ արգիլող չի կայ, կրնաք սկսիլ ձեր պատմութիւնը,

— Ես...

— Միայն կ՚իմացնեմ ձեզի թէ՝ պատմութեանդ մէկ բառին իսկ չպիտի հաւատամ,

— Ուրեմն աւելորդ է ըսելն։

— Ապահով էի որ երբ ձեզի նեղը դնէի, ըսելու խօսք մը չպիտի գտնէիք, Ո՜հ, գիտեմ բոլոր ձեր խորամանկութիւնները։

— Բայց, անիծից արմատ։

— Այո՛, այո՛, կրնաք հայհոյել, ատով ժամանակ պիտի ունենաք ձեր սուտ պատմութիւնը յօրինելու։

— Զգեցէ՛ք, Աստուածնիդ սիրէք, պիտի թողու՞ք որ խօսիմ։

— Խօսեցէ՛ք, խօսեցէք․ ձեր խոնարհ աղախինը մտիկ կ՚ընէ ձեզի,

— Լա՛ւ ուրեմն․ բարեկամներէս մին, որ պիտի սնանկանար․ ինծի դիմեց, եւ ամբողջ օրն աշխատեցայ որ անպատուութենէ ազատեմ զինքը իմ երաշխաւորութեամբս։

— Յետո՞յ։

— Այսչափ։

— Ո՜հ, շատ աղէկ ըրեր եմ որ երէկ հացագործին պարտքը վճարեցի, գոնէ մէկ ամսուան հացերնիս ապահովուած է... Այս իրիկունէ իսկ սկսեալ մեր զաւակը պիտի վարժեցնեմ յարդի վրայ պառկելու, վասն զի այս է իր ապագան, որովհետեւ իր հայրը բոլոր ստակները կը վատնէ դէմ ելլող առաջին սրիկային համար։

— Ո՜հ, սրիկա՛յ... տակաւին անունը չգիտցած մարդերնիդ չէք կրնար այդպէս անպատուել,

— Կը կարծէ՞ք թէ չի գուշակեցի որ այդ ըսած անձդ այն անպիտան եւ ապուշ Տիւքուտրէյն է։

— Շատ կը սխալիք... նախ Տիւքուտրէյը չէ... և յետոյ... Տիւքուտրէյ ապուշ մը չէ ամենեւին, եւ ոչ ալ տխմար․ նշանաւոր առակախօս մըն է, Լաֆօնթէնէն ի վեր տեղ կար բաց, ան ալ Տիւքուտրէյ գրաւեց,

— Երբ կը մտածեմ թէ յանդգնած է ինձ ձօնել իր անճոռնի գրուածներէն մին, «Առ ձեզ, Տիկին, իմ Մուսայից այս յարգալից պտուղը...» Եւ այս թշուառական առակախօսին համար է որ կը կործանէք ձեր տունն ու տեղը... Օ՜հ, որչափ սխալեցայ իմ նախազգացումներուս հաւատ չընծայելով այն օրն երբոր առաջին անգամ տունէս ներս մտաւ իր խոշոր ցեխոտ ոտնամաններով։ Լաւ կը յիշեմ որ անմիջապէս ըսի ինքնիրենս․ «Երկու քայլ առած է մեր սրահին մէջ, քիչ ատենէն չորս քայլ պիտի առնէ մեր սենեակին մէջ»։ Եւ ըսածս ճիշդ ու ճիշդ կատարուեցաւ, Այսօր, այս վայրկեանիս, մեր ամենուս ապագան կը գտնուի այդ ողորմելի Տիւքուտրէյի ձեռքերուն մէջ, որուն համար դուք երաշխաւոր եղաք,

— Հաւատացէք որ Տիւքուտրէյը չէ,

— Ապա ուրեմն անոր պէս սրիկային մէկն է՝ որուն անունը տալու ալ չէք համարձակիր։

— Մի՛ նախատէք, վասն զի եթէ անունը գիտնաք, վերջէն պիտի զղջաք։

— Այո՛, թշուառական մը, անզգամ մը, խաբեբայ մը, խարդախ մը, գող մը ըլլալու է։

— Շատ լաւ, քանի որ անունը գիտնալ կ'ուզէք, ըսեմ. ձեր եղբօր երաշխաւոր եղայ, որ օտար արժէթղթոց վրայ խաղալով մեծ կորուստներ ունեցաւ։

— Ո՞հ, իմ խեղճ Տիւֆլօս, ներէ՛ ինծ, սիրելիս։

Երկու ամուսինք զիրար կը համբուրեն։

— Հիմայ որ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, ճաշե՞նք։

— Ո՛չ տակաւին։

— Ինչո՞ւ։

— Վասն զի խոհարարուհին տեղ խրկած եմ, այնպէս որ փոխանակ կէս օրին, ժամ մը վերջը միայն պիտի կրնանք ճաշել։

— Ժամ մը վերջը՜։ Հապա դուք որ կը յանդիմանէիք զիս եօթը վայրկեան ուշ մնալուս համար։

— Քեզի համբերութեան վարժեցնելու համար է, սիրունիկս։

ԷՕԺԷՆ ՇԱՎԷԹ Թրգմ. Թ. Գ.

ՋՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

— Փաստաբան մը դատարանի մէջ դատ մը կը պաշտպանէր ու դատաւորներուն մեծ մասը կը քնանային. փաստաբանը յանկարծ լռեց։

— Ինչո՛ւ համար չես շարունակեր հարցուց դատաւորներէն մին, որ կարող եղած էր անքուն մնալ։

— Կը վախնամ որ, պատասխանեց փաստաբանը, այս պարոններուն քունը կը խանգարեմ։

—

Սպանիացի աղջիկ մը ֆրանսերէն վիպասանութեան մը մէջ կարդալով երկու սիրահարներու միջեւ եղած երկար խօսակցութիւն մը, կ'ըսէ.

— Ի՛նչ անօգուտ եւ պարապ խօսքեր, երբ երկու սիրահար միասին են եւ առանձին։

—

Վերջին ծայր ագահ ծերունիի մը թոռը, որ պիտի ամուսնանար քանի մը օրէն, կը հարցնէ.

— Մեծ հայրի՛կ, երբ ամուսնանամ ինծի ի՞նչ պիտի տաս։

— Հաւանութիւնս....

—

Ծոյլ դպրոցական մը ուշ ժամանակ պառկած էր տակաւին, երբ վարժապետը վրայ հասաւ.

— Ժամը քանի՞ն է արդեօք, հարցուց աշակերտը.

— Ի՛նչպէս ժամը քանին է, կէս օրին մօտ է։

— Ո՛հ, սիրելի վարժապետս, թշուառականին մէկն եմ ես, օրուան լոյսը տեսնելու անարժան։

Ու այս ըսելով վերմակը մինչեւ գլուխը կը քաշէ եւ կը պառկի։

—

— Աս ո՞ր ատենի գալն է, կը հարցնէր տիկինը իր ամուսնոյն։

— Հիմա ատոնք վազ անցիր տէ, ինծի խատէս մը բախի բեր։

— Զահէր տուրսի խմածդ չօգտեց, հէմ բախի չմնաց քի։

— Պինկիխը տահա առջի օրը լեցուցի, խատէս մը օլսուն չմնա՞ց մէջը։

— Թողուցի՞ր որ մնայ։

— Չմնալն աղէկ է, կնիկ, նայէ, խասսապին պախալին պարտքերնիս մնաց նէ աղէ՞կ եղաւ։

—

Թումիանոս անունով մէկը եկեղեցւոյ մէջ կը հարցնէ քահանային.

— Տէր հայր, ես տօն չունի՞մ. իմ անուան տօնախմբութիւնս ե՞րբ կուգայ.

— Օրհնած, այսօր քու անուանդ տօնն է։

Հարցնողը կ՚սպասէր։ «Փառք ի բարձունս» երգելու ժամանակ, քահանան կայնեցուց մարդը դասին մէջ. երբ հասաւ սոյն տեղը «Զի դու միայն, սուրբ դու միայն, բարձեալ ես դու միայն...» քահանան մամ մը տուաւ անոր ձեռքը, և ըսաւ թէ՝ ահաւասիկ իր անունը կը յիշատակուի։

Հարցնող բարեպաշտը գոհ եղաւ գտնելով իր անուան տօնախմբութեան օրը։

—

Գիւղացի մը իր դրացին շատ խռոված տեսնելով կը հարցնէ թէ «ինչո՞ւ այսպէս գլուխը կախ, խռոված դէմք մ՚ունի»։

— Էշս սատկեցաւ։

— Ի՞նչ ընենք եղբայր, յարեց գիւղացին, այսօր

թէ վաղը, մենք ալ անոր ճամբովը պիտի երթանք։

—

Գրագիր մը նամակ կը գրէր. իր քովը կեցող բարեկամը տեսաւ որ տառասխալներով լի էր նամակը «տառասխալներ կան, բարեկամ, ըսաւ, գրածիդ մէջ»։

— Անպիտան խանութպան, ըսաւ գրագիրը, անանկ գէշ գրիչներ տուաւ որ անկարելի է անոնցմով անսխալ նամակ մը գրել։

—

Երեւակայեցէք, կ՚ըսէր մէկը, աստղաբաշխներն ու գիտունները կարող են շատ առաջուընէ գուշակել արեգական և լուսնի խաւարումները։

— Ի՜նչ մեծ բան է, պատասխանեց ընկերը, չէ՞ մի որ անոնք այդ հաշիւը օրացոյցներէն կ՚առնեն։

—

Վաճառական մը սովորութիւն ունէր միշտ հարցնել ուշ եկող պաշտօնեաներուն թէ ինչո՞ւ ուշ եկան. բայց վերջէն ներելով անոնց կ՚ըսէր. «Շատ աղէկ, բայց կը խնդրեմ որ ուրիշ անգամ ալ այդպիսի բան մը պատահելու չէ»։

— Ինչո՞ւ ուշացար, հարցուց առաւօտ մը իր մէկ գրագրին։

— Այս առաւօտ ինծի զաւակ մը աշխարհ եկաւ, պատասխանեց։

— Շատ աղէկ, ըսաւ վաճառականը, բայց կը խնդրեմ որ ուրիշ անգամ ալ այդպիսի բան մը չպատահի։

—

Եկեղեցւոյ պատին վրայ Միքայէլ հրեշտակապետի պատկերը նկարուած էր, որ սատանան կ'սպաննէր։ Պառաւ մը եկաւ և երկու մոմ վառեց հրեշտակապետին առջեւ, և մէկ մոմ ալ սատանային առջեւ։

— Ի՞նչ կ'ընես, մայրիկ, պօռաց քահանան, դուն սատանային աղօթք կ'ընե՞ս։

— Ես գիտեմ ինչ որ կ'ընեմ, պատասխանեց պառաւը, ո՞վ գիտէ ես ուր պիտի երթամ, վնաս չունի, լաւ է ամէն տեղ բարեկամներ ունենալն։

ԹԷ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ԺՕԼԻՆ

ԵՒ Ո՛Չ ԹԷ ԺԻՒԼԻՆ

Ինչո՞ւ աչք տնկած էք Ժօլիիս։

Պզտըլտիկ շուն մը չա՞տ կը տեսնէք ինձ, երբ աշխարհիս վրայ իրմէ զատ մխիթարութիւն մը չունիմ. ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ. Ժօլին ինձ անարժա՞ն կը սեպէք՝ թէ գիս Ժօլիին։ Ի՛նչ որ ալ ընէք չպիտի բաժնուիմ իրմէն, գի կը սիրեմ, կը սիրեմ շնիկս, օ՜հ, ահաւասիկ գիրկս նստած երեսս ի վեր կ'զմայլի։ Թաթիկները սիրեմ, ի՞նչ ալ թօմպուլ թօմպուլ, հապա աչուկնե՜րը։

Չէք գիտեր թէ՝ ի՛նչ անգին գոհար մ'է շնիկս, արշալոյսին կ'արթննայ, սենեկիս մէջ լուռ ու մունջ կը ճեմէ քիչ մը, յետոյ փոքրիկ կաղկանձիւններ, դըրան ճանկռտուքներ, քանի մ'անգամ անկողնիս շըրջանը կ'ընէ, և երբ կը տեսնէ որ ժամանակ կ'անցնի, և ես դեռ արթննալիք չունիմ, կ'սկսի ձայնել փո-

ղոցի շուներուն և ամբողջ սենեակս լեցնել իր զանգակաւոր հաչիւններով։

Լրագրավաճառ մ'եմ, խանը կը պառկիմ, արհեստս չի ներեր որ ուշ ելլեմ անկողինէս, բայց առտուանց մինչեւ իրիկուն ոտքին միսը ուտող մարդ մը ի՛նչպէս առտուն կանուխ արթննայ. կամաց կամաց կ'ելլեմ անկողնէս. երեսս կը խաչակնքեմ, լաթերս կը հագնիմ — եթէ իրիկուընէ հանուած եմ, ինչ որ շատ անգամ կը պատահի — կը լուացուիմ, Ժօլիիս կերակուրը կուտամ, կը գգուեմ, կը սիրեմ. կը համբուրեմ, զինքը բանով մը կ'զբաղեցնեմ և ես գաղտագողի դուրս կը նետուիմ, մատուըներովս ականջներս խցելով, որ չի լսեմ Ժօլիիս ողբերը, լացերը ու կաղկանձիւնները իմ ետեւէս։

Ալ այնուհետեւ գիտէ՞ք թէ ինչ կ'ընեմ ցերեկը։

— Իգտա՛մ, Սապա՛հ, Սէրվէ՛թ.... Հավատի՛ս, այսօրուան Մանզումէ՛....

Կը սիրեմ Թափառիլ փողոցէ փողոց, անկիւնէ անկիւն, կրկնելով սովորական յանկերգը, որ շատ անգամ առանց իմ գիտնալուս կ'ելլէ բերնէս, և կը վախնամ որ եթէ օր մը իմ երազս իրականանայ ու վաճառական մը ըլլամ, յաճախորդներուս երեսին ալ պիտի պօռամ «Սապա՛հ, Իգտա՛մ, Սէրվէ՛թ» առանց գիտակցութիւն ունենալու թէ ի՛նչ կ'ըսեմ։

Մինչեւ կէսօր այսպէս կ'երթայ, ու հազիւ կտոր մը չունչ առած ու բերանս պատառ մը հաց դրած եմ, կը հրատարակուին իրիկուան լրագիրները։

— Բիւզանդիո՛ն, Լէվա՛նթ, Թանիտրօմօ՛ս...

այսօրուան լուրե՛ր, Արեւե՛լք։

Ալ դուլ ու դադար չկայ մինչեւ գիշերուան մէկը։ Սենեակս վերադառնալու կը վախնամ. ի՞նչպէս ազատեմ օձիքս Ժօլիին մեղադրանքներէն. դուռը բա-

նալուս պէս վրաս կը ցատքէ, կը համբուրէ, կը լըզուըռտէ, կը մեղադրէ, կը թողու զիս ու կը փախչի, տասն անգամ սենեակիս շրջանը կը դառնայ. ո՞ւր երթայ, ո՞ր կողմ դառնայ, առաջ ուսկի՞ց սկսի. ձեռքերս համբուրէ, թէ երեսներս, լա՞յ թէ հաչէ։ Վերջապէս ամէն օր կէս ժամ կը տեւէ այս արարողութիւնը և երկուքնիս ալ յափրացած, կը փարինք մէկզմէկու իրարմէ սիրուած ըլլալու անճառելի երջանկութեամբ։

Գիտեմ թէ պիտի խնդաք վրաս, երբ բաղդատութեան դնէք ձեր շուկայէն վերադարձն իմինիս հետ։ Այո՛, գիտեմ թէ ինչպէս դրացիներուն նայելով դուռը կը զարնէք ամենայն հպարտութեամբ, թէ ինչպէս ժպտուն երեսով կը դիմաւորէ զձեզ ձեր ամուսինը, ու բեռնակրին ձեռքէն կ'առնէ կրած միրգերնիդ և ուտելիքնիդ, թէ որչափ խնամք կը մատուցուի ձեզ, երբ մանաւանդ առաւօտեան ապսպրած Քիւրքխապիցուն ալ մէկտեղ բերած ըլլաք, ա՛լ այն օրը ձեզի համար բան մը կը պակսի՞ երջանիկ ըլլալու գիտեմ, ասոնց ամէնքն ալ գիտեմ, թէ այն օրուան խօսակցութեան ոճը բոլորովին կը տարբերի սովորական ոճերէն։

— Ցակոբի՛կ աղա՛, քրտնած ես վախնամ, բան մը կը հանես, չապիկդ բերեմ տէ փոխէ։

— Չուզեր։

— Ան քի չպիտի փոխուիս նէ, սրխը սրխըեա քի ւչիդ պլլուէ տէ սա քէօշէն ըռահաթ ըրէ։

— Ինծի բան մը չըլլար, դուն նայիք ես, ցորեկուան կերածիդ տիխաթ ըրէ։

— Հոգ մի ըներ, կնիկ խըսիին բան չըլլար։

— Քիւրքխապիցուդ ինտո՞ր է։

— Հնորհակալ եմ, ուզածէս էվէլօքը, քա Ցակոբիկ աղա՛, ինչո՞ւ ամխտար սուղնոցէն առեր ես,

սանկ քիչ մը վար խումաշ մ'ալ ըլլար նէ սանքի զարար չունէր։

— Ասիկա հինցուր տէ. մէյ մը տահա կ'առնեմ։

Չէ, ալթըլխ ես պան մ'ալ չեմ ուզեր. դուն քեզի աղէկ ուէտէնկոտ մ'առ, ամա տիխաթ ըրէ քի խազէթային մէջի կրուածին պէս խոտէ չինուած չըլլայ։

— Ուըտէնկօդը եօքի խօսք է.

— Եօքի ամա, եօքը չառնէս նէ, իմին փիստանցուս ալ եօքի կը մնայ։

— Քա հապա ըսիր քի ալթըլխ ես պան մը չեմ ուզեր նէ։

— Ամա՛ն, ես ալ խօսքի տալմիշ եղայ. ըրախիիդ հետ ի՞նչ մէզէ կ'ուզես։

— Ես գիշեր չպիտի խմեմ։

— Քա երկու ֆինճան խմէ որ իշտահդ պացուի։

— Չպիտի խմեմ, նօնօ՛շս, աղուորս։

Եւ կ'սկսինք փարիլ իրարու, ճիշդ ծօլիին ու ինծի պէս։ Բայց մեզմէ որո՞ւն սէրը, որո՞ւն փարումը անկեղծ է։ Եթէ կարելի ըլլալը չգիտնայի, պիտի բարեմաղթէի որ, առանց մրգեղէնի, առանց Քիւրքխապիցուի, առանց ձեր ամուսիններուն յանձնարարութիւնները կատարելու, տուն վերադարձած օրերնիդ ալ այսպէս սիրով ընդունէր զձեզ ձեր կինը, գուրգուրար վրանիդ, երկու գաւաթ օղի խմել առաջարկէր առանց կուըռտելու ու անկեղծ սիրով փարէիք իրարու։ Այո՛, այս երջանկութիւնը պիտի բարեմաղթէի ձեզ, ինչ որ ես ու ծօլին կը վայելենք մինչեւ իսկ չոր հաց կերած օրերնիս ալ։

* * *

Բերանս բանալ մի տաք. շատ բան գիտեմ, բայց խօսելու կը վախնամ, որովհետեւ եթէ յաճախորդներս լսեն, անգամ մ'ալ լրագիր չեն առներ ինծմէ

ու իրենց վրայ ունեցած հին առնելիքներս ալ կը կորսուին կ'երթան. սակայն ո՞ւսկից պիտի լսեն եթէ դուք չերթաք ըսէք. քիչ մը գաղտնապահ եղիք կ'աղաչեմ և ձեզի ամէն բան պիտի պատմեմ։

Նախ և առաջ խորհեցէք թէ՝ ինծի նման համեստ լրագրավաճառ մը, ի՞նչպէս ձեռք անցուցած է այսպիսի հազուագիւտ ձիրքերով օժտուած թանկագին շնիկ մը. այո՛, աս կէտը խորհեցէք, և հանգոյցին ծայրը արդէն գտած կ'ըլլաք։

Ես դեռ փոքրիկ լաճ մ'էի երբ լրագրավաճառութեան սկսայ, լրագրավաճառութիւն որ կ'ըսեմ՝ դժուար բան մը չկարծէք. տասը ղրշ. դրամագլխով կրնայ սկսիլ մարդ գործի, բաւական է որ մարդ առտուանց մինչև իրիկուն վազվռտելու և ցամաք հաց ուտելով ապրելու վարժուած ըլլայ, և ինչպէս որ արհեստակիցներս ալ կը վկայեն, այս երկու յատկութիւններն ալ մարմնացած էին վրաս, ու գործի սկսելէս երկու շաբաթ վերջը արդէն մայրաքաղաքիս մէջ մարդ չկայ որ չգիտնայի թէ ո՛ր լրագիրը կը կարդար, այնպէս որ հեռուէն մէկը տեսնելուս պէս ամէնէն առաջ կը պատրաստէի անոր լրագիրն ու ինք դեռ բերանը չբացած թերթը կը տեղաւորէի ձեռքը։

Տարիներու ընթացքին մէջ, հետզհետէ կ'ընդլայնէր յաճախորդներու սահմանը, և բնականաբար նոյն համեմատութեամբ ալ շահերս, այնպէս որ քսան տարեկան եղած ատենս արդէն օրը 15-20 ղահեկան շահիլ և կամաց կամաց քթիս ալ հոտ առնելն զգացած էի, ինչ որ թելադրած էր գիս, քիչ շատ վրաս գլուխս կոկելու և չիք երիտասարդի հովեր առնելու։

Օր մը, երբ տուները լրագիր կը ձգէի, դիմացի պատուհանէն ազդարարութիւն մը եղաւ։ Վայրկեան մը վերջ տաս-տասնըութ տարեկան սիրունիկ աղջիկ

մը — բարով խերով չըլլար — յաճախորդ կ'ըլլար ինծի, պայմանով որ լրագիրները ժամը 10ին ձեռքը հասցնեմ, ու ինքն ալ վճարումներն ամէն ամսագլուխ վճարէ։ Ասոր մէջ տարօրինակ բան մը կա՞յ, ստակը պիտի տայ՝ լրագիրը պիտի առնէ։ Ես ալ անոր համար երկա՜ր ամիներ լրագիրը տուի և ստակն առի. բայց ինչ որ անմեկնելի կը դառնար ինծի, այն տարօրինակ զգացումն էր զոր կ'զգայի ամէն օր այդ աղջըկան լրագիրը տուած ու առած ժամուս։ Առջի օրերը բոլորովին անտարբեր էի, ինչպէս յաճախորդի, նոյնպէս ալ իրենց տունը կը զարնէի, լրագիրը կը ձգէի ու արագ արագ կը հեռանայի. Չեմ գիտեր, ի՞նչպէս եղաւ, օր մ'ալ բարեւ տալ մը հանեցին, ու ալ ամէն օր գրեթէ պարտք մը եղած էր ինծի բարեւել գեղանի յաճախորդուհիս, որ նոյնպէս կը բարեհաճէր ժպիտով փոխարինել բարեւներս։

Օր մը — սեւ օր ըլլար — հաշիւս տեսնելէ և պահանջքս վճարելէ վերջ, անունս հարցուց։

— Ղունկիանոս է, ըսի։

— Ղունկիանո՛ս... ատ ի՞նչ ծթռած անուն. քեզի պէս երիտասարդ մը կը վայլէ՞ Ղունկիանոս ըլլալ։

— Ի՞նչ ընեմ, օրիորդ, կնքահայրս այդ անունը դրեր է. հապա ի՞նչ պիտի ընէի եթէ Կոզմոզ եղած ըլլայի։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Կոզմոզ անունով մա՛րդ ալ կա՞յ։

— Հապա՛։

— Եւ դեռ կ'ապրի՞։

— Ինչո՞ւ չապրի. միթէ ապրելու մենաշնորհը մի միայն Ժօրժերո՞ւն, Բօլերո՞ւն, Կարպիսներո՞ւն վերապահեալ կը կարծէք։

— Ո՛չ, ատ ըսել չէր միտքս, ներեցէ՛ք, վշտացա՞ք, չէ նէ....

— Ինչո՞ւ վշտանամ։

— Բայց անուն մ'ալ պէտք է քիչ մը դէմքին յարմարի. չիտակը քեզի պէս երիտասարդի մը բնաւ չի վայլեր Ղունկիանոս ըլլալ։

— Հապա ի՞նչ կը վայլէ։

— Գոնէ սանկ Միհրանիկ մը, կամ Զարեհ մը և կամ վերջապէս սովորական անուն մը,

— Ի՞նչ կրնամ ընել դժբաղդութիւն մը, որ անդարմանելի է. հիմա անունս փոխելուս պէս, ծաղրելի պիտի դառնամ ամենուն.

— Եթէ կ'ուզէք, ես անոր կրնամ դարման մը խորհիլ.

— Ի՞նչպէս։

— Ղունկիանոսը Ղունկիկի կը փոխենք և քիչ մը չնորհքի կը մտնէ։

— Շատ լաւ, եթէ Ղունկիկը հաճելի է ձեզի, կ'ընդունիմ.

— Շնորհակալ եմ, միւսիւ Ղունկիկ, ըսել է ալ առնելիք տալիք չունինք, և հաշիւը վաղուան թերթէն պիտի սկսի.

— Այո՛, վաղուան թերթէն. Մնաք բարով Օրիորդ։

— Երթաք բարով միւսիւ Ղունկիկ. միւսիւ Ղունկիկ, չի մոռնաս հա՛ վաղուան թերթը։

Ո՞վ էր միւսի Ղունկիկը. ես՛, ինծի պէս խեղճ լրագրավաճառ մը, որ ամէնուն «ծօ՛, Ղունկիանոս»ն էի կենացս ամբողջ շրջանին մէջ։ Բայց ի՛նչ պէտք էր ինձ ամէնքը, բաւական էր որ, աղջիկ մը, սիրուն հրեշտակ մը կը հետաքրքրուէր ինձմով, կը խորհէր իմ վրայ, կ'երազէր, կը չափէր կը չափչփէր, ու անունս անարժան կը տեսնէր դէմքիս։ Ղունկիանո՛ս, Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ սոսկալի՛ անուն, աղէկ որ աղջիկը

չի մարեցաւ. ա՛հ, որքան երջանիկ եղած պիտի ըլլայի եթէ Պերոբիկ եղած ըլլայի. կարելի է այն ատեն լրագրավաճառ չըլլայի. որովհետեւ ո՞վ կը հաւատայ որ Պերոբիկ մը այնչափ դժբաղդ ըլլայ, որ տունէ տուն լրագիր պտտցնելու ստիպուի։ Ա՛խ, ի՞նչ ըսեմ կնքահօրս, որ սանկ դժբաղդութեանս պատճառ եղաւ Ղունկիանոս անունը դնելով ինծի։ Բայց կ'երեւի թէ՝ ա՛լ դժբաղդութիւններուս չափը լրացած էր, և անունս բարեփոխուելով բաղդս ալ սկսած էր բարեփոխուիլ, եթէ ոչ. ի՛նչ կը նշանակէր այն երեւոյթն, որ սանկ հրեշտակի նման աղջիկ մը ինձմով հետաքրքրուէր։

Սակայն չէք գիտեր թէ՝այս միւսիւ Ղունկիկութիւնը քանի՞ արժեց ինձ. Խնդիրը անուանական միւսիւ Ղունկիկ մը ըլլալուն վրայ չէր, այլ իրականապէս ճշմարիտ միւսիւ Ղունկիկ մը պատկերացնելն էր, որուն ամէն կարելի եղած միջոցներով ջանացի արժանի ապար մ'ըլլալ, ու անուանափոխութենէս վերջ, կիրակնօրեայ լաթերս, ձեռքի պաստօնս, քրավաթս ու այլ արդուզարդերս տեսնողներ կ'ամչնային ժամանակաւ ինձ «ծօ՛ Ղունկիանոս» ըսելնուն.

Ճշմարիտ միւսիւ Ղունկիկ մ'էի, ու այս այլափոխութեանս տակ բնաւ պատճառ մը չունէի չերեւնալու գեղանի յաճախորդուհւոյս, որու հետ յարաբերութիւններս հետզհետէ կ'ընդարձակուէին, ու ամէն օր առնուազն տասը վայրկեան մը կը խօսէինք իրարու հետ դրան առջեւ, միշտ իմ նիստ ու կացիս, լաթերուս, և այլ պարագաներու վրայ. Օր մ'ալ, օրիորդին մայրը, որ շատ չէր ուզեր խանգարել մեր տեսակցութիւնը, հրաւիրեց որ կիրակի օրերը տունը երթամ ժամանակ անցնեմ. Հրաւէր մը՝ որ ամբողջ երազներու իրականացումը կը թուէր ինձ, և առանց

երկրորդի մը սպասելու կիրակի օրը ժամը վեցին արդէն օրիորդին քովիկը նստած, կակուղիկ, կակուղիկ կը խօսակցէինք այլ և այլ նիւթերու վրայ։ Եւ այս թանկագին հաճոյքը շարունակեցին ընծայել ինձ մայրն ու օրիորդը շատ կիրակիներ, ընդունելով զիս իրենց տունն առտուանց մինչեւ իրիկուն զուարճալի ժամեր անցնել տալով ինձ։

Բայց ինչո՞ւ հին մոխիրները խառնելով սիրտս տակնուվրայ կ'ընեմ, հիմա տե՞ղն էր այս անցեալը քրքրելուն, ինչո՞վ սկսայ և ո՞ւր հասցուցի։ Ես ձեզի ժօլիիս պատմութիւնը պիտի ընէի, մնացածին ի՞նչ պէտք. Սակայն անանկ չէ, սիրային արկածները զարմանալի երեւոյթ մ'ունին, մարդս կը դառնայ կը դառնայ՝ կամայ ակամայ հոն կը հասնի. Ճիշդ թիթեռնիկներու նման, որ լոյսին շուրջը դառնալով դառնալով. վերջապէս զոհ կ'երթան իրենց լուսաւորութեան։ Կը ծիծաղիք բանաստեղծութեանս վրայ, հա՞, ի՞նչ կարծեցիք հապա։ Ես՝ հիմա առջի լրագրավաճառ Ղունկիանոսը չեմ և պարապ տեղը չէր որ գեղանի յաճախորդուհիս ու իր օրինակելի մայրն օձիքիս փակած. չէին թողուր որ աչքս բանամ, չորս դիս նայիմ. Այն երջանիկ — թէ ապերջանիկ — օրերու մէջ, աշխարհ գոյութիւն չունէր ինձ համար այլ եւս առանց գեղանի յաճախորդուհւոյս, և ասոր համար չաբաթն ի բուն ինչ որ շահէի, կը ժողվէի, կը հաւաքէի և կիրակի օրը մօրը ձեռքը կը լեցնէի, որ ուրիշ միջոց չունենալով դրամ շահելու, իր ձեռքի աշխատութեամբը կը հոգացնէր աղջկանը քմահաճոյքներն։ Քմահաճոյքներ՝ որոնց արժէքն այսօր կարող եմ գնահատել թէ՝ մեծամեծ հարստութիւններ կրնան կուլ տալ առանց իրենց յագուրդ գտնելու։

Հիմա կարգն եկաւ ժօլիին։

Օրիորդը շուն մ'ունէր որ ձգնեցաւ, և ասոր ձագերէն մին — ժօլին — մեծցնելէ ու կրթելէ վերջ՝ ինձ նուիրեց որ գիշերները խանը առանձին մնացած ատեններս անով զուարճանամ։

Ա՛լ կրնաք երեւակայել թէ այսպիսի թանկագին նուէր մը ի՞նչ ընդունելութիւն կրնար գտնել ինձմէ, իսկոյն վերարկուիս տակ առնելով սենեակս վերադարձայ և սկսայ անուշեղէններով ու զանազան ուտելիքներով սիրաշահիլ զինքը ու վարժեցնել սենեկիս առանձնութեանը։ Շատ դժուարութիւն չի քաշեցի այս բանին համար և տասնևհինգ օր վերջ. սենեկիս մէջ ժօլին ի բացակայութեան գեղանի յաճախորդուհւոյս, կրնար ինձ սիրոյ առարկայ մը դառնալ, այն գերազանց պատճառներով, որ նախ իր տիրուհին կը յիշեցնէր, և երկրորդ արտաքոյ կարգի անձնուիրութիւն կը ցուցնէր թէ՛ ինձ և թէ ինձ պատկանող ամէն բանի։ Եւ այսպէս կիրակի օրերն օրիորդին և միւս օրերն ալ ժօլիին քով երջանիկ ժամեր անցուցի չորս տարի, մինչեւ այն կիրակին, յորում երբ գեղանի յաճախորդուհւոյս դուռը զարկի, պատուհանէն անծանօթ գլուխ մը դուրս ելլելով — հոտած, ծթռած պառաւի մը գլուխ — խռպոտ ձայնով մը գոչեց.

— Խապէթա չպիտի առնենք ալթըխ։

— Դուռը բացէք տէ, մի առնէք։

— Բա դուն ո՞վ ես քի տուռը պանանք։

— Ե՛ս, միւսիւ Ղունկիկը։

— Դո՛ւն ո՞վ ես քի միւսիւ կ'ըլլաս կոր։

— Տէր ողորմեա՛... միւսիւ Ղունկիկը... չե՞ս ճանչնար կոր։ Օրիորդը ո՞ւր է։

— Սո՛ւս էղի մունտար, հիմա բերնիդ չափը կուտամ, խալխին աղջկանը անունը պերանդ մ'առներ։

— Բայց ես միսիւ Ղուն....։

— Ծօ՛, Ղունկիանո՞ս ես, ի՞նչ խառնախսի ես, չպիտի՞ կորսուիս տահա սընկէց։

— Բայց դուն չես ճանչնար կոր զիս։ Օրի....։

— Տահա կայներ լեզուին կուտայ. կիտի մունտար սէնի. հիմա հախէթ գամ որ խալխին դուռը պալթա չկախես։

— Սակայն կ՚աղաչեմ, տիկին.

— Կնա՛ պաշխասիին աղաչէ. մենք ողորմութիւն տալու մարդ չենք։

— Սակայն ըրածնիդ անամօթութիւն....։

Եւ դեռ խօսքս չաւարտած, տեսայ որ պատրաստութիւն կը տեսնուէր ոտիկան հրաւիրելու. Նոյն վայրկեանին կռահեցի ամէն բան, թէ երեք չորս տարիէ ի վեր ի՞նչ դժոխային մեքենայութեամբ մայր ու աղջիկ կը խաբեն եղեր զիս ամբողջ քսակս պարպելով ու պարզապէս զիս իրենց գործիք մ՚ընելով, և հիմա որ բնականաբար ինձմէ հարուստ մը գտած էին, ալ ի՞նչ շահ ունէին զիս տուներնին առնելէ։ Սենեակս վերադառնալուս պէս, նախ և առաջ Ժօլին բռնեցի ու անխնայ ծեծեցի. ծեծեցի մինչեւ սատկեցնելու աստիճան ու դուրս վռնտեցի սենեակէս, որպէս թէ ասանկով վրէժս լուծած ըլլայի տիրուհիէն, յետոյ ջնջեցի այն ամէն առարկաները որոնք կրնային յիշեցնել ինձ չորս տարի այսպիսի անարգ շահագիտութեան մը գործիք ըլլալս ու քնացայ։

Առաւօտուն արթնցայ որ խեղճ Ժօլիս, որ մինչեւ այն օր գուրգուրանքէ ի զատ ուրիշ բան չէր տեսած ինձմէ, առանց յիշելու գիշերուան կերած ծեծն ու նախատինքներն, սենեակիս դրանն առջեւ կը հեծեծէ, սիրտս փղձկելով չի կրցի դիմանալ. «Ինչո՞ւ ամբողջ սէրս չնուիրեմ այս կենդանիին, որ տիրոջմէն աւելի

գիտէ սիրոյ արժանիքն» ըսի, ու ներս առնելով սկսայ գգուել, համբուրել, ներողութիւն խնդրել, իր արժանիքը գնահատել չգիտնալուս և զինքը յանիրաւի ծեծած ըլլալուս համար.

Այն օրէն ի վեր ամբողջ սէրս կեդրոնացուցած եմ փոքրիկ շնիկիս, հաւատարիմ կենակցիս, Ժօլիիս վրայ, ու կը ջանամ ամէն կարելի եղած միջոցներով երջանիկ ընել զինքն ու մխիթարուիլ իրմով։ Եւ ամէն անգամ որ յիշեմ ապերախտ Ժիւլին — Ժիւլիւ էր յաճախորդուհիս անունը — ու բաղդատութեան դնեմ զինքը Ժօլիիս հետ, կրակ մը կը վառի ներսիդիս, ու կատաղութենէս ինքզինքս կուտեմ թէ՝ ինչո՞ւ այնչափ ատեն խաբուեցայ այս կեղծաւորութիւններէն և ինչո՞ւ չկրցի հասկնալ թէ հաւատարիմ Ժօլի մը հազար հատ կեղծաւոր Ժիւլի կ՚արժէ։

Հիմա կարծեմ իրաւունք պիտի տաք ինծի երբ սիրեմ Ժօլին և ո՛չ Ժիւլին.

ԹԱՍԻՄ

ԼԱՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Միթէ բարի և երջանիկ ընտանիքները՝ ազգերու պէս չունի՞ն իրենց պատմութիւնը, և կամ իր երջանկութեան վրայ խօսելով զայն կորսնցնելու նախապաշարեալ վախը կ'արգիլէ՞ այդ մենաշնորհեալ անձերն իրենց գաղտնիքը մեզի յայտնելու։ Այդ երջանկութիւնն ունեցողները չուզելով վայելածնին ուրիշի ալ հաղորդել. խորհրդածութիւններ միայն կ'ընեն լաւ ընտանիքի մը կազմութեան վրայ. բայց շատ քիչ անգամ բաղդաւոր ամուսնութեան մը յուզիչ պատմութիւնը կուտան մեզ։

Ամուրի անձերը՝ երկու կողմէ ալ, միշտ վարանոտ եղած են ամուսնական ծովեզրի վրայ խարիսխ նետելու։

Երիտասարդ աղջիկները կը խորհին թէ ընտանիք մը կազմելու հեռանկարը կ'արժէ՞ միթէ իրենց անձնական ազատութեան կորուստը. սակայն մինակուկ ծերանալն ալ տխուր բան մը կ'երեւայ անոնց, Ներսէն ձայն մը խրատ կուտայ անոնց հիմակուընէ առնել ծերութեան գաւազան մը, և կը կրկնէ թէ ամէնէն գէշ ընտրութիւնը բան մը չընտրելն է։ Անոնք կ'զգան որ չամուսնացած կին մը պակաս բան մ'ունի և թէ ամուսնութիւնը «միջոց մըն է քաջաբար ազատելու՝ ի գլուխ հանելու կեանքի պարտականութենէն», բայց, անոնք խղճամիտ են, պատիւ կը համարին ինքզինքնին ամբողջովին նուիրել ատոր, մտքով, հոգւով, սրտով՝ ինչպէս կ'ըսէ Ժիւլ Լըմէթըը։

Մարդիկ աւելի վարանոտ են։ Եթէ ամուրի կեանքը կը թողուն, այն ալ ի շնորհս «խոհուն» արարածներու է, որք մտքերնին դրած են իրենց հետ միատեղ կրելու կեանքի փորձերը՝ համեմատութեամբ և անձնուրացութեամբ։ Ասով հանդերձ, մարդիկ այս անձը գտնելը՝ հողը ոսկիի դարձնելու խնդրոյն չափ անլուծելի կը կարծեն և դեռ չեն գիտեր թէ ամուսնանալը՞ աղէկ է՝ թէ չամուսնանալը։ Նման Սիլվէստրի՝ անոնք կը փնտռեն կին մը, կարող ձախորդութեան դէմ տալու և զոհողութիւն մը խրատելու, և շատ կարելի է նմանցնել այն մարդոց մըտային վիճակը՝ Լուի Վէօյօի այդ անձնաւորութեան հետ, կը յիշէք անշուշտ Սիլվէստրի շփոթութիւններն ու գաղափարներն՝ երբ հայր Թէօտոր, պատարագէն ելլելուն՝ յայտնեց թէ՝ իրեն յարմար կին մը կը ճանչնայ։

— Ջանացէք զայն տեսնել, կը յանձնարարէ քահանան, կանանչ երիզներով յարդէ գլխարկ, մանիշակագոյն հագուստ, գծաւոր ցփսի հագած է, եկեղեցիին բակը զնէ կը գտնէք։

Սիլվէստր՝ այս ծանօթութիւններով շուտ մը գտաւ Մարիանը, և յաջորդաբար նախապատրաստական ճամբէն անցաւ։ Առնելիք կինը ամէն մասամբ սքանչելի էր. Նէ քսան տարեկան է, ուղիղ միտք և հաճելի երեւոյթ ունի։ Սիլվէստրը բաղձալու բան մը չունի։ Բայց մի կարծէք որ նա հանդարտ է, նա մարդ է՝ և մարդը կը կասկածի ու կը տրամաբանէ։ Սա՛ միշտ գիտուն սկեպտիկն է որ վիրահատի դանակը հետը կը պտտցնէ, Թովմաս առաքեալը՝ որ մատը վէրքին վրայ դնելով միայն կը հաւատայ. Այսուհետեւ ուրեմն, Սիլվէստր միշտ շարունակելով Թիւլէօզներու տունը երթալ, կը կշռէ իր կրելիք շըղ-

թան, կը մտատանջի իր ապագայ վիճակին վրայ։
Անշուշտ ուրախ պիտի ըլլայ կնոջ մը հետ որ կարել
գիտէ, քիչ մը գրականութենէ կը հասկնայ և տկար
բարակ ձայն մ'ունի։— Մարիանի բնաւորութիւնը
զինքը անհանգիստ կ'ընէ, ա՛յնքան կիներ կան ա-
ռաքինի և դժուարահամբոյր։ Բայց ամենայն անկողմ-
նակալութեամբ, ինքնիրեն կ'ըսէ որ, նէ զուարթ
պիտի ըլլայ եթէ երջանկութիւն տեսնայ իր կողմէ,
և սա հետեւողութեան կը հասնի որ, իրար հասկնա-
լու համար ամուսինը պահելու է Նախախնամութեան
իրեն տուած իշխանութիւնը, ապրելու են առանց
փայլի և միշտ խնայուած չարիքներէն։ Միրուն Մա-
րիան ալ այս կերպով կը խորհի։ Բնաւ մասնաւոր
կոչում մը չզգալով, ամենայն պարզութեամբ նէ ինք-
նիրեն ըսած է, որ անշուշտ ամուսնանալու պիտի
կոչուի. ուրիշ մտատիպար չէ ընտրած իրեն համար,
բայց ընկերուհի մը ըլլալ՝ սիրելի, հնազանդ և անձ-
նուէր։ Սիլվէստր՝ ապահովուած՝ ամուսնական անդր-
պիտ անդաստակէն կ'անցնի եւ շատ գոհ կը մնայ.
սիրտը կ'ուռի՝ որովհետեւ կը սիրէ, նոր պարտակա-
նութիւններուն առջեւ՝ իր .ոյժն ալ կ'աւելնայ. եւ
սիրոյն համար կ'ընդունի պարտականութեան իրակա-
նութիւնը։

* * *

— Շատ աղէկ, պիտի ըսեն մեր ընթերցողները,
բնաւ չենք կասկածիր Սիլվէստրի եւ Մարիանի եր-
ջանկութեան վրայ։ Բայց ասի պատմութիւն մըն է.
իրական կեանքի մը հատուածն է սա, եւ թղթակից-
ներու ընտրած զուարթարանութեան տակ անշուշտ
անշուշտ ընթերցողք պիտի նշմարեն ողջամիտ գա-
ղափարները, ամուր սկզբունքները։

Նամակը կ'սկսի ներկայացմամբ մը, ստորագրեալ
« Բաղքենի խոհարարն ու ուհին »։ Ցետոյ սոյն ա-
մոլը ինքզինքը երջանիկ կը յայտարարէ եօթը տարի
նչանտուքէ, երեք կարճատեւ տարիներ ամուսնու-
թենէ եւ երկու զաւակներէ ետքը, Խոհարարը սա-
պէս կը խօսի. « Լաւ ամուսնութիւնը խիստ դժուար
պատրաստելի համեմունք մըն է, բայց եթէ մէկը
յաջողի, ատկէ լաւագոյն բան չկայ։ Պէտք է անոր
մէջ դնել հաւասար չափով՝ խելքի, տարիքի, պատ-
չաճութեան, հարստութեան, կրթութեան, կրօնի ա-
մենակարեւոր պատրաստիչ նիւթերէ, բնաւ պէտք չէ
մոռնալ զգայնութեան աղը. Մարդն իր սիրոյ դաշ-
նագրին մէջ՝ եւ ո՛չ մէկ գմելինի հարուած տալ նե-
րելու է ինքնիրեն։ Միւս կողմէ կինն ալ զինքը
ընտրելնուն արժանի ցուցնելու է ինքզինքը դէպի
անոր ուղղելով իր գործերը, մտածումներն եւ բաղ-
ձանքն։ — Աս խոհարարը յիրաւի միտքը բերած է
Պիւրէի սա խօսքը, « կին մը մէկ անձի մը երջան-
կութեան համար եղած է, և ո՛չ թէ բոլորին սքան-
չացման »։ — Եւ առաջին քարը նետողն ես պիտի
ըլլամ։
Խոհարարուհին՝ խոհարարին միտքէն է, — « Ըր-
նականաբար »։ — նէ կ'աւելցնէ որ վերի յիշած հա-
մեմունքին « մեղմացուցիչ » մէկ թացան գիտէ. սա
է որ երկու ամուսինք համոզուած ըլլալու են թէ՝
ընկերութեամբ ապրելով՝ պարտաւորութիւններն եւ
ուրախութիւններն հաւասարապէս պէտք է բաժնուին։
Նա իր կամքին զօրութիւնը մէջտեղ պիտի դնէ, ի-
րեններուն համար ոյժ պիտի ունենայ, եթէ հարկ
ըլլայ, իր ապագան գոցող դուռը խորտակել։ Նէ ի
փոխարէն, անոր պիտի տայ իր գորովին քաղցրու-
թիւնը, զօրութիւնն եւ իր առածէն շատ աւելին տա-
լով՝ արժանիքն ալ այնքան կ'աւելնայ։

Ձեռագիրներու արուեստագէտ մը ամբողջ խրատ մը պիտի քաղէր այս երկու նամակներէն։ « Խոհարարուհին » տեղի տալով՝ գրչի մասին իր սիրելի « Խոհարարին », արուեստագէտը պիտի հետեւցնէր թէ՝ այս վերջինը՝ իշխան է իր իշխանութեան մէջ, թէ ոչ՛կը ինք բռնած է, ինչ որ պարտ էր։ Այս անուշան, գուցէ անգիտակից ակնածանքը կը ցուցնէ թէ ընտանիքին տիրոջ անկ եղած իշխանութիւնը անոր թողլով՝ կինը կը գոհանայ միայն տիրուհին ըլլալով ի՛նչ որ նէրա համար ստորնացում մը չէ բնաւին։ Ամուսնոյն կարծիքներուն չարունակութիւն՝ իրենները դնելով՝ նէ կը ցուցնէ թէ վստահ է անոր վրայ, թէ բնաւ չերկնչիր զայն իր կեանքին վկայ ունենալէ։ Արդ իր կեանքին վկայ մը ունենալն, յառաջդիմութեան գործիք մըն է։ Մարդկային բնութիւնը, ինքնիրեն ձգուելով՝ իր պակասութիւններուն կը դառնայ. եթէ իր տկարութեան յենակէտ մը ունենայ, անոնց կը յաղթանակէ։ Երկու հոգի՝ իրարու կ՚օգնեն, իրար կը պաշտպանեն, և ամուսնութեան բարձր իմաստն՝ այս կատարելագործման օրէնքն է։

ՏԻԿԻՆ ԲԼՕԹ — Թարգ. Զ. Ն. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՄ

ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԲԱՅԱՐՁԱԿ ՎԵՀԱՊԵՏՆ Է ՎԵՀԱՓԱՌ

ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ ԻՒԼ ՀԱՄԻՏ Բ.

ԻՆՔՆԱԿԱԼ

Որ միանգամայն Մահմետականաց ԽԱԼԻՖԷՆ է

Ծնունդ. — 21 Սեպտեմբեր 1842. — Գահակալութիւն. — 31 Օգոստոս 1878։

Տոհմ. — Ղազի Օսմանի. — Հայր. — Բարեյիշատակ Ապտ իւլ Մէճիտ Խան.

Վաճառականական դրօշ, կարմիր՝ ճերմակ մահիկով։ — Բնակիչ 33,525,000 (8 բնակիչ քառ. քիլմ. վրայ)։ — Կրօնք Մահմէտական 20 միլիոն.

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԺՕԶԷՖ Ա. Ծն․ 18 Օգոստ. 1830։ Գհկ. 2 Դեկտ. 1848 (Աւստրիա), 1867 (Հունգարիա) ։ Ամուսն. 1854 (Պաւիերայի Ելիզապէթ †1898)։ Զաւակք. 1. Ժիզէլ՝ ամուսին Պաւիէրայի Լէօբոլտի, 2. † Ռուտոլֆ՝ ամուսին Պէլճիքայի Սթէֆանի (կը ծզէ աղջիկ մը Ելիզապէթ) , 3. Մարի-Վալէրի, ամուսին արհիդուքս Սալվաթօր , Դահաժառանգ ։

Տոհմ Հապսպուրկ Լօրէնի , Սերունդ Էվէրար Գ. տը Նօրտկօ 898։ † Հայր. Արհիդուքս Ֆրանսուա-Շարլ։ † Մայր. Պաւիէրայի Սօֆի ։ Եղբայր. 1. † Արհիդուքս Ֆէրտինանտ (Մաքսիմիլիէն , Կայսր Մեքսիկայի) , 2. † Արհիդուքս Շարլ Լուի ; 3. Արհիդուքս Լուի Վիքթոր ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Մահմուտ Նէտիմ Պէյ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Պառոն Հայնրիխ ֆոն Քալիչէ ։

ՊՈՐԹՈՒԿԱԼ

ՇԱՐԼ Ա. Ծն․ 28 Սեպտ. 1863 ։ Գհկ. 19 Հոկտ. 1889։ Ամուսն. 1886 (Պուրպօն Օրլէանի Ամէլի) ։ Զաւակք. 1 Լուի Ֆիլիբ տը Պրականս , 2. Մանուէլ ։

Տոհմ. Պրականս-Սաքս-Գօպուրկ-Կօթա ։ † Հայր. Լուի Ա. ։ Մայր. Սավուայի Մարիա-Բիա։ Եղբայր. Ալֆօնս, դուքս Բօրդօի ։ Հօրաքոյր . Անթօնիա (Հօէնցօլէրնի Լէօբօլտ)։

Ի Պոլիս գործերը Իտալիոյ դեսպանատան միջոցաւ ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԿԻՅՈՄ Բ. Ծն․ 27 Յնվր. 1859 ։ Գհկ. 15 Յունիս 1888 ։ Ամուսն. 1881 (Աւկուսթա Վիքթորիա Շլէզվիկ Հօլշդայնի) ։ Զաւակք. 1. Ֆրէտէրիք-Կիլ , 2. Էյթէլ , 3. Ատալպէրթ , 4. Օկիւսթ, 5. Օսքար, 6. Ժօաքիմ, 7. Վիքթօրիա Լուիզ ։

Տոհմ. Հօհէնձօլէրն ։ Սերունդ . Թասիլօն, դուքս Պաւիէրաի 800 ։ † Հայր. Ֆրէտէրիք Գ. Բրուսիոյ։ † Մայր. Վիքթորիա Անգլիոյ։ Քոյր և Եղբայր . 1. Շարլօթ , ամուս. Պէրնար տը Սաքս-Մէյնինկ. 2 . Հէնրի, ամուսն. Իրէն՝ Հէսի , 3. Վիքթորիա, ամս. Ատօլֆ տը Շօպուրկ-Լիբ , 4. Սօֆի, ամս. Քօնսթանթէն Յունաստանի, 5. Մարկըրիթ, ամս. Ֆ. Շ. Հէսսի ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ ի Պէրլին՝ Թէվֆիք փաշա ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Պառոն Մարշալ ֆոն Պիպէրշթայն ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ՊՐՆ. ԶԷՄԲ , Նախագահ Դաշտակցային Խորհրդի (1902) ։ Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Սալիհ Մունիր Պէյ։

ԻՏԱԼԻԱ

ՎԻՔԹՈՐ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ Գ. Ծն․ 11 Նոյեմ. 1869 ։ Գահակալ. 29 Յուլիս 1900 ։ Ամուսն. Հէլէն Մօնթէնէկրօի։ Զաւակք Եօլանտ Մարկրիթ ։

Տոհմ. Սավուայի։ Սերունդ. Ումպէրթօ՝ կոմս Սավուայի 1032՝ † Հայր. Ումպէրթօ Ա. Մայր . Մարկրիթ Սավուայի ։ Հօրեղբայր. † Հայր. ... Եղբայր Հօրաքոյր . 1. Քլօթիլտ (ժէրօմ իշխան Նաբոլէոն) , 2. †Մօս-

դի դուքս, առաջին ամուսնութենէն ունեցած է՝ Աօսդի դուքսը, Թուրէնի կոմսը, Ապրուձայի դուքսը. երկրորդ ամուսնութենէն Սալէմի կոմս, 3. Մարիա-Բիա (Լուի Բօրդուկալի)։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Մուսթաֆա Ռէշիտ Պէյ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Մարքէզէ Բարպօնարօ տի Մալասբինա·

ԼԻՒՔՍԷՄ-ՊՈՒՐԿ

ԱՏՕԼՖ. Ծնդ. 24 Յուլիս 1817 ։ Գհկլ. 23 Նոյեմբ. 1890։ Ամուս. 1851 (Ատէլախտ տ'Անհալտ)· Զաւակ. 1. Կիյօմ (Մարի տը Պրականս), 2. Հիլտա (Ֆրէտէրիք Պատի)։

Տան. Նասսօի ։ Սերունդ. Իւլրիխ տ'Իտշթայն (1150) ։ † Հայր Կիյօմ տը Նասսօ։ † Մայր. Լուիզ Սաքս Ալթէնպուրկի։ Եղբայր և Քոյր. 1. Մարի (Հէրման տը Ուայտ), 2. Նիքօլա, 3. Սօֆի (Օսքար Բ. Թագաւոր Շուէտ Նորվեկիոյ)։

ՀՈԼԱՆՏԱ

ՎԻԼՀԷԼՄԻՆԱ. Ծնդ. 31 Օգոստ. 1880 ։ Գահակ. 23 Նոյեմբ. 1890, Թագուհի հռչակուած 1898 Օգոստ. 31, Ամուսնացած 7 Փետրվ. 1901, Հանրի Էրնէսթի՝ Դուքս Մէքլէմպուրկի, Բօնսօր իշխան ։

Տան. Նասսօ ։ Սերունդ. Օթօն տը Նասսօ 1290 ։ † Հայր. Կիյօմ Դ. Նասսօ ։ Մայր. Էմմա տը Վալտէք-Բիրմօն։ Հօրաքոյր. Սօֆի (Մեծ դուքս Սաքս-Ուէյմար-Էզէնախ)։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Յովսէփ Միսաք էֆէնտի ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Տօքթ. Վան Վէքէրլէն ։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ԷՏՈՒԱՐՏ Է. Ծնդ. 9 Նոյեմբ. 1841 ։ Գհկլ. 15 Փետրվ. 1901 Ամուս. 1863 (Ալէքսանդրա Տանըմարքայի)· Զաւակ. 1. † Ալպէր Վիքթօր, դուքս Քլարանսի, 2. Ժօրժ, Եօրքի դուքս (Մէրի տը Թէք), 3. Լուիզ (Ֆայֆի դուքս)· 4. Վիքթօրիա, 5. Մաուտ (Շարլ Տանըմարքայի)։

Տան. Պրունզվիք Լանէպէրկ Հանօվր։ Սերունդ. Հիւկօ տ'Էսթ (1000)։ † Հայր. Ալպէր Սաքս Քօպուրկ-Կօթա։ † Մայր. Վիքթօրիա (Ֆրէտէրիգ Գ. Վիքթօրիա։ Եղբայր և Քոյր. 1. † Վիքթօրիա (Ֆրէտէրիգ Գ. Բրուսիոյ), 2. Ալիս (Իշխ. Հէս Տարմշդատի), 2. † Ալֆրէտ, Քրիսթիան Շլէզվիկ դուքս Սաքս Քօպուրկ Կօթայի, 3. Էլէն, Քրիսթիան Շլէզվիկ Հօլշթայնի, 4. Լուիզ (Մ. տը. Լօրն), 5. Արթիւր, դուքս Քէնըթի, 6. † Լէօբօլտ դուքս Ալպանիի, 7. Պէաթրիս (Հէնրի Պաթէնպէրկի)։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Գոսթաքի փաշա Անթօփուլօ ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Սըր Նիքոլաս Օ'Քօնըր։

ՄՈՆԱՔՕ

ԱԼՊԷՐ. Ծնդ. 13 Նոյեմբ. 1848 ։ Գահակ. 10 Սեպտ. 1889։ Ամուս. 1. †Լէտի Տըգլաս Համիլթըն, ուրկէ տղայ մը ունի, Լուի 2. Ալիս Հէյն ։

Տան. Կրիմալտի-Կուայոն-Մաթինեօն ։ Սերունդ. Էթիէն Կուայօն 1200 ։ † Հայր. Շարլ Գ. † Մայր. Անթուանէդ տը Մէրօտ։

ՂԱՐԱՏԱՂ

ՆԻՔՈԼԱ Ա· (Արքայական Վեհափառութիւն) ։ Ծն․ 1841 ։ Գահ․ 14 Օգոստ․ 1860 ։ Ամուս․ Միլէնա Վուքոթից ։ Զաւակ․ 1 · Միլիցա (Բիէր–Նիքոլա՝ Ռուսիոյ) , 2 · Սթանա (Ժորժ տը Լէօշթէնպէրկ) , 3. Տանիլօ (Իւթա տը Մէքլէմպուրկ–Սթրէլից), 4. Էլէն (Վիքթօր Էմանուէլ թագաւոր Իտալիոյ) , 5 . Աննա, 6. Միրքօ , 7 · Քսէնի , 8. Վէրա . 9 · Բիէր ։

Տոհմ · Բէթրօվից Նիէկօշ † Հայր, Միրքօ Բէթրօվից։ † Մայր Սթանա Մանթինօվից ։ Ժառանգ Տանիլօ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԺՕՐԺ Ա. Ծն․ · 24 Դեկտ. 1845 ։ Գահ · 5 Յունիս 1863 ։ Ամուս․ 1867 (Օլկա. Ռուսիոյ Քոնսթանթէն մեծ դուքսի աղջիկը) Զաւակ · 1 · Քոսթանդէն (Բրուսիոյ Սօֆի) , 2. Ժորժ , 3. Նիքոլա , 4 · Մարի (Մեծ դուքս Միխայիլովից) , 5. Անտրէ , 6 · Քրիսթոֆ ։

Տոհմ. Հօլշդայն–Կլօքզպուրկ ։ Սերունդ. Օկիւսդ Շլէզվիկ–Հօլշդայնի ։ Հայր. Տանըմարքայի Քրիսթիան Թ. Մայր. Լուիզ տը Հէս Քասէլ ։ Եղբայր և Քոյր · 1 · Ֆրէտէրիք (Սաքսի՝ Լուիզ) 2 · Ալեքսանտրա (Թագուհի Անգլիոյ) , 3. Տակմար . 4 Թիրա (Քըմպըլէնտի դուքս) , 5· Վալտէմար (Օրլէանի Մարի)։ Հօրեղ. և Հօրաքոյր · 1 · Ֆրետէրիք (Ալէքս տ՛Անհալթ) , 2 · Ժիւլ , դանիական զօրավար , 3· Ժան, դանիական զօրավար։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Րիֆաթ պէյ ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Իշխան Նիքոլա Մավրոքորտադօ։

ՇՈՒԷՏ
ՆՈՐՎԵԿԻԱ

ՕՍՔԱՐ Բ. Ծն․21 Յնվ· 1829։ Գհկլ· 18 Սեպտմ· 1872 (Եղբօրը կը յաջորդէ)· Ամուս․ 1857 (Սօֆի տը Նասսօ)։ Զաւակ. Կիւսթավ Ատօլֆ (Վիքթորիա՝ Պատի), 2. Օսքար (Էպպա Մօնք), 3. Շարլ 4 Էօժէն ։

Տոհմ ։ Պէրնատօթ։ Սերունդ․ Պէրնատօթ, 1810։ † Հայր. Օսքար Ա. † Մայր Ժօզէֆին․ Եղբայր և Քոյր. 1. †Շարլ ԺԵ· (Հոլանտայի Լուիզ) , 2. †Օկիւսթ տը Տալէքարլի (Սաքսի Թէրէզ)։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Շէրիֆ փաշա ։ Ներկայացուցիչ ի Կ Պոլիս՝ Կոմս Օթթօ Սթէնպոք ։

ՀՌՈՎՄԻ
Ս. ԱԹՈՌ

ԼԵՒՈՆ ԺԳ. (Ճիաքիմօ Բէչչի)· Ծն․. 2 Մարտ 1810։ Գհկլ· 20 Փետրվ. 1878

ՊԱՒԻԷՐԱ

ՕԹՈՆ, Ա · Ծն․. 27 Ապրիլ 1848 ։ Գհկլ. 13 Յունիս 1886։ Չէ ամուսնացած · Կը յաջորդէ եղբօրը՝ Լուի Բ·ի (ամուրի) , հօրեղբօրը՝ Լուիթբոլտի խնամակալութեան տակ ։

Տ-հ-մ. Վիթէլզպախ ։ Սեր-ն-դ. Լուիթբոլտ 907 ։ †Հ-յր. Մաքսիմիլիէն Բ։ † Մ-յր. Մարի՝ Բրուսիոյ։ Քոյր եւ Եղբ-յր. Ամէնն ալ մեռած են ։ Հօրեղ. եւ Հօր-ք. 1. Լուիթբոլտ (11 զաւակ), 2. Ադալպէրտ։

ՊԱՏԻ ՄԵԾ ԴՔՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԷՏԷՐԻՔ-ԼՈՒԻ , Ծն-դ. 9 Սեպտ. 1826։ Գ-հ-կ. 24 Ապրիլ 1856 ։ Ա-ս-ն. 1856 (Լուիզ՝ Բրուսիոյ)․ Զ-ւ-կ . 1. Ֆրէտէրիք (Հիլտա տը Նասսօ) , 2 . Վիքթորիա (Կիւսթավ՝ Շուէտի)։

Տ-հ-մ. Ցաէնրինկէն-Հօշպէրկ ։ Սեր-ն-դ. Պէրթօլտ տը Պրիզկաւ (962) ․ † Հ-յր. Լէօբոլտ մեծ դուքս Պատի ։ † Մ-յր. Սօֆի Շուէտի ։ Եղբ. եւ Քոյր . 1. Ալէքսանտրին (էրնէսթ՝ Սաքս-Քօպուրկի), 2. Կիյօմ (Մարի Րօմանօվսքայա) , 3. Շարլ (Ռօզալի) , 4. Մարի , (էրնէսթ տը Լայնինկէն) ։

ՊԵԼՃԻՔԱ.

ԼԷՕՊՈԼՏ Բ. Ծն-դ. 1 Ապրիլ 1835 ։ Գ-հ-կ. 10 Դեկտ. 1865։ Ա-ս-ն. 1853 († Մարի՝ Աւստրիոյ) ։ Զ-ւ-կ . 1. Լուիզ (Ֆիլիփ Սաքս Քօպուրկի) , 2. Ստէֆանի († Ռոտոլֆ Աւստրիոյ. 2. Կոմս Լոնեէյ) , 3. Քլէմանթին ։ Գ-հ-ժ-ռ-ն-գ. Ֆլանտրայի կոմսը , թագաւորին եղբայրը , յետոյ իր զաւակը Ալպէր (Ամուս. 1900 Պավիէրայի Էլիզապէթ) ։

Տ-հ-մ. Սաքս-Քօպուրկ-Կօթա ։ † Հ-յր. Լէոբոլտ Ա. Պելճիքայի ։ †Մ-յր. Լուիզ տը Պուրպոն Օրլէան։ Քոյր և Եղբ. 1. Ֆիլիք՝ կոմս Ֆլանտրայի (ամուս. Մարի՝ Հօէնծօլէրնի) . 2. Շարլոթ (այրի Մաքսիմիլիէնի՝ կայսր Մեքսիկայի) ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Սալիհ Միւնիր պէյ։ Ներկայացուցիչ ի Կ . Պոլիս՝ կոմս Էրէնպոլտ տը Տիւտզէլէ ։

ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ.

ՖԷՐՏԻՆԱՆՏ Ա . Ծն-դ. 26 Փետ րվ. 1861։ Գ-հ-կ . 7 Յուլիս 1887։ Ա-ս-ն. 1893 (Մարի Լուիզ Պուրպոնի՝ իշխանուհի Բարմի, ծն. 17 Յունվ. 1870, † 1898ին) ․ Զ-ւ-կ. 1 . Պօրիս, իշխան Թըրնովայի , 2. Սիրիլ, Բրէզլօի իշխան, 3. Էօտօքսի. 4. Նատիճտա ։

Տ-հ-մ . Սաքսի ։ Սեր-ն-դ . Սաքս-Քօպուրկ-Կօթա ։ † Հ-յր. Օկիւսթ՝ Սաքս-Քօպուրկ-Կօթայի. Մ-յր. Քլէմանդին տը Պուրպոն Օրլէան ։

Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Իվան Կէշով.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ.

ՇԱՐԼ Ա. Ծն-դ. 20 Ապրիլ 1839 ։ Գ-հ-կ. 26 Մարտ 1866 ։ Ա-ս-ն. 1869 (Էլիզապէդ տը Ուայդ)։ Զաւակ չունին ։ Յաջորդութեան իրաւունքը Շարլ Ա.ի մեծ եղբօր զաւկին Կիյօմ իշխանին կ՚իյնար. բայց սա իւր 1889ի 18 մարտին հրաժարելով իր իրաւունքէն, իրեն եղբայրը Ֆէրտինանտ կ՚ընդունի այդ աստիճանը՝ ճիմակուընէ կրելով Ռումանիոյ իշխան տիտղոսը։

Տ-հ-մ. Հօէնծօլէրնի․ † Հ-յր. Շարլ Անթուան Հօէնծօլէրնի ։ † Մ-յր. Ժօզէֆին Պատի ։ Ժ-ռ-ն-գ-ր-դ. Ֆէրտինանտ, Բ. զաւակ թագաւորին մեծ եղբօրը , ամուսնացած 1893 Յունվ. 11ին Մարի Սաքս-Քօպուրկ-Կօթայի հետ։ Զ-ւ-կ. 1. Քարօլ , 2. Էլիզապէթ ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Հիւսէին Քեազիմ պէյ ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Մ. Լահօվարի։

ՌՈՒՍԻԱ

ՆԻԿՈԼԱ Բ. Ծն. 18 Մայիս 1868 Գահ. 1 Նոյեմբ. 1894 ։ Ամուսն. 1894 (Ալիքս տը Հէսի իշխանուհին որ Ալեքսանտրա Ֆէօտորովնա անունը կ՚առնէ) ։ Զաւ. 1. Մեծ դքսուհի Օլկա. 2. Մեծ դքսուհի Թաթիանա, 3. Մեծ դքսուհի Մարի, 4. Մեծ դքսուհի Անաստազի ։

Տոհմ. Ռոմանով Հոլշթայն-Կոթորփ։ † Հայր. Աղեքսանդր Գ. Աղեքսանդրովիչ ։ Մայր. Մարի Ֆէօտորովնա ։ Քոյր եւ Եղբ. 1. † Ժորժ։ 2. Քսէնի (Մգծ դուքս Աղեքսանդր Միքաիլովիչ). 3. Միքաէլ (Զարեւիչ), 4. Օլկա։ Մեծ հօրեղբայր, Միքայէլ Նիքոլայէվիչ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Հիւսէյին Հիւսնի փաշա։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Մ. Զինովիէվ ։

ՍԱՔՍՈՆԻԱ

ԱԼԲԷՐ. Ծն. 23 Ապրիլ 1828։ Գահ. 29 Հոկտ. 1873։ Ամուսն. 1853 (Քարոլին տը Հոլշթայն Կոթորփ Վազա) ։ Զաւակ չունին ժառանգորդն է մեծ եղբօր ժորժի անդրանիկ զաւակը։

Ալպէրթինի ճիւղ։ Սերունդ. Ալպէր Դ Սաքսի դը քս 1443 ։ † Հայր. Ժան Սաքսի † Մայր. Ամէլի Պավիէրայի Քոյր եւ Եղբ. 1. Էլիզապէթ (ծննդեան դուքսին այրին), 2. Ժորժ (Մարի-Ան Բորթուկալի) 6 զաւակ ունի ։

ՍԵՐՊԻԱ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Ծն. 14 Օգոստ. 1876 ։ Գահ. 1889 Մարտ 6 ։ Ամուսն. 5 Օգոստ. 1900 (Տրակա) ։

Տոհմ. Օպրէնովիչ ։ Սերունդ. Միլոշ Օպ ։ † Հայր. Միլան Օպրէնովիչ ։ Մայր. Նաթալի Քէչքօ ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Իպրահիմ Ֆէթհի փաշա ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Սավա Կրուիչ ։

ՍՊԱՆԻԱ

ԱԼՖՈՆՍ ԺԳ. Ծն. 17 Մայիս 1886։ Գահ. 17 Մայիս 1886։ Իզապէլ Գ. եւ Ֆրանսուա տ՚Ասիզ՝ իր մեծ պապերը կ՚ապրին տակաւին։ Ֆէրտինանտ Գ.է ի վեր իշխող ճիւղը՝ Կրտսերն է։

Տոհմ. Պուրպոնի։ Սերունդ. Անժուի դուքս 1700։ † Հայր. Ալֆոնս ԺԲ. Մայր. Մարի Քրիստին։ Քոյր. 1. Ընֆանթ Մարի տէ լաս Մէրսետէս (Կոմս Ա. տը Քազէրթ), 2. Ընֆանթ Մարիա Թէրէզ Հօրաքոյր 1. † Իզապէլ. 2. Մարի տէլլա Բազ (Ֆէրտինանտ՝ Պավիէրայի), 3. Էօլալի (Ա. տը Պուրպոն)։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Իզզէթ փաշա ։ Ներկայացուցիչ ի Կ. Պոլիս՝ Մարքէզ տէ Բամբօ Սակրատօ ։

ՊՈՐՏՈՒԳԱԼ

ԿԻՅՈՄ Բ. Ծնդ. 25 Փետրվ. 1848 ։ Գահ. 6 Հոկեմ. 1891 ։ Ամուս. 1. † Մարի տը Վալտէք Բիրմօն (Աղջիկ մը ունի՝ Բօլին, որ ամուսնացած է Ֆրետէրիք տը Վայդի հետ), 2. Շարլօթ ։

Ժառ. Վիւրթէմպէրկի ։ Սեպհ. Բօնրատ Վիւրթէմպէրկի 1081 ։ † Հայր. Ֆրէտէրիք՝ Վիւրթէմպէրկի ։ † Մայր. Բաթէրին Վիւրթէմպէրկի ։

ՏԱՆԻՄԱՐՔԱ.

ՔՐԻՍԹԻԱՆ Թ. Ծնդ. 8 Ապրիլ 1818 ։ Գհկ. 15 Նոյեմբ. 1863 Ամուս. 1843 († Լուիզ Հէս Քասէլի) ։ Զաւկ. 1. Ֆրետերիք (Լուիզ Շուէտի), 2. Ալեքսանտրա (Թագուհի Անգլիոյ), 3. Ժօրժ [Թագաւոր Յունաստանի] ։ 4. Տակմար [Հանգուցեալ Զար Ռուսիոյ], 5. Թիրա [Քէմպըրլէնտի դուքս], 6. Վալտէմար [Մարի Օրլէանի] ։

Ժառ. Հօլշթայն-Կլիւքպսէրկ ։ Սեպհ. Օկիւսթ՝ Շլէզվիկ Հօլշթայնի ։ † Հայր. Ֆրէտէրիք տը Հօլշթայն Կլիւքպուրկ ։ † Մայր. Լուիզ տը Հէս-Քասէլ ։ Բայր. Եղբ. 1. Ֆրէտէրիք [Ալեքս. տ'Անհալդ], 2. † Կիյօմ, 3. † Լուիզ, 4. Ժիւլ եւ 5. Ժան՝ դանիական զօրավարներ ։

ՖՐԱՆՍԱ

ԷՄԻԼ ԼՈՒՊԷ. Ծնդ. 31 Դեկտ. 1838 ։ Ընտր. Բէտ. 18 Փետրուար 1899 ։

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ՝ Սալիհ Միւնիր պէյ ։ Ներկայացուցիչ ի Պոլիս՝ Մ. Էմիլ Բօնսթան։

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յանդուգն նորութիւններու երկրին մէջ (հարկաւ ընթերցողք գուշակեցին թէ Ամերիկա է այդ երկիրն), տեղի ունեցաւ սոյն վիճակահանութիւնն, որ գրեթէ վիպական ձեւով վերջացաւ ։

Վիճակահանութեան դրուած էր երիտասարդ մը, որ « մեծ պարգեւը » կը ներկայացնէր, և շահող տոմսակին տէրը պիտի ամուսնանար անոր հետ ։ Ամերիկեան մեծ լրագրի մը կողմէ կազմակերպուեցաւ և տոմսակները անոր միջոցաւ վաճառուիլ սկսան ։

Յայտարարութիւններ ցրուեցան, որուն մէջ գրըւած էր թէ « մեծ պարգեւը » երիտասարդ մ'էր, իրր քսանը հինգ տարու, խարտեաշ, կորովի առողջութեամբ, ազնուականի կերպարանքով և կրթութեամբ ։ Հարստութենէ բոլորովին զուրկ չէր, և 1000 տոլարի չափ եկամուտ միայն ունէր, ինչ որ աննշան բան մ'է Եանքիի մը համար ։

Վիճակահանութիւնն հրապարակ հանող լրագիրը պարտաւորեցաւ կրկնապատկել իր տոմսերը ։ Միացեալ Նահանգաց մէջ մէկ ծայրէն միւսը տոմսերը հացի պէս կը ծախուէին, քանի մ'օրուան մէջ բոլոր մանկամարդ և նոյն իսկ պառաւները գնեցին ամուսնութեան տոմսակ ։

Դժբաղդաբար ճիշդ ամէնէն տարիքոտ կին մը շահեցաւ ։ Կնոջ մը համար յիսունը հինգ գարունը շատ է, մանաւանդ երբ ներկայացուող փեսան քսանը հինգ տարու է ։ Շահող կինը վարանեցաւ, և չենք գիտեր ալ, գուցէ ապագային գալիք երջանկութեան վրայ առաջուընէ անվստահ, վերջ ի վերջոյ իր տոմսակը

ծախեց երիտասարդ բարեկամուհիի մը յիսուն ոսկիի փոխարէն։

Բայց հոս է որ վիճակահանութեան պատմութիւնը հետաքրքրաշարժ կը դառնայ․ Մանկամարդ աղջիկը, լի յոյսով և ապագայ երջանկութեամբ առլցուած, Փար-Ուէսթէ ճամբայ կ'ելլէ, և 4000 քիլոմէթր տեղ ճամբորդելէ յետոյ Նիւ-Եորք կը հասնի՝ իր ամուսինը պահանջելու․ Եւ երբ հասաւ իր նպատակին, ի՛նչ եղաւ իր ապշութիւնը երբ գտնուեցաւ իր «բուն եղբօրը» դէմ, որմէ երկար ատենէ ի վեր լուր չէր առած․ Լրագիրները կը ծանուցանեն այս վախճանը, աւելցնելով թէ խեղճ աղջիկը բարկութենէն հիւանդցած է․

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Ամէն ցաւի բժիշկի մի վազեր, ամէն ծարաւելուդ սափորը ձեռք մի առներ։

Ո՛վ որ քիչ կը վաստկի՝ բայց արդար, նա շատ կը վաստկի։

Քարի մը վրայ երկու անգամ իյնալը՝ զարմանալի չէ՝ երբոր օր մը գլուխն ալ ջախջախի․

Հիւանդ մարդ մը՝ կենդանի մեռեալ մ'է․

Լաւ է ծուռ նայիլ՝ քան ծուռ խօսիլ․

Ըստ Ս. Գրոց Աստուծոյ վերջին ձեռակերտը կինն եղած է։ Շաբաթ իրիկուան դէմ շինուած ըլլալու է։ Յոգնածութիւն կը յայտնէ․

Սիրոյ երգը օրօրոցէն կ'սկսի և գերեզման կը վերջանայ․

Ցաւալի է այն, որ չէ տառապած,

Իմաստունն իր ըսածը գիտէ, բայց ամէն գիտցածը չըսեր․

Հարուստ է այն մարդն, որ բնաւ պարտք չունի։

Բաղդը գոնէ մէկ անգամ ամէն մարդու դուռը կը զարնէ։

Աղէկ վճարողը՝ ամէնուն քսակին տէրն է։

Ով որ կը հաւատայ թէ շատ բարեկամ ունի, թող փորձէ անոնց մէկ քանին․

Մէկ կին մը որ միշտ պատուհանը նստիլ կը սիրէ, բանուկ ճամբուն վրայ ողկոյզ մը խաղողի կը նմանի։

Ստակ ունեցիր և հոգ մի ըներ, բաւականէն աւելի ազգական կը գտնես․

Կիներն աւելի սիրուելու համար ստեղծուած են քան սիրելու համար։ Ծաղիկներու պէս իրենց հոտը իրենք չեն առներ՝ այլ ուրիշներուն կուտան․

Կիներն սիրոյ ծաղիկներն են։

Սիրուհիէ մը վրէժ լուծելը՝ դեռ զանի սիրելու նշանն է․

Պզտիկ կին մը շատ անգամ մեծ բեռ մըն է։

Առանց երջանկութեան հարուստ ըլլալը՝ առանց սիրոյ կին ունենալու կը նմանի։

Վայելչութիւն չունեցող գեղեցկութիւնը՝ կեր չունեցող կարթի կը նմանի․

Գինովութիւնը մարդս ինքզինքը դուրս կը վանէ ու տեղը անասուն կը ձգէ․

Անգիտութեամբ եղած յանցանքները ներելի են, թէ որ նոյն իսկ անգիտութիւնն ալ ներելի ըլլայ։

Պարկեշտ կինը գաղտնի գանձ մ'է, զոր գտնողը խիստ լաւ կ'ընէ եթէ անոր վրայ պարծենայ։

Էրիկ մարդուն մէկ տարուան մէջ խորհածը՝ կինը մէկ օրուան մէջ տակն ու վրայ կ'ընէ․

Սիրոյ կիրքը հոգիի կը նմանի, որչափ որ սեղմուի այնչափ աւելի ոյժ կ'ստանայ։

Բարկութիւնն ու չարը բարի խրատ կը խափանեն։

Սիրտ մը որքան մաշի՝ հոգին այնքան կը մեծնայ։

Պէտք չէ ատել՝ առանց դատելու։

Մեռեալը լացի կը դիմանայ, կ'ըսեն, բայց բամբասանքի չի հանդուրժեր։

Սիրոյ զօրութիւնը զգացուած ատեն միայն կը ճանչցուի։

Թէ որ կ'ուզես որ տանդ մէջ ամէն օր կռիւ ըլլայ, կնոջդ ապսպրածը մոռցայ ըսելով՝ մ'առներ. իսկ թէ որ կ'ուզես քիչ աւուր մէջ սնանկանալ, ամէն ապսպրածն առ։

Թէ որ օրը հազար վիճակի մէջ մտնել կ'ուզես՝ փոփոխամիտ աղջկան մը հետ ամուսնացիր։

Մարդը եղէգ մ'է, բնութեան ամենատկար արարածն, բայց խորհող եղէգ մըն է։

ԱՌՈՒՄՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ի ՏԻՏՈՍԷ

(Յամի Տեառն 70)

Վեսպասիան, այն ինչ Հրէաստանի Յուդայի երկիրը նուաճելու վրայ էր, կայսրութեան կոչուեցաւ (Յամի Տեառն 68) ուստի Երուսաղէմ առնելու հոգն Տիտոսի յանձնեց։

Այս քաղաք Սիոնի (բարձր քաղաք) և Ակրայի (ստորին քաղաք) բլուրներուն վրայ կառուցուած շրջապատուած էր երեք կարգ պարիսպներով ամրացած հարիւր եօթանասուն և չորս աշտարակներով,

որոց գլխաւորներն էին Հիպպոզոսի, Փազայէլի ու Մարիամնայի աշտարակներն։ Նոյնպէս Սողոմոնի տաճարն ալ իր ճեմագաւիթներով, աշտարակներով և իր ամրակուռ պարիսպներով ճշմարիտ ամրոց մը կը կազմէր։

Մինչ Տիտոս պաշարումը սկսաւ, Երուսաղէմ երեք հակառակորդ պարագլուխներու իշխանութեան տակ էր, որոնց գլխաւորներն, Եղիազար, Կիսքանեան Յովհաննէս և Սիմոն կատաղի մարտ կը մղէին մէջերնին։ Սոյն հակառակորդ պահ մը ատելութիւննին մոռցան՝ հանդէպ Հռոմայեցւոց ձեռնարկած ռազմագիտական գործառնութեանց, և մէկ քանի դուրս յարձակման միջոցին յետս մղեցին Հռովմայեցւոց լէգէոններն։ Արդ՝ տասնըհինգ օր պէտք եղաւ Տիտոսի՝ առաջին պարիսպն ու Պէզէթա թաղը գրաւելու համար (Յամի 70 ապրիլի մէջ), հինգ օր ալ երկրորդը ձեռք անցնելու համար։ Յովհաննէս տաճարը պաշտպանող Անտօնեան աշտարակին և Սիմոն ևս բարձր քաղաքին մէջ բանակաց սաստիկ ընդդիմութիւն մ'ըրին պաշարողներուն աշխատութիւնները քանի մը օր յապաղեցնելու համար։

Իսկ Վէսպասիանու որդին, ցանկալով քաղաքն առնուլ առանց հազարաւոր մարդկանց մահուան պատճառ ըլլալու, որոնք Զատկին տօնին առթիւ շրջակայ դաւառներէն ու քաղաքներէն Երուսաղէմ եկած էին, ուստի պաշարեալներուն ղրկեց անոնց հայրենակից Յովսէպոսն հրաւիրելու համար զանոնք՝ որ անձնատուր ըլլան։ Սակայն Հրէայք պատգամաւորին ազդու և յուզիչ խօսքերն ծաղրածութեամբ և նետաձգութիւններով ընդունեցին։ Այս միջոցին քաղաքին

մէջէն շատ մը սոսկական ժողովուրդներ՝ Հռոմայեցւոց բանակը անցան ստացուածքնին վաճառելէ յետոյ։ Այս խեղճ մարդիկներն՝ վախնալով որ պարսպին դուռները պահպանող Հրէայք ոսկինին կը կողոպտեն, ուստի մտարերեցին զանոնք կլլել։ Բայց Հռոմայեցի ընչաքաղց զինուորները, սաստիկ ագահութենէ գրգռուած, երկու հազարէ աւելի ապաստանեալներու որովայնքը ճեղքեցին անոնց հարստութիւնը գտնալու համար։ Թէպէտ և Տիտոս ուզեց պատժել մեղապարտներն, բայց անոնք այնքան բազմաթիւ էին որ պարտաւորեցաւ ետ կենալ իր դիտաւորութենէն և պաշարման գործը սաստկացնել։ Այդ բանակատեղն տասներեք ամրակուռ աշտարակներով և երեսուն և ինը սղաններու շրջանակով՝ քաղաքը շրջափակեց. այս կերպիւ պաշարեալներուն և դուրսը գտնուողներուն միջև ամէն հաղորդակցութիւն խզեց։

Այն ժամանակ, սոսկալի սով մը տիրեց Երուսաղէմի մէջ, որով քաղաքացի Հրէայք վերջին աստիճան թշուառութեան մէջ ինկան։ Ինքնագլուխ որեւէ կանոն մը տուներէ ներս կը մտնէին, կը տանջէին ամէն անոնք որոնք հոն կը գտնուէին, կամ ծեծի տակ կ'սպաննէին։ Մայրերնին իրենց զաւակաց կերած գոյզն սնունդն ձեռուընուն կը խլէին, բոլոր ունեցած ինչքերնին ոչինչ գնով կը վաճառէին չափ մը գարիի կամ ցորենի փոխարէն։ Ոմանք քաղաքէն դուրս կ'ելլէին խոտ ժողվելու համար և կ'իյնային թշնամիին ձեռքը, և նոյն իսկ Յովսէպոս հրեայ պատմագիրն, որ այն պաշարման միջոցին ականատես եղած է, կը պատմէ թէ՝ օրը մինչև 500 հոգի խաչեցին անոնցմէ։

Ահա այս ատեններս Հռոմայեցիք տիրեցին Անտոնինեան ամրոցին, յորմէ կախում ունէր Տաճարին փրկութիւնը (Հր. Թէմուզ. յունիս-յուլիս 70)։ Նոյն ամսոյ 17ին Հրէայք Պասեքի բոլոր կրօնական արարողութիւնները դադրեցուցին. սակայն որոշեցին Նուիրական կեդրոնէն դուրս ելլել ինչպէս Յովսէպոս առաջարկեց անոնց Տիտոսի հրամանաւ։ Հետեւեալ օրն, առաւօտեան ժամը երեքին, Հռոմայեցիք յարձակեցան հրէական զօրքերուն վրայ։ Կռիւը որ մութէն սկսեր էր, տեւեց մինչեւ կէս օր, բայց բնաւ արդիւնք մը յառաջ չեկաւ։

Սովին աղէտներն եւս քան զեւս կը սաստկանար։ Բիրէացի կին մը որ իր ամբողջ հարստութիւնովը եկեր ապաստաներ էր, կողոպտուեցաւ ըմբոստներէն։ Այդ կինն իր լանջքին վրայէն քաշեց զաւակը, ըսպաննեց և կէսը խորովեց ու մնացորդը պահեց։ Խորովոյքին հոտէն ըմբոստները վրայ հասան, և հարցուցին կնոջը թէ ուսկի՞ց ձեռքն անցեր էր այն միսն զոր կուտէր։

«Զաւկիս միսն է սա, պատասխանեց կինը, զոր ձեռօքս ես սպաննեցի։ Համարձակօրէն կերէք, զի ես՝ կերայ։ Բնաւ չեմ կարծեր որ կնոջմէ մը աւելի նրբաճաշակ և մօրմէ մը աւելի գորովագութ եղած ըլլաք»։

Սոյն խժդժութեան համբաւը համօրէն քաղաքին մէջ տարածուեցաւ և հասաւ մինչեւ Տիտոսի ականջն, որ որոշեց անմիջապէս վերջ տալ այս թշուառութեանց, ուստի պատերազմական ժողով գումարեց (9 Աբ Հր. ամսոյ. յուլիս-օգոստոս, 70)։ Զօրավարներուն մեծագոյն մասը կարծիք յայտնեցին տաճարի քանդումն, սակայն Տիտոս կը հրամայէ խնայել այն

անբաղդատելի չէնքն՝ որ իր յաղթանակի գեղեցկագոյն նշանն պիտի լինէր, և թէ նմանօրինակ յիշատակերտ մը քանդելն ոճիր մ'էր։ Տիտոսի կարծիքը համաձայնութիւնով ընդունուեցաւ, միայն թէ վճռուեցաւ որ ընդհանուր յարձակում մը տան։

Հրէից Ապ ամսոյ 10ին, Հռոմայեցիք յարձակեցան, բայց Հրէայք պահ մը յաջողեցան յարձակումն ետ մղել, ըստ կարգի երկրորդ յարձակման միջոցին Հրէայք նահանջել սկսան և այն ատեն սկսաւ վճռական յարձակումն տաճարին վրայ, ի զուր Տիտոս կը գոռար թէ տաճարը չի քայքայեն և չի քանդեն, Տաճարի միջնաբերդի տապալումէն վերջը, Հռոմայեցի լէգէոնք կը յարձակին կամարակապ սրահներու և բուն Սրբավայրին վրայ։ Խուլ էին զինուորք Տիտոսի ձայնին, և կարծես միայն գաղտնի ու անդիմադրելի զօրութեան մը հնազանդելով՝ կատաղի եռանդ մը առին ամէն ինչ տապալելու, ամէն ինչ այրելու։ Արդէն վերջին գաւթին շրջապատող կամարակապ սրահներն սկսած էին բոցերու ճարակ ըլլալ, բայց բուն սրբավայրն դեռ կանգուն կը մնար։ Յանկարծ զինուոր մը բռնկած գերան մը կ'առնէ և իր ընկերներէ մէկուն վրայ ելլելով՝ աղետալի խանձը ոսկեզօծ պատուհաններու մէկէն ներս կը նետէ։ Անմիջապէս, կրակը կը տարածուի մերձակայ սենեակներու և ապա սրբարանին մէջ։ Տիտոս, այս տեսնելով իր զօրապետներուն հետ կը վազէ։ Ձեռքով և ձայնով կը ջանայ ետ կեցնել զինուորներն և կը հրամայէ որ հրդեհը մարեն։ Ինքն իսկ կը ջանայ սոյն բորբոքեալ հնոցին մէջ նետուելով նուիրական չէնքն ազատելու համար ամէն ջանք ի գործ կը դնէ, բայց բոլոր իր ճիգն ապարդիւն կը մնան իր լէգէոններու կոյր կատաղու-

թեան դէմ, որոնք հրդեհն բորբոքելու համար զիրար կը գրգռեն։ Գոգցես յաւիտենական դատավճռոյ գրքի մէջ գտնուածն պիտի կատարուէր «ո՛չ թողցի այդր քար ի քարի վերայ որ ոչ քակտեսցի» և թէ Ապ ամսոյ տասներորդ օրն՝ Հերովդէսի տաճարին վերջին օրը պիտի ըլլար, որովհետեւ վեց ու կէս դար առաջ ճիշդ այն օրը Բաբելացիններն մոխիր դարձուցած էին Սողոմոնի տաճարն։ Տիտոս կը թողու որ հրեղէն այն մրրիկն իր բովանդակ կարողութիւնը թափէ Տաճարին վրայ։ Մինչ բոցն կը ճարճատէր ամէնուրեք և այս հոյակապ չէնքն, իր ամբողջ հարստութեամբն կը թաղուի անհուն հրալից հնոցի մէջ, Հռոմայեցիք ամէն ինչ կը կոտորեն, այրք, կանայք ու տղայք, և Եհովայի խորանին վրայ մարդկային բազմաթիւ զոհեր կը մորթուին, Մինչ արեամբ ու կոտորածով արբշիռ, յաղթութեան աղաղակներ կ'արձակէին և Տաճարի ու սրահներու տապալման վրայ հայհոյելով կը հրճուին։ Հրէայք ահագին մռնչիւններով կը թնդացնեն օդը և հազարաւորներ դիազաւալ կ'իյնան Մորիահի ընդարձակ շրջապատին մէջ՝ որ կը ծածկուի իրենց դիակներով։ Միւս կողմանէ, քաղաքին բնակիչներն՝ ականատես այսպիսի խժդժութեանց՝ աղիողորմ հեծեծանքներով մեռնող իրենց եղբարց սրտաճմլիկ աղաղակներուն կը պատասխանեն որոնց արձագանքով գոգցես կուլան շրջակայ բլուրք։ Այս սարնասարսուռ տեսարան ո՛չ երբեք կատարուած էր Երուսաղէմի մէջ, սակայն երբեք այնքան ալ յանցապարտ գտնուած չէր այդ քաղաքը, քանի որ թափեց իր աստուածային Արարչի արիւնն, և ուզեց որ այդ սուրբ արեան բովանդակ քաւումն յաւէտ իրենց և իրենց զաւակաց վրայ ըլլայ։

Զ. Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԹԱՇԿԻՆԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանական թերթ մը պատմական ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է գրպանի թաշկինակի գործածութեան վրայ։

Գրպանի առաջին թաշկինակը գործածողն եղած է Վենետիկցի տիկին մը, 350 տարի առաջ։ Գեղանի Վենետիկուհւոյն այս նորաձեւութիւնը մեծ յաջողութիւն գտաւ ու տարածուեցաւ, հետեւաբար գրպանի թաշկինակին օրրանը եղած է Իտալիա։

Շատ չանցած այս նորաձեւութիւնն ընդունուեցաւ Ֆրանսայի մէջ ուր Հանրի երկրորդի արքունեաց իշխաններն ու տիկիններն սկսան գործածել զայն։ Այս թուականին թաշկինակները, մեծարժէք հիւսուածքներ էին, ճոխ պաստառներով, այսպէս որ պերճանքի թանկագին առարկաներ կը կազմէին։

Հանրի Գ.ի օրով սկսան անուշահոտել գրպանի թաշկինակները։ 1580ին միայն ընտելացան արդուզարդի այս առարկային որ կոչուեցաւ «Ֆածիլեդլեյն»՝ հետեւողութեամբ անոր իտալերէն անունին՝ Ֆածոլէթօ։ Իշխաններն ու հարուստ անձինք միայն կը գործածէին զայն. բարձր դասու նշանախօսութեանց պահուն ալ իբրեւ նուէր կը տրուէր։

1595ին Տրէզտաի մէջ ելած հրամանագիր մը կ՚արգիլէր անոր գործածութիւնը ժողովրդական դասակարգին։ Այդ թուականէն ետքն էր որ տակաւ առ տակաւ սկսաւ ընդհանրանալ, և այսօր Եւրոպիոյ մէջ միլիոնաւոր տեսակ թաշկինակներէն զատ, լրագիր-թաշկինակ ալ կը տպուի։

ԱՅՍՕՐ ԱՄՍՈՒՆ ՔԱՆԻ՞Ն Է

Հաճելի և օգտակար ժամանց մը պիտի ուզէիք վայելել անշուշտ սորվելով հաշուական եղանակ մը, որով՝ առանց աւանդական օրացոյցին կամ ասոր անոր բարեհաճութեան դիմելու՝ կարելի է գտնել ու գիտնալ միշտ թէ՝ այսօր ամսոյն քանի՞ն է։

Արդ, այն ընդհանուր օրէնքին համեմատ՝ որ կը տրամադրէ թէ անծանօթը կը գտնուի ծանօթի միջոցաւ, մեզ ալ ծանօթ պիտի ըլլան նախ տարւոյն Եօթներեակն, Ամսոյն Կրկնակն և Օրաթիւը։

Արդէն, քանի որ գիտէք գոնէ թէ՝ ի՞նչ օր է այսօր, պէտք է գիտնաք ուրեմն Օրաթիւն ալ, որ է կիրակի՝ 1, երկուշաբթի՝ 2, երեքշաբթի՝ 3, չորեքշաբթի 4, հինգշաբթի՝ 5, ուրբաթ՝ 6 և շաբաթ՝ 7։

Ահա եօթներեակներուն(1) ցուցակն ալ՝ 1101 թըւականէն սկսեալ. ա, բ, գ, դե, զ, է, ա բգ, դ, եզ, է, ա, բ. գդ, ե, զ, է, աբ, գ, դ, ե, զէ։

Ահա՛ նաեւ ամիսներն ու իրենց կրկնակները (2)

Յունուար՝ 0, Փետրուար՝ 3, Մարտ՝ 2, Ապրիլ՝ 6, Մայիս՝ 1, Յունիս՝ 4, Յուլիս՝ 6. Օգոստոս՝ 2, Սեպտեմբեր՝ 5, Հոկտեմբեր՝ 0, Նոյեմբեր՝ 3, Դեկտեմբեր՝ 5։

(1) Դեկտեմբերի վերջին օրաթիւն՝ Եօթներեակն է յաջորդ տարւոյն, նոյնպէս՝ Ապրիլի մտից Օրաթիւն։ Եթէ յաջորդ տարին նահանջ ըլլայ՝ նոյն Օրաթիւը կաղանդի Օրաթիւին հետ միանալով՝ կը կազմէ նահանջ տարւոյն Եօթներեակը որ զոյգ կ՚ըլլայ։ Հաշիւներուն մէջ, Յունուարէն մինչ Փետրուարի վերջ առաջինը կը գործածուի, Մարտէն մինչեւ տարւոյն վերջ երկրորդը։

(2) Յունուարը կրկնակ չունի։ Ո՛ եւ է ամսոյ ամբողջ օրերուն վրայ գումարեցէք նոյն ամսոյն կրկնակը, գումարը բաժնեցէք 7ով, մնացորդը կ՚ըլլայ յաջորդ ամսոյն կրկնակը։

ԿԱՆՈՆ.— Ամսաթիւը գտնելու համար պէտք է Տարւոյն Եօթներեակին վրայ գումարել ամսոյն կրկնակը, գումարէն հանել Օրաթիւը, և մնացորդը հանել 7ի բազմապատիկէն, այսինքն՝ 1, 2, անգամ 7էն՝ ըստ յարմարութեան(3), մնացորդն է փնտռուած ամսաթիւն։ Եթէ Օրաթիւը մեծ ըլլայ Եօթներեակին և կրկնակին գումարէն, այս գումարն հանել Օրաթիւէն, և մնացորդը գումարել 7ի բազմապատիկին վրայ ըստ յարմարութեան։

ՕՐԻՆԱԿ.— Թող մեզ անծանօթ ըլլայ սեպտ. 27, որ եշ, և կարծենք 22-23

Եօթներեակ տարւոյն	ա = 1
Կրկնակ ամսոյն, սեպտ.	= 5
Գումար	= 6
Օրաթիւ, եշ.	= 5
Մնացորդ	1

Արդէն գիտենք թէ $3 \times 7 - 1 = 20$ը անցած է, ուրեմն $4 \times 7 - 1 = 27$ է ամսաթիւն։

Դարձեալ անծանօթ համարինք Հոկտ. 20, որ շբ. և կարծենք 17-18

Եօթներեակ տարւոյն	ա = 1
Կրկնակ ամսոյն, Հոկտ.	= 0
Գումար	= 1
Օրաթիւ, շաբաթ	= 7

Կը գիտէք թէ՝ Օրաթիւը մեծ է գումարէն, ուստի գումարը պիտի հանենք Օրաթիւէն, 2 մնացորդը, 7, պիտի գումարենք 7ի բազմապատիկին վրայ։

Արդ, գիտենք թէ՝ $1 \times 7 + 6 = 13$ը անցած է, ուրեմն $2 \times 7 + = 20$ է ամսաթիւն։

Բարի վայելում. Երկար և բարեբաստիկ տարիներ։

ՊՕՂՈՍ Կ. ՃԻՆՃԻՀԱՆԵԱՆ

(3) Պէտք է գիտնալ թէ՝ առ առաւելն 7 օր տարբերութեամբ միայն անծանօթ ըլլալու է ամսաթիւն, ապա թէ ոչ՝ անկարելի կ'ըլլայ գտնել զայն՝ նոյն իսկ օրացոյցի դիմելով ալ։

ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

ՏՊԱԳՐԻՉ — ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Կ. Պոլիս Պապը Ալի ճատտէսի «Իգտամ» լրագրին դէմ
Թիւ 38

Մեծ. Տէր,

Շատ Հեղինակներ, գաւառները գտնուելով իրենց երկը հրատարակել տալու համար մեծամեծ դժուարութիւններու բաղխիլ կը կարծեն։ Թո՛ղ անգամ մը յիշեն թէ՝ 45 տարիներու փորձառութեամբ տպագրիչ մը կայ, որ գրեթէ կէս դարու ուղղամիտ և ճարտար գործունէութեամբ մը՝ այսօր՝ ամէն յառաջդիմութիւններու հետեւելու կարող տպարանի մը պետը կը գտնուի, և նամակով մը անկէ տեղեկութիւն ուզեն՝ իրենց երկին ձեռագրէն նմոյշ մը ղրկելով, և տպագրելիք գրքին քանակութիւնը, գիրքը, թուղթը և այլն ճշդելով։

Պատուարժան Հեղինակները կրնան վստահ ըլլալ թէ՝ իրենց լիուլի տեղեկութիւններ պիտի տրուին ամենաճիշդ կերպով։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ առաւելութիւններն են ճշդապահութեամբ ու արագութեամբ գործ տեսնել՝

ինչպէս որ համոզուած են իրեն վստահող Պատ. Հեղինակներ։ Նոյնպէս 2000է աւելի բնագիտական, իրագիտական, մանկական, աշխարհագրական եւայլն պատկերներու ճոխ հաւաքածոյ մը, ծրիապէս իրենց տրամադրութեան տակ կը դրուի։ Գրքերուն Հասարակաց Կրթութեան և Տպագրական Տեսչութիւններէն, ինչպէս նաև Ուսումնական Խորհուրդէն վաւերացնել տալու գործողութիւնները կ'ստանձնէ առանց աւելորդ ծախքի։

Կը բաւէ ձեռագիրը Տպարանիս յանձնել, և պիտի ստանաք ճաշակաւոր կերպով կազմուած, պատկերներով զարդարուն, հարկ եղած պաշտօնական վաւերացումները կրող ուզածնուդ չափ պատրաստ գիրքեր՝ ամենախնայողական և վերջին ծայր համոզիչ գինով մը։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ իր մասնագիտութիւնը մինակ գիրքերու տուած չէ, այլ գաւառներէն կ'ընդունի ամէն տեսակ մանր գործերու (նամակի գլուխ, փոխգրեր, դպրոցական առարկաներու) և այսպիսի գործերու տպագրութեան յանձնարարութիւնները, և զանոնք կը կատարէ այնչափ արագ, այնչափ մաքրութեամբ և այնչափ ընթացիկ գինով մը որ, ամէն մրցում անկարելի կ'ընէ իրեն դէմ։

Մասնագիտութիւն այցաքարտերու։

Հրատարակչութիւն. — Պատ. Հեղինակները, որոնք ի վիճակի չեն, կամ չեն ուզեր իրենց երկին տպագրութեան ծախքերը հոգալ, կրնան անգամ մը Նշան Կ. Պէրպէրեանի դիմել, որու պայմանները շատ

դիւրընդունելի են, և որ նոր երկ մը ժողովուրդին մէջ ճանչցնելու գերազանց միջոցներ ունի։

Փորագրութիւն. — Պղինձէ, քաուչուէ կնիքներ հազար ու մէկ ձեւերով, կալվանօփ աշխատութիւններ, տոսախի վրայ փորագրութիւններ, և այլ փորագրական գործեր կ'ընդունի և կը կատարէ իրեն սովորական արագութեամբ և մաքրութեամբ։

Գրատուն. — Բազմաթիւ Թղթակցութիւններու խնդրանքին վրայ գրատան նոր ճիւղ մ'ալ բացած է և կ'ընդունի գրքերու և հանդէսներու յանձնարարութիւններ։

Շարունակ յարաբերութիւն ունենալով ֆրանսերէն, Թուրքերէն և հայերէն գրավաճառանոցներու հետ, կարող է իրեն դիմողներուն տալ ամէն մեծ զեղչը։

Իր յաճախորդները միշտ գիտակ կը պահէ ամէն տեսակ հրատարակութեանց վրայ, որոնք կրնան զիրենք շահագրգռել։

Ունի նաև իրեն սեպհական գիրքերը որոնց թիւը օրէ օր աւելնալու վրայ են.

Տպարանս իրեն ուղղուած ո եւ է յանձնարարութիւնը, որքան ալ պզտիկ ըլլայ՝ մեծ յանձնարարութեան մը չափ փութով, խնամով և ճշդապահութեամբ կը կատարէ և իր տեղը կը հասցնէ։

Եղած յանձնարարութիւն մը ի՛նչ որ ալ ըլլայ, կէտ առ կէտ կը կատարէ առանց ամենադոյզն փոփոխութեան կամ զանցառութեան։

Յանձնարարութիւնք կանխիկ են։

Տպարանիս հետ սովորական գործառնութեանց մէջ չեղողները եթէ ուզեն ո՛ եւ է բանի մը վրայ խորհուրդ հարցնել, սիրով կը պատասխանենք իրենց փափաքածին անմիջապէս՝ զատ նամակով մը (եթէ պատասխանին համար թղթադրոշմ ղրկած են) և կամ Հանրագիտակ *շաբաթաթերթին միջոցաւ՝ եթէ չեն ուզեր այդ պզտիկ ծախքը ընել ·*

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հանրագիտակ՝ *պատկերազարդ հանդէսը կը հրատարակուի ամէն շաբթու և կը պարունակէ մանկական և բարոյական վէպեր, գիտութեան և արուեստի, բնական պատմութեան և բնագիտութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ, զուարճալի խաղեր, զբօսալի հարցումներ, թուաբանական խնդիր, և այլ այնպիսի յօդուածներ, որոնք թէ՛ տղայոց և թէ հասակաւորաց միանգամայն օգտակար են ։*

Տարեկան գինն է Պոլսոյ համար **30** *ղրշ·*

» » » *գաւառաց համար* **35** »

Հատը 30 *փարայ*

Վեցամսեայ և եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր ։

Դիմել Պապ Ալի ճատտէսի, «Իգտամ» լրագրին դէմ, թիւ 38

Հրատարակիչ ՆՇԱՆ Կ · ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1805ԻՆ

Կ · Պոլիս, Մեռեան փողոց, թիւ 57

1 ·— Մարգարեան Գրատունը *կը հրատարակէ Պատ. Ուսումն. Խորհրդոյ ուսմանց նոր ծրագրոյն համաձայն պատրաստուած Մանկավարժական դասագրքեր, որոնցմէ կ՚օգուին ոչ միայն դպրոցական տղաքները ու աղջիկները, այլ եւ Պոլսոյ կարգ մը Հայ հեղինակները ու հրատարակիչները որոնք սոյն Գրատան հրատարակութիւններէն ընդօրինակութիւններ ընելով կամ կեղծերը շինելով՝ իբր նոր գործեր կը վաճառեն.*

2.— Մարգարեան Գրատունը *կը գնէ կամ տպագրութեան կը յանձնէ նշանաւոր հեղինակներու օգտաշատ գրքերը և կը վաճառէ չափաւոր գինով ։*

3.— Մարգարեան Գրատունը *ծանօթ հեղինակներու և հրատարակիչներու, և Վենետիկի, Վիէննայի, Երուսաղէմի և Իզմիրի գրքերն ալ կը վաճառէ* %5 *շահով միայն ։*

4 · — Մարգարեան Գրատունը *Ուսումն. Խորհրդոյ ուսմանց ծրագրին համաձայն գրքերու ընտրութեան մասին վարժարաններու հետ կը բանակցի և հարկ եղած դիւրութիւնները կուտայ, գրքերու նմոյներ ղրկելով ։*

5 · — Մարգարեան գրատունը *կը ծանօթացնէ շատ տարիներ առաջ տպուած եւ անծանօթ մնացած կրօնական, մատենագրական եւ թատերական տետրակները, հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով ։*

6.— Մարգարեան Գրատունը հաղուագիւտ եւ սպառած գրքերն որոշեալ ժամանակի մէջ գտնելու ջանք կ'ընէ մի միայն հետաքրքիր բանասէրները գոհացնելու համար։

7.— Մարգարեան Գրատունը Պոլսոյ եւ գաւառներու դպրոցներու համար պէտք եղած դպրոցական եւ պարգեւաբաշխութեան վերաբերեալ գրքերն ու պիտոյքները կը հայթայթէ անմրցելի զեղչով։

8.— Մարգարեան Գրատունը կը ղրկէ (ինչ քանակութեամբ որ ըլլայ) Մէարիֆէ վաւերացած ամէն տեսակ գրքեր իրենց բուն գիներով, առանց թղթատարի ծախք պահանջելու։

9.— Մարգարեան Գրատունը կ'ստանձնէ ազդերու, նամակագլուխներու, այցաքարտերու ինչպէս եւ գրքերու ու տետրակներու տպագրութեան եւ Մէարիֆի եւ Տպագրական Տեսչութեան կողմէ վաւերացման հոգը։

10.— Մարգարեան Գրատունը գաւառներէ ուղղուած ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու վրայ ծանօթութիւններ կուտայ յայտնելով անոնց յարմար կամ անյարմար ըլլալը պաշտօնական աղբիւրներէ քաղելով։

11.— Մարգարեան Գրատունը առանց փոխարժէքը ստանալու, ո եւ է յանձնարարութիւն չի կատարեր. նամակներու չի պատասխաներ, երբ պատասխանին համար թղթատարի ծախքը չէ ղրկուած։

12.— Մարգարեան Գրատունը Օսմ. ոսկին 108, մէճիտը 20 եւ Գաղիական ոսկին 95 ղրշ.էն կ'ընդունի։

13.— Մարգարեան Գրատունը կանխիկ կ'ստանայ զեղչուած եւ նմոյշ ուզուած գրքերու ճամբու եւ յարակից ծախքերը։

14.— Մարգարեան Գրատունը մեծաքանակ ուղղուած գրքերու մաքսային գործողութիւնները ինքը կը կատարէ։

15.— Մարգարեան Գրատունը ետ կ'առնէ այն գրքերը երբ ուզուած չեն. բայց պատասխանատու չէ սխալ ուզուած գրքերուն։ Ո եւ է անճշդութիւն տեղի չունենալու համար գրուի գրքին անունը եւ ի հարկին տպագրութեան տարեթիւը։

16.— Մարգարեան Գրատունը իր հետ ուղղակի յարաբերութիւն ունեցող դպրոցական բոլոր պաշտօնէից, ինչպէս Հոգաբարձութեանց եւ Պատ. Թաղ. Խորհրդոց ամէն դիւրութիւն կուտայ եւ ըստ քանակի եւ տեսակի զեղչ կ'ընէ. Ո եւ է գրքի զեղչ % 20—25է պակաս չէ։

17.— Մարգարեան Գրատունը դրամի փոխարէն թղթադրոշմ ալ կ'ընդունի, մէճիտը 20 ղրշ.ի հաշուով։

18.— Մարգարեան Գրատունը վերջերս հաստատած է ձրի գործակալութիւն մը Պոլիս եւ գաւառները ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ ղրկելու, փոխարէն առնելով յօգուտ Ուսուցչաց Օգնութեան Սնտուկին մէկ Օսմ. ոսկի։

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

Բուն Օրացոյց 1-32
Նոր տարի [Աղերս. Փանոսեան] 33
Առտնին տեսարաններ [Խիկար, Յ. Ց. Պարոնեան] 35
Ջայնը [Թարգմ. Օր. Ն. Գ. Եաղուպեան] 40
Առտնին Տնտեսութիւն [Ճառ. Օր. Փռայմի] 50, 113, 181
Գեղեցիկ եւ բարոյական առածներ 60, 101, 187
Ընհամաձայն ամուսինք [Պ. Հ. Աղամեան] 61
Հագուստները 66
Հագուստներուն վրայէն բիծերը հանել։ 70
Միւս մոլորակները բնակելի՞ են [Թարգմ. Զ. Ն. Պէրպէրեան] 74
Առտնին Գիտութիւն [Բասիմ] 81
Գիշեր մը աւազակներուն մէջ [Թարգմ. Զ. Ն. Պէրպէրեան] 86
Զուարճալիք 55, 102, 103 140, 220
Գլխու մազերու խնամք 109
Գեղեցիկ օրիորդը եւ գազանը 118
Ապուքաթը [Աղերս. Փանոսեան] 136
Օգտակար գիտելիքներ 138, 188
Ընտրրիտեայ բանայիրին եւ Հաճի Մինաս աղային
    գիտական մեկնութիւնները [Մ. Գ.] 145
Մեթրական դրութիւն [Զ. Ն. Պէրպէրեան] 168
Կաթը » » » 190
Ջինաստան » » » 195
Ճաշի ժամը [Թարգմ. Գ. Թ.] 215
Թէ ինչո՞ւ կը սիրեմ ժօլին եւ ոչ թէ ժիւլին [Բասիմ] 224
Լաւ Ամուսնութիւնը [Թարգմ. Զ. Ն. Պէրպէրեան] 236
Վիճակագրութիւն Եւրոպական պետութեանց 241
Ամուսնութեան վիճակահանութիւնը 253
Երուսաղէմի առումը 255
Թաշկինակին պատմութիւնը 262
Այսօր ամսուն քանի՞ն է [Պօղոս Կ. Ճինճիհանեան] 263